

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
T.C. ATATÜRK İLKELERİ VE İNKİLÂP TARİHİ BİLİM DALI**

**İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA KONYA'DA
GÜNLÜK YAŞAM**

MAHİR SELİM AKÇAKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. ÇAĞATAY BENHÜR

KONYA-2010

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı:

Mahir Selim AKÇAKAYA

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Mahir Selim AKÇAKAYA tarafından hazırlanan “II.Dünya Savaşı Yıllarında Konya’daki Günlük Yaşam” başlıklı bu çalışma/...../..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Başkan	İmza
Ünvanı, Adı Soyadı	Üye	İmza
Ünvanı, Adı Soyadı	Üye	İmza

ÖNSÖZ

Konya her zaman önemli merkez olmuştur. Ahmet Hamdi Tanrıpınar, Beş Şehir’de Konya’yı anlatırken oldukça güzel bir tasvir yapıyor.”Konya, bozkırın tam çocuğudur. Onun kendini gizleyen esrarlı bir güzelliği vardır. Bozkır, kendine bir serap çeşnisi vermekten hoşlanır. Konya’ya hangi yoldan girerseniz girin, sizi bu serap vehmi karşılar. Çok arızalı bir arazinin arasında ufka daimi bir ışık oyunu, bir rüya gibi takılır. Serin gölgeleri ve çeşmeleri susuzluğumuza uzaktan gülen bir rüya, yolun her dirseğinde siline kaybola büyür, genişler ve sonunda kendinizi Selçuk Sultanlarının şehrinde bulursunuz”. Gerçekten Konya’nın kendine has bir güzelliği vardır. Bu güzel şehirde yaşananlar, yaşanmışlıklar hep merakımızı çekerdi. Bu hazırlamış olduğumuz tezle beraber önemli oranda merakımızı giderebildik.

Çalışmamıza ilk başlarken konu hakkında dokümanların ne kadarına ulaşabiliriz ya da dokümanlardaki bilgiler konuyu ne oranda karşılayabilir diye tereddütlerimiz vardı; fakat konuyu araştırmaya başlayınca devamının geldiğini gördük. Bunda Konya’nın köklü bir geçmişe sahip olması ve bölgesinde merkezi olmasının payı olmuştur. Dününe baktığımızda, kuruluşu çok eskilere dayanan Konya, önemli bir Hristiyan ve Müslüman şehri olmuştur. Devlet merkezi olduğu dönemlerde çok büyüyen Konya, siyasi çekişmelere sahne olduğu zamanlarda ise gerilemiştir. Cumhuriyetin ilk zamanlarında diğer Anadolu şehirleri gibi imparatorluktan kalan köhneliği, yıpranmışlığı üzerinde taşıyordu; fakat konumu, potansiyeli ve merkezi olma özelliği Konya’nın tekrar ayağa kalmasını sağlayacaktır.

Türkiye’yi dünya’dan, Konya’yı da Türkiye’den ayrı incelememiz mümkün değildir. Bu yüzden çalışmamızda bu üç sacayağı etrafında incelemeler yapıldı. Büyük bir imparatorluğun kalıntıları üzerine kurulan Türkiye devletinin yöneticileri savaşı, sorunları çözmeye yanlış bir seçenek olarak değerlendiriyorlardı. Savaşların acısını uzun yüzyıllar boyunca yaşayan Türk insanı ise, hem kendi devletinin, hem de dünya insanlığının bu yanlış, bu acıyı yaşamasını istememiştir. Emperyalist düzene başkaldıran bir tavırla ayağa kalkmış ve bölgesini de bu yangından korumak için barış yanlısı ittifaklara girişmiştir. Türkiye, Mustafa Kemal’in insanı seven yapısından kaynaklanan ve Türk dış politikasının düsturu haline gelen “Yurtta Sulh,

Cihanda Sulh” ilkesini kararlılıkla uygulamaya çalışmıştır. Türkiye’nin 1932’de Milletler Cemiyeti’ne girmesi, 1934’te Balkan Antantı ve 1937’de Sadabat Pakti’ni kurma çabaları hep bu barış yanlısı politikasından kaynaklanmıştır.

Türkiye her ne kadar savaşın çıkmaması için çaba gösterse de, dünyada büyük bir kutuplaşma meydana gelerek 1 Eylül 1939’da savaş çanları Dünya’nın en büyük yıkımı için çalmıştır. Bundan sonra Türkiye mevcut düzene göre hareket etmek zorunda kalacaktır. Daha önce Balkan Antantı ile bazı yükümlükler altına giren Türkiye, 1939 yılında İngiltere ve Fransa ile Üçlü İttifak Antlaşması imzalayarak savaşta aslında bir taraf haline gelmiştir. Türk Dış Politikasını oluşturanlar savaş boyunca bu üstlendikleri sorumluluklar yüzünden hep ter dökceklerdir. Fakat ek maddelerde Türkiye’nin koydurmuş olduğu “Sovyet Çekincesi” ve “Türkiye’ye yapılacak olan silah yardımı” yetersiz olacağı için Türkiye kendisine yapılan “Savaşa Gir!” baskısına karşı koymasını bilecektir.

Türkiye büyük bir çabayla savaş dışı kalmayı başarmıştır, fakat dünyadaki büyük yıkımdan soyutlanması imkânsızdı. O tarihlerde gerçek manada tarım ülkesi olan Türkiye, ABD gibi savaşı fırsata çevirmek şöyle dursun, çok büyük zorluklar çekmiştir. Türk ekonomisinin Kalkınma Planlarını askıya aldığı, tek parti idaresindeki bu dönem, Cumhuriyet tarihinin çok önemli bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü yapılabilecek en ufak bir hata belki yeni kurulan devletin parçalanmasına veya ülkede komünizm yönetiminin kurulmasına sebep olabilirdi. Ülkenin iç dinamiklerine baktığımız zaman, insanlarda Milli Mücadele Dönemi manzaralarını andıran bir şekilde, kimisi Müttefik, kimisi Mihver yanlısı düşünceye sahip olmuştur. Ülke siyaseten zor yollardan geçerken, ekonominin de yürütülmesi ve insanların hayatlarını devam ettirmeleri gerekiyordu.

Bu uğurda zamanın hükümetleri Türk Ordusunu besleyebilmek, ülkenin gelecekteki yiyecek ihtiyacını depolamak için çeşitli önlemler almışlardır. 1940 yılında çıkan “Milli Korunma Kanunu” hükümete halk üzerinde büyük bir oranda denetim kurma hakkı veriyordu. Bu kanunla İaşe Müsteşarlığı, Toprak Mahsulleri Ofisi gibi kurumlar kurulacaktır. Bu kurumlarda, yerine göre halkın bir kısım mahsulüne el koyma veya satın alma gibi yollar izleyecektir. Bu kanuna Varlık

Vergisi gibi başka eklemeler yapılıncaya doğal olarak bu durum insanların hoşuna gitmeyecektir.

Türkiye savaş öncesi ve savaş sonrası olmak üzere iki ülke olacaktır. 1939'dan 1945'e kadar geçen süre Türkiye'yi çok değiştirmiştir. Büyük devletlere karşı ince bir ip üzerinde dengede kalmaya çalışan Türkiye bu konuda çok başarılı olsa da, içeride türlü haksızlıklar, türlü yokluklar yaşamıştır. Devletin büyük imkânsızlıklar içinde bulunduğu o yıllar, bu bakımdan incelemeye değerdi. Çünkü bu yıllar, dışarıda değişen dengeler sonucu Türkiye'nin dünyada tekrar kendisine yer bulmasını sağlayacak, içeride de büyük değişimlere sahne olacaktır. Büyük zorlukların, yoklukların yaşandığı o yılların bu bakımdan güzel bir araştırma konusu olabileceği düşünüldü. Yakın dönem tarihine olan ilgimi bilen Danışman Hocam Çağatay Benhür bu konunun belirlenmesinde önemli rol oynayarak, duygularıma tercüman olmuştur.

Araştırmamızın konusu İkinci Dünya Savaşı'nda Konya'da Günlük Yaşam olsa da, daha öncede belirttiğimiz gibi, sadece Konya araştırılmadı. Çünkü küreselleşen dünyada her konu diğerine daha çok bağlanmıştır. Bundan dolayı Dünya'daki devletlerarası ilişkileri anlatırken, bunun Türkiye boyutunu, ondan sonra da Konya boyutu anlatılmaya çalışıldı. Bu çalışmanın en çok cezbeden tarafı ise; bu araştırma konusu yapılan yılların, dünyadaki dengeleri değiştirerek günümüz uluslar arası politikanın temelini atmasıdır. Yani günümüzü anlayabilmek için o yılları çok iyi kavramak gerekiyor. Türkiye'nin iç siyasetinde ise dış olaylara bağlı olarak değişimler olmuş ve Türkiye başta demokrasi olmak üzere, birçok alanda değişim geçirmiştir.

Konya'yı bu çalışmamızda araştırma konusu yapmamızın esas sebeplerinden birisi de, II. Dünya Savaşı yıllarında büyük bir oranda tarım nüfusuna sahip olan Türkiye'de, Konya'nın önemli bir tarım şehri olmasıydı. Ekmek Türk insanının en temel gıda maddesi olunca, tahıl ambarı olan Konya'nın önemi zaten ortaya çıkıyor. Hükümetin savaş yıllarında önemli kararlar vermek, önemli kanunlar çıkartmak zorunda kaldığını belirtmiştik. Durum böyle olunca Konya'da bundan en çok etkilenen şehirlerin başında gelmiştir. Zira hükümetin orduyu beslemek ve geleceğe yatırım yapabilmek için koymuş olduğu vergiler Konyalı için önemli bir

yükümlülük olmuştur. Şartlar insanları zorlayıcı olsa da Konya insanı buna karşı durmayı bilmiş ve hayatını bir şekilde devam ettirmiştir. II. Dünya Savaşı sıcak savaş şeklinde yaşanmasa da, Konya halkı gene de bu savaştan sosyal, kültürel, ekonomik olarak etkilenmiş ve günlük hayatında büyük değişmelere sebep olmuştur. Milli Korunma Kanunu'nun getirdiği narh uygulaması, buna karşı oluşan vurgunculuk yani ihtikâr, zengin olanların taşın altına elinin sokmasının amaçlandığı Varlık Vergisi, Eğitimde devrim yapmak için açılan Köy Enstitüleri bu dönemin önemli gündem maddeleriydi. Bunların yanında Konya Halkının çalışması, dinlenmesi, sosyal etkinlikleri incelenmiştir. Bu çalışmada II. Dünya savaşı'nın (1939–1945) Konya üzerindeki etkileri gösterilmeye çalışılmıştır.

Araştırmamızda, insanların etkilendikleri ve yaptıkları olayları anlayabilmek için, süreli yayınlar olan gazete ve dergiler incelendi. Orta Anadolu ve Halkevi Dergileri ile Yeni Ses, Yeni Ses Babacan, Selçuk ve özellikle Ekekon Gazetesi çalışmalarımızda yararlandığımız en önemli materyaller oldu. Yeni Ses ve Yeni Ses Babacan Gazeteleri en fazla 1941 yılına kadar yayın yapmış ve konu ile ilgili haberleri kısıtlı olmuştur. Selçuk Gazetesi ise savaş sonrası yayınlandığı için çok faydalanma şansımız olmadı. Altının çizerek belirttiğimiz Ekekon Gazetesi ise bizim en büyük yardımcımız olmuştur. Hiçbir kaynakta bulamayacağımız bilgilere bu gazete sayesinde ulaştık.

Ekekon Gazetesi aslında o zamanın tek partisi olan ve ülkeyi yöneten CHP'nin çıkarmış olduğu gazeteydi. Savaş yıllarının Olağan üstü durumlar veya başka sebeplerle konulan sansür gerçeğini düşündüğümüzde haberlerin hükümet yanlısı taraflı olarak verildiği izlenimine kapılabiliriz. Gerçekten o yıllarda sansür uygulaması olmuştur ve tezimizde belirttiğimiz gibi bir sürü gazete yaptıkları haber yüzünden kapatılmıştır. Fakat bu konu üzerine yazılan kitapları ve kendi gazete incelemelerimize baktığımızda bu sansürün daha çok dış politika için yapıldığını görürüz. Gazeteler iç politikada gördükleri yanlışlıkları daha rahat ifade edebilmişlerdir. Haberler taraflı diye düşünecek bile gazete haberlerinin insanların yaşayışı hakkında bir sürü gündelik bilgi verdiğini de görürüz.

Doküman açısından en fazla yararlandığımız kütüphanelerden Ankara Milli Kütüphanesi, Konya Koyunoğlu Müzesi, Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Konya ile

ilgili istediğimiz gazete ve dergilerine ulaştık. Kitaplar içinde Konya hakkında en fazla kitaba Konya Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde ulaştık. Konya'ya böyle bir kütüphane kazandırdıkları için Selçuk Üniversitesi'nde emeği geçen herkese bir Konyalı olarak teşekkür ediyorum.

Konya Selçuk Es ve Ankara Cumhuriyet Arşivinde yaptığımız araştırmalar dışında röportajlar yaptık. O günleri yaşayan insanların ağzından Konya'daki yaşamı dinledik. Röportajımız sırasında sanki o günleri tekrar yaşadık. Çok ilginç detaylar duyduk ve elimizden geldiği kadar çeşitli dokümanlarla tezimizi zenginleştirmeye çalıştık. Bu çalışmamızla Konya'nın belli bir dönemini az da olsa aydınlatılabildiysek ne mutlu bize. Bundan sonraki ümidimiz, başka çalışmalarla bu tezin üzerine daha fazlasını koyarak, daha da ilerletilmesidir.

Türkiye yaşadığı coğrafya gereği kuvvetli bir tarih bilincine sahip olmak zorundadır. Tarih, siyasi bir ideoloji olmaktan çıkarılıp geleceğin inşa edilmesinde kullanılmasıyla faydalı hale gelebilir. Köklü geçmişi olan toplumlar elbette atalarından onur duyarlar ve bu sayede ileri gitme enerjisini kendinde hissederler. Fakat devletlerin insanlar gibi olabileceğini, günlük hayatta başımıza gelenlerin, devletlerinde başına gelebileceğini unutmamalıyız. Savaş yıllarını incelerken barış içinde yaşamının güzelliklerini hep üzerimizde hissettik. II. Dünya Savaşı yıllarında geçmişin acı tecrübelerini üzerinde hisseden Türk Dış Politikasını oluşturanlar, Atatürk'ün Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesinden ayrılmamaya çalışmışlardır. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'ni kurduktan sonra, Türkiye'nin gideceği istikameti de belirleyen Mustafa Kemal Atatürk yaşadığı dönemin zor şartlarında hep günün koşullarına göre davranarak başarılı olmuştur. Gene tarihsel tecrübeler göstermiştir ki güce ulaşmadan yapılan heyecanlı davranışlar hüsrarla bitmiş, çok güzel başlayan işler sonuçsuz kalmıştır.

Bu bakımdan İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin barış yanlısı politika izlemesi, soğukkanlılığını bozmaması dış politika açısından çok önemli bir başarıdır. İç politikada yapılan yanlışlıklarda zaten Türkiye'de ileride iktidar erkinin başka ellere geçmesini sağlayacaktır. Burada yapmamız gereken tarihimizi daha iyi araştırıp, daha iyi anlamaya çalışmak olmalıdır. Biz de Konya Tarihi'ne ufak bir ışık yakabilirsek emeklerimiz işe yarayacak olacaktır.

Bu çalışmalarım esnasında, yazdığı teziyle yol gösterici olan Gönül Güneş'e, bana olan desteğini her zaman gösterip, ilerlememi sağlayan, hatta bitirmem için yararlı uyarılarda bulunan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Çağatay Benhür'e, maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen, her zaman yardımcı olan sevgili eşim Aslıhan Akçakaya'ya ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Mahir Selim Akçakaya

Konya, Haziran 2010

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mahir Selim AKÇAKAYA
	Numarası	034202051002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih Ana Bilim Dalı/Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Bölümü
	Programı	Yüksek Lisans Projesi ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Çağatay BENHÜR
Tezin Adı	İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Konya'da Günlük Yaşam	

ÖZET

İngiltere'nin yatıştırma politikası Almanya'nın isteklerini azaltmadı ve tam tersi olarak Almanya, yeni hayat sahası bulabilmek için Polonya'yı işgal etmiştir. Böylece 1 Eylül 1939'da başlayan II. Dünya Savaşı altı yıl sürmüş ve 1945 yılında sonra ermiştir. İnsanlığın görmüş olduğu en yıkıcı savaş olan, II. Dünya Savaşı'nda Türkiye savaş dışı kalmayı başarmıştır. Savaşın bitmeye yüz tuttuğu en son safhasında Türkiye BM'ye girebilmek için formalite icabı savaşa girmiştir.

Her ne kadar savaşa girmemiş olsa da sınırlarında kadar gelen savaştan Türkiye'nin ve Konya'nın etkilenmemesi kaçınılmazdı. Savaşın başlaması ile gıda fiyatlarında hızlı bir artış başlamıştır. Bu artış daha sonra giyecek, eşya, ev ve yakacak fiyatlarına da sirayet etmiştir. Halkın büyük bir kısmının toprakla uğraştığı Konya'da fiyat artışlarının, mahsullere verilen paraya yansıtılmaması, tam tersi olarak devletin narh koyarak bunları satın alması sonucu, alım gücü çok düşmüştür. Tabi günün koşullarını fırsata çevirenlerde olmamış değildir.

Türkiye'nin tahıl ambarı olan Konya'da ekmek, halkın alım gücüne göre çok pahalalmış ve devlet çareyi kalitesi düşük olan tek tip ekmek çıkarmakta bulmuştur. Hayvancılıkta da çok gerileme olmuş, çok sayıda hayvanda savaş yıllarında telef olmuştur. Konya Ovası'nın sulanması sorunu da, Konya'nın önemli bir gündem maddesini oluşturmuştur.

Konya'da eğitim ve sağlık alanında da önemli problemler ortaya çıkmıştır. Devlet yeterli sayıda okul yaptıramamış, okul ve öğretmen açığı daha da artmıştır. Konya Halkevleri vasıtasıyla çeşitli alanlarda kurslar açılmıştır. Halkevi Konya'nın bilinçlenmesi ve gelişmesi gibi konularda kendisini vazifeli olarak görmüştür. Bunun yanında sağlık alanında önemli sorunlar yaşayan Konya'da özellikle Sıtma olmak üzere çeşitli hastalıklar salgın hale gelmiştir.

Tüm bu zor yaşam koşullarına karşı Konya insanı birçok branşta yapılan spor müsabakalarına ilgi göstermiş, Belediye veya Yeni Sinema'da gösterilen filmlere gitmiştir. Mesire yerlerine ve özellikle Meram'a giderek savaşın getirdiği psikolojik baskılardan kurtulmaya çalışmıştır.

Konyalılar dinî ve millî bayramları coşkuyla kutlamışlar, gelenek-göreneklerine her zaman sahip çıkmışlardır. Evlilik törenlerinde mutluluklarını paylaşmışlar, cenaze törenlerinde kenetlenmişlerdir.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mahir Selim AKÇAKAYA
	Numarası	034202051002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih Ana Bilim Dalı/Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Bölümü
	Programı	Yüksek Lisans Projesi ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Çağatay BENHÜR
Tezin Adı	Daily Life in the years of World War II in Konya	

ABSTRACT

Appeasement Policy of England did not reduce desires of Germany. On the contrary, it invaded Poland to find a new life space. In this way, the World War II started. This war that initiated in September 01, 1939 lasted for six years and ended in 1945. In the World War II that was the most destructive war the human has ever seen, Turkey could be able to keep out of war. Turkey perfunctorily joined in war in order to participate in United Nations (UN) in the last stage of war that it began to be ended.

Although it did not join in war, it was inevitable not to be influenced from war that reached up to its borders by Turkey and Konya. With the beginning of war, a rapid increase started in food prices. Then, this increase also spread to clothing, goods, and house and fuel prices. In Konya where most of the people engaged in soil treatment, purchasing power decreased as a result of non- reflection of price increases on price given to crops, because, on the contrary, state set a fixed price and

purchased them. Of course, there has been some who turned the conditions of that period into an opportunity.

Bread became more expensive according to the purchasing power of people in Konya, the grain silo of Turkey and state resorted to make standard bread with low quality. It was dropped behind in animal breeding and many animals were destroyed during the period of war. Irrigation problem in Konya Plain had been an important agenda topic in Konya.

Important problems emerged in the fields of education and health at Konya. State could not build sufficient number of school and deficiency in school and teacher number increased much more. Some courses opened in several fields through Konya People's Houses. People Houses considered itself responsible in some matters such as awareness and development of Konya. Furthermore, in Konya that experienced important problems in the health field, several diseases mainly malaria became epidemic.

Despite all these difficult life conditions, people of Konya were interested in sports competitions in many branches and went to movies at Municipality or in the New Cinemas. They attempted to relive from psychological pressure of war by going to the picnic areas and especially to Meram.

People of Konya effusively celebrated national holidays and religious holidays and always protected their traditions and customs. They shared their happiness in marriage celebrations and clamped together in funeral services.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	ix
ABSTRACT.....	xi
İÇİNDEKİLER	xiii
KISALTMALAR.....	xvi
GİRİŞ.....	18
I.BÖLÜM.....	23
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA KONYA'DA EKONOMİ.....	23
A.TARIM, TİCARET ve SANAYİ	23
B.BAYINDIRLIK.....	57
B.I.KONYA'NIN İMARI.....	57
B.II. ALT YAPI ve BELEDİYECİLİK.....	64
C-ULAŞIM	68
C.I. ŞEHİRLERARASI ULAŞIM.....	68
C.II. ŞEHİR İÇİ ULAŞIM	72
D. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN YARATTIĞI EKONOMİK SORUNLAR VE KORUNMA UYGULAMALARI.....	75
D.I. FİYAT ARTIŞLARI, İHTİKÂR, KARNE UYGULAMALARI VE MAAŞLAR	75
D.II. II. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA KONYALILARIN ALMIŞ OLDUĞU SAVAŞ ÖNLEMLERİ	126

II. BÖLÜM	136
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA, EĞİTİM-KÜLTÜR-SAĞLIK-SPOR VE İLETİŞİM	136
A.EĞİTİM-KÜLTÜR.....	136
A.I.OKUR-YAZARLIK	136
A.II. İLK, ORTA ve YÜKSEK ÖĞRETİM	136
A.III. HALK EVLERİ	141
A.IV. KÖY ENSTİTÜLERİ	142
B.SAĞLIK	144
B.I.KONYA’NIN SAĞLIK SORUNLARI ve MÜCADELELER.....	144
B.II. SAĞLIK HİZMETİ (HASTANELER, DOKTORLAR ve ECZANELER)	151
C.SPOR ETKİNLİKLERİ	154
C.I.1939–1945 YILLARI ARASINDA KONYA’DA SPOR	154
D.İLETİŞİM.....	181
D.I.TELEFON-POSTA-TELGRAF	181
D.II. RADYO	183
III. BÖLÜM	189
EĞLENCE, DİNLENME VE EV HALİ	189
A-EĞLENCE	189
A.I.EVLİLİK TÖRENLERİ ve BAYRAMLAR	189
A.II. MÜZİK-SİNEMA	194
A.III. SERGİLER-KURSLAR.....	200
B-DİNLENME YERLERİ.....	204
B.I.MESİRE YERLERİ, PARK VE BAHÇELER	204

B.II. OTELLER.....	207
B.III. LOKANTALAR ve KAHVELER	208
SONUÇ	213
KAYNAKÇA	219
EKLER.....	232
ÖZGEÇMİŞ.....	272
İNDEKS.....	273

KISALTMALAR

age.:	Adı geçen eser
agm:	Adı geçen makale
BCA:	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
S.Ü:	Selçuk Üniversitesi
bk:	Bakınız
C:	Cilt
Çev:	Çeviren
D:	Devre
DDY:	Devlet Demir Yolları
Der:	Derleyen
DİE:	Devlet İstatistik Enstitüsü
DTCF:	Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
Mat.:	Matbaası
Müd.:	Müdürlüğü
P.T.T.U.M:	Posta Telefon Telgraf Umum Müdürlüğü
s.:	Sayfa
S.:	Sayı
Sa:	Saat
TBMM.:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C:	Türkiye Cumhuriyeti
TTK:	Türk Tarih Kurumu
vb:	Ve buna benzer

vd: ve diğerleri

Yay.: Yayınları

GİRİŞ

Anadolu'nun çok önemli kentlerinden biri olan Konya'nın tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Alâeddin Tepesi'nde yapılan kazılarda, M.Ö. 7000–8000 yıllarında yani Cilalı Taş Devri'nde bile insan yaşadığı ortaya çıkmıştır¹. Çumra Çatalhöyük dünyanın ilk şehir yerleşmesi olarak bilinir². Karaman, Seydişehir, Beyşehir dolayları da yerleşik hayata geçen diğer yerlerdir. Çatalhöyük Neolitik, Erbaa ve Karahöyük Kalkolitik, Alâeddin Tepesi Eski Tunç Devri önemli merkezlerindedir. Konya'da büyük kentleşme Maden Devri'yle başladı. M.Ö.3000'de Alâeddin Tepesi'ne yerleşildi. Tarih devirlerinde ise M.Ö. 6. yüzyılda Hititler, Frikyalılar ve Lidyalılar, M.Ö.4. yüzyılda Persler, M.Ö.2. yüzyılda Büyük İskender, Selevkoslar, Bergama Krallığı, M.S 395'te ise Roma İmparatorluğu Konya ve çevresine hâkim olan devletlerdir.

7. yüzyıl başlarında Sasaniler, bu yüzyılın ortalarında Emeviler geçici olarak Konya'ya hâkim olsalar da, 10.yüzyıla kadar Bizans Eyaleti olarak yönetildi³. Hz İsa'dan sonra en önemli kişi olan Aziz Pavlos (Saint-Paul) Havarilik yaparken 2 kez Konya'ya gelmesi şehre kutsal bir kimlik kazandırdı⁴. Hristiyan kültürü içinde büyük bir yere sahip olan Konya ismini ikonlardan (heykellerden) almıştır⁵.

Müslüman Arapların saldırılarına uğrayan şehir 1077 Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından fethedildi. Haçlı Seferleri'nin geçit yolu olan Konya 1096 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti oldu. Böylece Türk-İslam Medeniyeti

¹ Naci Fikret Baştaç, **Konya I**, Yeni Kitap Yay., Konya 1945, s.1.

² Konya'nın eski yerleşmeleri konusunda daha fazla bilgi sahibi olmak için bk: Hasan Bahar, Güngör Karauğuz, Özdemir Koçak, **Eskiçağ Konya Araştırmaları 1**, İstanbul Yayınları, Konya 1996.

³ Hanefi Aytekin, **2003'ten Kuruluşuna Konya Belediye Başkanları**, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., Konya, 2003, s.18.

⁴ Mehmet Aydın, **Konya'da Din ve Tasavvuf, Milli Mücadeleden Günümüze Konya**, T.C.Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya 1999, s.37.

⁵ Konya'nın kuruluşu ile ilgili Hristiyan efsane şöyledir: Toros Dağları'nda yaşayan Medüs adındaki ejderha bir gün Konya'ya saldırarak kadın ve kızları kaçırmaya başlar. O zamanki şehir halkı Zeus'un oğlundan yardım ister. Bir süre sonra Jüpiter'in oğlu Perse (Persiüs) canavarı öldürür ve halkı kurtarır. Halk, şükran borcu olarak Perse'nin ikonunu (heykel) diker. Bu olaydan sonra kente, put anlamına gelen ikonium adı verilir. Fevzi Uçan, **Ünitelerimizde Konya ili**, Oba Ktabevi, Konya 1986, s.78., Roma imparatoru Hadrianus zamanında (M.S.117–138) ise şehre koloni payesi verilerek Coloniconium adı kitabelere geçmiştir. Bizans Devrinde şehrin adı Konion, Arap kaynaklarında ise Kuniya şeklinde kullanılmıştır. Feyzi Halıcı, **Konya**, Güven Matbaası, Ankara 1984, s.139.

Tarihi başlamış oldu⁶. Bundan sonra İslam dünyasının bilim adamları burada toplanmaya başlamıştır. Konya 12. yüzyılın ilk yarısında Sultan Alâeddin Keykubat devri ve sonrasında, dünyanın ilim ve sanat merkezi olma özelliği kazanmıştır. Türk-İslam dünyasının her tarafından gelen bilim ve sanat adamları Konya’da toplanmışlardır. Bahaeddin Veled, Muhyiddin Arabî ve Mevlana Celaleddin Rumi, Sadreddin Konevi, Şemsi Tebrizi, Kadı Burhaneddin, Kadı Sıraceddin, Umremi gibi bilgin, mutasavvıf ve filozoflar kıymetli eserlerini Konya’da hazırlayarak, dünyaya ışık tutmuşlardır. Konya’nın altın çağı denilebilecek bu özelliği 12. yüzyıl ortalarına kadar devam etmiştir⁷. Bu büyük şahsiyetler ve Anadolu’nun yeni sahiplerinin sayesinde Anadolu’daki Türk egemenliği çok sağlam temeller üzerine oturmuştur.

Moğol baskısının Anadolu Selçuklu Devletini zayıflatmaya başlamasıyla kent 1327 yılında Karamanoğullarının eline geçmiştir. Bu zamanda Alâeddin Tepesi’ni çevreleyen surların içinde bulunan şehir dışarı doğru taşarak, bugünkü istasyon tarafına doğru bir gelişme göstermiştir⁸. Yalnız şu da var ki Karamanoğlu Beyliği döneminde Konya’nın kaderi olumsuz etkilenmiştir. Osmanlı-Karamanoğlu çekişmesi uzun yüzyıllar sürece karanlık günlerinde gelmesine sebep olmuştur. Zaman içerisinde koca başkent, ufacık bir kasaba düzeyine inmiştir. Konya’nın bu karanlık günlere düşmesinin bir sebebi de yetişmiş bireylerin Osmanlı’da görev almalarıdır⁹.

Konya, Yıldırım Beyazıt zamanı Osmanlı topraklarına katılsa da, burayı kesin olarak ele geçiren kişi Fatih Sultan Mehmet olmuştur ve burası Karamanoğlu Eyaleti’nin merkezi yapılmıştır. Fakat Yavuz’dan sonra halifeliğin İstanbul’da olması Konya’nın önemini iyice ortadan kaldırmıştır¹⁰. Padişahların doğu seferlerinde uğrak yerleri olan Konya 17.yüzyılda¹¹ eyalet olarak 11 sancaklı ve

⁶ A.Sefa Odabaşı, **20.Yüzyıl başlarında Konya’nın Görünümü**, T.C.Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya 1998, s.11.

⁷ Aytekin, **age.**, s.21.

⁸ İmar ve İskân Bakanlığı Bölge Planlama Daire Başkanlığı, **Konya İl Analitik Etütleri**, Konya, s.20.

⁹ Bünyamin Ayhan, Bilal Kırgıl, *Gelenekselden Postmodernizme Konya Kent ve Kentlilik Kültürü*, **Yeni İpek Yolu Dergisi Konya Kitabı VIII**, KTO Yay., Konya 2005, s.330.

¹⁰ Sebahattin Ağaladağ, *“Konya’nın Cumhuriyet Öncesi Siyasi Tarihi”*, **Milli Mücadeleden Günümüze Konya**, C-I, T.C.Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya 1999, s.57.

¹¹ Kâtip Çelebi Karaman ismi verilen ülkenin daha önce Akdeniz’e kadar uzandığını, bu ülke Osmanlı Devleti’ne katıldıktan sonra sahil kısmının İç-el ismiyle ayrıldığını yazmaktadır. Ayrıca bağ ve bahçelerinin bol olduğunu belirterek, Debbağ Çiçeğinin tohumlarıyla boyanan meşhur sahtiyancıları dış

80.000 km²'ye yakın büyüklükteydi. Tanzimat Döneminde ise eyaletin adına, Karaman adı yerine “Konya” denilmiştir.

Konya, 1832 yılında Osmanlı-Mısır Mücadelesine sahne olmuştur. Anadolu'ya giren İbrahim Paşa önce Konya'yı ele geçirse de sonra tekrar vermek zorunda kalmıştır¹². 1825 yılında Osmanlı'nın 11.ve dünyanın 69.şehri olan Konya¹³ seyyahların bildirdiğine göre bu mücadelelerden sonra harap bir şekil almıştır¹⁴.

1839–1876 yılları arasında Konya'da 30'a yakın vali görev yapmış 1868 yılında Vali Burdurlu Ahmet Tevfik Paşa Konya'da ilk matbaayı açmış, “Konya” adlı ilk resmi gazeteyi yayınlamıştır. Gene bu vali zamanında Alâeddin Tepesi'ndeki Bizans Kilisesi'nin kulesine çalar saat takılmış, Rüştüye mektebinin temeli atılmıştır. 1867 yılında bir dükkânda çıkan yangından dolayı 192 dükkân, şimdiki Aziziye Camisi'nin yerinde bulunan Yüksek Camisi ve Kapı Camisi tamamen yanmıştır. Vali yeni bir çarşı planı yaptırarak 55 dükkân, 2 bedesten inşa ettirmiştir. Kapı Camisi'nin inşası tamamlanmış, Sultan Abdülaziz'in nakdi yardımı ile Yüksek Camisi yeniden yaptırılmış, bu camiye “Aziziye” ismi verilmiştir.

Konya Valisi Sakızlı Ahmet Paşa zamanında 1873 yılında büyük bir kıtlık olmuş, bu tarihe 1790 kıtlığı olarak geçmiştir¹⁵. 1875'te 50.000 nüfusu olan şehir¹⁶, I.Meşrutiyet'te üç milletvekilini İstanbul'a göndermiştir.

ülkelere gittiğini yazmaktadır. 1618 yılında Konya'ya gelen Evliya Çelebi'de Konya surlarını överek şehirde 11 Medrese, 3 Darül Hadis, 40'a yakın Tekke, 11 imaret, bedesten ile birlikte 900 dükkân bulunduğunu yazmaktadır. Ağaladağ, **agm.**, s.58–59.

¹² Konu hakkında daha geniş bilgi için bk: Salih Kış, **Kavalalı Mehmet Ali Paşa Hadisesinde Konya Muharebeleri**, Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004.

¹³ AYTEKİN, **age.**, s.20.

¹⁴ 1838'de Konya'ya uğrayan Moltke, Konya'nın çok bakımsız olduğunu yazmıştır. 1834'te Konya'da bulunmuş olan Ş. Teksier şehrin ticaretinin eski önemini yitirdiğini ve fakirleşmiş olduğunu yazar. Ayrıca nüfus oranları hakkında da bilgiler verecek olursak; 1853'te Konya'ya gelen Tchiatchefg; Sille'de 600 Rum, 600 Türk evi bulunurken, Konya'da bulunan 4500 evden ancak 300 kadarının Hristiyan olduğunu bildirir. Ağaladağ, **age.**, s.58; Halıcı, **age.**, s.12.

¹⁵ Ağaladağ, **age.**, s.59.

¹⁶ AYTEKİN, **age.**, s.20.

Konya şehrinin yavaş yavaş değişime uğraması¹⁷ 1894–1898 yıllarında Erzurumlu Ali Kemal Paşa'nın valiliği zamanında Konya'ya gelen ilk demiryolu (Haydarpaşa-Konya-Adana-Bağdat) ile ticaret gelişmiş, Konya'nın diğer il ve ilçelerle ilişkileri artmıştır¹⁸. 1901 Avlonyalı Ferit Paşa'nın vali olmasıyla Konya'nın gelişimi daha da hızlanmıştır. Şehrin fiziki dokusu değişmeye başlamış, 1912 yılından başlamak üzere modern mimari tarzında çatılı ve kargir binalar inşa edilmiştir. Ulaşımına diğer İç Anadolu şehirlerde bulunmayan ve o zamana göre yenilik sayılan atlı tramvay dâhil edilmiş, 1924'te ilk elektrik fabrikası açılmıştır¹⁹. 20.yüzyıl başlarında Konya bütün Orta Anadolu'nun en büyük şehri ve ticaret merkezi haline gelmiştir.

Kent, I.Dünya Savaşı sırasında cephelere uzak kalmakla birlikte, bütün ülke gibi, uzun süren savaşın etkilerinden kurtulamamıştır. Mütareke yıllarında ise diğer şehirler gibi şiddetli olmasa da İtalyanların işgaline uğramıştır. Bu işgal hareketi de II. İnönü Savaşı'nda sonra sessiz sedasız sonlanmıştır. Milli Mücadelenin ilk zamanlarında Vali Cemal Bey'in gölgesinde, mücadeleye mukavemet hareketleri olsa da, Konya halkının karşı koymasıyla karşılaşan Cemal Bey İstanbul'a kaçınca Konya'da Ankara Hükümeti'ne bağlanmıştır²⁰. Batı Cephesi'nin Konya Vilayeti içerisinde ve askeri destek mekanizmalarının Konya'da konuşlanmış olması, günlük çıkan yerel basın ve Konyalıların Milli Mücadele Dönemi yaptığı katkılar çok önemlidir.

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte Konya'da, Osmanlı'dan kalan sanayi yatırımları genç cumhuriyeti ihya edecek düzeyde olmadığından yeni yatırımlara ve planlamalara ihtiyaç duyulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara örnek alınarak bu şehrin kent planlamaları yapılmış ve daha sonra yaygınlaştırılmasına karar

¹⁷ Doğu bilimci olan Clement Huart 1891 yılında Konya'ya yaptığı gezisinde gözlemlerini şöyle anlatıyor. "Hükümet Konağı'nın önünde etrafı kesik taşlardan yapılmış oldukça basık binalarla çevrili geniş bir meydan var. Burası Celalettin Rumi'nin türbesine kadar uzanıp giden çarşıdır. Çarşı oldukça geniş ve az müşterili dükkânlarla kenarları çevrili düz yollardan ibarettir. Burası doğu şehri görünümünde değildir. Burada nasıl olduğunu bilmediğim bir yenilik havası esmiştir" demekle Konya'nın tekrar güzelleşmeye başladığını ve çehresinin değişmeye başladığını anlıyoruz. Odabaşı, **age.**, s.13.

¹⁸ Mehmet Önder, **Konya Rehberi**, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1950, s.39.

¹⁹ Odabaşı, **age.**, s.12.

²⁰ Halıcı, **age.**, s.12.

verilmiştir²¹. II. Dünya Savaşı yılları ise Konya için önemli bir sınav olmuştur. 6 yıl süren savaşta barut kokusu çok duyulmasa da, savaşın etkileri her alanda sonuna kadar hissedilmiştir.

²¹ Ayhan, Kırgıl, **agm.**, s.331

I.BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA KONYA'DA EKONOMİ

A.TARIM, TİCARET ve SANAYİ

1 Eylül 1939 günü Almanya Polonya'yı işgal edince, dünya o zamana kadar görülmeyen büyük bir savaşa sahne oldu. I. Dünya Savaşı öncesi yaşanan gruplaşmalar, II. Dünya Savaşı'nda da meydana geldi. Revizyonist grupta yer alan Almanya ve İtalya bir önceki savaşta kendilerine yapıldığına inandıkları haksızlıkların intikamlarını almak için harekete geçmişlerdir. Uzak Doğu'da sömürgelerini genişletmek isteyen Japonya'da bunlara katılınca Berlin-Roma-Tokyo Mihveri kuruldu. Bu mihver ülkelerine göz atacak olursak:

I. Dünya Savaşı'ndan galip çıkan Japonya Uzak Doğu'daki Alman sömürgelerini sahiplenmişti. (Carolina, Marianne ve Marshall adaları) Diğer devletlerden ekonomik imtiyazlar kazanarak yumuşak bir yayılma politikası takip eden Japonya, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'ndan sonra güce dayalı bir yol izlemeye başladı. 1931'de Mançurya'yı işgal ederek Çin'e yöneldi. 1933'te Milletler Cemiyetinden ayrılarak "Asya Asyalıdır" propagandasını yapmaya başladı. 1937'de Çin'e saldırarak Doğu ve Orta Çin'i ele geçirdi. Bundan sonra Batılıların Doğu Asya'dan atılmasını öngören "Yeni Düzen" politikasını uygulamaya koyarak II. Dünya Savaşı'nda önemli bir cephe oluşturmuştur²².

I. Dünya Savaşı'nda kendisine verilen sözlerin tutulmadığını iddia eden İtalya'da siyasi, sosyal ve ekonomik, birçok sorun çıktı. Bu ruh hali içinde olan İtalya, 30 Ekim 1922'de Benito Mussolini'yi iktidara taşıdı²³. Faşist bir düşünceye sahip olan Mussolini "Roma İmparatorluğu'nun yeniden kuruluşunu" kendine ideal haline getirerek Akdeniz'e "Bizim Deniz" demiştir. 1924 Yugoslavya'ya yapmış olduğu baskı sonucu serbest şehir olarak bağımsızlık statüsüne kavuşturulan Fiume'yi topraklarına kattı. Bir İtalyan temsilcinin Yunanistan'da öldürülmesini bahane ederek Yunanistan'ın Korfu Adası'nı işgal etti. Gene Arnavutluk'ta bir iç

²² Kurul, **Gençler İçin Çağdaş Tarih**, Epsilon Yay., İstanbul 2004, s.18.

²³ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara 2005, s.24-25.

meseleyi fırsat bilerek Arnavutluk'u nüfuzu altına aldı. Böylelikle Akdeniz ve Balkan ülkelerini huzursuz etmeye başladı²⁴. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı İtalya'yı derinden etkiledi. Bir sanayi ülkesi olmasına rağmen ham madde kaynakları bakımından tamamen dışarıya bağımlı olan İtalya, ekonomik sarsıntılar içerisinde bütçe ve dış ticaret dengesinde açıklar vermeye başladı. Bundan dolayı doğal zenginliklere sahip Habeşistan'ı 1936'da işgal etti²⁵. 1939'da Arnavutluk'u işgal eden Revizyonist İtalya, 1940 yılında Almanya'nın yanında savaşa girmiştir²⁶.

Savaşın baş aktörü olan Almanya önce Versay Antlaşması'nın zincirlerinden kurtularak, kırılan gurunu onarmaya çalışmıştır. Sonra da "Hayat Sahası" düşüncesinin uygulamaya konmasıyla savaşın fitili ateşlenmiştir. 1. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Almanya'nın uğradığı toprak kayıpları dışında, vermek zorunda bırakıldığı Tamirat Borçları yüzünden ekonomisi de alt üst olmuştu. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı Almanya'da Cumhuriyet Dönemi'nin sonunu hazırlamış ve Nazileri iktidara taşımıştı²⁷. Böylelikle Adolf Hitler, 1933'te yönetime el koyarak diktatörlük dönemini başlattı. Aynı yıl Milletler Cemiyetinden çekilen Almanya Versay Antlaşması'nın kısıtlamalarını kaldırmak için kolları sıvayarak gizlice silahlanmaya başladı. 1 Mart 1935'te, daha önce Fransa'ya kaptırılmış olan Saar Bölgesi halk oylamasıyla Almanya'ya geçti²⁸. Hitler bundan 16 gün sonra askerliği Almanya'da mecburi hale getirdi. 7 Mart 1936'da askerden arındırılan Ren Bölgesi'ne Alman askerlerini soktu. 13 Mart 1938'de Avusturya ile birleştiğini ilan ederek burayı ilhak etti. Böylelikle Versay'ın son kalıntısından kurtulan Hitler, "Hayat Sahası" düşüncesini uygulamaya koydu. 3.5 milyon Almanın yaşadığı Çekoslovakya'nın Südetler bölgesini işgal kararı aldı. Yatıştırma siyaseti izleyen İngiltere devreye girerek Münih Konferansı'nda burayı Almanya'ya barış yoluyla verdi²⁹; fakat Hitler daha sonra Almanların olmadığı diğer Çekoslovak topraklarını da işgal edince, Hitlerin yayımlıcaılıkta sınır tanımadığı ortaya çıktı. Ayrıca Hitler, 23

²⁴ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası**, C.I, İletişim Yay., İstanbul 2004, s.293.

²⁵ Sander, **age.**, s.51-53.

²⁶ Hans- Adolf Jacopsen, **1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle II. Dünya Savaşı**, (Çev: İbrahim Ulus), Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1989, s.7,14.

²⁷ Sander, **age.**, s.298.

²⁸ Liddell Hart, **II. Dünya Savaşı Tarihi**, C.II, (Çev: Kerim Bağrıaçık), Yapı Kredi Yay., İstanbul 2002, s.824-825.

²⁹ İsmail Soysal, **Türk Dış Politikası İncelemeleri İçin Kılavuz (1919-1993)**, Eren Yay., İstanbul 1993, s. 49, 51.

Ağustos 1939'de Sovyetler Birliği ile bütün dünyayı şaşkırtacak bir ittifak antlaşması imzalandı. Son olarak Almanya 1 Eylül'de Polonya'ya saldırınca, buraya daha önce garanti veren İngiltere ve Fransa Hitlere savaş açtı. Böylece II. Dünya Savaşı başlamış oldu³⁰.

Buna karşı, Mihverin yayılmacılığını engellemek için savaşan grup olan müttefik kuvvetler yani İngiltere ve Fransa'nın (bunlara daha sonra ABD ve Sovyetler Birliği'de katılacaktır) savaşın başlangıcında Almanya ile savaşacak gücü çok azdı. Bu yüzden Mihver Devletleri savaşın ilk üç yılı içerisinde müttefiklere karşı üstünlük sağlamıştır. Tabii ki ABD'nin savaşa girmesi bütün dengeleri değiştirecektir.

Savaşın başlangıcında Sovyetler Birliği'nin de katılımıyla Polonya işgali hızlandı. Sovyetler Birliği daha sonra Estonya, Letonya ve Litvanya'yı işgal etti. Finlandiya bütün çabalarına rağmen bazı sınır bölgelerini Sovyetler Birliği'ne vermek zorunda kaldı. Almanya ise Danimarka ile Norveç'i ele geçirdi. 10 Mayıs 1940'ta Hollanda ve Belçika'ya, ardından da Fransa'ya saldırdı. Çok kısa sürede düşen Fransa, Almanya ile ateşkes antlaşması imzaladı. Böylece Fransa'nın topraklarını büyük oranda işgal eden Almanya, kalan bölümde de kendisine bağlı Vichy Hükümeti'ni kurdu. Yalnız kalan İngiltere'ye Hitler, Ağustos'ta bir hava saldırısı başlattıysa da başarılı olamadı³¹. Şu da var: İngiltere'nin yenilmesi İngiliz İmparatorluğu'nun dağılmasını getirecekti. Bunun Almanya'ya hiçbir yararı yoktu. Sadece Japonya, ABD ve diğer ülkelere yarayacak bir olay için Alman kanı dökülecekti³². Bunun için Hitler "Hayat Sahası" için gerekli zenginlikleri doğu da aramaya karar vererek, kendisine hedef olarak Sovyetler Birliği'ni seçti. Çünkü Sovyetler Birliği'nin, Alman hayat sahası içindeki Balkanlar ve Boğazlara doğru genişlemesi ve silahlanması, Almanların çıkarlarına uygun değildi. Finlandiya işgalinde Sovyet ordusunun zorlanması da Hitleri cesaretlendirdi³³.

³⁰ Özhan Uluatam, **Geçmiş Bakmak**, İmaj Yay., Ankara, 2001, s.159,162., İbrahim Artuç, **II. Dünya Savaşı**, C:I, Kastaş Yay., İstanbul 2003, s.12-13.

³¹ Hart, **age.**, C.II. s.830, 831.

³² S.B. Liddell Hart, **Hitlerin Generalleri Konuşuyor**, C:I, Kastaş Yay., İstanbul 1996, s. 292.

³³ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, C. I-II, Alkım Yay., Ankara [T.Y.], s. 365.

Almanya, Sovyetler Birliğini işgalinden önce Balkanlara yöneldi. Romanya ve Bulgaristan'la ittifak antlaşması yaptı. Kısa sürede Yugoslavya ve Yunanistan'ı ele geçirdi. Daha sonra 22 Haziran 1941'de "Barbarossa" Harekâtını başlattı³⁴. Bu harekâta 6 ay içinde Sovyetler Birliği'ni teslim almayı hesaplayan Almanya, iklim şartları ve çeşitli stratejik hatalar yüzünden kendi sonunu hazırladı. Başarılı başlayan harekâta Almanya, Moskova önlerinde kadar geldi. Fakat burayı bir türlü düşüremedi. Sonra güneye yönelen Almanlar Mayıs 1942'de Kırım'ı alarak Kafkaslara girdi. Böylece Sovyetler Birliği'nin kömür ve elektrik kaynaklarının yarısı ele geçirildi. 22 Ağustos 1942'de Stalingrad'da başlayan ve üç ay süren mücadele, Almanların yenilgisiyle sonuçlandı. Bu yenilgi Mihver Devletleri için bir dönüm noktası oldu³⁵. Sovyetler Birliği'ne karşı mücadelede Almanya'nın kaynakları hızla tükenmeye başladı³⁶. Aynı zamanda ABD'nin savaşa girerek İngiltere ve Sovyetler Birliği'ne her türlü yardımı yapması üzerine, Almanya topyekûn savaşa girdi ve işgal ettiği yerleri iyice sömürmeye başladı. Bundan dolayı Almanlara karşı direniş güçleri giderek güç kazandı.

İtalya ise, Fransa, Almanlar tarafından işgal edilince savaşa girdi. Balkanlardaki savaşlarda başarısız olan İtalya, Kuzey Afrika'da İngiliz sömürgelerine, özellikle Süveyş Kanalı'nı ele geçirmek için Mısır'a saldırdı. İtalyanlar, önceleri başarılar kazanıp Süveyş Kanalı'na 150 km yaklaşmışlardı. Fakat karşı saldırıya geçen İngilizler, İtalyanları yerinden sökerek İtalyan toprağı olan Bingazi'yi bile ele geçirdiler³⁷. Almanların desteğı ile İtalyanlar gene karşı saldırıya geçtiler. Trablusgarp tekrar İtalyanlara geçse de İngilizler tekrar karşı saldırıya geçerek Kuzey Afrika'nın büyük bölümüne hâkim oldular. ABD savaşa girince Kasım 1942'de Fransa'ya ait Atlas Okyanusu ve Akdeniz Kıyılarına asker çıkardı. 1943 Mayısında Kuzey Afrika'daki tüm Alman ve İtalyan birlikleri teslim oldu³⁸.

³⁴ Age., s.374- 375.

³⁵ Age., s.383-384.

³⁶ Alman kamyonları kolayca çamura saplanıyordu. Fransa zırhlı birlikler için ideal bir ülkeydi ama Rusya en kötüsüydü. Çünkü Rusya'nın çok büyük kısımları bataklık ve kumdu. Bazı yerlerde kumun kalınlığı 1 metreye yakındı. Yağmur yağınca kum bataklık halini alırdı. Kış mevsimindeki havaların çok soğuması da Rusya'ya büyük avantaj sağladı. Hart, **Konuşuyor**, s.180.

³⁷ Sander, **age.**, s. 142-143.

³⁸ Soysal, **age.**, s.58; Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, (Çev: Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul [T.Y], s. 416-417.

II. Dünya Savaşı çıktığında Uzak Doğu zaten 2 yıldır savaş halinde idi. Japonya Çin'in işgali ile uğraşıyordu. Bunun üzerine ABD Başkanı Roosevelt, Japonya'ya petrol ambargosu koyarak Japon ekonomisini yıprattı. Bu meseleyi diplomatik yollarla çözemeyen Japonya, 7 Aralık 1941'de ABD'nin Pasifik üstünlüğünü simgeleyen Hawaii Takımadalarında bulunan Pearl Harbour'a saldırdı. Bu durum ABD'nin savaşa girmesine sebep olmuştur³⁹.

Dünya Savaşı hızla değişik bölgelere yayılırken Türkiye aldığı çeşitli önlemlerle savaş dışı kalmaya çalışmıştır. Savaşa girilirse de Türkiye'de savaşın etkileri çok derin olmuştur. Tarım toplumuna sahip bir ülkede, Konya'nın önemi tartışılmazdır. Çünkü Konya tarımsal özellikler olarak Osmanlı döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de, ülkenin hububat ambarı olma özelliğini devam ettirmiştir. 1930'lu yıllarda topraklarının hektar olarak genişliği 4.899.000'di. Her sene sürülüp ekilen topraklar 404.365; çayırlar, yaylaklar, otlak ve meralar 3.978.290; sebze, meyve bahçeleriyle bağlar 27,275; verimsiz topraklar 300.000; ziraata elverişli sahalar 1.600.000; ekilen ve nadasa bırakılan sahalar 1.200.000 nöbetleşe kullanılan topraklar 400.000 hektardı. Bu manzaraya göre il arazisinin üçte ikisini yaylaklar, çayırlar ve meralar oluşturduğu görülür.

Konya'nın tarım ürünlerine baktığımız zaman buğday, arpa, çavdar, yulaf, mısır, darı, mahlût, afyon haşhaş, bakla, bezelye, bostan, biber, burçak, bos, fasulye, fink, kaplıca, kenevir, kendir, keten, mısır, mercimek, nohut, pancar, patates, sarımsak, soğan, susam gibi hububat, bakliye ve sanayi bitkisi çeşitleridir⁴⁰.

Cumhuriyetin ilk yıllarında devlet Konya'ya "Anadolu Zirai Aletler ve Sanayi Şirketi"ni kurmuş ve sayede Konya çiftçisi %75 oranında pullukla tanışmıştır. Ancak traktörün yaygınlaşması için 1950'li yılları beklemek gerekecektir⁴¹. Buna karşılık 1939 yılında Konya'da ekilmeye elverişli alan ve ürünlere bakacak olursak; 420.000 hektar alana buğday, 150.000 hektar alana arpa, 70.000 hektar alana çavdar,

³⁹ Sander, *age.*, 164–165.

⁴⁰ Mithat Altan, **Konya'nın İktisadi Bünyesine Bir Bakış**, Hüsnü Tabiat Basımevi, İstanbul 1940, s.147.

⁴¹ Yaşar Semiz, "*Cumhuriyet Döneminde Konya'nın İktisadi Durumu (1923–1960)*", **Milli Mücadeleden Günümüze Konya**, T.C.Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü C:I, Konya 1999,s.141.

30.000 hektar yulaf ekilmiş ve sırasıyla 220.000, 120.000, 40.000 ve 20.000 ton ürün elde edilmiştir⁴².

Osmanlı Devleti dönemi ciddi kuraklıklar yaşayan Konya⁴³, sulama problemine çareler bulmaya çalıştı. Bu yolda Konya Valisi Avlonyalı Ferit Paşa (1898–1903) çeşitli adımlar attı. Daha sonra Konya Ovası'nın sulama projesinin imtiyazını Almanlar üzerine aldı. Konya Ovası için hayati öneme sahip olan bu proje 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ile devletin ekonomik imkânları daraldıkça ödeneği azaltıldı. Konya'da susuzluk başlı başına bir sorun olduğu için dönemin başbakanı İsmet İnönü'de Ereğli Bez Fabrikası'nın açılışında “Konya'nın su davasını halletmez ve Konya'yı suya kavuşturamazsam gözlerim açık gider” demiştir. Bu su işine çare üretmeye çalışan Hükümet buğday fiyatlarını korumak ve düzenlemek amacıyla da 1932'de “Buğday Koruma Kanunu” çıkarmıştır⁴⁴.

Sulama konusunu halledebilmek için, 1936'da Konya'da Vilayet ve Su İşleri Bürosu kuruldu. Öte yandan Hükümet Konya Ovası'nın sulanması için İsviçre'den bir uzman, Almanya'dan da bir teknisyen heyeti getirmeye karar verdi. Ancak başlatılan çalışmaların bazıları zamanında bitirilemedi. Bazıları da yarım bırakıldığı için yer yer bataklıklar oluştu. Bu da sıtma salgınlarına sebep oldu.

Kuraklık dışında başka bir sorun da, Konya'da geniş araziyle orantılı iş gücünün olmamasıdır⁴⁵. Bu açığı kapatabilmek için yapılması gereken en güzel iş, makineli tarıma geçmekti. Bundan dolayı 1937'de çiftçileri modern tarıma alıştırmak maksadıyla “Zirai Kombinalar” kuruldu⁴⁶. Fakat öncelikle kuraklığın yani

⁴² Altan, *age.*, s.147.

⁴³ 1884–1887 yılları arasında Konya'da yaşanan kuraklık hafızalardan uzun süre silinmemiştir. Bu kuraklığın ardından Konya'nın önemli su kaynaklarından Çarşamba deresine akıp gelen sular kesildi. Yeşil ova çölleşme tehlikesi ile karşı karşıya kaldı. Halk hayvanları ile birlikte çevre il ve ilçelere göç etmeye başladı. Yaşar Semiz, *1923–1938 döneminde Konya'nın İktisadi Durumu*, **Yeni İpek Yolu Dergisi Konya I**, Konya 1998, s.78.

⁴⁴ Semiz, **Günümüze Konya**, s.145.

⁴⁵ Semiz, **İktisadi Durumu**, s.78-80.

⁴⁶ Dünya Ekonomik Buhranı'nın başladığı 1929 yılından itibaren 1939 yılına kadar olan dönemde tarım ürünlerinin 2/3 oranında değer kaybettirmesine karşılık şeker, tuz, çay, sabun, zeytinyağı, Amerikan bezi gibi vatandaşına temel tüketim maddelerinde fazla bir değişikliğin olmaması Türkiye genelinde olduğu gibi Konya'da da bir geçim sıkıntısının yaşanmasına sebep olmuştur. Buhran gelir kaynaklarının hemen hemen tamamını tarım ürünlerine dayalı olan Konya'da kendisini daha fazla hissettirmiştir. Ezici çoğunluğunun çiftçi olduğu Konya halkı buna önlem olarak ekim alanlarını genişletip daha fazla ürün elde etme ve hayvancılığa yönelme yöntemleri ile önlenmek istenmiş ise de

susuzluğun halledilmesi gerekiyordu. Çünkü kuraklık her zaman Konya'nın en zor hasmı olmuştur. O yıllarda iç Anadolu'nun ekonomik yapısına baktığımızda, şehir ve köylerin pek çoğunda kazanç ve gelirleri suya bağlıdır. Hatta küçük şehirlerde yaşayan esnaf, bakkal, tüccar ve sanatkârların en sağlam dayanağını köylüler teşkil etmiştir. Köylülerin satın alma kabiliyeti azaldığı zaman bunların da ticari ve sınaî faaliyetleri azalmıştır.

Önceki yıllarda kuraklık olduğunda köylerden pek çoğu dağılmış, meralar kurumuş, hayvancılıkla uğraşanlar hayvanlarını Ege Ovalarına götürerek ağır kayıplar vermek durumunda kalmışlardır. Köylüleri kalkındırmak bu olumsuzlukların önüne geçebilmek için ırmak, dere, sel ve taban sularının kullanılabilmesi gerekiyordu⁴⁷. Bu konuda Yeni Ses Gazetesi'nin haberine baktığımız zaman; “Adana ve Ege havalisindeki suların tanzimi ve ıslahı için ayrılan ödeneğin üçte veya dörtte birini Konya Ovası'nı sulamak için harcanması Konya'nın su davasını halledecektir. Refik Saydam Hükümeti'nin göstereceği hassasiyet yarım milyon insanın ekonomik durumunu düzelterek” diyerek Konya'nın o yıllardaki beklentisi ortaya konulmuştur⁴⁸. Bu konuda hükümette adım atarak, Bayındırlık Bakanlığınca 1939'da Su İşleri 18. Şube Mühendisliği oluşturdu⁴⁹.

1936'dan beri Konya'da yapılan çalışmalar sonunda Konya'daki Bayındırlık Bakanlığına bağlı bir kurumun uzmanları, ovada 250000 dekarlık arazi sulanması mümkün olduğunu rapor etmişlerdi. Bu doğrultuda işe başlanılmış ve 8 km.lik kanalın bir kısım hafriyatı yapılmıştı. Böylece Altınapa Barajı ikinci plana alınmıştı. Buna karşılık Konya'da inceleme yapması için getirilen, dünyaca meşhur olan İsviçreli uzmana göre ise baraj tamamlanması durumunda 14 km uzunluğunda göl oluşacaktı⁵⁰. Bu işin halledilmesi çok önemli olduğundan bu konuda verilen vaatler Konyalı için önemli olmuştur. Siyasiler Konya'ya geldiklerinde bu konu ile ilgili görüşlerini söylerlerdi. Mesela Bayındırlık Bakanı Ali Fuat Cebesoy Konya'yı

gelir seviyesinin buhran döneminin başlangıcı olan 1929 yılının gerisinde kalmasını önleyememiştir. Semiz, **Günümüze Konya**, s.157-158.

⁴⁷Şevket A. Birand, “İç Anadolu'nun Su İhtiyacı”, **Konya Halkevi Dergisi** Aralık 1942, S:50, s.1-11.

⁴⁸**Yeni Ses**, 28 Mayıs 1939, S:596, s:2.

⁴⁹**Ekekon**, 16 Ağustos 1939, S:1137, s:2.

⁵⁰**Ekekon**, 9 Kasım 1939, S:1210, s:2

ziyareti sırasında bu konuya çok ilgi göstereceğini ve işi hızlandıracağını söylemişti⁵¹.

Aslında 1939'un ortalarına doğru Konya'da bazı bölgelere bereketli yağmurlar gelince Konyalının yüzü gülmüştür. Su baskınları aşırı yağışlar yüzünden yok olan mahsuller, ölen hayvanlar olsa da sonuç olumlu olmuştur⁵². Hatta İsmet İnönü Konya Kolordu Komutanına, "Cihanbeyli'deki ekinler nasıl? Yağışlar iyi gidiyor mu?" diye sormuş ve olumlu cevap alınca rahatlayan İnönü şunları söylemiştir: "Başbakan olduktan sonra ömrümün yarısı havada bulut aramakla geçti" Fakat tabî ki modern tarımda doğayı denetim altına alarak, tesadüfliğin azaltılması amaçlanır. Önemli olan bu yolda adımlar atabilmektir.

O yıllardaki tarımsal ürünlerin düşüşünü sadece kuraklığa bağlamakta hata olur. Genel olarak bakıldığında savaş yıllarında, Türkiye nüfusunun %77 si çiftçi ve köylüydü. Bunlar toprak mahsulleri ile hayvancılık ile geçinirdi. Fakat savaş boyunca bir milyon kişi silâh altına alınınca savaş sırasında en belirgin düşüşün tarımda olması çok normaldir. Nüfusunun %80'inden fazlası kırsal kesimde yaşayan ve tarım üretiminin hala ilkel tekniklerle sürdürüldüğü bir ülkede durum, daha çok el emeğine dayandığı için üretim ister istemez düşecektir⁵³.

Bu gibi eksiklikler ve imkânsızlıklar içinde olan Konya tarımı bazen tam kuraklık görüyor, bazen de aşırı yağışla karşılaşılıyordu. Bu konuda hükümetin almaya çalıştığı önlemlere ve Konya'da meydana gelen yağışların meydana getirdiği etkilere bakacak olursak; mesela yağışa en muhtaç⁵⁴ olan yer Ankara ve Konya yayla mntıkası idi"⁵⁵. Buna karşılık 1939'un Ağustosunda Akşehir'de aşırı yağışlardan dolayı binlerce dekar arazi harap olabiliyordu⁵⁶ veya gene tam tersi olarak Ilgın ve Kadınhanı'nın 48 köyüne aşırı kuraklık sebebiyle Konya milletvekilleri yardıma girişmiştir. Yapılan incelemelerde bu köylerde kuraklıktan dolayı darlığın çok büyük olduğu ve köylünün tohumluk değil, yiyecek tedarikinde bile müşkül vaziyette ve

⁵¹ Ekekon, 19 Mart 1940, S:1315, s:2.

⁵² Yeni Ses, 11 Haziran 1939, S:598, s:2.

⁵³ Çağdaş Tarih, s.72.

⁵⁴ Hükümet 1944 yılında Konya'nın ve Orta Anadolu'nun kuraklıktan kurtulması için hükümetçe önemli tedbirler alınmış ve bu iş için 30 milyon lira tahsis edilmiştir. Ekekon, 18 Temmuz 1944, S:2232, s:2.

⁵⁵ Yeni Ses, 25 Haziran 1939, S:600, s:2.

⁵⁶ Ekekon, 28 Ağustos 1939, S:1147, s:2.

susuz buldukları tespit edilmişti⁵⁷. Buralara 400.000 tonluk buğday dağıtılması kararlaştırılmıştır. 400 bin kilo tohumluk buğdayın dört kazaya verilen miktarı: 50000 kilo merkez kazaya, 100000 kilo Ilgın'a, 100000 kilo Akşehir'e ve 150000 kilo da Kadınhanı'na verilmiştir⁵⁸. Ziraat Bakanlığı bütün bunlara ek olarak 1942'de otuz bin liralık tohum daha dağıtmıştır⁵⁹. Bu türlü yardımlar savaş yıllarında hep olmuştur. Gene sırası geldikçe bunlarda bahsedilecektir.

Konya merkez veya merkeze bağlı yerlerde de susuzluk konusunda çeşitli şikâyetler olmuştur. Konya'nın güney kısmındaki yeşil sahayı kucaklayan Küçük Aymanas, Büyük Aymanas, Kum Köprü Bağları halkı bağ ve bahçelerinin suya şiddetle ihtiyacı olduğunu bunun için toprak sarnıç semtinden çayır ırmağı adile ayrılan su koluna daha fazla su verilmesini istemişlerdir⁶⁰. Buna karşılık 40 km uzunluğunda dört havzadaki sular 36 kaynaktan oluşan Meram Deresi Konya için oldukça kıymetli ve kudretli bir suydur. Burada yaşayanlar kendilerini daha şanslı hissediyorlardı⁶¹.

1939'da kuraklıkla beraber bir de sel tahribatına uğramış kazalar vardı. Beyşehir, Seydişehir ve Cihanbeyli'nin bazı yerlerinde hem dolu hem de kuraklıktan zarar görmüş olan köylere yardım yapılmıştır⁶². Gene 1942 senesi çok karlı ve yağmurlu geçtiğinden dolayı, Beyşehir ve Seydişehir kazalarında bazı köylerin su baskınına uğradıkları görülmüştür. Bundan dolayı Ankara Kızılay bölgeye 100 çadır göndermiştir⁶³. Bu arada hükümet II. Dünya Savaşı yıllarında dış talebin artması ve fiyatların yükselmeye başlaması sebebiyle "Buğday Koruma Kanunu"nu yürürlükten kaldırdı⁶⁴ ve köylüyü koruma amacıyla değişik gıda maddelerini yakın memleketlere serbest surette ihracat yapmalarına müsaade etmiştir⁶⁵.

Savaş yıllarında iklim şartlarının iyi olduğu zamanlarda, Konya'da Zirai üretim alanında belirgin bir artış ve vatandaşın gelirinde belirgin bir iyileşme

⁵⁷ Ekekon, 31 ağustos 1939, S:1150, s: 2.

⁵⁸ Ekekon, 26 Eylül 1939, S:1172, s:2.

⁵⁹ Ekekon, 4 Nisan 1942, S:1883, s:2.

⁶⁰ Ekekon, 22 Mayıs 1945, S:2360, s:2

⁶¹ Ekekon, 25 Kasım 1943, S:2134, s:2

⁶² Ekekon, 26 Eylül 1939, S:1172, s:2.

⁶³ Ekekon, 19 Mart 1942, S:1875, s:2

⁶⁴ Semiz, *Günümüze Konya*, s.145.

⁶⁵ Ekekon, 7 Kasım 1939, S:1208, s:1.

görüldü. Fakat savaş yıllarında ortaya çıkan yeni sonuçlara bağlı olarak devletin üretimin bir bölümüne el koyması, üretici de çeşitli huzursuzluklara yol açtı⁶⁶. Bu doğrultuda devlet, mahsulün doğru ve esaslı tahmin edilebilmesi için her köye belli bir ücret vererek subaşı tayin etti. Bu subaşılar köylüden ve ziraattan iyi anlayan kişilerden seçilmiştir⁶⁷. Bunun yanı sıra Ziraat Bakanlığı üretimi artırmak için Konya'da 2700 ton tohumluk tahsis etmiştir ve su işleri Bayındırlık Bakanlığı'na ait olsa da su ve ziraat işlerinin yürümesi için incelemeler yapmıştır⁶⁸. Bunun semeresini için çok beklenilmemiştir. 2.409.775 kilo tohum, 238 köyde 6414 çiftçiye dağıtılmıştır. Sonbaharda Konya'da mevcut selektörlerin temizlediği ve ilaçladığı tohum miktarı da 4.259.826 kilodur. Sonbahar kışlık ziraatın resmi verilerine göre bazı bölgelerde %24,35 ve ilin genelinde vasati olarak 20–25 fazla ekim yapılmıştır⁶⁹.

Bazı afetler yüzünden ekinleri ve kendileri zarar görmüş ve tohumluk bırakılmamış muhtaç çiftçilere peşin para ile olmak üzere ofislerce toplam 20 ton nispetinde arpa ve yulaf verilmesi Ziraat Bakanlığınca kararlaştırılmıştır⁷⁰. 1943 senesinde mahsuller yurttan olduğu gibi Konya'da da bol ve bereketli olmuştur. Bir yıl sonrasına güz ekimi için yapılan hazırlıklar bu sayede iyi olmuştur⁷¹. Tabii afetlerde yani sel, yağmur, deprem gibi akıldan olmadık felaketler yüzünden zarar görmüş olan çiftçilere yardım maksadıyla tohumluk buğday ve arpa dağıtılmak için Ticaret Bakanlığınca karar alınmış ve bunun uygulamasına geçilmiştir. Bunun için vilayetlerden felaketzedelerin listeleri istenilmiş ve bundan sonra tohumlukların dağıtılması işine başlanılmıştır⁷².

Bunlardan başka Konya dâhilinde ziraatın çeşitlendirilmesi için kısa sürede yetişen Amerikan cinsi 1000 kilo pamuk tohumu getirilmiştir. Esasen Ermenek'te pamuk ziraatı yapıldığından cinsin ıslahı için bir kısım Ermenek'e ve sırf deneme olarak Karaman, Yarma, Hatıp ve Sarayönü'nde dağıtılmıştır. Bir miktar keten ve

⁶⁶ Ekekon, 5 Nisan 1940, S:1331, s:2.

⁶⁷ Ekekon, 18 Nisan 1942, S:1889, s:2

⁶⁸ Ekekon, 5 Nisan 1940, S:1331, s:2.

⁶⁹ Ekekon, 26 Nisan 1940, S:1346, s:2.

⁷⁰ Ekekon, 15 Ocak 1942, S:1348, s:2.

⁷¹ Ekekon, 22 Temmuz 1943, S:2082, s:2.

⁷² Ekekon, 13 Kasım 1943, S:2129, s:2.

kenevir tohumu getirilerek Seydişehir, Beyşehir, Çumra, Akşehir ve Ereğli'ye dağıtılmıştır⁷³. Ayrıca sapanlarına sarılan Ilgınlılar 1940 yılında şeker fabrikasının da yardımlarıyla 7000 dekarlık bir sahada pancar⁷⁴ ektiler. Bilhassa bol ve faydalı yağışlar çiftçinin yüzünü güldürmüştür. Buğday, arpa ve pancar ziraatı aynen devam etmiş ve kuru sebzenin önemini düşünen Ilgınlılar geniş çapta fasulye ve nohut ekmişlerdir. Yağmur bol olduğundan otlar çok olmuş ve hayvanlar iyi beslenmiştir. Bu sayede kışa da ot depolanabileceği için hayvan zayıyatı daha az olmuştur⁷⁵.

Gene ziraatı çeşitlendirmeye çalışan Ziraat Bakanlığı yazlık tohumlar göndermiştir. Bunun için mısır, fasulye, nohut gibi yazlık tohumlar Akşehir, Karaman ve Ereğli kazalarına sevk edilmiştir⁷⁶. 80 ton kum darı ve 373 ton patates tohumu dağıtıldı. Çiftçilere verilen kredilerin faizi % 6'ya indirildi⁷⁷.

Ziraat Bakanlığı yardımlarını sürdürerek, zirai kombinalar için Konya'ya birçok ziraat makineleri gönderdi. Bundan, vilayet çiftçilerinin mahsullerini vaktinde biçip, harman etmek ve nadaslarını da mevsiminde yaparak kışlık ziraatı için zaman kazanmalarını amaçlanmıştır. Bu sayede sonraki yıla daha fazla ziraat yapmaları temin edilmek üzere çiftçiye motorlu ve motorsuz makinelerle yardım edilmesi amacıyla Ziraat Bakanlığı Zirai Kombinaları Kurumu tarafından Konya'ya 1940'ta 37 traktör, 25 batöz, 12 biçerdöver, 4 mibzer, 130 adet orak tahsis edilmiştir⁷⁸. Kombina makineleri çalışma fiyatları ise harman makineleriyle ve saman yapılarak dövülen hububatın her bir kilosuna 40 santim yani 16 para olarak belirlenmiştir. Biçerdöverle hasat ve harman için arpa ve yulaf her bir mahsul için 70 santim yani 28 para, buğday 80 santim yani 32 para, biçerdöver sabit olarak saman için çalıştırıldığında her bir kilo mahsul için 12 para alınmıştır⁷⁹.

Yapılan desteklerle 1940 yılında makineleşme artmıştır. Çeşitli hububat stoklarından yüz binlerce ton buğday, arpa ve on binlerce ton yulaf ambarlara

⁷³ **Ekekon**, 26 Nisan 1940, S:1346, s:2.

⁷⁴ 1943 yılındaki yağışlar sayesinde şeker üretimi çok olmuştur. Mesela Alpullu fabrikasının işlediği şeker miktarı 25 bin tonu bulmuştur. **Ekekon**, 16 Kasım 1943, S:2130, s:2.

⁷⁵ **Ekekon**, 27 Mayıs 1940, S:1371, s:2.

⁷⁶ **Ekekon**, 28 Haziran 1941, S:1707, s:2.

⁷⁷ **Ekekon** 26 Şubat 1942, S:1867, s:1.

⁷⁸ **Ekekon**, 4 Temmuz 1940, S:1403, s:2.

⁷⁹ **Ekekon**, 7 Ağustos 1940, S:1432, s:2.

konulmuş bir haldedir⁸⁰. Makineleşme sayesinde Konya ilinde 1940 senesinde hasat ve harman işlerinde çalışan 26 traktör, 22 batöz ve 12 biçerdöverle 270 vagon mal kaldırılmıştır⁸¹. Diğer taraftan Ziraat Bakanlığı'nın kombinaları ile 50 bin dekar sürülmüştür. 17.613 dekar sürme işini başarmış ve 28379 dekar da tohum ekme ki, toplam 46002 dekarlık iş yapılmıştır. Son yapılanlarla bu miktar 50000 dekara ulaştı⁸².

Zirai kombinalar 1941 yılında mevsim başlangıcından itibaren 79.242 dekar hafriyat, 8857 dekar açma, 16118 dekar diskle ikileme ve ekme, 17035 tohum ekme işi olmak üzere 121,71 dekarlık iş yapılmıştır⁸³. Bu yıl Ziraat Bakanlığı hesabına Amerika'dan getirilen ziraat makineleri Konya'ya getirilerek montajı yapılmıştır. Bu makineler batöz, biçer-döver ve orak olmak üzere hepsi 157 vagondur⁸⁴. 1940'da 17.000 dekarda makine kullanılırken, bir sene sonra bu 80.000 dekarı bulmuştur. Her sene makineleşme daha da artmıştır⁸⁵. Sonraki zamanlarda zirai kombinaların kullanımı daha da yaygınlaşarak 120 bin dekara kadar yükseltilmiştir⁸⁶.

Devlet 1939–1941 yılları arasında eldeki stoklarla durumu idare etmek niyetindeydi.11 Eylül 1939'da, yani Alman ordularının Polonya'ya saldırmasından kısa bir zaman sonra Başbakan Refik Saydam'ın Mecliste yaptığı konuşma bunu doğrular niteliktedir. Başbakan: “Zirai üretim vaziyetimiz emin ve sağlamdır. Gıda maddeleri üzerinde herhangi bir sıkıntı yoktur. Bereketli ve iyi kaliteli bir mahsul yılında bulunuyoruz... Mevcudumuz yıllık ihtiyacımızın üstündedir. Üretim kuvvetimiz eski devirlerle kıyaslanmayacak derecede yüksektir. Yalnız son 8–10 yıl içinde ekim sahası asgari bir hesapla %30, alınan mahsul ise ortalama %50 artmıştır...”⁸⁷ demiştir. Ancak görünürdeki bu iyimserlik aradan birkaç ay geçmeden Milli Korunma Kanunu'nun çıkmasını engelleyememişti. Kanun hem ticaret hem de tarımsal üretim alanında hükümete geniş yetkiler tanımıştır.

⁸⁰ Ekekon, 21 Eylül 1940, S:1471, s:2.

⁸¹ Ekekon, 30 Eylül 1940, S:1478, s:2.

⁸² Ekekon, 16 Aralık 1940, S:1544, s:2.

⁸³ Ekekon, 21 Mayıs 1941, S:1673, s:2.

⁸⁴ Ekekon, Temmuz 1941, S: 1722, s:2.

⁸⁵ Ekekon, 25 Kasım 1941, S:1829, s:1.

⁸⁶ Ekekon, 1 Haziran 1943, S:2060, s:2.

⁸⁷ Konuyla ilgili bk: **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 030 01 34 204 1, s:1.

Toprak Mahsulleri Ofisi iyi bir mahsul yılı olan 1940 yılında devletin ihtiyacını karşılayacak miktarda ürün alamadı. Bunun önemli sebeplerinden biri hem üreticilerin hem de tüccarların savaş psikolojisi sebebiyle stoklamaya gitmeleridir. Bu duruma önlem olarak hükümet Milli Korunma Kanunu'nu çıkarttı. Gene de 1940 yılının sonuna doğru ofisin hububat stokları erimeye başladı. Bu durumda hükümet Şubat 1941 den itibaren yeni tedbirlere başvurdu. Buna göre geçimlik, tohumluk ve hayvan yemi için belirli paylar ayrıldıktan sonra bütün üreticilerin hububat ürünlerini önceden belirlenen fiyatlarla Toprak Mahsulleri Ofisi'ne satmaları istendi⁸⁸. Uygulanmaya başladığında resmi fiyatlar piyasa fiyatlarının biraz altındaydı. Zamanla bu fark daha da artmıştır. 1941' de gene de elindeki buğdayı istasyonlarda toprak ofisine teslim edenlerin sayısı hiçte az değildi⁸⁹.

Üreticilerin ofis merkezlerine, ekmeçlik hububat teslimatını artırmak maksadıyla Konya bölgesine Ekonomi Bakanlığınca 40–59 bin metre bez ile basma tahsis edilmiştir. Bu mallar hububat getirene bedeli karşılığı verilmiştir. Bir ton ekmeçlik getiren vatandaşa 5 metre bez veya basma, bedeli karşılığı verilmiştir. Mallar yerli mallar pazarından alınmıştır⁹⁰. Gerçi üretici elindeki ihtiyaçtan fazla buğday, çavdar, arpa ve yulafa el konulmuştur⁹¹. İşler sıkı tutularak üreticinin elindeki ihtiyaç fazlası ürünün bildirilmesi için merkeze bağlı nahiyelere kâfi

⁸⁸ Bu konuda çiftçilere yapılan radyo konuşmasında: “Mevcut hububat fiyatlarını bugünkü şartlara ve vaziyete uygun görmedik. Bunları lüzumlu görüldüğü şekilde artırdık. Hükümet hububatınızın ancak bir kısmını alıyor ve artanını da tamamen size bırakıyor. Size bırakılan kısım için bir fiyat tayin etmedik. Bunu tanzimli satış yaptığımız yerlerden başka yerlerde satabilirsiniz. Hükümet ekmeğini temin ettiği bazı şehirlerimiz için, büyük ordusu için yeni mahsulden lüzumu kadar stok yapacaktır. İşte bu stok içindir ki hükümet çiftçinin ilk müşterisi olmaktadır. Yeni size mahsulünden şimdiye kadar verdiğiniz hububat bedelleri de aynen yeni fiyat bedelleri üzerinden ödenecektir. Anlaşılacağı gibi hükümet hububat işinde çiftçinin hakkını tamamen korumuş ve bundan sonrası için de daha çok ekilmesini teşvik etmiştir. Bundan sonra ağır milli vazifeyi yapmak çiftçilere düşüyor. Elindeki mahsulü doğru gösterip, doğru tahmin ve tespit ettirmelidir. Vereceği mahsulle üretici olmayan kardeşlerinin yiyeceği sağlanacak ve her şeyden üstün kudretli ordumuz beslenecektir. Borcunu ödedikten sonra kalan malın sana hayırlı olsun” denilerek mevcut durum ortaya konulmuştur. **Ekekon**, 18 Temmuz 1942, S:1928, s:1.

⁸⁹ **Ekekon**, 31 Mart 1941, S:1630, s:2.

⁹⁰ **Ekekon**, 21 Mayıs 1942, S:1903, s:2.

⁹¹ Milli Eğitim Bakanlığı Hububata el konma ve sevk işlerinde öğretmen ve eğitimcilerden istifade edilmesini emrettiği için bu konuda eğitimcilerle önemli görevler düşmüştür. **Ekekon**, 4 Temmuz 1942, S:1922, s:2.

miktarda beyannameler gönderilmiştir. Ermenek, Bozkır ve Hadim hariç 11 kaza kararname hükümlerine uymak zorunda kalmışlardır⁹².

Devlet çiftçinin mağdur olmasını asgari düzeye indirmek için hububata 1942'de zam yapmıştır. Daha sonra 50 tona kadar hububat üreten üreticilerden ürünün %25'inin, 100 tona kadar hububat üreten üreticilerden ürünün %35'inin ve 100 tondan fazla hububat üreten üreticilerden de ürününün %50'sinin devlet tarafından değeri peşin ödenerek satın alınması kararlaştırılmıştır. Hükümet bu yüzdelerle⁹³ resmi teşekküllerin ve büyük şehirlerin iâşesini üzerine almıştır. Üretici borcunu ödedikten sonra elinde kalan hububatı iâşesi hükümet tarafından yapılan şehirler haricinde satmakta serbest bırakılmışlardır⁹⁴.

Çiftçinin devlete borçlu olduğu hububatın, yani hükümete karşı taahhüt ettiği miktarın % 75'ini ifa etmeyen üreticinin buğdayını satmasına müsaade edilmemiştir. Aksi davranışlarda bulunanlara kanuni takibat yapılarak, elindeki buğdaya el konulmuştur⁹⁵. Ayrıca arpa ihracı için lisans verilmemiştir. Toprak Ofisi kendi belirlediği fiyatlar üzerinden satın alınmıştır. Ticaret Bakanlığı ise ihraca müsaade etmemiştir⁹⁶.

1944 yılında buğday satış işi serbest bırakılmıştır. Ofise satmak isteyen çiftçilere şu fiyatlara verilmiştir: Buğday 27, çavdar 20, arpa 19, mahlût arpa yulaf 19 ve 20, fasulye 40–55, nohut 35–50, mercimek 55, bürölce 30, bakla 15–25 kuruş⁹⁷.

⁹² **Ekekon**, 19 Şubat 1941, S:1596, s:2.

⁹³ Yüzdelerle ifade edilen bu karara % 25 Kararı denmiştir. Bu %25 kararı çiftçinin eline geçen fiyatlarda 1942–1943 yıllarında önemli artışlara yol açmış ve bu artışlar, daha da aşırı tüccar karları doğurarak tüketiciye yansımıştır. Bu uygulama iâşe meselesinin yükünü dengeli olarak dağıtmak yerine, yükü esas olarak küçük ve orta üreticilerin üzerine yıkmış, 1942 yılı ve sonrasında az toprak işleyebilen köylülerle büyük çiftçiler arasında önemli farklılaşmaya yol açmıştır. Bu karar küçük üreticinin ürün fazlasına tümüyle el koyulduğu, hatta 50 dönümden az toprak işleyen ailelerle başkalarından toprak kiralayan ortakçı ailelerini hububat tüketimlerini kısmaya zorlamıştır. Öte yandan gerileyen üretim ve devletin artan baskısı bu kesimi tefecilerin eline itmekteydi. Aynı şekilde 100 dönüme kadar toprağı olanlar 1930'ların ikinci yarısındaki üretim artışlarından yararlanarak, durumlarını bir ölçüde düzelteren, güçlendiren orta üreticilerde de pazara getirebilecekleri ürünün hemen tümünü devlete teslim etmeleri istenmekteydi. Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi** (1938–1945), C: II, İletişim Yay., İstanbul 1996, 438.

⁹⁴ **Age.**, s.412.

⁹⁵ **Ekekon**, 15 Eylül 1942, S:1953, s:2.

⁹⁶ **Ekekon**, Temmuz 1941, S:1722, s:2.

⁹⁷ **Ekekon**, 13 Haziran 1944, S:2217, s:2.

Hükümetin iâşe sorununa ilişkin uygulamaları el koymaları haricinde Haziran 1943 yılında çıkarılan Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu ile belli başlı tüm ürünlere uygulanan ve aynı olarak toplanan yeni bir vergi getirildi. Bu verginin oranı 50 tona kadar üretim yapan hububat ve baklagillerde %8, daha fazla üretimlerde ise %12 olarak belirlendi. Daha sonra Nisan 1944'te çıkartılan yeni Toprak Mahsulleri Vergisi kanunu ile vergi oranı tüm ürünlerde % 10 olarak değiştirildi.

İlk zamanlarda fiyatların yüksek oluşu sebebiyle küçük üreticinin eline bir miktar para geçmiş ise de diğer ihtiyaç maddelerinin fiyatları da artmış olduğu için bunlar aldığını aynen vermek zorunda kaldı⁹⁸. Çifte ait alet ve edevat ile hayvanat fiyatlarının yükselmesi ve işçi ücretlerinin bir sene öncesine göre 2–3 kat artması yüzünden çiftçinin masrafını korumak üzere buğday fiyatının biraz daha arttırılması konusunda istekler olmuştur⁹⁹. 1942'de yapılan zamlarla köylünün buğdayı umduğundan çok fazla para etmiş ve durumunda iyileşmeler meydana gelmiştir¹⁰⁰. Aynı dönemde büyük toprak sahiplerinin yanı sıra buğday karaborsacıları zenginleşmiştir.

Refik Saydam'ın 1942'nin yazında ölmesiyle yerine başbakan olan Şükrü Saraçoğlu, 1943 yılında müjdeli haber vererek: “Yurdumuzun bu yılki hububat kaldırışı mükemmel olmuştur. Devlet hissesi olarak 520 bin tonluk buğday beylik ambarlara girmiştir. Bundan başka eski stoklar ve halkın elindeki külliyetli hububat miktarı dikkate alınırca artık memleketimizde görebileceğimiz ferahlığı anlamak kolaylaşır. Şeker işine gelince bu yılki üretim 100 bin tondur. Bu hiçbir zaman elde edilemeyen çok parlak bir sonuçtur. Artık bol bol şeker yiyeceğiz”¹⁰¹ demiştir. Şeker sanayi normal zamanlardaki en üst veriminden 6 bin ton fazla üretim elde etmiştir. Eskiden kalan stoklarda düşünülürse Türkiye’de şekerin bol olduğu anlaşılmaktadır. Ama fiyatlara bakıldığında fakir halkın hala alacağı bir madde değildir.

Fiyatların iyi olduğu savaş yıllarında Konya'nın kuraklıkla¹⁰² mücadele etmek zorunda kalışı, aldığı ürünün ve dolayısı ile gelirinin azalmasında önemli bir

⁹⁸ Semiz, *Günümüze Konya*, s.145–147.

⁹⁹ *Ekekon*, Temmuz 1941, S:1721, s:2.

¹⁰⁰ *Ekekon*, 5 Eylül 1942, S:1949, s:1.

¹⁰¹ *Ekekon*, 30 Aralık 1943, S:2147, s:2.

¹⁰² Konya’da Akşehir ve Karaman’da hava durumlarını öğrenebilmek için meteoroloji istasyonu yapılmıştır. *Ekekon*, 9 Mart 1940, S:1307, s:2.

etkendir. Konya’da savaş yıllarında fiyatların yüksek oluşundan ekili alanda artma görülmesine karşılık alınan mahsulde ciddi bir azalma vardır. Bu gelişmelerden en fazla etkilenen il hiç şüphesiz Türkiye’nin buğday ve arpa üretiminin %9’unu tek başına karşılayan Konya oldu. Bu sebeple serbest piyasada buğday fiyatının zaman zaman 65 kuruşa kadar çıktığı 1943–1945 yılları arasında ofisin 20 kuruştan alımları sürdürmesi, yoksul köylülerden büyük çiftçilere kadar üreticileri, ürünlerinin bir kısmını kaçırmaya yoluna sevk etti¹⁰³.

Bu durumu tersine çevirebilmek için Akşehir, Iğın, Kadınhanı, Çumra, Karaman, Ereğli, Beyşehir ve merkez kazaları tohum temizleme evlerindeki 16 adet selektör makinesi ile 1940 Aralık sonuna kadar 3,5 ay içinde çiftçilere ait 3.711.000 kilo tohumluk buğday temizlettirilmiştir ve ekinlere fazla zarar yapan kör sürme hastalığına karşı serezan denilen bir ilaç ile ilaçlatılmıştır. Selektörü olmayan Seydişehir, Karapınar, Cihanbeyli, Ermenek ve Konya merkez kazasının bazı yerlerinde göz taşı ile 554460 kilo tohum ilaçlamış ve böylece 4 milyon kiloyu aşan bir faaliyette güzlük ve kışlık tohumu temizleme ve ilaçlama yapılmıştı¹⁰⁴. Bu tarihten sonra hububatın iyi ve çok olabilmesi için ekilecek hububat Konya silosunda ücretsiz ilaçlanmış ve yalnız ilaç parası ile elektrik bedeli alınmıştır¹⁰⁵. Devlet böylece Konya çiftçisine desteğini¹⁰⁶ esirgememeye çalışmıştır.

Ayrıca vilayet eğitimcileri için de ziraat alet ve malzemesinden 72 adet kosa ve 37 adet aşı çakısı ile çeşitli sebze tohumları parasız dağıtılmıştır. Ayrıca vilayet idare bütçesince alınan 88 adet Ankara tipi pullukta vilayet çiftçilerine taksitli verilmiştir. Ayrıca hükümetçe getirtilen fortson, dering ve fiat markalı traktörlerden vilayete tahsis olunan 50 âdeti hububat mntıklarındaki çiftçilere verilmiş, 170 adet kalbur makinesi gönderilmiş, tohum temizleme işinde de büyük aşamalar

¹⁰³ Semiz, **Günümüze Konya**, s.145–147.

¹⁰⁴ **Ekekon**, 22 Ocak 1941, S:1571, s:2.

¹⁰⁵ **Ekekon**, 3 Şubat 1941, S:1582, s:3.

¹⁰⁶ 1944 yılında 29 Ekim törenleri sebebiyle köylüye yapılan yardım Ekekon Gazetesinde şöyle yazılmıştır: Hükümet içinde bulunduğumuz bu son savaş devresinde de ihtiyaçlarını serbest piyasadaki tedarik edemeyen vilayetimiz çiftçilerine büyük yardımlarda bulunmuştur. Bu doğrultuda 39147 kilo dingil, 29439 kilo şına, 9800 kilo lama demirleri ile 2015 kilo nal, 1496 kilo nal mılı, 14809 kilo balya teli ile 350 adet pulluk, 2684 adet pulluk uç demiri, 120 adet orak makinesi, 132 adet at arabası ve iki hayvanla çekilir biçerdöver maliyet fiyatları üzerinden köylüye verilmiştir”. **Ekekon**, 29 Ekim 1944, S:2275, s:4–5.

kaydedilmiş ve bir ekim yılı içinde 4,5 milyon kiloya ulaşmıştır. Bu tohum temizleme ve ilaçlama işleri parasız olarak yapılmaktadır.

Tohumluklarını ilaçlayarak ekmek isteyen, fakat piyasadan tohum ilaçlamada kullanılan göz taşı bulamayan köylülere Ziraat Bankası vasıtası ile muhtacı buldukları göztaşı maliyet fiyatı üzerinden dağıtılmaktaydı. Ayrıca domuz, tarla faresi ve tarla sincabı, çekirge, süne, aelia ve bambul mücadelesi esaslı olarak yürütülmekteydi¹⁰⁷. Ayrıca mahsulü korumak için yaban domuzlarıyla mücadele edilmiştir¹⁰⁸. 1941 senesinde tarla sıçanları ile esaslı bir mücadele yapılmış ve sonuç çok olumlu olmuştur¹⁰⁹. Tarla sincapları da mücadele kapsamında olmuş, önemli miktarda sincap yok edilmiştir¹¹⁰.

Bunların dışında meyvecilikte de önemli olan Konya'da gündem maddesi olan konular böceklerden: yaprak bitleri, ağ tırtılları, odun, kabuk, kök ve meyve kurtları ile pamuklu ve kabuklu bitleri; hastalıklardan: sarılık, yaprak kıvrıklı, benek ve pas hastalıkları; parazit bitkilerden ise: halk arasında övelek veya gövelek adıyla anılan ökse otu'dur. Konya ve ilçeleri olan Karaman, Beyşehir, Akşehir, Hadim, Ermenek bölgelerinde yetişen meyve ağaçlarında bunlarla mücadele edilmiştir¹¹¹. 1939 senesine genel olarak bakıldığı zaman 1047 lira ile 41 dekarlık alanda zararlı hayvan mücadelesi yapılmıştır. Bunlardan gündemi en çok meşgul eden ise, Konya'nın içini ve dışını süsleyen meyveli ve meyvesiz ağaçlarda övelek veyahut gövelek denilen ökse otu hastalığının çoğalmasındır.

Ökse otu ağacın verimini kısırlaştıran ve neticede ağaç kurutan bir hastalıktır. Bunun üzerine övelekle kanun çerçevesinde mücadele başlatılmıştır¹¹². "Tarla, bağ, bahçe, fidelik, fidanlık ve buna benzer sahipli topraklarda herhangi bir hastalık veya zararlı bir böcek görülürse o yerin sahibi veya kiracısı veya ortakçısı bunu köy muhtarına veya nahiye müdürlerine, kasaba veya şehirlerde ziraat veya mücadele memurlarına bildirmeye mecburdular. Ziraat veya mücadele memuru

¹⁰⁷ Ekekon, 29 Ekim 1944, S:2275, s:4-5.

¹⁰⁸ Ekekon, 13 Aralık 1941, S:1337, s:2.

¹⁰⁹ Ekekon, 12 Mayıs 1942, S:1899, s:2.

¹¹⁰ Ekekon, 4 Haziran 1942, S:1909, s:2.

¹¹¹ H.Yardımcı, *Konya'da Meyvecilik ve Islah Çareleri*, **Konya Halkevi Dergisi**, S:61-63, Aralık 1943, s:46-47.

¹¹² Ekekon, 27 Aralık 1939, S:1248, s:2.

olmayan kazalarda kaymakama bildirilmesi zorunlu tutulmuştu¹¹³. Bahçelerdeki haşerelerle mücadele kapsamında eğer zararlı böcekleri haber vermeyenlere 10. maddeye göre gösterilen tarzda mücadele yapmayanlar 5 liradan 50 liraya kadar hafif para cezası veya üç günden bir aya kadar hafif hapisle cezalandırıldı. Eğer hastalık veya zararlı böceğin haber verilmemesi veya mücadele yapılmaması salgın hale girmiş ise, bu hale sebep olanlar 25 liradan 200 liraya kadar hafif para cezasına ve 15 günden 3 aya kadar hafif hapse mahkûm edildiler. Emirlere göre: “Bahçelerinizde bulunan ağaçlarınızda ökse otu varsa onları imha ediniz”¹¹⁴ şeklinde gazete ve çeşitli bildirilerle halka duyurulmuştur.

1943 senesi hububatta olduğu gibi sebze ve meyve açısından bolluk olmuştur. Karpuz, yeşil salatalık, patlıcan, biber, domates, soğan gibi sebzeler ne kadar çok ise; kayısı, elma, armut, vişne, şekerpare gibi taze meyvelerde çok bol olmuştur¹¹⁵. Bu da Konya halkına ucuz yemek yapma imkânı sağlamıştır. Karpuz-kavun fiyatları 4 kuruşa kadar düşmüş bulunmakta ve patates 13, domates 7 kuruş olmuştur ki fiyatı oldukça makuldü¹¹⁶. Tabii ki fiyatlardaki bu düşüşler sürekli olmamıştır.

Konya’da üretilen meyvelerin çeşitlendirilmesi konusunda da çalışmalar yapıldı. Daha önce üretimi yapılmayan çilek ilk kez denendi. Bu denemeyi Konya’da ilk önce iyi bir çiçek uzmanı olan köse bahçıvan yaptı ve başarılı oldu. Bundan sonra Meram fidanlığında daha güzelleri üretilmeye başlandı.1939’da Konya çileği kısıtlı da olsa piyasaya çıktı. Halkı meyvecilikte teşvik etmek için Meram’daki fidanlıkta yetiştirilmiş olan meyveli ve meyvesiz fidanlardan kayısı, dut, badem, kladisy, sofara, dişbudak ve akasya olmak üzere bu güne kadar halka parasız olarak 13240 adet çilek fidesi, 640 adet köklü bağ çubuğu dağıtılmıştır. Daha sonra ilgilenenlere 10000 adet çilek fidesi daha verilmiştir¹¹⁷. Bunun dışında Seydişehirle beraber Konya’nın diğer 5 kazasında ve çeşitli köylerinde 129 dönüm, Çavuş Nahiyesi köylerinde 67, Çetmi Nahiyesi köylerinde 26 dönüm ki toplam 222 dönüm yere

¹¹³ **Ekekon** 10 Şubat 1940, S:1283, s:2.

¹¹⁴ **Ekekon**, 12 Şubat 1940, S:1284, s:2.

¹¹⁵ **Ekekon**, 3 Ağustos 1943, S:2087, s:2.

¹¹⁶ **Ekekon**, 14 Ekim 1943, S:2118, s:2.

¹¹⁷ **Ekekon**, 9 Nisan 1940, S:1333, s:2.

badem çekirdeği ekilmiş ve ekilen bu çekirdeklerden % 60 'ı tutmuştur¹¹⁸. Ermenek'te de Antep fıstığı için çalışmalar yapılmış, aşısının üçte ikisinin tuttuğu görülmüştür¹¹⁹.

1940'ta Konya'da çeltik üretimi denemesi yapıldı. İlk deneme Ilgın kazasının Reşadiye Köyü'nün Başara mevkiinde, 300 dönümlük bir sahada yapıldı¹²⁰. Bunun dışında Kastamonu'dan kenevir ve İnebolu'dan keten tohumu getirilerek Beyşehir, Seydişehir, Çumra, Bozkır ve Ilgın kazalarında meraklı çiftçilere dağıtıldı¹²¹. Üzüm yetiştiriciliği de Konya halkı için önemliydi. Sille, Hocacihan, Araplar, Musalla, Kumköprü'de üzüm bağları vardı. Buralarda bol bol pekmez yapılırdı. Sabahları kahvaltıda pekmez önemli bir çeşit olurdu¹²².

Gene aynı yıl Konya'da meyveciliğin ve çilekçiliğin gelişmesi için vilayet fidanlığında yetiştirilmiş olan meyve fidanlardan 20.000 adedi Konya halkına parasız olarak dağıtıldı. Adam başına 10 meyve fidanı ve 50 çilek fidesi Ziraat Müdürlüğüne tedarik edildi¹²³. Çumra'da 25.000 asma çubuğu, bunun yanında 400 tane meyve fidanı da verilmiştir¹²⁴. Ziraat Bakanlığının Niğde ilinde ve Niğde istasyonuna 2 km mesafede bulunan meyveli ağaçlar fidanlığında yetiştirip ikişer-üçer aşılı elma, armut, kiraz, vişne ve kayısı fidanlarının her biri 10'ar kuruş gibi pek az bir para karşılığında satılmıştır¹²⁵. Niğde'den fidanlar gelmeye devam etmiştir. Ayrıca Kütahya'dan gönderilen çeşitli cinsteki meyve fidanları da halka dağıtılarak dikilmiştir¹²⁶. Ağaç bayramı bu konuda itici bir güç olmuş. Gene Konya'nın çeşitli ilçelerinde çok sayıda ağaç dikilmiştir¹²⁷.

Ayrıca teşvik olması için 1941'de Konya Halkevinde hububat ve kavun sergisi açılmıştır. Mahsullerin ekim ve verimini teşvik gayesini güden bu teşebbüs, Konya'da kalite ve randımanı yüksek vasıflı buğday, arpa ve yulaf gibi önemli

¹¹⁸ Ekekon, 10 Temmuz 1940, S:1407, s:2

¹¹⁹ Ekekon, 29 Temmuz 1940, S:1424, s:3.

¹²⁰ Ekekon, 4 Mart 1941, S: 1607, s:2.

¹²¹ Ekekon, 10 Nisan 1941, S:1639, s:2.

¹²² Mehmet Özkardeş, Doğum Tarihi:05.03.1931, Doğum Yeri: Konya-Merkez, Mesleği: Yüksek Makine Teknikeri emeklisi. Kendisiyle Meram Yeni Yol'da yapılan 12.08.2009 tarihli röportaj.

¹²³ Ekekon, 27 Şubat 1941, S:1603, s: 2.

¹²⁴ Ekekon, 5 Mart 1941, S: 1608, s:2

¹²⁵ Ekekon, 22 Kasım 1941, S: 1828, s:2

¹²⁶ Ekekon, 12 Mart 1942, S:1871, s:2.

¹²⁷ Ekekon, 21 Mayıs 1942, S:1903, s:2.

hububat çeşitlerinin yayılmasını amaçlamıştır. Bundan dolayı lezzet, koku ve nefisliği bakımından Türkiye'nin her tarafında şöhret bulmuş olan divlek kavunlarının ıslahı ve ekiliş sahasının genişletilmesini teşvik amacıyla yerli hububat ve kavun yarışması sergisi açılmıştı¹²⁸.

Köylülere kolaylık olması için salep, mantar, çilek, soğan, koca yemiş, alıç, kızılıcak, ahlât ve muşmula gibi toprak mahsulleri ile meyveleri ağaçları ve yerlerdeki otları toplamak isteyen köylülerin, bunları izinle toplayabileceklerini Orman Genel Müdürlüğü genelgeyle halka bildirilmiştir¹²⁹.

Konya'da ağaçlandırmaya da elden geldiğince önem verilmeye çalışıldı. Bu doğrultuda 1237 lira ile 27 köyde fidanlık, 259 lira ile meyve bahçeleri kuruldu. 14 köyle 1879 lira ile 64 dekar kavaklık oluşturuldu. 214 lira ile 3486 yabancı ağaç aşılattırıldı. 33 köyde 2818 lira ile 590 dekarlık tarla ekildiği gibi, yeniden 85 dekarlıkta bağ oluşturuldu¹³⁰. 1941'de vilayet, Ziraat Müdürlüğü teşkilatıyla 10000'lerce ağaçla 150 binden fazla bağ kütüğü ağ tırtıllarıyla mücadele kapsamında ilaçlamıştır¹³¹. Gene ağaç yetiştirme ihtiyacı dikkate alınarak Sarayönü'nde bulunan Belfua Çiftliğinde ağaç ve meyveciliği geliştirmek için Ziraat Bakanlığı büyük bir meyve fidanlığını oluşturmuştu¹³². 1944 yılında Konya'nın merkez ile ilçelerinde meydana getirilen ormanlık bölgelere çeşitli cinsten, karaağaç, akasya, dişbudak, akçaağaç, karaçam, sahra ağanı gibi on binlerce fidan dikilmiştir. Bu ağaçlandırma organizasyonunda Ilgın Belediyesi ve Köyleri 385, Argıthanı Belediyesi 3125, Çumra Belediyesi ve Köyleri 22736, Akşehir Belediyesi ve Köyleri 13473, Hatıp Nahiyesi ve Köyleri 7250, Kadınhanı Belediyesi 1250, Sarayönü Belediyesi 3901, Karaman Belediyesi 2498, Karapınar Belediyesi 1800, Ereğli 75, Konya Belediyesi 2829 ağaç dikmişlerdir¹³³ ki bu da hiç küçümsenmeyecek rakamlardır.

¹²⁸ **Ekekon**, 11 Ekim 1941, S:1797, s:2.

¹²⁹ **Ekekon**, 8 Kasım 1939, S:1209, s:2.

¹³⁰ **Ekekon**, 9 Ekim 1939, S:1183, s:2.

¹³¹ **Ekekon**, 27 Mayıs 1941, S: 1678, s:2.

¹³² **Ekekon**, 28 Kasım 1939, S:1223, s:2.

¹³³ **Ekekon**, 11 Mayıs 1944, S:2203, s:2.

Konya’da nispeten kuraklık ve 1929 Dünya Ekonomik Buhranı’nın etkisiyle 1928-1939’da görülen tarımsal ürünlerdeki gerileme¹³⁴, hayvancılık alanında ilerleme sağlanmış ve 1939’da hayvancılık Konya’da altın çağını yaşamıştır¹³⁵. 1940 yılı geldiğinde ise zengin koyun sürülerine sahip bulunan vatandaşlar bir yıl önceki müsait şartların yine mevcut olabileceğini sanarak hayvanlar için tedbir almamışlardı. Aldırsa da yarım yamalak aldıkları tedbirin büyük bir kıymeti yoktu. Tedbirsizlik yüzünden binlerce koyun kırıldı. Sürü sahipleri çok zarar ettiler. Ziraat Bakanlığı bu hayvan zayıatı sebeplerini beş esas unsurda bulmuştur: 1- O yılki kuraklık neticeleri, gıda eksikliği ve kışın şiddetli olması. 2- Köylünün bakımını yapamayacağı kadar hayvan alması. 3- Kıtlik dolayısıyla kışlık yem ithali yapılamadığından toprak altında senelerce kalarak bozulmuş ve mikroplaşmış samanların verilmesi ile hayvanların zehirlenmesi. 4- Hayvanların barınacağı ağıllar mevcut olmadığından soğuk, yağmur ve kara mahzur kalmalarıydı¹³⁶.

Konya hayvancılığında tarım ürünlerinin nispeten iyi para ettiği II. Dünya Savaşı ve sonrasındaki yıllarda bir miktar gerileme görülmüştür. Bunda tarım sahasının artışı dışında, savaş yıllarında görülen telefata ve mera sahaları üzerinde yapılan istimlâkin artması etkili olmuştur.

Halkın en önemli geçim vasıtası ziraat ve hayvancılık olan ve geniş araziyi ihtiva etmekte bulunan Konya bu dönemde henüz makineli ziraata geçilmemiş olduğundan bilhassa küçük köylü ve çiftçi, işletmelerinde gübre ve diğer özellikleri bakımından at ve eşeğin yardımına ihtiyaç duyuyordu. Bu bakımdan ziraatın ana vasıtası olan at ve öküze, nakliye ve binekte ise at ve eşeğe birinci planda önem verildi.

¹³⁴ Devlet 1936 ve 1938 yıllarında vergi kanununda yaptığı yeni düzenlemelerle koyun, kıl keçisi, eşek ve katır gibi hayvanlardan alınan vergilerde tümüyle kaldırıldı. Böylece bu alanda yapılan yeni düzenlemelerle vatandaşa ortalama %53 oranında ek gelir sağlandı. Daha ayrıntılı bilgi için bk: Yaşar Semiz, Atatürk **Dönemi’nin İktisadi Politikası**, Konya 1996,s.171., Kemal Uğurlu, **Bugünün Konyası**, Azim Kâğıtçılık Matbaacılık ve Ticaret T.A.Ş Matbaası, Konya 1958, s.39.

¹³⁵ Bu süre içinde Konya’daki hayvan sayısındaki artış şöyledir. 1928’de koyun sayısı 444.763, tiftik keçisi sayısı 286.806, kıl keçisi sayısı 273.031, sığır sayısı 137.236 iken bu rakamlar 1939 da koyunda 1.888.646, tiftik keçisinde 524.602, kıl keçisinde 300.194, sığırdaki da 212.026’ya ulaşmıştır. Bunlara sayım harici kalan yaklaşık %30 hayvan sayısını da ilave etmek lazımdır. Buna göre Konya, koyun sayısı itibariyle Türkiye’de birinci, tiftik keçisi itibariyle ikinci, kıl keçisi sayısı itibariyle beşinci sırada bulunmaktaydı. Semiz, **Günümüze Konya**, s.151.

¹³⁶ **Ekekon**, 23 Ağustos 1940, S:1446, s:2.

Konya’da hayvancılığın özelliklerine baktığımızda, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği geleneksel yöntemlerle yapılır ve mera hayvancılığı niteliği taşırdı. İl meralarında bitki sayısı çok zayıf olduğundan, buralarda ancak koyun ve keçi beslenirdi. Bu meraların en önemli bitkisi ise örtüsü yavşan otuydu. Koyunculuk bilhassa Cihanbeyli, Kulu, Karaman ve Karapınar çevresinde yapılırken, keçi yetiştiriciliği daha ziyade Hadim, Bozkır, Beyşehir, Seydişehir, Taşkent ve Ermenek yöresinde yapılmaktadır¹³⁷. Konya koyunculukta genel verginin 16’da birini veriyordu. Geniş meralarda koyun iyi yetişilir ve üretilirdi. Buna rağmen Konya koyunculunun gelişmesinin önünde iki engel vardı: 1-ağıl. 2- gıda. Destek olması için yapağı ve tiftik hakkındaki sürü sahiplerinin lehine kararlar alınmıştır¹³⁸. Ayrıca hükümet sürü sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılamak için her bir dişi koyun için 50 kuruş borç vermiştir¹³⁹.

O yıllarda 4 milyona yakın hayvan toplamına sahip olan Konya, bu sektörde en fazla sayıya sahip olan yerlerden birisiydi. Hayvancılığın gelişmesine engel sebeplerinin başında devamlı zayıflığa sebep olan hastalık 1. gündemi ve bakım işlerini zora sokan kuraklık ise ikinci gündemi oluşturuyordu. Hayvan hastalıkları olarak ağırlık (pruplazmus), koyun sıtması, kıl kurdu, kene tahribatı vardı. Bundan başka ilkbaharda klerine dedikleri nebatiyül-menşe zehirlenmelerinden olan zayıflıklar oluyordu.

Bundan birincisinin tedavi şekli mahalli veteriner tarafından halka öğretilmeye çalışılmıştır. Her koyuncuda ilaç ve şırınga vardı ve bu mücadele şekli çok iyi sonuçlar vermiştir. Kıl kurdu, zayıf olan hayvanlarda ve kışa hazırlıksız giren yerlerde büyük zayıflığa sebebiyet vermiştir. 1939–1940 kışında bu hastalığın verdiği zayıflık yarım milyon hayvandan aşağı olmamıştır¹⁴⁰. Rakamlar ciddi olunca kıl kurduyla mücadele için Konya veteriner dairesinde kurs bile açılmıştır. Burada 4 gün kurs görenler ekipler halinde faaliyete geçmişlerdir¹⁴¹. Ayrıca hayvan hastalıkları ile mücadele adına, kurtuluş çarelerini anlatan beyannameler dağıtılmıştır. Merkezde,

¹³⁷Semiz, **Günümüze Konya**, s.151–152.

¹³⁸**Ekekon**, 27 Nisan 1940, S:1347, s:2.

¹³⁹**Ekekon**, 24 Ocak 1941, S:1573, s:2.

¹⁴⁰**Ekekon**, 17 Eylül 1940, S:1467, s:2–3.

¹⁴¹**Ekekon**, 20 Kasım 1940, S:1520, s:2.

Akşehir, Cihanbeyli, Karapınar ve Çumra bölgelerinde beyannamelere uyulmaya çalışılmıştır¹⁴².

1941'e gelindiğinde ise hayvan hastalıkları ile mücadele semeresi vermiş, çeşitli noktalarda 100.000 koyunda uygulanan tedavi ve hayvan sahiplerinin desteğiyle telefât çok azalmış ve normale inmiştir¹⁴³. Telefât % 1'e bile varmamış ve bu da salgınlar yapan hastalıktan değil normal marazlardan olmuştur.¹⁴⁴ 1942 yılında yapılan hayvan sayımında Konya'da 200.000 hayvanın fazla olduğu belirlendi¹⁴⁵. Yalnız 1943 yılında koyunlarda telefât gene çok oldu. Kalanlarda zayıf düştüler. Köylüler bu durum karşısında peyniri ancak kendisine yetecek kadar yapmışlardır¹⁴⁶. Böyle zayıfları engellemek ve Konya'nın çeşitli yerlerinde kul kurdu olmaması için hastalığı koç katımından önce önlemek üzere hareket geçilmiş ve aynı zamanda koyun ağıllarının da ıslahına gidilmek üzere tedbir alınmış ve ağıllarını vaktinde düzeltmeyen hayvan sahipleri hakkında kanuni takibat yapılmıştır¹⁴⁷.

Yaylalardaki koyunlarda görülen piropilazmoz (ağrama) hastalığına karşı etkili olan bir ilaç olan acaprin ilacı uygulanarak başarılı sonuçlar alınmış ve bu hastalığa tutulan koyunlar kesin olan bir ölümden kurtarılmıştır¹⁴⁸. 1940 yılının geneline bakacak olursak, 136 39 hayvana şap aşısı, 8339 hayvana şarbon, ayrıca çiçek hastalığı ile mücadele edilmiştir. 80 bine yakın hayvana şırınga yapılmıştır. Kene mücadelesi çerçevesinde yüz binlerce hayvan muayene edilmiştir¹⁴⁹. Çardak ve ağılların ıslahı yapılmaya çalışılmış ve hayvanların banyolarının yapılması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Banyolar uzman veterinerlerin nezaretinde yapılmıştır. Ziraat Bakanlığında gönderilen banyolar ve ilaçlar Cihanbeyli, Kadınhanı ve Akşehir'e gönderilmiştir. Bir banyo da merkezde faaliyete geçmiştir. Bunun sonuçları da çok olumlu olmuştur.¹⁵⁰ Gene yağış ve soğuk havalarda hayvanların hazım ve teneffüs yerlerinde tahrip ile birçok zarara sebebiyet veren

¹⁴² **Ekekon**, 19 Aralık 1940, S:1547, s:3.

¹⁴³ **Ekekon**, 25 Mart 1941, S:1625, s:2.

¹⁴⁴ **Ekekon**, 5 Haziran 1941, S:1687, s:1.

¹⁴⁵ **Ekekon**, 30 Nisan 1942, S:1894, s:2.

¹⁴⁶ **Ekekon**, 13 Mayıs 1943, S:2052, s:2.

¹⁴⁷ **Ekekon**, 16 Eylül 1943, S:2107, s:2.

¹⁴⁸ **Ekekon**, 4 Temmuz 1940, S:1403, s:2.

¹⁴⁹ **Ekekon**, 29 Ekim 1940, S:1503, s:2.

¹⁵⁰ **Ekekon**, 20 Kasım 1940, S:1520, s:2.

parazitlerle mücadeleye 1940'ın sonlarına doğru başlanmış ve ülkede ilk defa uygulanan mücadele sistemi uygulanmıştır¹⁵¹. Ayrıca hayvan derilerinin değerini parasal açıdan çok düşüren nokra ile mücadele için genel bir mücadeleye girişilmiştir¹⁵². Bunun dışında 1944'te, 82 gün gibi kısa bir zamanda 1.090.441 hayvan tedavi edilmiştir¹⁵³.

Konya hayvancılığının geliştirilmesi için, 1921 senesinde Konya Harasının (Numune Çiftliği) kurulması da hayvancılık için önemli bir adım olmuştur. Çiftlik hayvancılığı yolunda Konya'yı bilinçlendirmeye ve yeni ağıllar kurulmasını teşvik etmeye çalışmıştır. Fakat 1931 senesinden sonra çeşitli sebeplerle çiftlik bakımsız kalmış ve yok olmaya yüz tutmuştur. 1934 yılında Tarım Bakanlığına devrolunca bakanlık tekrar canlandırmak için 1945 senesine kadar büyük yardımlar yapmıştır¹⁵⁴.

Bu konuda örnekler verecek olursak; Konya Harasında, Konya Hayvancılığını geliştirmek için yetiştirilmiş olan yarım kan montofon boğalarından 20 ve yerli kara boğalardan on başın Kadınhanı, Akşehir, Ereğli, Bozkır, Hadim, Karapınar, Cihanbeyli kazalarıyla Yarma Nahiyesi köylerine dağıtılmak üzere köy bütçelerinden satın almışlardır. Bu damızlıkların montofon yarım kanları 60 ve yerli karaların 50'şer liradan satın alınmıştır¹⁵⁵. Ankara Tiftik Cemiyeti Konya'ya üretim için 150 teke göndermiştir¹⁵⁶. Ayrıca Ankara Tavuk Enstitüsü direktörlüğünden vilayetime merkez için 30 horoz, Karaman Kazasına 8 tavuk, 6 horoz, Çumra Kazasına 7 tavuk, 4 horoz, Karapınar Kazasına 7 tavuk, 4 horoz ki toplam 66 damızlık hayvan gönderilmiş ve dağıtılmıştır. Bunların bedelleri gene köy sandıklarından verilmiştir¹⁵⁷. Ankara Tavukçuluk Enstitüsünden alınan 352 damızlık tavuk Konya'nın ilçelerine gönderilmiştir¹⁵⁸.

Atlarda ihmal edilmemiş, at neslinin ıslahı veteriner çalışmalarının önceliklerinden olmuştur. Ziraat Bakanlığı'nın verdiği 15 kıymetli Arap aygırından

¹⁵¹ Ekekon, 9 Kasım 1940, S:1510, s:2.

¹⁵² Ekekon, 3 Nisan 1941, S:1633, s:2.

¹⁵³ Ekekon, 20 Temmuz 1944, S:2233, s:2

¹⁵⁴ Konya Valiliği İş Programı Üç Yıllık 1946-1947-1948, Konya 1948,s.50.

¹⁵⁵ Ekekon, 5 Aralık 1939, S:1229, s:3.

¹⁵⁶ Ekekon, 21 Ekim 1943, S:2121, s:2.

¹⁵⁷ Ekekon, 14 Aralık 1939, S:1237, s:2.

¹⁵⁸ Ekekon, 9 Aralık 1941, S:1335, s:2.

azami istifade edilmiş ve 4 aşım durağı yapılarak saf atlar üretilmiştir¹⁵⁹. Tayların ve danaların iyi bakım ve ıslahı için Arap çayırında oluşturulan teşekkülün ve Belfua Çiftliğinin çok faydası olmuştur¹⁶⁰. Ayrıca eşek neslinin ıslahı için çeşitli kazalara aygırlar gönderilmiştir¹⁶¹. Ayrıca gıdasız kalmaması için hayvanlara bırakılacak yemlik miktarı mahsulâta el konma nizamnamesi gereğince hayvanlara yemlik olarak bırakılacak arpa ve yulaf miktarı şöyle olmuştur: Koşulan sığırlara 150, koşulmayanlara 30, koyunlara 10, merinoslara 30, atlara¹⁶² 700, katırlara 540, develere 150, tiftik keçilerine 13 kilo yem bırakılması zorunlu olmuştur. Eşeklerle kıl keçilerine yem bırakılmamıştır. Yalnız develer için sade arpa bırakılmıştır¹⁶³.

Bunların dışında hayvancılığın gelişmesi için otlakların çoğaltılması hedeflenmişti. Suni çayırliklar sahasının artırılmasını teşvik amacıyla çiftçiye dağıtılmak üzere Kayseri deneme istasyonundan Konya'ya yonca tohumu verilmişti¹⁶⁴ ve zayi edilmemesi garanti altına alınarak ücretsiz dağıtılmak üzere yonca tohumu tahsis olunmuştu¹⁶⁵. Amacı dışında alanlara tohum verilmemesi kararlaştırılmıştı.

Hayvancılığı korumak için çeşitli önlemler alınmıştır. Ziraat Bakanlığı, belediye başkanları ve köy muhtarlarının da onayını alarak ekonomik gelişmenin önüne geçmemek için canlı hayvan sevkıyatında kolaylıklar gösterme kararı almışlardır¹⁶⁶. Konya mezbahasında 1939 yılında büyük ve küçükbaş olarak kesilen hayvanlara baktığımızda, toplamda 47.844 kesim olmuştu¹⁶⁷. Kurban bayramı hayvancılarının yüzünün güldüğü bir zamandı. 1941 yılının Kurban Bayramı dolayısıyla gelen çok sayıda kurbanlık koyunlar 8 liradan 15 liraya kadar satılmıştı. 1941'de havaların nispeten iyi gitmesi de fiyatlar üzerine etki etmişti¹⁶⁸. Tiftik ve

¹⁵⁹ **Ekekon**, 17 Şubat 1941, S:1594, s:2-3.

¹⁶⁰ **Ekekon**, 30 Nisan 1941, S:1656, s:2.

¹⁶¹ **Ekekon**, 27 Şubat 1941, S:1603, s:2.

¹⁶² Konya'da taşımıcılıkta hayvanların önemli bir yeri vardı. Arpa piyasadan çekilince Konya arabacıları hayvanlarını ölümden koruyabilmek için fahiş fiyatla oradan buradan satın almak zorunda kalmışlardır. **Ekekon**, 4 Temmuz 1942, S:1922, s:2.

¹⁶³ **Ekekon**, 2 Haziran 1942, S:1908, s:2.

¹⁶⁴ **Ekekon**, 21 Aralık 1939, S:1243, s:2.

¹⁶⁵ **Ekekon**, 17 Şubat 1940, S:1289, s:2.

¹⁶⁶ **Ekekon**, 17 Ağustos 1940, S:1441, s:2.

¹⁶⁷ **Ekekon**, 15 Ocak 1940, S:1263, s:2.

¹⁶⁸ **Ekekon**, 7 Ocak 1941, S:1562, s:2.

yapağı için asgari ihraç fiyatları tespit edilerek Konya iline ait verilere göre Konya ova 160–170, Konya dağ 170–180 kuruşu olarak belirlenmişti¹⁶⁹.

Konya’da yağcılığın gelişmesi için fenni yayık getirilmiştir. İl dâhilindeki koyun, keçi ve ineklerden alınan süt ekseriyet itibariyle ekranoz tabir edilen kaymak makinelerinden geçirilerek yoğurt kıvamında elde edilen ve kaymak tabir edilen kısım 24 saat ekşitilmeye bırakılırdı. Sonra tulum veyahut ilkel tahta yayıklar içinde dövülmek ve çalkalanmak suretiyle yağ üretiliyor ise de elde edilen bu yağlar da çok ayran bulunduğu için uzun müddet dayanmadığı ve istenilen temizlik ve lezzete haiz olmadığı görülmekteydi. Bunun önünü almak ve fenni şartlar dâhilinde yağ üretimi sağlamak için İl Ziraat Müdürlüğü’nce numunelik fenni yayıklar getirilmiştir. Bu yayıklar daha ucuza mal edebilmek için yerli marangozlara yaptırılmak suretiyle köylere dağıtılmış ve bu husus için il bütçesinden ödenek ayrılmıştı¹⁷⁰. Yapılan Karapınar yağları çok güzeldi, hatta Halep’in Hadidi yağlarından bile güzeldi. Bu yağlar Karapınar’ın eski ismi olan Sultaniye ismiyle bile piyasada yer bulmasını bilmişti. Bundan başka Konya ve Cihanbeyli’nin de yağları oldukça kaliteliydi¹⁷¹.

Fenni arıcılığın temini için il bütçesinden köylüye fenni arı kovanları yaptırılması kararı verilmişti¹⁷². Tarım ve hayvancılık konusunda Belfua Çiftliğinden birçok beklentiler vardı. Bu konuda Ziya Çalık Ekekon Gazetesi’nde şunları yazmıştır; “Ziraat Bakanlığınca yaptırılan Belfuva Çiftliği birçok konuda il için faydalı olacaktır. Bu muazzam teşkilatla ilin birçok yerlerinde ağaç ve meyve inkılâbı meydana gelecektir. Mevcutların ıslahı, hiç olmayan yerlere tip meyveli ağaçlar dikilmesi temin edilecektir. Aşı artık önemseniyor. Yonca tohumu, pancar tohumu hayvan gıdalarında bir değişiklik yapacak ve bu değişiklik hayvan sağlığını da etkileyecektir. Arıcılık konusunda ise, yeni kovanlar yapılacaktır¹⁷³. Konya’nın bilhassa Karapınar bölgesinde imal edilen yağların Halep yağı kadar nefisliğini her zaman söylüyoruz. Her tarafta eski sistemlerin yenilerle değiştirildiğini görüyoruz.

¹⁶⁹ **Ekekon**, 17 Nisan 1940, S:1340, s:2.

¹⁷⁰ **Ekekon**, 22 Mart 1940, S:1319, s:2.

¹⁷¹ **Ekekon**, Temmuz 1941, S: 1731, s:2.

¹⁷² **Ekekon**, 23 Mart 1940, S:1319. s:2

¹⁷³ Bu yapılan kovanlar Konya dâhilinde arıcılığın gelişmesi için kazalara ve köylere gönderilmiştir. Bozkır, Ermenek, Karaman, Akşehir, Beyşehir, Cihanbeyli, Kadınhanı ve Ilgın kazalarıyla Yarma ve Sille nahiyeleri köylere numunelik arı kovanı gönderilmiştir. **Ekekon**, 9 Ağustos 1940, S: 1434, s:2.

Yeni sistem yayık yaptırılacak olan yağlar daha nefis ve dayanıklı olacak”¹⁷⁴ demiştir.

Ermenek kazası dâhilinde mevcut olan dut ağaçlarının bol olmasından dolayı İpek Böceği yetiştirilmesine müsait olduğundan buralarda deneme yapmak için Bursa ipek böceği enstitüsünün yetiştirmiş olduğu tohumlardan 25 paket (her pakette takribi 30 tohum vardır) gönderilmesi Ziraat Bakanlığında istenmişti. Ziraat Bakanlığı bu durumdan çok memnun olarak göndermiştir¹⁷⁵.

II. Dünya Savaşı yıllarına doğru ilerlerken Türkiye'nin ticari hacminde dalgalanmalar olmuştur. İhracatı 1929, ithalatı ise 1930 yılından itibaren daralmış ve dış ticaret değeri devamlı düşmüştür. İhracat 1935, ithalat 1936 yılından itibaren tekrar yükselmeye başlamış olmakla beraber, 1939 yılında ihracat tekrar 127,4 milyon, ithalat ise 118,2 milyon liraya düşmüştür. 1930–1939 döneminde dış ticaretimizin 1923–1929 dönemine göre daha düşük bir seviyede kalmasının sebebi, dünya buhranın yıkıcı etkilerinden Türkiye'nin uzak kalamaması ve buhranı mümkün olduğu kadar az zararla atlattık için hükümetlerin almış olduğu tedbirlerdir.

II. Dünya Savaşı'nın başladığı 1939 Eylülünden savaşın sona erdiği 1945 yılına kadar diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de dış ticaret büyük güçlüklerle yürütülebilmştir. Genel ticaret hacmi savaşa rağmen 1930- 1938 dönemindeki seyrini korumuştur. 1939–1946 döneminde 1942 yılındaki bir miktar daralma hariç ticaret dengesi devamlı olarak fazla vermiştir. Bu lehte gelişmenin başlıca sebebi, savaşa katılmış olan ülkelerin Türkiye'nin ihraç maddelerine¹⁷⁶ muhtaç olmasının ihracatımızı hızla artırması; buna karşılık savaşa giren ülkelerin Türkiye'ye ihraç edecekleri maddelere kendilerinin muhtaç olması sebebi ile ithalatımızın daralması veya ihracatımızda görülen artışın gerisinde kalmasıdır. Fakat ithal maddelerinin

¹⁷⁴ Ziya Çalık, “Hamleli Çalışma”, **Ekekon**, 25 Mart 1940, S:1320, s:2.

¹⁷⁵ **Ekekon**, 28 Mart 1940, S:1323, s:2.

¹⁷⁶ Savaş yıllarında Türkiye, temelde tarımsal ürünlere dayalı ihracatını artırma imkânını bulabilmişti. 1939–1945 döneminde tüm ihracatın % 91'ini tarım ürünleri oluşturuyordu. Çünkü savaşan ülkeler büyük ölçüde gıda maddesi ihtiyacındaydılar. Savaş yıllarındaki ticaretimi anlamak için önemli bir Türk işadammın şu değerlendirmesi önemlidir: “ II. Dünya Savaşı süresince, Türkiye ürünlerini her tarafa kolaylıkla sattı. Fakat ihtiyacını istediği şekilde karşılayamıyordu. Çeşitli ülkelerle ticaret anlaşmaları yapıyordu. Hükümetimiz hangi ülkeyle anlaşma yaparsa, ancak oradan mal getirebiliyorduk. Biz de şirket olarak bu anlaşmalar çerçevesi içinde fazla mal getirmeye uğraşıyor, en çok Almanya ile çalışıyorduk. Koçak, **age.**, s:369-370.

fiyatları ihraç maddelerimizin dünya piyasasındaki fiyatlarından daha hızlı arttığı için, ticaret kazancımız pek önemli olmamıştır¹⁷⁷.

Savaşla birlikte ithalat son derece daralacak, zaman zaman olanaksız hale gelecektir. Bu nedenle, hiçbir zaman düzenli ve istikrarlı bir ithalat programı uygulanamamıştır. Oysa Türkiye'nin daha çok yatırım mallarına, sanayi ve ara mallarına, bir ölçüde de önemli hammadde kaynaklarına ihtiyacı vardı. Bu mallar ise, savaşan devletlerin dahi ihtiyacına yetmiyordu. Bu alanda bir ithalat olanağı bulunduğu da, ithalat değerleri son derece yüksek oluyordu. Dolayısıyla Türkiye, sanayi ve ulaştırma alanlarında yalnızca yeni yatırımlar yapamaz ve sonuçta mevcut sanayi planlarını uygulayamaz durumda kalmayacak, buna ek olarak, yapım halindeki tesisleri tamamlamakta güçlük çekecek, hatta çok kez mevcut tesislerin işletilmesinde dahi önemli sorunlarla karşılaşılacaktır¹⁷⁸.

1932–1938 döneminde Konya'da yapılan en önemli sanayi yatırımı hiç şüphesiz Ereğli'de kurulan Bez fabrikasıdır. II. Dünya Savaşı yılları ve onu takip eden birkaç yıl¹⁷⁹ Konya'da sanayileşme alanında çok önemli bir gelişme olmadı¹⁸⁰. Genel olarak bakıldığında çoğunluk el sanatlarına duyarlı olan pek çok müesseseye rastlamak mümkündür. Bu müesseselerin belli başlıcaları arasında demircilik, bakırcılık, tenekecilik, kalaycılık, bıçakçılık, doğramacılık, değirmencilik, kaşıkçılık, kunduracılık, dokumacılık, çömlekçilik ve mücellitçilik gelirdi¹⁸¹.

¹⁷⁷ Necdet Serin, **Dış Ticaret ve Dış Ticaret Politikası: 1923–1973**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara 1975, s.19,22.

¹⁷⁸ Koçak, **age.**, s:370. 1930- 1949 yılları arasında geçen 19 yıl zarfında Konya'da hiçbir banka şubesi açılmamış, tam tersi olarak daha önceki 3 banka şubesi de kapanmıştır. Durumun böyle olması piyasaların hareketlenmesini önlemiştir. **Koyunoğlu Müzesi Selçuk Es Özel Arşivi**, 17715, s:3.

¹⁷⁹ Türkiye'nin dış ticareti hakkında resmi rakamlara göre 1940 yılının ilk ikinci kanun ayı içinde ülkemizden 5.010.560 lira değerinde, 22770.693 kilo eşya çıkarılmış ve ithal olarak da 5.010.560 lira değerinde 72.815.909 kilo eşya ithal olunmuştur.

1939 yılının aynı ayında yapılan ihracat 9.095.696 lira ve ithalat ise 11.725.030 lira idi. hangi ülkelerle ticaretimiz olduğuna bakacak olursak eğer; Almanya'ya 180.158 lira değerinde 399.190 kilo ihracatta bulunulmuştur. Buna karşılık bu ülkeden 2.011.280 lira değerinde 3.294.971 kilo eşya ithal olmuştur. İtalya'ya yapılan 2.894.752 lira değerinde 14. 821.097 ihracata karşılık bu ülkeden 741. 433 lira değerinde 1.622.423 kilo eşya ithal edilmiştir. İngiltere'ye 2.172.710 lira değerinde 15.486.369 kilo ihracat yapılmasına karşılık bu ülkeden 396.719 lira değerinde 687.878 kilo eşya ithal edilmiştir. Fransa'ya 1.521.794 lira değerinde, 12.319.904 kilo eşya ihraç edilmiş ve buna karşılık bu ülkeden 396.719 lira değerinde 687.878 kilo eşya ithal olunmuştur. ABD'den ise 1.539.618 lira değerinde 14. 792 kilo eşya ihraç yapılmış buna karşılık bu ülkeden 706 095 lira değerinde, 8.264.586 kilo eşya ithal edilmiştir. **Ekekon**, 20 Mart 1940, S:1316, s:3.

¹⁸⁰ Semiz, **İktisadi Durum**, s.94,96.

¹⁸¹ Semiz, **Günümüze Konya**, s.154.

Bu konuyu derinlemesine inceleyecek olursak, Konya büyük sanayi kuruluş gelişmesini sağlayabilecek unsurları barındırmaktan uzak bulunmaktaydı¹⁸². Konya’da zirai ve hayvani sahadaki sanayinin gelişmesi daha fazla mümkündü ve o yıllarda sanayinin yaşayan kısımları büyük hacimli olmaktan çok ancak mahalli ihtiyaçları karşılamaya yetecek genişlikteydi. Vilayet dâhilinde hâkim olan sanayi hayatı daha çok küçük sanatlar ve el sanatlar özelliği gösteren bir durum arz ederdi.

Konya’da eskiden beri var olup o günlerde yaşamaya devam eden sanat kolları 1-demir işleri 2-ağaç işleri 3-deri işleri 4-dokuma işleri 5-yün ve kıl işleri 6-yapı işleri 7-toprak işleri idi¹⁸³.

¹⁸² Cumhuriyetin ilk yıllarında Konya’da sanayinin un ve dokuma dallarına dayalı bir özelliği vardı. Tarıma dayalı sanayinin en gelişmiş alt dalı un sanayidir. Konya un sanayinin gelişmesinde bölgesel özellikleri yanında gerek Osmanlı ve gerekse Cumhuriyet döneminde sağlanan teşviklerin etkisi olmuştur. Konya’da 1927 tarihli Teşviki Sanayi Kanunundan ilk etapta faydalanan 26 işyerinin 18’i un sanayine aittir. Bu müesseseler Türkiye’nin bu daldaki en modern iş yerleri arasında yer almaktadır. Konya’da Teşviki Sanayi Kanunundan faydalanan diğer müesseseler, yünlülük ve ipekli muhtelif kumaş sanayi, trikotaj sanayi, kereste sanayi, kimya sanayi ve matbaacılık sanayi ile maden işletme ve makine imalat sanayidir. Dokumacılıkta daha sonraki tarihlerde ivme kazanacaktır. Semiz, **Günümüze Konya**, s.153.

¹⁸³ Bu sayılanların haricinde iş kolları olarak bakıldığında tuzculuk, küçük çaplı tahmişçilik (kahve kavrulup satılan yer), ayakkabı boyacılığı, berberlik, garsonluk, hamamcılık, lokantacılık, kahvecilik, hancılık yapılarıdır. Konya’da savaş yıllarında faaliyet gösteren iş kollarına bakacak olursak:

—*Taş işleri*: Cumhuriyetin ilk yıllarında Konya’da Taş Ocağı işletmeciliği de önemli bir sanayi faaliyeti ve özellikle Sille Ocağı bu sektörün gözde yeriydi.

—*Demir işleri*: Bu kısma dâhil bulunan küçük sanatlar zirai mahiyetindeydi. Üretimlerin çoğunluğu ziraata, bağ ve bahçelere elverişli demir aletler teşkil ederdi. Bu konuda halk ihtiyacını Konya ve kısmen de Akşehir’den temin etmekteydi. Demircilerin iş zamanları en çok altı aydı. Diğer aylarda ise tamirlerle uğraşırlardı.

—*Kazanlık(Bakır İşleri)*: Bu sanatla uğraşanlar, bakır, tornacı ve dövmeçilerdi. Torna işleri ile meşgul bir atölye mevcuttu. Atölyede 1,5 beygir kuvvetinde bir motor ve bir torna tezgâhı ile çalışmaktaydı.

—*Tenekecilik*: Tenekeçiler el ile çalışırlar. Yaz ayları en faal zamanlarıydı.

—*Kalaycılık*: Senenin altı ayında kısmen köylerde çalışırlardı. Kışın faaliyetleri ise daha ziyade kasaba ve şehirlerdeydi.

—*Bıçakçılık*: Matbah, bağ, bahçe işlerine ait çeşitli bıçaklar, kasatura, tüfek kundağı, namlu imal ve tamiri gibi işlerle uğraşırlardı. Tamir işlerinin vasatı yıllık kıymeti 2100 liraydı.

—*Saatçilik*: Saatlerin cam, zemberek, vida gibi tamir işlerini yaparlardı. Her saatçi dükkânının senelik vasatı iş değeri 1000–2000 lira arasındaydı.

—*Kuyumculuk*: O gün mevcut kuyumcular sarraflar hesabına iş görmekteydiler.

—*Ağaç işleri*: Bu alanda marangozluk, doğramacılık ve tornacılık yapılmaktaydı.

—*Doğramacılık*: Bunların çalışma tarzı elle ve ilkel şekildedeydi. Yalnız Konya’da dört beygir kuvvetinde ki makine İsmail Hakkı’nın marangoz fabrikasında faaliyetliydi. Daha önce kurulmuş olan iki beygir kuvvetindeki dinamosu ile Hacı Mehmet ve Bakkalbaşı oğlu Mevlüt’ün hızar halindeki fabrikaları o günlerde işlememekteydi. Vasatı yıllık hesabı ile 48000 lira kıymetinde 1200 metre mikâbı cam kerestesi harcanılmaktaydı. Doğramacının gezginleri ekseriyetle köylerde ve kasabalarda çalışırlardı.

Fayton, yük, kağnı arabaları yapılır, arabaların demir ve ahşap kısımları hemen tamamen aynı dükkânda hazırlanırdı. Bunların dışında kaşıkçılık, çıkırıkçılık, ayakkabı kalıpcılığı yapılmaktaydı

—*Deri işçiliği*: Konya’da çok köklü bir meslekti. 1850 tarihlerine doğru gerilemeye başladı. Yalnız 1936 da en yeni teşebbüs olarak Ayakkabıcı Kasım Usta tarafından açılan debbağhanenin kadrosunda

Konya’da deri üzerine iş yapan beş ticaret evi vardı. Saraççılık işine bakıldığında 23 saraç dükkânı kaba işlerle, 5 dükkân ince işlerle, 3 dükkânda eğer saraççılığıyla meşgul olmaktadır¹⁸⁴. Konya’da dokumacılıkla uğraşan atölye sayısı 3’tü. Vilayetin birçok kısmında bilhassa dağlık bölgelerde halk iş bölümünün ilkel şeklini tatbik ile ellerindeki tezgâhlarda kendi hayvanlarının kıllarından şayaklar, habalar, dokuyarak giyim eşyalarından bir kısmını gidermekteydiler¹⁸⁵. Dokumacılığın gelişmesi için İktisat Bakanlığı’ndan Konya’ya el tezgâhları gönderilmiştir. Gelen tezgâhlar Beyşehir ve Seydişehir’e gönderilmiştir. Açılan kısa bir kursla çalışma tarzı öğretilmiştir. Dokumacılığın gelişmiş vaziyette bulunan Bozkır, Hadim ve Ermenek kazalarına da tezgâh gönderilmiştir¹⁸⁶.

Konya’da dokunan halılara bakacak olursak Lâdik’te dokunan halılar çok tanınmıştı. Ticaret âleminde “sultan seccadesi” diye nam salan Tuzla, diğer şöhret yapmış halılardı. Karaman kilim ve seccadeleri de meşhurdu. Keçecilik alanında ise 60 atölye mevcuttu.

Şekercilik ve pastacılık işiyle uğraşanlar çok azdı. Yerli imalattan başka İstanbul ve İzmir den çikolatalı ve lüks şekerler getirtilirdi¹⁸⁷. Helva ve Tahinciliğın Konya’da şöhretli bir tarihi vardır. Ama o günlerde eski parlak günlerinden uzaklaşmıştı.

Dikiş sanatında çalışanların işleri 1933–1935 yıllarına nazaran %20 gelişmişti.

iki usta üç amele çalışmaktaydı. Çalışma tarzı ilkel ve elleydi. Altı ayda 800 bacak sığır, 500 bacak koyun, 400 bacak keçi, 50 bacak beygir derisi işlenmekteydi. Bunların vasati kıymetleri 3570 liraydı. -*Ayakkabıcılık*: Erkek, kadın, çocuk ayakkabıları ile çizme ve teferruatına ait kaba ve ince işler yapılmaktaydı. Geniş hacimli ayakkabı imalathane ve fabrikaları yoktu. İş yerleri dükkânlardı. İnce işle uğraşan kısımda 12 dükkân, 12 usta, 36 kalfa, 72 çırak çalışmaktaydı. Ziraat, bağ, bahçe işleriyle uğraşan erkekler, kadınlar bu kısım ayakkabıcıların işleri olan daha yumuşak bulunan mestleri tercihen kullanırlardı. Ayakkabı imalatının satış yeri sadece Konya değildi. Yapılan işler kazalara ve Niğde’nin Aksaray kazasına da gönderilir. Terlik, mest, yemeni, postal ve diğer ayakkabı çeşitleri imalatı vasati günlük 1200 çift, yıllık vasati imalat 400000 çifti bulurdu. M.Ş. Altan, *Konya’da Küçük Sanatlar*, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 67–68, Mayıs-Haziran 1944, s.11–16.

¹⁸⁴ Agm., s:11–16.

¹⁸⁵ Agm., s. 26- 30.

¹⁸⁶ Ekekon, 30 Ocak 1941, S:1579, s:2.

¹⁸⁷ Altan, agm., s. 30- 32.

Yorgancılık sanatında ince işlerle uğraşanlar 3, kaba işlerle uğraşanlar ise 4'tü. Gezginci suretinde iş yapanlar ise 120 idi. Döşemecilik işini Konya'da tek başına yapan yoktu. Mobilya takımları yapılırken döşemeye ait işlerde marangozlar tarafından yerine getirilirdi.

El işlerine baktığımızda 1936 açılan Konya Akşam Sanat Okulu kadınların çok ilgisine mahzar olmuştu. Genç kızlar, ev kadınları, çocuklu kadınlar bile buraya devam etmekteydiler. Konya kız ve kadınlarının yaptığı türlü nefis oylar, kasnak, kanavata, sarma, çiniğnesi ile gene bunların hünerli ellerinden çıkan bürümcükler ve kıvatma gömlekler, iç çamaşırları, yerli yünlerden örülen şelmeler yapılmaktaydı.

Toprak işleriyle uğraşan atölyelerde çalışma şartları çok ilkel. Bu işle uğraşanların vilayetin hemen her yerinde sınırlı sayıda rastlanırdı. En çok yapılan yerler Konya, Sille ile Akşehir'in Doğanhisar köyüydü. Bilhassa Doğanhisar'ın testileri en çok tutulanıydı. Eski Selçuk binalarında görülen metin ve zarif tuğla kiremitler yapım kalitesinden çok çok uzaktaydı. Bu sanatta işçilik, el, ayak ve çamur kalemleri gibi iptidai şekillere bağlıydı. Kireççilik işi ile uğraşanlar, vilayet dâhilinde 12'ydi. Ocaklar da ilkel şekilde çalışmaktaydı.

Ekmekçiliğe baktığımız zaman bu meslekte çok ilkel şekilde çalışmaktaydı. Yalnız Konya'da mevcut 32 ekmekçi dükkânı dinamo ile hareketli hamur makineleri ile çalışmaktaydı. Simit imali ile meşhur fırın sayısı 5'ti.

Konya vilayetinde kara değirmeni denilen su ile hareketli değirmenden başka, su veya mazotla elde edilen sıcak kuvvetlerle işletilmekte olan un fabrikaları da vardı. Konya'nın Meram Çayı güzergâhında 22 tane su değirmeni vardı. Bunlardan 8'i 1923'de fabrika haline çevrilmişti. Aynı yıl içinde Konya şehri dâhilinde buhar kuvveti ile hareketli yazılı 7 fabrika mevcuttu. 1940 yılında bunlardan dört fabrika faaliyet halinde idi.

Nalbantlık 30 dükkândan başka merkeze bağlı yerlerde aynı işle meşgul olan ve gezginci olarak köylerde çalışanların sayısı 50'ydi. Kalburculukta ise 3 dükkânda çalışanlardan hariç gezginci olarak çalışan 100 sanatkâr vardı. Vilayetin bütün kalbur ihtiyacını bunlar temin ederdi.

Vilayet olarak küçük sanatların çeşitliliği gelişme konusunda ilerleme sağlanan yeri Konya'ydı. Vilayetteki küçük sanatlar imalatlarına ait ihtiyaçlarını Konya'dan karşılardı. Vilayetin diğer yerlerinde ancak mahalli ihtiyaçları kısmen giderebilecek ve lüzumlu tamirden bazılarını yapabilecek derecede sınırlı sanatkârlar vardı. Yalnız Akşehir bunlar arasında etrafına göre Konya'dan sonra eleman ve vasıta bakımından ticarete olduğu gibi küçük sanatlarda da vilayetin ikinci derecede merkeziydi.

Konya'da mevcut sanayi erbablarından her sanatın o tarihlerde kendilerine mahsus usta ve yiğit başları ve bunların kalfa ve usta merasimi vardı. Konya'da mevcut küçük sanatlarla¹⁸⁸ meşgul esnaf arasında çıraklık, kalfalık ve ustalığa ait peştamal kuşatmak gibi hala yaşayan bazı ananevi hareketlerin, ahilik teşkilatının zamanımıza kadar sürüp gelen izleri olması muhtemeldir¹⁸⁹. Bunların dışında araba tamiri yapan dükkânlarda vardı. Mesela bir Ford tamirhanesinde her türlü rektifiye ve tamir işleri yapılmaktaydı. Cumhuriyet Meydanı Ford Bayiliği Atölyesi'nde Ford kamyon ve otomobillerine bakılmaktaydı¹⁹⁰.

Bunların dışında o tarihlerde yeni açılan önemli denebilecek işletmelerde vardı. Mesela bir deri imalathanesi açıldı. İmalathanenin deri boya kısmı Kumköprü bağlarında kurulmaktaydı. İmalathanenin aylık kapasitesi 3000 kilo düşünülürse, Konya'da kösele sarfiyatı 6–7 bin kilo civarında olduğundan bu imalathane ihtiyacın yarısını karşılayacak derecedeydi¹⁹¹.

¹⁸⁸ Konya'da küçük sanatlarla uğraşan işyerlerinin sayısına baktığımız zaman; Demircilik: 56 iş evi, 4 atölye, elektrikçilik 1 fabrika, kazancılık bakır tornacılığı 1 atölye, bakır dövmeçiliği 6, tenekeçilik 35, kalaycılık 30, bıçakçı ve tüfek tamirhanesi 7, saat tamirciliği 10, kuyumculuk 12, marangoz ve mobilyacı 7, doğramacılık 6, seyyar doğramacı 50 usta çalışmaktaydı. Arabacılık 56, kaşıkçılık 6, çıkırıkçılık 7, dülgercilik 40, seyyar dülgerci 40 usta çalışmaktaydı. Ayakkabı kalıpcılığı 1 atölye, debbağlık 1, post ve kürk 12 usta çalışmaktaydı. Ayakkabıcılık 12, mestçilik ve yemenicilik 150, saraçlık 31, dokumacılık 3 atölye 50 tezgâh, duvarcılık 150 usta çalışmaktaydı. Betoncu 10 usta çalışmaktaydı. Taşçılık ve kaldırımcılık 7, seyyar taşçı ve kaldırımcı 50 usta çalışmaktaydı. Boyacılık ve nakkaşlık 10 usta çalışmaktaydı. Sıvacılıkta 15 usta çalışmaktaydı. Ciltçilik 2, keçecilik 60, şapkacılık 3, mutafçılık 7 atölye 18 tezgâh, şekerçilik 10, pastacılık 3, helvacılık 13, kadın-erkek terziliği 95, kasketçilik 4, yorgancılık 7, seyyar yorgancı 120 usta çalışmaktaydı. Toprak kaplar işçiliği 10 atölye, tuğlacı ve kiremitçi 6 Ocak; kireççilik 4 Ocak, ekmekçilik 32, nalbantlık 30, kalburculuk 3, seyyar kalburcu 100 usta çalışmaktaydı. Bu işyerlerinde çalışan ustaların kazançları da günlük olarak 60–300 kuruş arasında değişmekteydi. **Ekekon**, 27 Ağustos 1940, S:1449, s:2.

¹⁸⁹ Altan, **agm.**, s. 31–37.

¹⁹⁰ **Ekekon**, 18 Nisan 1941, S:1646, s:2.

¹⁹¹ **Ekekon**, 27 Ağustos 1940, S:1449, s:2.

Konya Elektrik Şirketi ise 1939 hesap yılı sonucunda gayri safi 107.000 lira ve safi 38.000 lira kar temin etmiştir. Konya Elektrik Şirketi'nin ilk oluşumunda dağıtım şebekesi 28 km olduğu halde 1940'da şebeke 66 km.ye ulaşmıştır. Fabrikanın 340.000 kilovatlık net tüketimi de 1.000.000 kilovata çıkarılmıştır¹⁹².

Akşamları saat beş buçuk olduğunda açık bir dükkân bulmak pek mümkün olmuyordu. Hâlbuki belediye saat 7'ye kadar izin vermişti. Bir buçuk saat daha olmasına rağmen çarşı baştan sona karanlık oluyordu¹⁹³. Belediye bu durumu belli bir düzene koymak için, dükkânların açılıp kapanma saatleri olarak saat 8'de verdiği mesai başlangıcını ikazından başka birde dükkânların açılması için saat 6.30'da, kapanma için de 19.00da birer sinyal daha vermiştir. Dükkânlar işaret verilen saatlerde açılıp kapanmıştır¹⁹⁴.

İş yerlerine denetlemeler de yapılıyordu. Mesela balık pazarında hükümet doktoru tarafından yapılan bir teftiş sonucunda birkaç küfe kokmuş balık görülerek balıkların satışı yasaklanmıştır. Kokmuş balıkları satan dükkânlar hakkında takibat yapılmıştır¹⁹⁵.

Her yıl düzenlenen Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası'nda haftanın başlamasını müteakip halkevinde hoparlörlerle Yeni Sinemada konferanslar verilir, yerli malların hafta içinde % 10 eksigiine satılması sağlanır, kahve ve gazinolarda ıhlamur, yemiş kullanılması konusunda bildiri ve broşür dağıtırdı. Şehrin belirli yerlerine dövizler asılırdı. Okullarda haftanın devamı süresince tasarruf konusunda bilinçlendirilir ve kumbaralar bankaya götürülürdü ve vitrin müsabakası yapılırdı¹⁹⁶. Vitrin yarışmasında manifatura ve tuhafiyeye, bakkaliye, pastacı, ekmekçi, yorgancı alanlarında kategorilerinde birincilere ödülleri verilirdi.

Savaş yıllarında 1942 yılı hariç milli gelirden sanayi ve tarımsal üretim sürekli olarak düşüş gösterdi. Yıllık sanayi üretimi 1940-45 döneminde %5.6, tarımsal gelir 7.2, milli gelir ise %6.3 geriledi. Devlet sanayisinde daralma, özel sanayiye göre daha az oldu. Savaşın uzun süreli etkileri bakımından en ağır sonucu,

¹⁹² **Ekekon**, 2 Nisan 1940, S:1327, s:2.

¹⁹³ Erem Çalikoğlu, "Mağazalar Erken Kapanıyor", **Ekekon**, 27 Kasım 1939, S:1222, s:2.

¹⁹⁴ **Ekekon**, 3 Haziran 1940, S:1377, s:2.

¹⁹⁵ **Ekekon**, 11 Aralık 1939, S:1234, s:2.

¹⁹⁶ **Ekekon**, 10 Aralık 1940, S:1539, s:2.

sermaye birikiminde oluşan gerileme oldu. Milli kaynakların büyük ölçüde savunmaya ayrılması ve yatırımların yapılamaması bunda etkili oldu.

Dünya’da ise gelişmeler şöyle olmuştur. İtalya’yı Kuzey Afrika’dan atan müttefikler Avrupa’ya yöneldi. Saldırı için en uygun yer olarak İtalya belirlendi. Temmuz 1943’te önce Sicilya’nın stratejik noktalarına hava saldırısı düzenlendikten sonra denizden çıkarma yapıldı. İngiltere ve ABD’nin bu harekâtı Stalingrad ölçüsünde bir başarı olmamakla beraber Mihver Devletlerin Avrupa’daki yenilmezliği sona erdirdi¹⁹⁷. Böylece İtalya’da Mussolini iktidardan düştü. Müttefiklerle İtalya arasında 3 Eylül 1943’te ateşkes antlaşması imzalandı. Almanya bu düzenlemelere tepki olarak Kuzey İtalya’yı işgal edip bir hava harekâtı ile Mussolini’yi tutsak olduğu yerden kurtardı. Müttefikler 1945’te Kuzey İtalya’yı tekrar işgal ettiler. Mussolini partizanlar tarafından yakalanarak 28 Nisan 1945’te idam edildi¹⁹⁸.

Stalingrad’da Almanya’yı yenen Sovyetler Birliği 1943’te karşı saldırıya geçerek hedef olarak kendisine Berlin’i belirlemişti. 6 Haziran 1944’te Alman işgalindeki Fransa’ya İngiliz ve ABD birlikleri Normandiya’dan Müttefik donanması büyük bir çıkartma yaptı. Kısa zamanda Fransa kurtarıldı¹⁹⁹ ve bunlarda kendilerine hedef olarak Berlin’i belirlemişlerdi. Bu kuvvetler Berlin’de Sovyetler Birliği ile buluştukları zaman Adolf Hitler 30 Nisan 1945’te intihar etti ve Almanya teslim oldu²⁰⁰.

Japonya, Pearl Harlbour saldırısından sonra güneye doğru yöneldi. ABD’nin Manila, İngiltere’nin ise Singapur ve Hong Kong’ta üslerini ele geçirdi²⁰¹. Hızla diğer adalara yayılmaya devam etti. Fakat Nisan 1942’de Japonya, Avustralya’da

¹⁹⁷ Almanların başarısız olmalarına sebep olacak hataların bazıları şöyledir: Lojistik merkezinden uzaklaşan Almanya’nın yeterli derecede kuvvet ve vasıta tahsis etmede yetersiz kalması. Gerilerde çok fazla savunma mevzileri hazırlanmamış olması. Hitler’in ve Yüksek Komutanlığın, savaşın taktik bakımından idaresine, müdahale etmeleri. Düşmanın galibiyeti durumunda birliklerin daha güvenli bir yere çekilmeye tereddüt etme. Yıllarca devam eden savaşın meydana getirdiği bitkinlik yüzünden kıtaların moralinin kötü oluşu. **II. Dünya Harbinde Doğu Avrupa Cephesi**, (Çev: Kur. Bnb. Ekrem Öncü), E.U.RS Yay., Ankara 1953, s. 144.

¹⁹⁸ Sander, **age.**, s.176–177.

¹⁹⁹ Hart, **age.**, C.2, s.853,855.

²⁰⁰ **Age.**, s.860, 861.

²⁰¹ Uluatam, **age.**, s.182–183.

durduruldu. Mayıs'ta Mercan Denizi'nde ABD'ye yenildi²⁰². Buna misilleme yapmak için ABD'nin Midway Üssü'ne yapılan saldırı başarısızlıkla sonuçlandı. Bu gelişme Pasifik'teki savaşın seyrini etkileyecek bir dönüm noktası oldu²⁰³. Japonya gerilemeye başlamıştı. ABD adaları teker teker almanın ne kadar zor ve ağır fatura kesilmesine sebep olacağını düşünülerek, Japonya'ya 6–9 Ağustos'ta atom bombası attı. Japonya'nın da teslim olmasıyla II. Dünya Savaşı resmen sona erdi.

B.BAYINDIRLIK

B. I. KONYA'NIN İMARI

Yerleşme birimleri hangi çağda olursa olsun, onları kuran toplumların maddi ve manevi yaşamlarını, kültürlerini yansıtır. Genellikle geçim kaynaklarına bağlı olan yaşam biçimi, aile ilişkileri, gelenek ve inanç sistemi ev mimarisinin mekânsal kurgusunu ve fiziksel yapısını da belirlemektedir.

Konya'nın M.Ö.7000'lere dayanan eski bir yerleşim yeri olarak ev mimarisinin zengin örneklerini sergiler. Tarihsel süreç içinde Konya evleri mekânsal kurgudan, yapım teknolojisine, kullanımdan içerisindeki ekipmana kadar pek çok fiziki değişim geçirmiştir²⁰⁴.

Anadolu Selçukluları tarafından başkent yapılan Konya, başkentlik özelliği kazanmış, bu durum Karamanoğulları tarafından da devam ettirilmiştir. 1465'te Osmanlı hâkimiyetinin Konya'da kurulmasıyla kent başkentlik özelliğini kaybetmiştir. Mimari olarak ise Selçuklu ve Osmanlı dönemi Konya ev mimarisinin özellikleri 1950'lere kadar büyük farklılıklar göstermeden, geleneksel oluşumlarını devam ettirmiştir²⁰⁵. 1950'lere kadar gerçek anlamda apartman tipi konuta pek rastlanmamıştır²⁰⁶.

²⁰² Savaşın tarafların istatistiki bilgileri hakkında bk: Levon Panos Dabağyan, **Pearl- Harbor'dan Hiroşima'ya**, Kum Saati Yay., İstanbul 2004, s:330.

²⁰³ Armaoğlu, **age.**, s. 402–403.

²⁰⁴ Semiz, **İktisadi Durum**, s.247.

²⁰⁵ Konya'da "Türbe önünde evin, Meram'da bağın olsun" sözü halk arasında söylenirdi. Bu deyiş Orta Asya'dan beri Türk yaşantısının parçası olan yaylak-kışlak arasındaki gidip gelmelerin de izlerini taşımaktadır. İbrahim Bakır, Havva Alkan Bala, "*Konya'da Ev Mimarisinin Değişimi*", **Yeni İpek Yolu Dergisi**, Konya I, Konya Mayıs 1998, s:248.

²⁰⁶ Semiz, **İktisadi Durum**, s.249.

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Osmanlı'dan kalan sanayi yatırımları genç cumhuriyeti ihya edecek düzeyde olmadığından, kentsel dönüşüm için önemli olan yeni yatırımlara ihtiyaç duyulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara kent planlamaları yapılmış ve daha sonra yaygınlaştırılmasına karar verilmiştir²⁰⁷. 4 Kasım 1939'da Şehir haritası ihalesi 21.999.50 liraya yapılmıştı. Konya'nın imar işinin başlaması ve başarılması için bir harita gerekiyordu. 1927 yılında Skarya isminde bir uzmana şehir haritası yaptırılmış ise de bazı fenni eksikliklerden dolayı uygun görülmediği gibi o tarihten savaş yıllarına kadar bir hayli düzenleme gerekmiştir. Şehir haritası²⁰⁸ 400 iş günü içinde başarılmak üzere 21.999 lira 50 kuruş bedel ile mühendis Hüseyin Avni Para'ya verilmiştir²⁰⁹. Alâeddin Tepesi şehrin merkezi kabul edilerek ilk açılan cadde daire şeklini almıştır. Konya'ya gelmiş olan Fransız şehir uzmanı ilk yapılan işi takdir etmiştir. Şehir haritası şehrin ciddi ve esaslı imarı için atılmış ilk adımdır²¹⁰.

Sonunda Konya şehrinin imar planı şehir uzmanı B.J.Lamber'e verilmiş ve Belediye ile uzman arasında meydana gelen itilaf üzerine Bayındırlık Bakanlığı tasdik edilmiş mukavele projesi gereğince, mukavele Belediye Başkanı Dr M. DüNDAR ile uzman B. İ. Lamber arasında imzalanmıştır. İmar komisyonu vereceği rapor üzerine Lamber faaliyete başlayacak ve 360 gün içinde projeyi tamamlayacaktı²¹¹. Fakat Konya imar planı hazırlamak o kadar kolay olmamıştır. Bunun için 1945'i beklemek gerekecektir. Konya'nın imar planını hazırlayan Yüksek Mimar Asım Kömürcüoğlu'nun hazırladığı projeye göre Konya şehrinin merkezini Alâeddin Tepesi ve çevresi teşkil edecekti. Bu merkeze göre Konya şehri 800 hektar olarak kabul edilmiş ve buna göre çalışılmıştır. Bu 800 hektarlık saha imar edildikten sonra uzun süre sonra daha ilerisi duruma göre düşünebilecekti²¹².

²⁰⁷ Ayhan, Kırgıl, **agm**, s.331–332.

²⁰⁸ Konya'nın ilçelerinde de şehir haritaları oluşturulmaktaydı. Ereğli'nin, Beyşehir'in ve Karaman'ın şehir haritaları üzerinde çalışılmaktaydı. **Ekekon**, 27 Kasım 1939, S:1222, s:2, **Ekekon**, 19 Ocak 1940, S:1267, s:2, **Ekekon**, 26 Ocak 1940, S:1270, s:2, Ereğli ve Karaman imar planını B. Lamber yapmıştır. **Ekekon**, 3 Nisan 1940, S:1328, s:2.

²⁰⁹ **Ekekon**, 4 Kasım 1939, S:1206, s:2.

²¹⁰ Ziya Çalık, “Şehrin İmarında Esas”, **Ekekon**, 6 Kasım 1939, S:1207, s:2.

²¹¹ **Ekekon**, 23 Ekim 1940, S:1498, s:2.

²¹² **Ekekon**, 27 Mart 1945, S:2336, s:2.

Konya kentleşme açısından diğer illere göre oldukça iyi konuma ve avantajlara sahipti. Konya, imar sorunları açısından, gerek oldukça eskiden imar uygulamasına konu olması ve bu planların özenle uygulanmaya çalışılması, gerekse coğrafi konumun elverişli olması dolayısıyla imar ve kentleşme sorunu en düşük düzeyde olan illerimizden birisiydi.

Buna rağmen 1950'li yıllara kadar, bugünkü anlamda bir ilçe görünümündedir. Nüfusun özellikle köyde toplanması ve kent nüfusunun işbölümü için yeterli miktarda olmaması kentin olması gereken birçok özelliğinin geride kalmasına neden olmuştur. Diğer taraftan mübadele yıllarında kentte yaşayan birçok yetişmiş usta ve zanaatkârın şehri terk etmesiyle son bulmuştur. Tüm Türkiye'de olduğu gibi 1930'lu yıllarda Konya'da yenilik hareketleri için planlar hazırlanmış ancak bu planlar uygulamaya dâhil edilmemiştir.

1941 yılında yapılmış olan haritada²¹³, doğuya doğru yol boyunca seyrek bir iskânın yayıldığı, 1945 yılında yapılan imar planında da kentin gelişim sahalarının şehrin batı ve güney batısı istikametinde tertiplendiği görülmektedir²¹⁴. 1940 senesinde yapılan genel nüfus yazımı için sokaklara isim ve numara ve bütün binalara numara konulması hakkında hazırlanan talimatnameyi kabul etmiştir. Talimatnameye göre belediye teşkilatı olan yerlerde belediye hududu içindeki yerlerde sokaklar isim veya numaralandı. Her eve ve insan oturan her binaya numara konulan, mevcut sokak ve bina numaraları gözden geçirilmiş, bozulmuş, okunmaz bir hâle gelmiş olanlar değiştirilmiştir. Belediye teşkilatı olmayan yerlerde bütün

²¹³ 1942 yılında şehrin müstakbel planı hazırlıklarına başlandı. Meram, Alâeddin Tepesi ve Hükümet Meydanı merkezi hale konulmak istenmişti. Mimar Profesör Ölsner incelemesini bitirerek Konya'nın en değerli ve geleceği açık iki yeri: Meram ve Alâeddin Tepesi, Hükümet Meydanı abidevi hale konulmak istenmiştir. Yol olarak da Alâeddin- Müze Yolu da önemsenmiştir. Belediyeye altından kalkamayacağı kadar yük verilmemesi için şehir sahası sınırlanmıştır. Genişlik doğudan batıya 3,5; kuzeyden güneye 4 km uzunluğundan fazla olmaması kararlaştırılmıştır. 140.000 nüfusun barındırılabilir şekilde düşünülmüştür. Bahçeli evleri için şehrin etrafında bir yeşil saha ayrılmıştır. Meram Yolu Meram'a kadar gelişecek şekilde düşünülmüştür. **Ekekön**, 3 Eylül 1942, S:1948, s:2, Eski eserlerle ibadet yerlerinin etrafının açılmasını, muntazam ve cazip bir hale konmasını hedefleyen Ölsner Planı'nın yavaş yavaş uygulanmasına geçilerek Aziziye Camii civarındaki kasap, yağcı, sebze gibi dükkânlarında istimlakine başlanması kararlaştırılmıştır. **Ekekön**, 22 Nisan 1944, S2195, s:2.

²¹⁴ **Konya İl Analitik Etütleri**, İmar ve İskân Bakanlığı Bölge Planlama Daire Başkanlığı, [Y.Y], Konya [T.Y], s.20-21.

binalara numara koyularak, sokaklara isim ve numara koymak ihtiyari olmuştur. Numarasını koruyamayanlara 5 liradan 25 liraya kadar para cezası verilmiştir²¹⁵.

Konya'nın sembolü olan Konya Alâeddin Tepesi'nin o zamana kadar ki çorak hali giderilmeye çalışıldı. Konya bu konuda Ankara'yı kendisine örnek almıştır. Ankara'da Hacettepe'nin yeşillendirmesi gibi Konya Alâeddin Tepesi'nin de eski bakımsız, çorak halinin giderilmesi için azimle çalışılmıştır. Bu konuda bir plan yaptırılması kararlaştırıldı. Burada çalışacak kalifiye elemanı yetiştirebilmek için 3 bahçıvan Ankara'ya götürülerek buradaki yeşillendirme faaliyetlerinde çalıştırılmıştır²¹⁶. Ankara Bahçeler Müdürü Ali Rıza Uluçam, Alâeddin Tepesi düzenlenmesi işi için bir projeyi belediyeye vermiştir²¹⁷. Daha sonra Alâeddin Tepesi şirin bir kuru haline getirilmiştir²¹⁸.

Tozlu ve topraklı bir meydan olan Hükümet Binası'nın önündeki alan vilayetlin kıymetli eliyle mükemmel parkelenmiş ve ortada vücuda getirilen çiçeklik için de Konya'ya gelmiş olan şehir mütehassısı B.Lamber'in tavsiyeleriyle düzenlemeler yapılmıştır²¹⁹. Belediye, Cumhuriyet Meydanı'nın parkesini yaptırmakla beraber, Belediye Binasının da rengini değiştirmiştir. Gerek temizlik ve gerekse hava taarruzuna karşı bir tedbir olan koyu kurşuni renk tercih edilmiştir²²⁰. Hükümet –İstasyon Caddesi en modern şehirlerde olduğu gibi çok güzel tanzim edilmiştir ve şehre bambaşka bir ruh verilmiştir. Bu güzel bulvarın yanları ve sayısı artan muhteşem ve güzel binalarla süslenmiş, şehrin çehresi güzelleştirilmiştir. Konya'nın birçok yolları, meydanları, parkelenmiştir²²¹.

Güzel görünmesi için Çarşı ve İstasyon Caddesi'ndeki dükkân, mağazalarla herhangi bir binanın caddeler itibariyle ayrı ayrı renklerde badana edilmesi uygun görülmüştür²²². Gene Atatürk Anıtı etrafı asfaltlanmıştır. İstasyon-Anıt ve Anıt-Hükümet Bulvarı parkelenmesi bitmiştir²²³. Daha önceki zamanlarda Alâeddin

²¹⁵ Ekekon, 19 Ekim 1939, S:1192, s:3.

²¹⁶ Ekekon, 7 Ağustos 1939, S:1129, s: 3.

²¹⁷ Ekekon, 23 Ağustos 1939, S:1143, s: 2.

²¹⁸ Ekekon, 29 Ekim 1939, S:1201, s:5.

²¹⁹ Ekekon, 11 Ağustos 1939, S:1133, s:2.

²²⁰ Ekekon, 18 Ağustos 1939, S:1139, s:2.

²²¹ Ekekon, 29 Ekim 1939, S:1201, s:5.

²²² Ekekon, 27 Eylül 1939, S:1173, s:2.

²²³ Ekekon, 1 Nisan 1940, S:1326, s:2.

eteğindeki muazzam bulvar açılmadan önce İstasyon Caddesi olarak kullanılan caddede Konya'nın meşhur Atlı Tramvay Yolu olan bu caddede eski devre ait izler bulunmaktaydı. Bir tarafında kaldırım kalıntıları, diğer tarafında ise şose kalıntıları vardı. Fakat caddenin Cumhuriyet Meydanı'ndan itibaren Arapoğlu Makası'na kadar kısmına kadar bozulması, bilhassa kanal yapılırken çıkarılan toprakla o derece tozlanmış ve çamurlanmıştır ki, geçmek zorluğu bir tarafa bırakılsa bile, bu yol meydana daimi bir toz ve çamur kaynağı oluyordu. En yoğun geçiciye sahip bir yol burasıydı²²⁴.

Konya Belediyesi tarafından yaptırılan Hükümet Meydanı ile Sanat Okulu arasındaki parke döşenmesi işi bitmiş ve böylece şehir güzel bir yol kazanmıştır. Bilhassa Şerafettin Camisi'nin yanındaki yolun bir kısmının yapılması gerek Sanat Okulu önündeki meydanın parkelenerek yaya kaldırımının genişletilmesi Konya'ya güzellik katmıştır²²⁵. Yalnız Cumhuriyet Meydanı'ndan başlayarak yeni bulvarla birleşen yere kadar Hariciye Hastanesi önünden geçen cadde yağışlarda hep çamur deryası halindeydi. Şehrin ikinci hatta üçüncü derece sayılan yerlerde parkeleme seferberliği varken burası biraz geri palana itilmiştir²²⁶. Çarşı ve Sarraflar İçi, Bedesten, Aziziye Caddesi, İstanbul Caddesi'yle genel Hapishane Yolu ve İnce Minare yörelerinin kaldırım, tamir ve parkeleme işleri hummalı bir çalışmayla yapılmıştır. İnce Minare ile Alâeddin Tepesi arasındaki sahanın ağaç, kaldırım ve parkeye kavuşturulması ile buranın pek güzel bir görünüşe sahip olduğu kesindir²²⁷.

Başta Larende Caddesi olmak üzere şehrin birçok yerleri kaba saba kaldırımlardan kurtularak parkelere kavuşturulmuştur²²⁸. Çıkrıkçılar içi caddesi parkelenmiş ve Tevfikiye Caddesi'ne birleştirilmiştir. Cadde gerçekten çok güzel ve estetik bir şekil almıştır²²⁹. Gerçi parke bittiği zaman imkânsızlık yüzünden işlerin yarıda kaldığı da olmuştur. Böyle durumlarda Afyon'dan taş getirtilmiştir. Bu duruma örnek olarak, bir türlü tamamlanamayan İstasyon Yolu, parkesizlik yüzünden yarıda kalmış, yapılamamıştır. İki yıldır uzadıkça uzayan bu yolun yapılmaması o

²²⁴ Erem Çalikoğlu, "Toz ve Çamur Yığını Bir Sokak", **Ekekon**, 11 Nisan 1940, S: 1335, s:2.

²²⁵ **Ekekon**, 30 Ocak 1941, S:1579, s:2.

²²⁶ **Ekekon**, 14 Mart 1942, S:1872, s:2.

²²⁷ **Ekekon**, 18 Eylül 1941, S:1777, s:2.

²²⁸ **Ekekon**, 22 Temmuz 1943, S:2082, s:2.

²²⁹ **Ekekon**, 3 Haziran 1943, S:2061, s:2.

dönem medyasında dikkat çekmektedir²³⁰. Ekim 1941’de Cumhuriyet Alanı’nın kuzey kısmına parke döşenmesine başlanmıştır. Böylece alan tamamen parkelenmiştir. Diğer taraftan Uzun Bedesten Çarşısı’nın parkelenme işi bitmek üzereydi. Kebapçılara içinin de kapsamlı bir şekilde tamiri yapılmıştır.

Bir iki yılda plan dâhilinde Bayındırlık ve Belediye tarafından şehrin ana caddeleri ve tali yolları parkelenmiş veya ciddi olarak tamir edilmiştir. Şehrin bir numaralı caddeleri parkelenmiş bulunduğundan devam etmekte olan diğer inşaatla ikmal edildiği zaman şehri dâhili ve bütün çarşı yolları muntazam bir şekle girmiş bulunmaktaydı. Gerek vilayetin gerekse de belediyenin yol işlerine gösterdikleri ilgi çok güzeldi²³¹.

Cumhuriyet Alanı’nın Gazi Okulu önündeki kısmıyla buna paralel olan Alâeddin Eteğinden Karatay Medresesi’ne kadar (Alâeddin Bulvarı’nın kuzey kısmına) parke döşenmeye başlanmıştır²³². Konya’nın en çok göze çarpan ve esnafların yığın halinde toplanmış olduğu Kunduracılar İçi, asırlık Arnavut kaldırımlardan kurtularak zarif bir parkeye kavuşmuştur²³³.

1940 yılının ilk aylarında Konya Belediyesi Fen Heyeti çürük evleri tespit etmek için ekip kurmuştur. Konya’da birkaç evin çökmesinden dolayı bazı bakımsız mahallelerde evlerin taranması, bir yer sarsıntısı olması durumunda kötü sonuçlar doğurabileceği için bu konuda çalışmalar yapılmıştır. Böylece Konya’da 375 harap ev ve duvar tespit edildi. Belediye tehlikenin giderilmesi için icap eden tedbirleri almıştır²³⁴.

1941 Ağaç Bayramı önceki yıllara nazaran çok daha güzel oldu. Bu durumda şehrin yeşillendirilmesi için güzel bir durumdu. Başta Vali B.Nizamettin Ataker, vilayet ve askeri erkân, Belediye Başkanı Muhsin Dünder, Parti başkanı B.Halis Uluhasan ve parti mensupları, Halkevi başkanı B.Hulki Karagülle, komiteler azaları, Lise, Kız Öğretmen, Orta, Sanat Okulu ve ilkokullarda başlarında bandoları, askeri ortaokul ve birçok halk ve asker hazır buluyordu. Merasim yeri olarak

²³⁰ **Ekekon**, 12 Ağustos 1943, S:2091, s:2. .

²³¹ **Ekekon**, 16 Ekim 1941, S:1801, s:2.

²³² **Ekekon**, 28 Ağustos 1939, S:1147, s:2.

²³³ **Ekekon**, 10 Haziran 1944, S:2216, s:2.

²³⁴ **Ekekon**, 5 Şubat 1940, S:1277, s:2.

kararlaştırılan İnce Minare ve Alâeddin'e doğru tabi Anfitiyatro birçok halkla dolu idi. Yapılan konuşmalardan sonra başta vali olmak üzere bütün erkân ve zatlar ağaçlar diktiler. Cumhuriyet Meydanı'nın ağaçları dikildi. Bu suretle İnce Minare önü de ağaçlanmış ve kıymetlenmiş oldu²³⁵.

Cumhuriyet Meydanına muntazam parke döşenmiş olsa da, alanın Gazi ile Alâeddin Tepesi arasındaki kısım yarısı toprak ve yarısı da Arnavut kaldırımından ibaretti ki bunun bir kısmı da bozuk bir haldeydi²³⁶.

Konya'daki üç genel helânın eski halleri çok kötü idi. Belediye, çok çirkin manzaralı pis ve temizlenmesi mümkün olmayan bu tuvaletlerin tamamıyla kaldırılarak yerlerine yenisinin yapılmasını için ihale yapmıřtır²³⁷.

Belediye encümeni verdiği bir kararla şehir dâhilinde hayvan, ahır ve ağıl bulundurulmasını yasak etmiştir. Tayin edilen hudut ve saha dâhilindeki ahır ve ağılların kaldırılması için beş ay mühlet vermiştir. Ağıl ve ahır kurulmasına müsaade olunan yerlere bakacak olursak: Ulu İrmaktaki mezarlığın ilerisi, Kumköprü Caddesi'nde köprüden 50 metre ilerisi, Kışla Caddesi'nde metruk mezarlığın 20 metre ilerisi ve Musalla civarındaki Hayrat Handan 100 metre ilerisinin çerçevelediği mıntıka dışında bulunmaktaydı. Bunlardan başka yerlerde kurulacak ahırlar, evlerin sonlandığı yerlerden 100 metre daha ilerisinde bulunacaktı. Belediyenin bu kararına aykırı harekette bulunanlar cezalandırılmıřtır²³⁸. Böylelikle şehir içinde İstasyon'dan Larende ve İstanbul Caddesi'ni takiben Musalla'ya kadar her iki taraflı çevreden İstasyon kısmına düşen çevrelerde hayvan ahır ve garaj bulundurulmayacaktı. Genel ahırlar ve Garaj, Musalla, Ulurmak, Arslanlı, Dede mevkiinde olması konusunda karar alınmıřtır²³⁹.

Savaş yılları boyunca Konya'da Belediye başkanlığı yapan Muhsin Faik DüNDAR (1938–1946) Konya Valilerinden Nafiz Ergin, Nizamettin Ataker, Fuat Tutsal ve İzzettin Çağpar ile bütünleşerek önemli hizmetlerde bulunmuştur. Şehir içi imar çalışmalarına çok önem vermiş, şehir içi cadde ve sokakları parke döşetmiş,

²³⁵ **Ekekon**, 11 Mart 1941, S:1613, s:2–3.

²³⁶ **Ekekon**, 8 Mayıs 1941, S:1663, s:2.

²³⁷ **Ekekon**, 6 Kasım 1939, S:1207, s:2.

²³⁸ **Ekekon**, 8 Temmuz 1944, S:2228, s:2.

²³⁹ **Ekekon**, 13 Şubat 1945, S:2318, s:2.

Belediye Otobüs İşletmesi kurulmuş (E.S.O) işletmesi ve itfaiye tamamen motorize olmuş ve yenilenmiştir. Şehir merkezini Meram'a bağlayan yeni yol tamamen onun zamanında yapılmıştır²⁴⁰.

B.II. ALT YAPI ve BELEDİYECİLİK

Konya'da ev konusunda sıkıntı yoktu. Nüfus ile ev sayısını karşılaştıracak olursak herkes rahat rahat birer meskene sahip olabilirdi; fakat öyle olmadı ve fiyatlarda devamlı yükseliş oldu. Nüfus sayımı sonucunda 1939 tarihlerinde yuvarlak hesap ile Konya'nın nüfusu 53000 idi. Bu nüfusun barınması için kadastro kayıtlarına göre de 11.480 ev mevcuttu ki 1400 hektarlık geniş arazi üzerine bağlarıyla kurulmuş muazzam şehirde, ev başına takriben 4,5 nüfus düştüğü halde ev sıkıntısı ve yüksek kiralar görülmekteydi²⁴¹.

1940 yılında Konya'da yapılan genel nüfus sayımı için Konya merkez 5 bölgeye ayrılmıştı. Bu bölgelerde 412 sayım bölgesi halinde çalışılmıştı²⁴². Bu beş bölge şunlardı: 1- Feridiye Karakolu (telefonla merkeze bağlıydı) 2-Köprübaşı Karakolu (telefonla merkeze bağlıydı) 3-Topraklık İlkokulu (telefonla bağlantı kurulmaya çalışılacak olmazsa motorlu polis bulunacaktı.) 4- Fethiye Fabrikası (telefon –polis ve bekçi) 5- Meram Karakolu (telefon –jandarma) ilaç için sadece Merkez Eczanesi açıktı. Fakat önce mıntıka merkezine uğramak ve müsaade almak lazımdı²⁴³. Sokağa çıkma yasağı uygulanmış, sokağa çıkanlara 25 lira ceza verilmişti. Sayım günü, halkın zaruri ihtiyaçlarını temin edebilmeleri için bir gün evvel dükkânlar saat 23.00'e kadar açık bulundurulmuştu²⁴⁴. Yapılan nüfus sayımı sonucu, Türkiye'nin genel nüfusu 17.869.901'e ulaşmıştı. Beş yılda 1.711.884 kişinin nüfusta arttığı görülmektedir²⁴⁵.

Günümüzde çok iyi şehirleşen Konya'da, II. Dünya Savaşı yıllarında da şehirciliği²⁴⁶ ihmal etmemeye ve kapsamlı bir düzenlemeye gidilmesine çalışıldı ve

²⁴⁰ Hanefî, *age.*, s.165.

²⁴¹ **Ekekon**, 11 Ağustos 1939, S:1133, s:2.

²⁴² **Ekekon**, 12 Ekim 1940, S:1489, s:2.

²⁴³ **Ekekon**, 18 Ekim 1940, S:1494, s:3.

²⁴⁴ **Ekekon**, 17 Ekim 1940, S:1493, s:2.

²⁴⁵ **Ekekon**, 25 Ekim 1940, S:1500, s:1.

²⁴⁶ Yaşayış olarak baktığımızda Konya'da kimi vakit ses seviyesinin fazla olması şikâyetlere sebebiyet vermiştir. Gazete haberinde bu konu hakkında şöyle bir yakınmaya rastlıyoruz: "Her medeni

yeni yapılacak işlerde mevcut talimatnameye uyması zorunluluğu arandı. Yaş ve çiğ yiyeceklerde sık sık muayeneler yapıldı. Temizliğe dikkat etmeyen kahve lokantalar cezalandırıldı ve buralardaki kontroller sıkılaştırıldı. Kebap ve köfte dükkânlarının pis çalışmalarına müsaade edilmemeye çalışıldı, dükkânlarını temiz tutmayanların dükkânları kapatıldı. Ayrıca şehrin merkezindeki parkların etrafını çeviren ve çirkin bir görüntüye sebep olan tahta parmaklıkların kaldırılması, dükkânların eski sistem kepenklerinin değiştirilmesi yolunda çalışmalar yapıldı²⁴⁷. Muhacir Pazarı'ndaki her Pazar günü açılan Pazaryerinin sıhhi şartları haiz olmadığını gören belediye temiz, sıhhi bir Pazaryeri yapmayı düşünmüş, bunun için de Zindan Kale'de bir Pazaryeri yaptırılmıştır²⁴⁸.

Konya'da 1900'un ilk yıllarında pek az şehre nasip olan su şebekesi yapılmıştı, fakat savaş yıllarında su sıkıntısı çok çekilmişti. O zamanın verilerine göre: Tutlu 51 litre / sa, Çayır Bağı 40 litre / sa, Mukbil Pınarı 25 lit/ sa sarfiyat olmuştur. Nüfusta çok değişme olmamasına ve kaynakların azalmamasına rağmen böyle bir durum ortaya çıkmıştı. Aslında mevcut rezervlerin bitmesi ile düşünülenlerden çok fazla 25 litre yerine 48 litre su alınmıştı. Buna Çayır Bağı'ndan gelen ve yollarının bakımsızlığı yüzünden gittikçe azalarak, 20 litreden 9 litreye düşen su ile Mukbil Pınarı'nın Meramda ve yollarda sarf olan kısımlardan artan miktarını da takribi olarak ilave edilecek olursa şehre 65–60 litre su gelmişti. Bu sarfiyattan günde adam başına takriben 100 litre su düşmekteydi. İstanbul ve Ankara gibi şehirlerimizde bile birçok abonelerin banyosu ve sıcak su tesisleri bulunduğu

insan gibi bahçeye, gazinoya, sinemaya gidenler ancak gece yarısına doğru yatağına girebilirler. Normal bir uykunun 7 saat olduğunu düşünürsek bu vatandaşın ancak saat 07.00'de uyanabileceğini hesap edebiliriz. Saat tam 04.30'da yüklü demirin taşa çarpması, boş ve kapaklı bir arabanın Arnavut kaldırımı üzerinden sekmesinden doğan gürültü, kısa aralarla yavaş yavaş yaklaşıyor. Gözlerinizden uyku akmasına rağmen sizi uyandırıyor. Ses uzaklaşıyor. Tam dalacağınız bir zamanda, aynı sesin biraz daha toku. Bu sefer yük arabası geçiyor. İnşaata kum taşıyormuş. Tam bunları atlatmışken simit, gevrek diye bağırıyor. Saatinize bakıyorsunuz 05.30. arkasından taşçılar çalışıyor. Dolma tekerli, üç tonluk aracın ağırlığına tahammülü kalmayan aracın motorunun horultusu. Şehrimizde bir çalışma, bir hareketin olması güzel fakat bu işlerde suçsuz olan benim uykum ne olacak. Cumhuriyet rejimi vatandaşa hak vererek bu hakları kuvvetlendirmiştir. İşçi, amele kaç saat çalışacak, memurun mesaisi nedir? Neden sinemalar sabaha kadar devam etmiyor. Hangi kanun kahveleri ve gazinoları kapamıştır? Bunlar niçin yapıldı? Hep vatandaşın rahatı için değil mi? Tam istirahat eden ertesi gün için tam enerji ile harekete geçer. Ondan alınan randımanda tam olur. Şehrin dışarı ile bağlantısını sağlayan 5 ana caddeden bir ikisinin ulaşımına açılması şehir ticaret ve ekonomisini aksatmayacağı gibi gürültüyü de ortadan kaldırır” demiştir. Ziya Çalık, *Gürültüyle Mücadele*, **Ekekon**, 4 Ağustos 1939, S:1127, s:2

²⁴⁷ **Yeni Ses**, 4 Haziran 1939, S:597, s:3.

²⁴⁸ **Ekekon**, 9 Eylül 1939, S:1158, s:2.

halde 100 litre sarf edilmekteydi. Bunun olumsuz durumun bazı sebepleri vardı: Şebeke eskiydi, ayrıca gece suyu depolayıp gündüz su boru şebekelerini besleyecek bir su deposunun olmaması başka bir eksiklikti. Şehir 420 çeşme vasıtasıyla suya ulaşıyordu. Zamanında hesapsız kitapsız eski şebekeye ilave edilen borular döşendi. Kaynaklardan eski depolara gelen su, borular delinerek evlere su verilmişti. Saatsiz ve kontrolsüz kalan bu vaziyet su derdinin birinci derecede sebebiydi. Konya'ya yeni bir su şebekesi gerekiyordu ve boşa akan sular kontrol altına alınmamıştı²⁴⁹. Bunun dışında dağıtımda da eksiklikler vardı

Şehirde su sarfiyatı fazlaştığı için evlerin üst katlarındaki çeşmelere, su sarfiyatı fazlaştığı zamanlarda, yukarı su çıkamamıştır. Konya'ya o tarihlerde su veren depo Alâeddin Tepesi'ndeydi. Tepenin höyük olmasından dolayı devamlı tazyik depolarından birinde bir arıza meydana geliyordu. Bundan dolayı bir deponun kullanılmasına mecbur kalınmıştır. Belediye başkan vekili Fuat Anadolu, sorunun giderilmesi ve deponun tamiri için sekiz bin lira tahsisat ayırsa da, tamir edecek yetenekte uzman bulamamıştı²⁵⁰. Savaş yıllarında Konya'da genel bir kanalizasyon da yoktu²⁵¹.

Maliye Bakanlığı vilayet dâhilindeki Hükümet Konaklarının tamirâtı için ihtiyaca göre para göndermişti. Konya Hükümet Binası ile tahsisat şubesi binasının tamiri için 6180 lira, Çumra Merkez Hükümet Binası tamiri için 3500 lira, Cihanbeyli Yenice Oba Nahiyesi Hükümet Binası için 269 lira, Fariske Hükümeti için 458 lira, Halimiye 275 lira, Kazancı Hükümeti için 4050 lira tahsisat havalesi verilmişti²⁵².

II. Dünya Savaşı yıllarında İplikçi Camisi'nin restorasyonu yapılmıştır²⁵³. Ramazan dolayısıyla camilerde hazırlık yapılarak, Şerafettin, Sultan Selim, Kapı, Aziziye Camilerinin bütün elektrikleri tamir ettirilmiş, hademesi olmayan camilere

²⁴⁹ Mühendis Turat, *Konya Şehri İçme Suyu Vaziyetine Umumi Bir Bakış*, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 71–72, Eylül-Ekim 1944, s. 49–52.

²⁵⁰ **Ekekon**, 3 Mayıs 1941, S:1659, s:2.

²⁵¹ **Ekekon**, 30 Mayıs 1942, S: 1907, s:1.

²⁵² **Ekekon**, 16 Haziran 1942, S:1914, s:2

²⁵³ **Ekekon**, 18 Eylül 1939, S:1165, s:2.

hademe verilmiş, şehirde mevcut 50 caminin temizlik ihtiyaçları Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden temin edilmişti²⁵⁴.

Milli Eğitim Bakanlığı Konya'daki hamamların mimari ve tarihi bir kıymeti olup olmadığını bir mimara incelettirmişti. Fakat şurası kesindir ki Konyalının yikanabileceği hamam ihtiyacı vardı. O günkü Konya hamamları ihtiyacı karşılayamıyordu. O tarihlerde Konya'da dört hamam vardı. Bunlardan biri Türbe Hamamı'dır. Bina Selçuk devrinden kalmadır. Daha sonra Abid Çelebi bu binaya ilaveler yaptırmıştır. Sahip Ata'nın yaptırdığı Sultan Hamamı da Selçuklu eseridir. Mustafa Paşa'nın yaptırdığı ve Ahmet Efendi adına yaptırılan Ahmet Efendi Hamamı da tarihidir. Mahkeme Hamamı'nın mimari bir kıymeti olmadığı inceleyen mimarlar tarafından söylenmiştir²⁵⁵. Bu hamamların stilini bozmadan tamirlerinin yaptırılması için keşif yapılmıştır. Bunun dışında İlgin Hamamı'nın muntazam bir projesini yaptırmıştır. Ancak savaş yıllarında Türkiye'de bu projeye cevap verecek malzeme sağlanabilmesinin imkânsızlığı işin yapılmasına engel olmuştur. Demir gibi lüzumlu şeylerin bulunması mümkün olmamıştır. Bu sebeple birçok yerde hatta Ankara'da bile başlanılmış bir hayli inşaat yarım kalmıştır²⁵⁶. Ayrıca Konya Camileri de incelemeye alınmıştı²⁵⁷.

Vakıflar Genel Müdürü B.Fahri Kiper, 1941 yılında Konya'yı ziyaret ettiğinde mahvolmak derecesine gelmiş olan Beyşehir'deki Eşrefoğlu Camisi'ni inceledi. Alâeddin Camisi'ne gelince, daha önce belirttiğimiz gibi dünyanın o günkü hali ve Türkiye'nin şartları, böylesine önemli bir inşaata başlamaya müsait değildi. Maliyeti yaklaşık 50–60 bin lira olarak belirlenmişti. Ayrıca Konya'ya dükkân, mağaza gibi emlak yaptırılması düşünülse de bu ancak şehir imar planı belli olduktan sonra gerçekleştirilecektir.

Mevcut imkânlar dâhilinde, Tarihi araştırmalar ihmal edilmemiş Alâeddin Tepesi'nin İnce Minare tarafından 25m2lik alanda hafriyata başlanmıştır²⁵⁸. Alâeddin Tepesi'nde yapılan hafriyatta Osmanlı, Selçuk, Bizans, Roma ve Helenistik devre ait

²⁵⁴ **Ekekon**, 14 Ekim 1939, S:1188, s:3.

²⁵⁵ Ziya Çalık, “Şehir Hamamları”, **Ekekon**, 3 Temmuz 1940, S:1402, s:2.

²⁵⁶ **Ekekon**, Haziran 1941 S:1703, s:1–2

²⁵⁷ **Ekekon**, 22 Kasım 1940, S:1522, s:2.

²⁵⁸ **Ekekon**, 10 Temmuz 1941, S:1717, s:2.

eserler ve Frikya kültür tabakalarına rastlanmış ve tepenin bir Hüyük olduğu anlaşılmıştır²⁵⁹. Kazılar 1941 Eylül ayında bitirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre Alâeddin Tepesi'nin M.Ö.3000–3500 senelerinde meskûn olduğu anlaşılmıştı. Konya Höyüğünde elde edilen yüzlerce kıymetli eser Konya müzesinde teşhir edilmişti²⁶⁰.

Vakıflar İdaresi Genel Müdürlüğü 1942'de gücünün yettiği kadarıyla Konya'daki tarihi eserleri tamir ettirdi. Eşref oğlu Süleyman Bey Camisi 20 bin lira harcanarak tamir ettirildi. Vakıf idaresi Anıt etrafındaki evleri de istimlak ederek yıktırmıştır. Yine Ereğli'de bulunan Karaman oğlu Mehmet Bey hayratından tarihi değeri olan Ulu Cami de Vakıflar İdaresi tarafından bir hayli masraf ile onarılmış ve eski zamanlarda üzeri kat kat kireçle sıvanmış olan mermer sütunlar tamir ettirilmiştir. Gene Konya'daki eski eserlerden ve Karaman Oğlu Mehmet Bey Vakfı'ndan Mahkeme Hamamı adıyla bilinen Çifte Hamam da 9 bin küsur lira harcanarak günün ihtiyaçlarına göre tamir ettirilmiştir. Gece de işleyebilmesi için elektrik tesisatı yapılmış ve böylece şehrin önemli ve hayati bir ihtiyacı giderilmiştir. Gene Seydişehir kazasında yıllardan beri terkedilmiş ve harap bir halde bulunan Seydiharun Vakfından tarihi hamamda yine Vakıflar idaresi tarafından tamir ettirilerek başka hamamı olmayan bu kazaya hayati bir hizmette bulunmuştur²⁶¹.

C-ULAŞIM

C.I. ŞEHİRLERARASI ULAŞIM

Türkiye Osmanlı Devleti'nden iyi bir ulaşım sistemi devralmamıştır. Cumhuriyet döneminde ulaşım sorununa demiryolları²⁶² yapımı ile el atıldı. Çünkü demiryolu 19. yüzyılın en etkin ve en güvenli ulaşım sistemi idi. Demiryolunun ülkenin ekonomik kalkınması için çok zorunlu olduğuna inanılıyordu.

²⁵⁹ Ekekon, 1 Ağustos 1941, S:1736, s:2.

²⁶⁰ Ekekon, 25 Eylül 1941, S:1783, s:2.

²⁶¹ Ekekon, 28 Mayıs 1942, S:1906, s:2.

²⁶² Osmanlı zamanında demiryollarının %70'i Ankara-Konya doğrultusunun batısında yer alırken, Cumhuriyet döneminde yeni yapılan yolların %79'u doğuya doğru döşenir ve oransan ağırlık %54 olarak doğunun lehine kayar. **Cumhuriyetin 70. Yılında Ulaştırma Haberleşme**, T.C. Ulaştırma Bakanlığı Yay., Ankara 1993, s.47.

1930 yılına kadar yeni demiryolu inşaatı sınırlı bir gelişme kaydetmiş ve bu yıla kadar 633 km yeni demiryolu yapılmıştır. Ancak 1930 yılından itibaren demiryolu inşaatına büyük hız verilmiş ve 10 yıl zarfında (1930–1940) 2484 km uzunluğunda demiryolu döşenmiştir²⁶³. Yalnız 1939’da 7.324 km olan demiryolu uzunluğu 1945’de 7.515 km.ye çıkmış, artış altı yıl içinde 191 km.den ibaret kalmıştır. Buna Hatay’ın ana vatana katılmasıyla devlete geçen Toprak Kale-İskenderun hattı da dâhildir. Demiryolu taşımacılığına baktığımızda, savaş yılları içinde önce hızlı bir artış olmuşsa da, 1941’den itibaren kısmi bir duraklamanın başladığı görülmektedir²⁶⁴.

Demiryolları için ilk ödenek 1924 yılında verilmiştir. Bu tahsisat 8.700,000 TL, 1943 yılında bütçeye bu amaçla konan tahsisat 425.193.729 TL’ye yükseltilmiştir ki bu durum o dönemde demiryollarına verilen önemi yansıtmaktadır.

Demiryollarına verilen önem, II. Dünya Savaşı’nın başlaması²⁶⁵ ile biraz yavaşlamışsa da demiryolları, askeri açıdan belirgin bir önem kazandı. Yeni yolların yapımı aksamalı da olsa devam etmiştir²⁶⁶. Günün şartlarının etkisiyle nakliyat vergisi artırılmıştır. 1. mevki % 25; 2.Mevki % 20; 3. mevki % 10 zamma tabi tutulmuştur. Yolcu nakliyatı haricinde kalan her türlü nakliyata resmi zammı % 5’ten % 10’a çıkarılmıştır²⁶⁷ Tren tarifelerinde yapılan bir değişiklik sonucu, yeni tarifeye göre İstanbul Postası sabah 7.18 de Konya’ya gelir ve 1 saat 7 dakikalık beklemeden sonra 8.25’te Adana’ya doğru hareket ederdi. Adana Postası akşamüstü saat 19.00’da Konya’ya gelerek bir buçuk saatlik bekleyişten sonra 20.30 da İstanbul’a hareket ediyordu²⁶⁸.

²⁶³ İsmet Ergün, **Türkiye’nin Ekonomik Kalkınmasında Ulaştırma Sektörü**, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yay., Ankara 1985,s.71.

²⁶⁴ Memduh Yaşa-Kurul, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923–1978**,Akbank Kültür Yay., İstanbul,1980,s.284.

²⁶⁵ II. Dünya Savaşı’nın başladığı 1939 yılında askere alınan nitelikli personel Eskişehir’de geçici bir durgunluğa sebep olur. Ancak bu durgunluk kısa zamanda yerini büyük bir atağa bırakır. Ülkenin demiryollarına en çok ihtiyaç duyduğu bu zor günleri atlatabilmek için Eskişehir Cer Atölyesi’nde bir seferberlik başlatılır. Savaş yıllarında üretim kapasitesi çok büyü. **Cumhuriyetin 70. Yılında Ulaştırma Haberleşme**, s.60.

²⁶⁶ Ergün, **age.**, s.48.

²⁶⁷ **Ekekon**, 2 Haziran 1942, S:1908, s:2.

²⁶⁸ **Yeni Ses**, 18 Haziran 1939, S:599, s:2.

Karayollarına bakacak olursak ülkenin ihtiyaçlarına nazaran çok yetersiz²⁶⁹ olsa da kullanılmaktaydı. İlk defa Konya-Ankara arasında 10 kişilik kaptıkaçtı, şehirlerarası yolcu taşıdı. Bu araçlar ile Konya'dan Ankara'ya 12 saatte gidiliyordu. Konya'da açılan ilk otobüs şirketi "Oto Nakliyat" ismiyle kurulmuş şehirlerarası yolcu taşıma şirkettir. Bunu takiben Kale Şirketi adıyla yeni bir yolcu taşıma şirketi kurulmuştur. Oto nakliyat şirketi yolcularını bugün Şahin Oteli'nin bulunduğu yerde olan Hilal Kahvesi'nin önünden almıştır. Sonraları Oto Nakliyat şirketi yazıhanesini Hâkimiyeti Milliye Okulu'nun karşısında yaptırılan garajda açmış, yeni garaj yapılıncaya kadar diğer şirketlerle birlikte orada çalışmıştır²⁷⁰.

Konya'da garajlar yapılmadan önce şehir dışına giden otobüsler hanlardan kalkıyorlardı. Aksaray'a giden otobüsler Mecidiye Han'dan, Cihanbeyli'ne (Ankara) giden otobüsler ise Zincirli Han'dan kalkmaktaydı²⁷¹. Otobüsler, o zamanlar "burunlu" diye anılan ve bagajlar üzerine 30-32 yolcu alabilen araçlar idi. Yollar bozuk ve bakımsız olduğu için Ankara'ya 12 saatte zor gidiliyordu.

1939-1940 yılı içinde Konya'nın yol bakımından gelişmesi oldukça önemlidir. Konya yolları 1940 yılında muntazam bir programla yapılmıştır. 48999 km olan Konya'da bu program önemlidir: Afyon -Akşehir arası yapılacak yol 15 km.ydi. ve bu yolun yapılmasına başlanılmıştı. Ana caddenin Akşehir içinden geçecek kısmına parke döşetilmesi kararlaştırılmıştı. Akşehir'den Ilgın'a kadar olan kısım üzerinde birçok yerlerde şose, silindiraj işinin 50 bin liralık bir kısmını müteahhitlere ihale edilmiş, talibi çıkmayanların da emaneten inşasına başlanılmıştı. Akşehir- Argıthanı Yolu tamamıyla ihale edilmişti. Ilgın'dan sonra Ilgın-Konya-Beyşehir Şosesi üzerinde olan 44 km.lik Ilgın-Yunuslar Şosesi'ni, Kadınhanı-Konya şosesine bağlamak için gerekli incelemeler mühendisler tarafından yapıldı. Beyşehir-Seydişehir şosesi üzerinde köprüler, menfezler ve şosenin bozuk olan yerleri tamir ettirildi. Beyşehir-Seydişehir'den Akseki'ye iki güzergâh üzerinde kesin incelemeler yapıldıktan sonra Konya'nın Antalya'ya bağlantısının temin edilmesi düşünüldü. Bozkır'dan itibaren Mavi Boğaz yönünde Sarı Oğlan mntıkasında 3.000 mükellef

²⁶⁹ 1939 yılında Türkiye'deki karayolu uzunluğu 40.932 km iken 1945'te 43.511 km.ye yükselmiştir. Buna göre savaş yılları içinde toplam 2.579,yılda ortalama 430 km yol inşa edildiği görülmektedir. Yaşa-Kurul, **age.**, s.283.

²⁷⁰ Odabaşı, **Konya'nın Görünümü**, s:149-150.

²⁷¹ Nuri İyisoy ile görüşme.

işçi çalıştırılmıştır. Konya'dan başlayarak Kaşınhan'a varan yol da tamir ettirildi. Kaşınhan'dan sonra her sene bayındırlık mühendislerinin kararlarına göre Kaşınhan-Alibey Höyüğü, Çumra, Hadim, Karaman istikametinde olan çeşitli yönlerden biri tercih edilerek yalnız onun üzerinde çalışılmıştır. 1940'ın Nisan başından itibaren Karapınar'la Ereğli istikametinde mükellef işçiler çalıştırılmıştır. Devletçe inşası kabul edilen Konya-Ankara yolunun yapımına kadar, gidiş kolaylığını sağlamak için bozuk köprülerin tamirleri de ihale edilmişti²⁷².

Konya'dan itibaren Beyşehir, Üskerles, Huğlu ve Gencek yolu açılmıştır. 142 km. Huğlu'dan itibaren köprüler beraber yapılmıştır. Bozkırdan itibaren Çatalağzı-Maviboğaz-Apa-Apasaray toprak tesviyesi bitirilmiştir. Konya – Kaşınhan²⁷³ – Dinek Yolu, hem Hadim , hem de Bozkır'ın müşterek yolu olması amaçlanarak, Apa yoluyla Bozkır'a bağlandı. Hadim yolu virajlarında büyük düzenleme yapılmış, asırlarca yol vermeyen Çetmi Kayalıkları açılmıştır. Hadim-Taşkent ve buradan Çetmi Yolu (45 km) açılmış; Akşehir, Ilgın – Yunuslar, Akşehir-Yalvaç yolları yapılmıştır²⁷⁴. Ayrıca 1939 yılı içinde 2702 m Konya-Akşehir yolunda yeni şose inşası, 2823 m Konya –Meram Yolu'nda yeni şose ile bir köprü, Karaman-Ermenek yolunda 2484 bedeni iş yapmaya mecbur olanlar, yol işlerinde çalıştırılmışlardır. Çalışma yükümlüsü işçilerle Konya-Sille, Konya – Beyşehir; Akşehir-Ilgın; Akşehir-Reşadiye; Konya-Akşehir, Beyşehir-Akşehir, Yunuslar-Ilgın; Konya-Ankara; Çumra-Konya, Hadim-Ermenek; Seydişehir-Bozkır yollarında yol faaliyeti bütün hızıyla devam etmiştir²⁷⁵.

²⁷² **Ekekon**, 24 Nisan 1940, S:1345, s:2.

²⁷³ Kaşınhan Yolu önemli bir yoldur. Çumra, Hadim, Bozkır, Karaman yolları ile birçok ova köylerinin merkeze bağlanması ancak bu yol ile mümkündür. 20 km uzunluğundaki bu yol önemli bir ana yoldur. Buna rağmen bozuk bir yoldu. **Ekekon**, 5 Eylül 1940, S:1456, s:2.

²⁷⁴ **Ekekon**, 29 Ekim 1940, S:1503, s:2.

²⁷⁵ **Ekekon**, 3 Kasım 1939, S:1205, s:2.

C.II. ŞEHİR İÇİ ULAŞIM

Konya’da ulaşım uzun yıllar hayvan sırtında²⁷⁶ veyahut “tatar” ve “yaylı arabalar” ile sağlanmıştır. Ayrıca lando²⁷⁷ arabaları önemli işlev görmüştür. Şehir içi ulaşım 1906 yılında hizmete giren atlı tramvay²⁷⁸ ile yapılmıştır. Konyaya ilk otomobil 1. dünya savaşının ilk günlerinde gelmiş, zamanın valisi Azmi Beyin emrine verilmişti. Cumhuriyetin ilanı yıllarında Konya’da takside 12 kadar külüstür (bas-bir-kaldır-iki- tosla üç dedikleri) fordlarla bir iki şevrole otomobilleri vardı. Bu tarihlerde yani cumhuriyetin ilanı yıllarında konyadaki oto acentaları ise Chevrolet ve Delahi otoları acentalığı merhum Bakkalbaşı Zade Nuri ve Şükerası firmasında, Ford acentalığı Hafız Usta, Chevrolet acentalılığı merhum Mehmet Tuncer’de, Citroen acentalığı Ispartalı Hüsni Efendi de idi²⁷⁹.

Konya’nın bisiklet ile tanışması ise 1920’li yıllara rastlamaktadır. Daha sonraki yıllarda Konyalılar adeta bisikletle özdeşleşmişler, şehir içi ulaşımında

²⁷⁶ Türk insanı için kağnılar yakın zamana kadar önemli bir yer işgal etmiştir. Ama bu tarihlerde kağnıların hayvan sağlığı üzerinde yaptığı tahribat anlaşıldığından, kağnılar 2 veya 4 tekerlekli arabaya çevrilmeye başlanmıştı. **Ekekön**, 3 Kasım 1939, S:1205, s:2. Konya’da Keresteci Şükrü Doruk, tüccar Hilmi Kulluk gibi zengin kişilerin köroklü arabaları vardı. Nuri İyisoy ile Görüşme.

²⁷⁷ II. Dünya Savaşı yıllarında arpa bulunamaması yüzünden lando arabacıları grev yapmışlar, Konya’da bir tek araba kalmamıştı. İstasyona eşyasını herkes hamallarla yüklemiş götürüyordu. Elli bin nüfuslu Konya’da bir araba bulmak sorun olmuştu. **Ekekön**, 20 Haziran 1942, S:1916, s:1.

²⁷⁸ 20.yüzyıla girerken Konya’da nüfus yoğunluğunun olduğu bölgeler ise Türbe Önü ile bugünkü Atatürk Anıtı’nın arasında kalan bölge idi. Konya halkı ulaşım için şehir içinde hiçbir araca gereksinim duymuyordu. Ancak Anadolu-Bağdat Demiryolu’nun 1895’te Konya’ya ulaşması ve 1896’da fiilen çalışmaya başlamasıyla ve İstasyon ile şehir merkezinin arasındaki uzaklığın oldukça fazla olması nedeni ile bu mesafede bir ulaşım aracına ihtiyaç duyuldu. Bu ihtiyacı at arabaları karşılayamıyordu. İstanbul, İzmir, Selanik’te atlı tramvay yerine elektrikli tramvaylar sefere konulunca, bu tramvaylar, daha önce Konya’da valilik yapmış olan Sadrazam Avlonyalı Ferit Paşa’nın aracılığı ile 1906 yılında özel bir şirket tarafından çalıştırılmak üzere Konya’ya nakledilmiştir.

Atlı Tramvay Türbe Önü ile İstasyon arasında çalışmakta olup Türbe Önünde Amil Çelebi’nin evinin önünden hareket ederek, Eski Türbe Caddesi’nden İstanbul Caddesi’ne geçerek bugün Fatih Çarşısı olan yerde bulunan Hilal Kahvesi’nin önünden Kayalı Park’a, oradan eski Belediye Binası olan Yusuf Şar’ın Konağı’na varırlardı. Buradan sola saparak Araboğlu Makası’na girer, Katolik Kilisesi ve Doktor Dat’ın Hastanesi önünden (bugünkü Ordu binası) Arapoğlu Kosti Marunî Hıristiyan aynı zamanda ünlü bir avukattır. Tramvay Kosti’nin Konağı’nın önünde makas değiştirdiği için bu cadde ve bu semte Araboğlu Makası denmiştir. Yoluna devam eden tramvay Tahir Paşa Camisi, Hilal-i Ahmer ve Rus Konsolosluğu’nun önünden (bugünkü Konya Spor Lokalinin bulunduğu alan)geçerek Zafer Meydanı’na çıkardı. Oradan Kolordu Binası (Kız Ortaokulu) Atatürk Evi, Muallim Mektebi (lise) ,Millet Bahçesi(Bugünkü Tiyatro Salonu) ve Ziraat Abidesi’nin (Atatürk Anıtı)önünden geçerek, Ferit Paşa Caddesi’ne (İstasyon Caddesi) ulaşırdı. Daha sonra ise Feridiye Karakolu’nun önünden varış noktası olan İstasyona girerdi.

Bu hatta ilaveten İstasyon’dan kalkan ve Eski Buğday Pazarı’na varan bir de yük tramvayı çalışmaktaydı. Bu tramvay daha ziyade Konya dışına gönderilecek buğdayları İstanbul’a nakletmek için oluşturulmuştur. Odabaşı, **Konya’nın Görünümü**, s.147.

²⁷⁹ **Koyunoğlu Müzesi Selçuk Es Özel Arşivi**, 17445, s:11

bisiklet birçok aracın yerini alarak yediden yetmişe herkesin kullandığı bir ulaşım vasıtası olmuştur. Bisikletin Konya’da çok tutulmasının nedenleri arasında şehrin düz oluşunu, bisikletin masrafsız ve hızlı oluşunu sayabiliriz. Özellikle şehrin yakın bağ ve bahçelerinde oturanlar için bisiklet ideal bir ulaşım aracı olmuştur.1938 yılından önceleri şehir merkezi ile Meram arasındaki ulaşım, at arabaları veya hayvan sırtında yapıldığından ve henüz otobüs seferleri başlamadığından; bağcılar sebzelelerini, sütlerini, sebze küfelerini ve süt güğümlerini şehir merkezine bisikletle getirmeye başlamışlardır. Bisiklet almaya gücü yetmeyenler ise bisikletçilerden aylığı 250 kuruşa bisiklet kiralardı. Kiralanan bu bisikletlerle akşam bağa gidiliyor, sabahları ise bisiklet dükkân sahibine iade ediliyordu²⁸⁰. Sadece şehirde değil, köylerde de bisiklet kullanımı yaygınlaşmıştı. Çapasını sırtlayan köylü bisikletine atlayıp tarlasına giderdi²⁸¹.

Motorda yavaş yavaş yaygınlaşmaya başlayan başka bir vasıta olmuştur. Konya sokaklarını dolduran motosiklet sayısı yüzü aşmıştı ve bu motosikleti olanların hemen hemen hepsi de gençti²⁸². 1939’da ulaşımı sağlamak için Konya caddelerinde kaptıkaçtıllar hizmet vermeye başlamıştır. Bu arabalar kendi hesabına ve beş kuruş ücretle istasyon seferi yapıyordu²⁸³.

Şehir içinde muntazam otobüs seferleri 1941’de başlamıştır. Hükümet işletmenin ihalesi için Belediye’ye müsaade etti. Konya ile Meram arasında güzel bir şose²⁸⁴ vardı. Fakat bu güzel şose devamlı seyir ve sefer yapan nakil vasıtalarından mahrumdu. Belediye bu durumu göz önüne alarak girişimde bulunmuştu. Bu durum sadece Meram’a iş için gidenler değil, Meram’ın güzelliklerinde istifade etmek isteyenler içinde önemliydi. Otobüs seferleri önceleri Hükümet Meydanı-İstasyon, İstasyon-Dikimevi ve Dikimevi-Meram Çarşısı arasında sefer yapmıştır²⁸⁵.

Motorlu araçlar yavaş yavaş çoğalsa da, kazalar ölümlere sebebiyet verebilmekteydi. Hız yapma sevdası, kurallara uymama gibi durumlar ortaya

²⁸⁰ Odabaşı, **Konya’nın Görünümü**, s.149–151.

²⁸¹ **Ekekon**, 17 Kasım 1939, S:1214, s:2.

²⁸² Ziya Çalık, “*Motor-Spor*”, **Ekekon**, 18 Nisan 1940, S:1341, s:2.

²⁸³ **Ekekon**, 8 Eylül 1939, S:1157, s:2.

²⁸⁴ 1939’da Konya’nın Çumra’da ilçesinde, Cemal Bardakçı Mahallesi ile İstasyon Caddesi arasına bir şose yapılmıştır. Ortası çiçeklik olarak bırakılan bu cadde, ilk kaldırımlı Konya yolunun başlangıcını oluşturmuştur. Ziya Çalık, “*Çumra’da Bir Gün*”, **Ekekon**, 26 Ekim 1939, S:1198, s:2.

²⁸⁵ **Ekekon**, Temmuz 1941, S:1728, s:2.

çıkmağa başlamıştı. İşin kötüsü bunları denetleyecek polis de yoktu²⁸⁶. 1940'da şehirlerde kazaların önüne geçilmesi için sürat sınırlaması yapılmıştı. Hâlbuki Şehir-Meram Yolu'nda otobüsler, otomobiller asgari 60 km olarak gitmekteydiler. Yolun iki başlangıcında birer belediye zabıta memuru vardı ve otobüsler buralardan yavaş yavaş geçmekteydiler, fakat buradan uzaklaşınca delice sürmekteydiler²⁸⁷.

1939'da yapılan Meram Yolu'nun her iki tarafına büyük levhalarla bu yoldan demir tekerlekli vasıtaların geçmesi yasaktır yazılmıştı. Bundan maksat yapılan, kısa, düzgün, yepyeni bir yolun bozulmaması içindi²⁸⁸. Yalnız çok yağış olduğu zaman şehir dâhilinde ve civarında yer yer su birikintilerine rastlanılmaktaydı. Meram'ın yeni yolunun etrafındaki hendeklerde de çok su birikintileri görülmekteydi. Bunun için kuvvetli bir mücadele ekibi meydana getirilmiş ve bazı kollardan faaliyete geçilmiştir. Boşaltma işlemi moto-pompla yapılmıştır. Böylelikle sivrisineklerden de kurtulmaya çalışmışlardır²⁸⁹. Gene yeni açılan Meram Caddesi'nin demir yolundan itibaren yolun iki tarafından tamamıyla ağaçlandırılmıştır²⁹⁰.

Belediye birçok emek ve para ile yaptığı Hükümet – İstasyon Caddesi'ni de nakil vasıtalarının demir tekerleklerine kapamıştır. Fakat bu caddeye paralel olan ve şehrin giriş ile çıkış noktaları ile birleşen ikinci derece yollar ise kıymetten düştü. Mesela Cumhuriyet Meydanı demir tekerlekli arabalara yasak ise de meydanın son bulan yeri tamamıyla geçit yeri olmuştur. Sabahın alaca karanlığında başlayan geçit gün batıncaya kadar devam ediyordu²⁹¹.

Vilayet makamının teşvik ve ilgisiyle, belediyenin de takip faaliyeti ile Dere Köyü için iki otobüs temin edilmiş, sefer ve tarifeleri tanzim olunmuş, benzini verilmiştir. Vaktinde yapılan ilan sayesinde 1944 yazı otobüslerin intizamlı işleyeceğini anlayan Meramlılar, at, araba tedarik külfetine girmemişler, otobüslerden haklı olarak istifadeyi beklemişlerdi. İşte bundan dolayıdır ki muntazam seferler başlayınca Dere'ye giden otobüsler hınca hınç dolmakta açıkta

²⁸⁶ **Ekekon**, 14 Ekim 1939, S:1188, s:2.

²⁸⁷ Ziya Çalık, "Hepsi de Şehir İçin", **Ekekon**, 14 Ağustos 1940, S:1438, s:2.

²⁸⁸ Erem Çalıkoğlu, "Demir Tekerlekli Vesait Geçmeyecek, ama?... ", **Ekekon**, 24 Ağustos 1939, S:1144, s:2.

²⁸⁹ **Ekekon**, 14 Haziran 1940, S:1387, s:2.

²⁹⁰ **Ekekon**, 27 Mart 1940, S:1322, s:2.

²⁹¹ Ziya Çalık, "Şehri Kıymetlendirme", **Ekekon**, 15 Ağustos 1940, S:1439, s:2.

kalan yolcular başka vasıtalar tedarikine koşmaktaydılar. Meram'a olan alaka seferlerin çoğalmas ve ucuzlaması ile orantılı olarak çoğalmıştır. Aynı alaka Pazar günleri yapılan 14 seferde de hissedilmekteydi²⁹².

Otomobilin²⁹³ ise Konya'da yaygınlaşmaya başlaması ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra olacaktır.

D. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN YARATTIĞI EKONOMİK SORUNLAR VE KORUNMA UYGULAMALARI

D.I. FİYAT ARTIŞLARI, İHTİKÂR, KARNE UYGULAMALARI VE MAAŞLAR

Savaşa giren ülkeler büyük değişimler yaşar. Öncelikleri, harcamaları farklılaşır. Endüstrinin gelişimi, savaşı askerliğe has bir konu olmaktan çıkarmış ve ekonominin savaş gücü bakımından olan önemini yükseltmiştir. Bu gelişmeye paralel olarak modern savaş malzemesi kullanan ülkelerde, savaş masrafları çok büyük oranda artmıştır. Mesela 1939'dan itibaren iki yıl içinde genel bütçe masrafları, İngiltere'de 4, Avustralya'da ve Kanada'da 3, ABD, Almanya ve İtalya'da en az 2 misli artmıştır. Gene İngiltere ve Almanya'da umumi masrafların %80'i ve milli gelirin takriben %60'ı savaş ihtiyaçlarına ayrılmıştır²⁹⁴.

1939'savaş başladığı zaman, Türkiye dengeli ve sağlam bir maliye kurmuş bulunuyordu.1934'ten beri devlet gelirlerinde sürekli bir artış vardı. Maliye savaş ihtiyaçlarına cevap verebilecek teşkilat ve imkânlarla sahipti. Savaşın ilk iki yılı içinde önemli masrafları karşılamak üzere, mevcut vergi sistemini değiştirmeksizin aldığı mali tedbirler, para tedbirleri ve yabancı kredi ile yetinilmiştir.1939'da İngiltere, Fransa ve Türkiye arasında imzalanan ittifak antlaşması, hükümete lüzumlu malzeme ve eşyayı ithal için gereken dövizi temin etmiştir. Yalnız şu da vardır: 1929

²⁹² **Ekekon**, 22 Haziran 1944, S:2221, s:2.

²⁹³ Türkiye'de, Otomobil, jeep, otobüs, minibüs, kamyon ve kamyonet olarak 1939 yılında 11.362 adet olan motorlu nakil vasıtaları miktarı 1946 yılında 10.245'e düşmüş bulunmaktadır. Bu düşmede, yeni vasıta ve yedek parça ithalatında yetersizlik ile sivil hizmette kullanılan vasıtaların bir kısmının askeri maksatlara tahsisi bunda önemli rol oynamıştır. Yaşa-Kurul, **age.**, s.283.

²⁹⁴ Feridun Ergin, **Türkiye Harp Maliyesi (1939-1942)**, Güven Basımevi, İstanbul 1943, s.3.

Dünya Ekonomik Buhranı'nın doğurduğu şartlar altında hazırlanmış olan vergi sistemimiz, yeni gelişmelere karşı elastikiyetten nispeten mahrum bulunmaktaydı²⁹⁵.

Türkiye, savaştan önce girişmiş olduğu iktisadi büyüme hamlesini sürdüremedi. II. Dünya Savaşı'na fiilen katılmamasına rağmen savaşın getirdiği ağır ekonomik şartları tümüyle yaşadı²⁹⁶. Savaş sırasında dış ticaret fazlası dolayısıyla ülkenin altın ve döviz rezervleri artsa da, bu artışın ülke ekonomisine önemli ve kalıcı bir katkısı olmadı. Bunun nedeni ise demiryolu yapımı veya yeni sanayi işletmeleri gibi yatırımlar için gereken ithalatın savaş yüzünden yapılamamasıydı. Savaş bittiğinde Türkiye ekonomisi, 1934'te bulunduğu gelişme düzeyinin altında kalmıştır²⁹⁷.

Savaş ihtimaline karşılık ülke gelirinin önemli bir kısmı savunma alanına ayrıldı. Hedeflenen ekonomik planlar ve sanayi yatırım programları ertelenmek zorunda kaldı. Seferberlik dolayısıyla tarım ve sanayi sektöründe iş gücünün azalması üretimin büyük ölçüde daralmış olan ithalat, daha savaşın ilk yıllarında yarı yarıya düştü. Müttefik ülkelerin Türkiye'nin Almanya ile olan ticari faaliyetlerini durdurma yönündeki telkinleri ekonomik gelişme sürecini de durdurdu.

Savaş yıllarında Türkiye'de izlenen ekonomik politika, büyümeyi ve gelişmeyi hızlandırmak hedefinden ziyade mal darlığını hafifletmek, fiyat artışlarını frenlemek, karaborsa ile mücadele etmek ve sosyal adaleti sağlamak gibi hedeflere yönelmişti. Çünkü savaşın başladığı ilk günlerde hemen hemen her eşyaya önemli ölçüde talebin olması, gereksiz yere fazla mal alınarak stoklanmasına yol açtı. Bu malların yüksek kar elde edilerek satılması mevcut hükümetleri bazı kararlar almak zorunda bıraktı. Yersiz fiyat yükselmesine engel olmak amacıyla fiyatları yükseltilen maddelere “narh koyma” bu kararlardan bir tanesiydi. 18 Ocak 1940'ta çıkan ve

²⁹⁵ Ergin, **Harp Maliyesi**, s.5-6.

²⁹⁶ 1934 mali yılından başlayarak 1938 mali yılı sonuna kadar “Kesin Hesap Kanunları”ndan derlenen verilere göre Milli Savunma giderlerinin Genel Bütçe giderleri içinde % 33.15'lik payının 1939 yılında %43.32'ye, 1941'de %55.44'e çıkışı ve savaşın sonundan itibaren 5 yıl içinde % 29.05'e düştüğü görülür. Ertuğrul Baydar, **II. Dünya Savaşı içinde Türk Bütçeleri**, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yay., Ankara 1978, s.6.

²⁹⁷ **Çağdaş Tarih**, s.72.

1942’de değişikliğe uğrayan “Milli Korunma Kanunu” alınan tedbirlerin dayanak noktası oldu²⁹⁸.

Yürürlüğe giren Milli Korunma Kanunu’nu Başbakan Refik Saydam Ankara Radyosu vasıtasıyla vatandaşlara duyurdu. Milli Korunma Kanununun uygulanması vatandaşları şu an ve gelecekte sıkıntıdan korumak için olduğunu, söylentilerin yersiz ve asılsız olduğunu söyleyerek, iç ve dış siyasetimizi, bütçemizi, propaganda haberlerinin içeriğini anlatarak halkı aydınlattı²⁹⁹. Aslında Milli Korunma Kanunu daha önceden kabul edilmiş kanunlardan daha da ileri giderek dış ticareti sınırlayan bir kontrol sisteminin doğmasına yol açmıştır. Milli Korunma Kanunu³⁰⁰, hükümete ithalat ve ihracatı sınırlama yetkisi veriyordu. Bu sınırlamalar Türkiye’nin altın ve döviz rezervlerinin önemli derece gelişmesini sağlamıştır³⁰¹. Kısacası Milli Korunma Kanunu ile üretim, dağıtım ve tüketim işleri tümüyle devlet kontrolü altına alındı³⁰². Buna göre tahıl ürününün, yerinde tüketim ve tohumluk için yeterli miktar ayrıldıktan sonra kalanının Toprak Mahsulleri Ofisi’ne satılması zorunluluğu getirdi.

Satışlar, hükümetin belirlediği ve zamanla piyasa fiyatlarının çok altında kalan fiyatlar belirlenmiştir. Bu karar küçük toprak sahiplerini çok zor duruma düşürdü, çünkü her şeyin fiyatının arttığı bir ortamda, fiyatı sabit kalan ve miktarı da

²⁹⁸ Baydar, **age**, s.13–14

²⁹⁹ **Ekekon**, 1 Mart 1940, S:1300, s:1.

³⁰⁰ Milli Korunma Kanunu daha sonra değişikliklere uğramıştır. Bu değişen maddeleri; 1- Hükümet halkın ve milli müdafaa ihtiyacı olan her çeşit madde ve yardımcı malzemeyi, değer fiyatının ödenmesi karşılığında el koyarak almaya ve maksada göre dağıtmaya ve satmaya ihtiyacı olanlara karsız vermeye yetkilidir. 2- Madde ve malzemeye el koymadan önce satılmış bulunursa veya izinsiz başka bir yere taşınırsa, buldukları yerlerde sahipleri veya kullananlar tarafından hükümet emrine vermeleri mecburidir. 3- Hükümetçe veya onun yetkili kıldığı bir makam dağıtılan, satılan ve ihtiyacı olanlara karsız verilen maddelerin ve yardımcı malzemenin bunlar tarafından kullanılması ve hangi ihtiyaç için kullanılması hükümetçe tespit edilmişse ancak o ihtiyaca kullanılması mecburidir. **Ekekon**, 10 Ocak 1942, S:1346, s:4.

³⁰¹ Yaşa, **age.**, s.341.

³⁰² Hükümet basına da kısıtlama koymuştur. Savaşla ilgili haberler panik yaratmamak için ancak tek sütun halinde yazılabiliyordu. Milli Korunma Kanunu’na dayanılarak ve değişik zamanlarda alınan kararlarla, gazete kâğıdı tüketimi sınırlandırılacak ve bu nedenle de gazeteler, çok defa ancak dört sayfa yayınlanabiliyordu. Zaten basında tirajlarda pek yüksek sayılmazdı. 1943–1945 yılları arasında gazete tirajları şöyleydi. Cumhuriyet: 16.000, Ulus: 12.000, Tan: 12.000, Yeni Sabah: 10.000, Vatan: 7000, Vakıf: 4000 idi. Hükümetin basın üzerinde uyguladığı sıkı denetimi kolaylaştıran önemli bir başka siyasi faktör daha vardı. Büyük gazete sahiplerinin aynı zamanda siyasi olmaları idi.. Mesela, Cumhuriyet Gazetesi’nde Yunus Nadi, Vakıf Gazetesi’nde Asım Us ve Tanin Gazetesi’nde de Hüseyin Cahit Yalçın, hem gazetenin sahibi, hem de CHP milletvekiliydiler. Yalnız gazeteleri kapatmalarda az olmamıştır. Mesela, Cumhuriyet: 5, Tan: 7, Vatan: 9, Tasviri Efkâr: 8, Vakıf: 2, Yeni Sabah: 3, Akbaba:4, Son Posta: 4, Haber: 2 kere kapatılmıştır. Koçak, **age.**, s.136–138.

zaten düşük olan ürünleriyle geçinemez oldular. Bunların hepsi iş bulmak için kentlere göç ederken tarlalarını satmıyorlar, böylece ekilen alan daha da küçülüyordu³⁰³. Ayrıca devlet bu kanunla, gerektiğinde üretimi aksatan işletmelere el koyabilme yetkisine sahip olmuştu. Dış ticaretin düzenlenmesi ve kontrolü gibi müdahaleler de devlet eline bırakıldı. Ayrıca hükümet, halkın ve milli savunmanın ihtiyaç duyduğu maddelerin değer fiyatının ödenmesi karşılığında almaya ve amacına göre ihtiyacı olan kurumlara karsız vermeye yetkiliydi. Milli Korunma Kanunu'nun 6. maddesine dayanarak Petrol Ofisi, Et ve Balık Kurumu gibi bazı kurumlar oluşturuldu.

Tarım ürünlerinin düşük fiyatlar nedeniyle hükümete teslim edilmeyip el altından satılması, önce ordusunu, sonra da memurunu beslemeyi düşünen iktidarın belediyelere yeterince un verememesi sonuçlarını ortaya çıkırdı. Bu gibi sebeplerle 1942'de büyük kentlerde karne uygulamasına geçildi. Ticaret Ofisi ve İaşe Müsteşarlığı gibi yeni kurumlar oluşturuldu. Bu kurumlar, temel tüketim mallarının karne ile dağıtım kontrolünün yanı sıra iç ve dış ticarete fiyatları tespit etme gibi görevleri de üstlendi. Sıkı fiyat kontrolü birçok malın piyasadan çekilmesine sebep oldu. Her ülkede savaş zamanlarında az çok görülen karaborsa ve fiyat artışları kent nüfusunu etkiledi³⁰⁴. Buna önlem olarak yükselme eğilimi gösteren enflasyon ve artan ihtikâra karşı, bir önlem olarak, bütün il merkezlerinde Fiyat Murakabe Komisyonları'nın kurulmasını kararlaştırdı. Böylece Ticaret Bakanlığı gerekli gördüğü eşya ve malların azami satış fiyatlarını saptamaya, yani narh koymaya yetkili kılındı³⁰⁵.

Daha önce belirttiğimiz gibi iaşe işlerini düzene koyabilmek için İaşe Müsteşarlığı kuruldu. Bundan başka Halk Dağıtım Birlikleri kuruldu. Bu kuruluşun dağıtımını karneye bağlanan maddelerin kartlarını dağıtmak, tüketiciye dağıtılması hükümetçe kararlaştırılmış maddeleri halka dağıtmak, fazla karne dağıtımına engel olmak gibi görevleri vardı. Bundan başka kurulan Petrol Ofisi, her türlü petrol ve petrol ürünlerini satın almak, satmak ve stok etmekle görevliydi. Ayrıca petrol ürünlerinin fiyatlarını saptamak, dağıtımını yapmak, stok edilmesini önlemek gibi

³⁰³ Çağdaş Tarih, s.72.

³⁰⁴ Ekekon, 1 Mart 1940, S:1300, s:1,4.

³⁰⁵ Koçak, age., s:390-391

görevleri vardı. Her türlü iâşe maddeleri satın almak, satmak, ithal veya ihraç etmek, stok etmek, ilgili malların satış fiyatlarını saptamak, dağıtımını yapmak ve stoklama için depolar kurmak Ticaret Ofisinin görevleri arasındaydı. Toprak Mahsulleri Ofisinin görevleri ise buğday ve hububat üretim ve tüketimini himaye etmek, silo, ambar inşa etmek ve işletmek idi³⁰⁶.

Temmuz 1942’de yeni kurulan Şükrü Saraçoğlu Hükümeti malların stoklanarak piyasadan çekilmesini engellemek amacıyla piyasa üzerindeki fiyat denetim ve düzenlemelerini azalttı³⁰⁷. II. Dünya Savaşı’nın en hararetli yıllarından biri olan 1943 yılında Başbakan Şükrü Saraçoğlu’nun TBMM’de okuduğu hükümet programında o yıllarda ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumu belirlemesi yönünde belgesel bir değer taşımaktadır. Saraçoğlu, Türkiye’nin iki büyük sıkıntısı olduğunu; bu sıkıntılardan ilkinin iâşe, ikincisinin de para sıkıntısı olduğunu belirtmiştir. Bu iki sıkıntıyı yenmek için o zamana kadar birçok tedbirler alındığını, sert kararlar verildiğini ve birçok mallara el konulduğunu söylemekte, ancak anılan tüm önlemlerin sıkıntıyı azaltmak şöyle dursun, koskoca bir kara pazarın memlekette yerleşmesine sebep olduğunu, bunun üzerine herkese biraz serbestlik verilerek durumun düzelebileceğini düşündüklerini belirtti. Bu yeni durum ise, bizi yiyecek ve giyecek maddelerinde bir fiyat yarışında bıraktı demiştir. Yani bu durum bize darlığın sebebi olarak ihtikâr kadar başka sebeplerinde var olduğunu göstermiştir. Çünkü ülke ancak kendine zor bakabilir durumdayken, koskoca bir orduyu beslemek ve giydirmek zorunda olduğu gibi, bir sürü insanda tarlasında işinin başından, silâhına alınmıştır demiştir³⁰⁸.

Böylece Murakabe, El koyma, İâşe Müsteşarlığının Temmuz 1942’de kaldırılması ile gıda maddelerinde fiyat denetimleri de hafifletildi. Bütün yiyecek maddeleri serbest bırakıldı³⁰⁹. Bütün İâşe Teşkilatı dağıtıldı. Bütün gıda maddeleri serbestçe satılması ve icap ettikçe eskisi gibi belediyelerin kontrolüne tabi tutulması

³⁰⁶ **Age.**, 392–395.

³⁰⁷ **Ekekon**, 25 Temmuz 1942, S:1931, s:1.

³⁰⁸ Baydar, **age.**, s.17.

³⁰⁹ Murakabe komisyonunca tespit edilen mahalli toptan, perakende azami satış fiyatları Ticaret Bakanlığınca kaldırıldı. Bu eşyalar: pirinç, bulgur, sadeyağ., her türlü peynir, tereyağı, yoğurt, krema, kuru fasulye, nohut, mercimek, bakla ve kum darı. Yine Ticaret Bakanlığınca bir kısım fiyat murakabe komisyonlarına verilmiş yetkiler üzerine süt, zeytin tanesi, leblebi gibi maddelere tespit edilen fiyatlarda kaldırılmıştır. **Ekekon**, 11 Ağustos 1942, S:1938, s:2.

kabul edilmiştir³¹⁰. Bu politika değişikliği kentlerdeki fiyatları ve çiftçi, tüccar kazançlarını büyük ölçüde artırdı. Savaş döneminin en büyük enflasyonu bu dönemde yaşandı. Bu yıllarda Türkiye savaşa girme ihtimalinin artması üzerine savunma giderlerine ayrılan pay yeterli görülmedi. Aşırı kazançlar ve yüksek enflasyon da dikkate alınarak Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi olmak üzere iki olağanüstü vergi uygulaması getirildi. İlerleyen kısımlarda bu uygulamaları daha ayrıntılı olarak ele alacağız.

Maliye Bakanı B.Fuat Ağralı 1940'da yaptığı tebligatla Türkiye bütçesinin 262.312.150 lira olarak açıklamıştır³¹¹. Konya bütçesi ise 1.256.200 liraydı. Bunun ayrıntılarına bakacak olursak: 1-Adi bütçe: meclisli umumi, hususi muhasebesi, umumi meclis, daimi encümen, daimi encümen kalemi memurları ve müstahdemin maaş ücret ve masrafları 172.714, bayındırlık 54.327, eğitim 414.313, ziraat ve baytar 36.733, sıhhat 110.055, çeşitli 173.512, toplamda 961.654 liradır. 2-Fevkalade bütçe: hususi muhasebe 67.500, bayındırlık 225.246, eğitim 1.000, sıhhat 800, toplamda 294.546'dır. Halkevi inşaatı için 25.000 lira yardım yapıldı, bir sene sonraya 25.000 lira daha tahsis edildi. Halkevi ve hayır cemiyetleri, halkevine yardım için 10.000 lira ayrıldı. Hayır, cemiyetleri için de 10.000 lira tahsis edilmiştir. Tahsilde bulunan fakir öğrencilere 2.700 lira yardım yapılmıştır. Diğer yardımlar, alınacak ve yapılacak okullar bedeli ve inşaatına 20.000 lira, köy okulları inşaatına 1.000 lira, yatılı okullara 2.000 lira, gelecek fakir hastalara ilk tedavi masrafı olmak üzere 500 lira yardım yapıldı³¹².

Dünya durumunun günden güne kötüleştiği o günlerde Türkiye, millî savunma için 150 milyon liralık bir bütçe kabul edilmesine rağmen bayındırlık, madenler ve sanayi, sağlık ve sosyal yardımlaşma, eğitim hizmetleri, yaş ve kuru meyvelerin ıslahı gibi hususlara da ayrı ayrı tahsisat verilmiştir³¹³. Gene aynı yıl Türkiye'nin ihracatı 74 küsur milyon, ithalatımız ise 49 küsur milyon liraydı³¹⁴.

³¹⁰ **Ekekon**, 25 Temmuz 1942, S:1931, s:1.

³¹¹ **Ekekon**, 1 Mart 1940, S:1300, s:1,4.

³¹² **Ekekon**, 14 Mart 1940, S:1311, s:2.

³¹³ Ziya Çalık, "Bu Yıl ki Bütçemiz", **Ekekon**, 31 Mayıs 1940, S:1375, s:2

³¹⁴ **Ekekon**, 25 Eylül 1940, S:1474, s:1.

1941 yılı başlarında Türk Ordusu'nun beslenme ihtiyacını karşılamak için "Toprak Mahsulleri Vergisi" çıkarıldı. Bu vergi belirli tarımsal ürünler üzerinden (tahıllar, fındık, kuru üzüm, pamuk, pancar, zeytin) alınan bir vergiydi. Belirli ürünlerden nakdi olarak, bir kısım ürünlerden ise aynı olarak alınmaktaydı. Toprak Mahsulleri vergisi bir anlamda aşarın geri getirilmesiydi ve çok tepkilere sebep oldu³¹⁵.

Fakat iç piyasaya baktığımız zaman işlerin çok iyi gittiği söylenemez. Mal darlığı, ihtikâr, vurgunculuk hareketleri ve piyasaya yeniden arz edilen ödeme vasıtaları, ülke ekonomisini süratle buhranlı bir duruma sürüklemiştir. Arz-Talep dengesi altüst olarak, fiyatlar aşırı derecede yükselmişti³¹⁶. Yıl yıl olarak baktığımızda, fiyat artışları özellikle 1939–1940 yıllarında son derece düşük olmakla birlikte, 1941–1942 yıllarında hissedilebilir biçimde yükselmiştir. Yine de fiyatların, savaş yıllarının ikinci yarısı ile kıyaslandığında, denetim altında tutulduğu söylenebilir. Ancak bu da resmi görüntüsüdür. Gerçekte ucuz fiyata mal bulmak olanaksızdı. Gerçek fiyatlar, Karaborsa fiyatları olarak kabul edilmeliydi. Karaborsa fiyatları ise, resmi fiyatlardan kat kat yüksekti.

Diğer taraftan başlıca tarım ürünlerine son derece düşük fiyatlarla devletçe el konulduğundan, kentlerde tarımsal ürünler karne uygulaması sonucunda ucuza satılıyordu. Ancak iâşe maddelerine uygulanan düşük fiyatların, düşük arz, yüksek talep piyasasında kara borsa piyasasını yaratması kaçınılmazdı. Zaten yetersiz sanayi, maden ve tarım üretimi, ülkenin her an savaşa girmesi olasılığına karşı stok ediliyor, depolanıyor ve kullanılmadan olası bir savaş için hazır tutuluyordu³¹⁷. Kara Borsa Piyasasında büyük bir yükseliş olmuştu. Alışverişlerin çoğu fiyat murakabe teşkilatı tarafından tespit olunan fiyatlara aykırı olarak, kara piyasa fiyatları üzerinden yapılmakta idi. Tüccarın kazancının bir kısmı gayri meşru kaynaklardan doğmakta idi. Karaborsadan elde edilen büyük kazancın, vergilere yansıdığı pek söylenemezdi³¹⁸. 1938 yılı ortalama fiyatları ile 1943 yılı (aralık ayı) ortalama

³¹⁵ Yaşa, *age.*, s.608.

³¹⁶ Feridun Ergin, *Harp Zamanında Devletin Ekonomiye Müdahalesi*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1943, s.165.

³¹⁷ Koçak, *age.*, s.429.

³¹⁸ Ergin, *Ekonomiye Müdahalesi*, s.165.

fiyatlarını (mutlak rakamlar) karşılaştırma yapacak olursak savaş yıllarındaki artışın ne kadar yüksek olduğunu görürüz.

Maddenin adı	1938	1943
Ekmek (Kilo)	10,05 Kuruş	38,67 Kuruş
Et (Kilo)	42,52 Kuruş	198,54 Kuruş
Taze Sebze (Kilo)	7,51 Kuruş	29,96 Kuruş
Zeytinyağı (Kilo)	51,85 Kuruş	231,29 Kuruş
Şeker (Kilo)	28 Kuruş	338 Kuruş
Peynir (Kilo)	48,78 Kuruş	155,42 Kuruş
Süt (Kilo)	14,79 Kuruş	51,25 Kuruş
Kömür (Kilo)	5,33 Kuruş	12,21 Kuruş
Odun (Kilo)	370,08 Kuruş	1.316.66 Kuruş
Yumurta (Tane)	1,71 Kuruş	7,94 Kuruş
Tuğla	1,5 Lira	6 Lira
Kereste	4 Lira	20 Lira
Kireç	35 Kuruş	399 Kuruş
Kiremit (Yerli)	4 Kuruş	300 Kuruş
Kiremit (Avrupa)	90 Kuruş	225 Kuruş
Çimento (Yerli)	50 Kuruş	1.250 Kuruş
Çimento (Avrupa)	90 Kuruş	225 Kuruş
Demir	7 Kuruş	70 Kuruş

1938 senesine göre fiyatlardaki artış, 1944 senesinde 3 katından yüksek bir seviyeye ulaşmıştır³¹⁹.

³¹⁹ Koçak, *age.*, s. 435.

II. Dünya Savaşı'nın çıktığı günlerde Dünyadaki hassas durumdan dolayı ihracı yasak bazı maddeler vardı. Uluslararası durum dolayısıyla ihracı yasak olan maddeler şunlardı: Buğday, çavdar, kaplıca, arpa, yulaf, mısır, darı, pirinç, bulgur, bezelye, nohut, fasulye, mercimek, böğrüce, fiğ, burçak, patates, pamuk tohumu, soğan, sarımsak, ayrıca kepek, ot, saman, bilumum sadeyağ ve diğer hayvani ve nebati yağlar: keçi kılı, çuval, halat, kendir, kendir malumatı, keten tohumu, ham veya yarı mamul bilumum sığır, manda ve davar derileri, işlenmiş deri ve mamulâtı, sabun, soda, çam, kahve, kakao, canlı hayvanlar ve cansız kümes hayvanları, her nevi konserve, her çeşit peynir, her çeşit kâğıt ve mukavva, her çeşit boyalar, sac ve çinko levha, dikenli tel, her çeşit kereste yapağı, yün ipliği ve mamulâtı keten ipliği ve mensucatı ve mamulâtı, kükürt, kok, un, irmik ve mamulâtı, nişasta, gene bunlarında dışında her çeşit kablo, tel halat ve zincir, kauçuk ve mamulâtı her çeşit salmastra motorlu ve motorsuz deniz ve kara nakil vasıtaları yasaklar kapsamına alınmıştır.

Lisans usulüne uygun olarak yabancı ülkelere gönderilebilecek malzemeler de şunlardı: Tiftik, bağırsak, balmumu, küçükbaş hayvan derileri, zeytin tanesi, susam, pamuk, pamuk ipliği ve mensucat mamulâtı, bakla, soya fasulyesi idi³²⁰.

İç piyasada ise “Pazarlıksız Satış Kanunu” uygulanmaya başlanınca gıda maddeleri üzerine etiket konuldu. Ama bazı yerlerde iri puntoda yapılan fiyat kartları, ya hacmini küçültmüş veya ortadan bütün bütün kaldırılmıştı. Bazı malların 3 farklı fiyatı vardı³²¹. Bu olumsuz durumun önüne geçebilmek için, her nerede olursa olsun satılacak bir malın fiyatı, oranın murakabe komisyonları tarafından tespit edilmiş olarak fiyat üzerinden etiketle gösterilmek zorunlu oldu. Bu etiketler Ticaret ve belediye teşkilleri tarafından kontrol olundu. Buna riayet etmeyenler Milli Korunma Kanunu gereğince cezaya çarptırıldı³²². Ayrıca faturasız mal satmak yasaklandı. Alıcı fatura istemek, satıcı da fatura vermek zorunda idi³²³. Bu gibi tedbirler bütçe gelirlerinin artmasını sağlamıştır. 1942 yılı Türkiye bütçesinde 84 milyonluk bir artış olmuştur. 1941'de Almanya her ne kadar Sovyetler Birliğine

³²⁰ **Ekekon**, 11 Eylül 1939, S:1159, s:2.

³²¹ **Ekekon**, 8 Eylül 1939, S: 1157,s:2.

³²² **Ekekon**, 26 Mayıs 1942, S:1905, s:2.

³²³ **Ekekon**, 10 Aralık 1942, S:1989, s:2.

saldırısı da savaşın sıcaklığını hala üzerinde hisseden Türkiye bütçede Türk Ordusu için büyük bir pay ayırmıştı³²⁴.

1942 yazından itibaren, iktisadi korunma tedbirlerinin yürütülmesi imkânsız denilecek kadar güçleşmiştir. Vaziyet Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun 11.11.1942 tarihli nutkunda belirttiği gibi Hükümetin prestijini mevzu bahis edecek kadar ciddiyet arz etmiştir. Savaş sırasında büyük servet birikimlerine kavuşan kişiler vardı. Savaşın getirdiği olağanüstü koşulları kullanarak haksız kazanç sağlamış bu kişilerden en azından bu kazancın bir kısmını almak gerektiği düşünüldü. Bunun yanında devletin olağanüstü artan harcamalarını, bütçede açık vermeden ve dolayısıyla enflasyona sebep olmadan yeni gelir kaynakları ile karşılamak lazımdı. Piyasadaki para miktarı azaltılırsa zaten enflasyon dizginlenebilirdi. Son olarak da, piyasadaki mal yokluğunu belirli ölçüde ortadan kaldırmak piyasaya soluk aldirabilirdi. Çünkü ellerinde ihtikâr amacı ile büyük mal stokları olduğu tahmin edilen ya da bilinen servet sahiplerinin, vergilerini ödeyebilmeleri için, ellerindeki malları birden bire piyasaya sürecek ve böylece fiyatların düşmesi de gerçekleşebilirdi³²⁵. Bu düşünceler içindeki hükümet maliye siyasetinde yeni bir yön tuttuğu ve enflasyondan en çok etkilenen orta halli sabit gelirliler lehine son derece açık bir durum aldığı gözlenmiştir. Memurları ve orta hallileri himaye tedbirleri alınmıştır. Bütün bu sebeplerle ülke ekonomisi bakımından cerrahi bir müdahaleyi andıracak kadar radikal bir tedbir alması kaçınılmaz olan Varlık Vergisi Kanunu 12.11.1942'de kabul edilmiştir³²⁶.

Varlık Vergisi; servet ve kazanç sahiplerini bir defaya mahsus olmak üzere fevkalade bir mükellefiyete tabi tutmuştur. Kazanç³²⁷ ve Buhran Vergileri mükellefleri, büyük çiftçiler ve emlak sahipleri, Varlık Vergisi mükelleflerini teşkil etmişlerdir. Genel, katma ve özel bütçeler ile belediye bütçelerinden, doğal müesseselerden maaş, ücret ve kadrolu maaş alanlar hariç bütün kazanç ve buhran vergileri mükellefleri “Varlık Vergisi”ne tabiydiler. Geriye kalan bilumum hizmet

³²⁴ Ekekon, 26 Mayıs 1942, S:1905, s:1.

³²⁵ Koçak, age., s.476.

³²⁶ Ergin, Harp Maliyesi, s.7.

³²⁷ Yaşlılardan kazanç vergisi alınmamıştır. Sermayesiz ve sermayesinden ziyade bedeni kuvvetle çalışan, odacı, amele gibi hizmet erbabından 65 yaşını dolduranlardan kazanç vergisi alınmaması kararlaştırılmıştır. Ekekon, 17 Kasım 1942, S:1979, s:2.

erbabı ile Kazanç ve Buhran Vergisi ödeyenler Varlık Vergisi mükellefiyeti içine girmektedirler.

Kanunun kapsamına giren ikinci bir zümre büyük çiftçilerdi. 1942 yılında toprak ürünlerinin birden bire pahalılaşmasından köylü ve çiftçiler büyük menfaatler sağlamışlar ve varlıkları çoğalmıştır, Fakat küçük ölçüde ekim ile uğraşanların kazancı daha mütevazı olmuştur. Burada hedef büyük kazanç sağlayanlar olmuştur.

Kanunun mükellef kıldığı üçüncü zümre emlak sahipleri idi. Aslında gayri menkullerin kıymeti artmış olsa da, gelirlerinin enflasyondan zarar gördüğü gerçektir, fakat Varlık Vergisi Kanunu sadece kazançları değil, aynı zamanda servetleri de kapsamına almıştır. Şurası da açıktır ki enflasyondan zarar gören küçük emlak sahiplerini Varlık Vergisinden muaf tutmuştur³²⁸.

Vergiye tabi olanlara ödemek için 15 gün süre verildi. Bu müddet zarfında ödenmeyen vergilere birinci hafta için %1, ikinci hafta için %2 zam yapıldı. Mahalli en yüksek mal memuru lüzum gördüğü takdirde, bu süre bitmeden mükellefin elindeki mal ve kıymetlere haciz konabilirdi. Vergiyi zamanında ödemeyenlerin malları hakkında “Tahsili Emval Kanunu” tatbik edilir ve kendileri çalışma mükellefiyetine tabi tutulurdu. Ancak kadınlar 18 yaşından küçük ve 55 yaşını geçmiş erkekler iş mükellefiyetinden muaf tutuldular³²⁹. Mükellefiyete tabi olup da vergisini vermeyenler 1- Palu Elazığ Yolu, 2- Diyarbakır, Bitlis, Van Yolu 3- Erzurum Eğri, Transit Yolu 4- Kop Zigana Deve Boynu 5- Maden kuyularında çalıştırıldılar³³⁰.

Varlık vergisini ödemeyenleri bedenen çalıştırmak için şu yol takip edilmiştir. Varlık vergisi mükelleflerinden olup da bu mükelleflerini yerine getiremeyenlerin nasıl muamele görecekları hakkındaki talimatnameye göre, Bayındırlık Bakanlığı yollarda çalıştırılacak bu vatandaşların derhal işe başlayabilmelerini temin için bu bölgelere gerekli kazma, kürek, el arabası ve diğer araç-gereçleri sevk etmiştir³³¹. Bu gibilere günde 250 kuruş yevmiye verilmiş,

³²⁸ Ergin, **Ekonomiye Müdahalesi**, s.166-167.

³²⁹ Ergin, **Harp Maliyesi**, s.22.

³³⁰ **Ekekon**, 24 Aralık 1942, S:1993, s:2.

³³¹ Çalışma yükümlülüğü uygulaması 1943 yılının Eylül ayına doğru gevşetilecek, Aşkale'deki yükümlülerin bir kısmı Eskişehir/Sivrihisar'a getirilecek ve daha sonra da, Varlık Vergisi'nin

bundan 60 kuruş vergi kesildikten sonra geriye, kalan 192 kuruşun yarısı Varlık Vergisi, yarısı da iâşe bedeli olarak alıkonulmuştur. Diğer taraftan bu mükelleflerin yiyecek ve yatacak yerlerinin de hazırlıkları yapılmış ve bu maksatla lüzumlu, çadır, yatak ve saire iş mahallerine gönderilmiştir³³².

Verginin önemli bir gelir sağladığı kesindir. Varlık Vergisi geliri bir önceki yılın toplam devlet gelirlerinin %35'ini ifade etmekteydi. Bu yıla kadar Servet Gelirlerinin toplam vergi bileşenlerinde oranı % 7-8 civarı iken, Varlık Vergisinden sonra bu oran %42'lere kadar çıkmıştır. Ancak vergi miktarının il ve kazalarda kurulmuş olan tarh komisyonlarınca belirlenmesi çeşitli eşitsizlikler oluşturdu. Ayrıca komisyonların çalışmalarını 15 gün içinde tamamlamaları mecburiyeti ve komisyon kararlarına itirazın mümkün olmaması eşitsizlikleri yoğunlaştırdı³³³.

Türkiye'de toplam 114.368 Varlık Vergisi yükümlüsüne 465.384.820 TL Varlık Vergisi belirlendiği, bunun 314.920.940 TL tahsis edilebildiği görülmüştür. Bu da toplam Varlık Vergisi miktarının % 74.11'dir. Tahsil edilemeyen toplam Varlık Vergisi miktarı ise 109.985.481 TL'dir. Bunu ödeyenlerin dağılımına baktığımız zaman, verginin % 53'ünü gayri Müslimler, % 36,5'ini Müslümanlar ve % 10,5'ini de yerleşik yabancılar ödemiştir³³⁴.

Konya ilinin Varlık Vergisi olarak 1.465.820 lira vermesi kararlaştırılmıştır. Varlık vergisi il merkezi ve ilçelere göre şöyle belirlenmiştir. Merkez kazasında 381 mükellefe 433 bin, Beyşehir kazasında 10 mükellefe 8460, Akşehir kazasında 325 mükellefe 463.900, Çumra kazasında 71 mükellefe 48.900, Ermenek kazasında 18 mükellefe 9210, Kadınhanı kazasında 105 mükellefe 86.850, Bozkır kazasında 9 mükellefe 8750, Ereğli kazasında 129 mükellefe 101.500, Seydişehir kazasında 41 mükellefe 41.300 ve Karaman kazasında 111 mükellefe 112 bin lira olmak üzere toplamda 1.465.820 lira Varlık Vergisi belirlenmiştir³³⁵. Konya'daki Varlık Vergisi mükelleflerinden merkez kazası ve köyleri halkı borçlarını tamamen ödemiştir.

tasfiyesine az bir zaman kala, yükümlüler ailelerinin yanına gönderilecek ve vergi borçlarını da ailelerinin yanında çalışmak suretiyle ödeyecekleri ilan edilmiştir. Koçak, *age.*, 501.

³³² **Ekekon**, 14 Ocak 1943, S:2001, s:2.

³³³ Yaşa, *age.*, s.608.

³³⁴ Koçak, *age.*, s. 517-518.

³³⁵ **Ekekon**, 29 Aralık 1942, S:1995, s:2.

Henüz tahsil edilememiş olan 10 bin liralık bakiyenin yarısı tekrar düzeltilme yoluna gidilmiştir. Diğer yarısı da icra safhasına sokulmuştur³³⁶.

Ellerinde buğday ve çavdarı olanlar Milli Koruma Kanunu gereğince dört gün içinde mahallin en büyük mülkiye memuruna verecekleri birer beyanname ile o gün ellerinde bulunan buğday ve çavdarlarının miktar, çeşit ve vasfını bildirmeye mecbur tutuldular. Fakat 500 kg.dan aşağı buğday ve çavdarı olan belediyeler ve Toprak Ofisi bu mecburiyetlerden müstesna tutuldu. Milli Korunma Kanunu'nun 14.maddesi gereğince buğday ve çavdarlara değer fiyatları peşin ödenmek suretiyle satın alınmak üzere hükümetçe el konulmuştur³³⁷. Bunun yanı sıra bulgurun azami fiyatı tespit edilmemiş olmasından, bazı üretim bölgelerinde daha yüksek fiyat verildiği için buğdayın bulgura çevrilerek satıldığını ve el koyma hükümlerinden istifade edildiği anlaşıl原因 olarak bulgur fiyatı da tespit edilmiştir³³⁸. Bulgurun toptan, çuvalsız, temiz ve alışılmış özellikte olmak üzere kilosunun 16,5 kuruşa ve perakende 18 kuruş olarak fiyat belirlendi. Bundan daha fazlasına satmak isteyenler hakkında Milli Korunma Kanunu'nun hükümleri çerçevesinde takibat yapılmıştır³³⁹.

Bazı vergilere yapılan fevkalade zam 1 Haziran 1944 tarihinden sonra yürürlüğe girmişti. Bazı mükellefler, bu fevkalade zammı vermemek maksadıyla işlerine devam etmekle beraber bu zammın haziran'dan evveli kapsamadığını göz önüne alarak bu tarihten önce işlerini bıraktıklarını vergi dairelerine bildirmiştir. Maliye Bakanlığı da böyle cevap verenleri incelemeye tabi tutmuştur³⁴⁰. Sonunda Varlık Vergisi iç ve dış tepkiler dolayısıyla 15 Mart 1944 tarihinde kaldırıldı. Bu seferde şöyle bir durum ortaya çıkmıştır; Varlık Vergisi borcunu ödeyen yükümlüler, borcunu ödemeyenlere göre, zararlı çıkacaklardır. Devlet bir anlamda, vergi borcunu ödeyenleri cezalandırmak, ödemeyenlere ise, etkili bir yaptırımda bulunmayacaktır. Uygulamada, menkul ve gayri menkullerini hacizden kaçırabilenler ve vergi borcunu

³³⁶ **Ekekon**, 28 Ocak 1943, S:2007, s:2.

³³⁷ **Ekekon**, 6 Aralık 1940, S:1536, s:1,3.

³³⁸ **Ekekon**, 7 Ekim 1941, S:1183, s:2.

³³⁹ **Ekekon**, 5 Kasım 1941, S:1814, s:2

³⁴⁰ **Ekekon**, 15 Ağustos 1944, S:2245, s:2

ödemeyenler, nihayet devletçe af edilecekler, buna karşılık, vergi borcunu ödeyenler ise, ödedikleri ile kalacaklardır³⁴¹.

II. Dünya Savaşı yıllarında insanlar birçok şeyi bulmakta zorlanmışlardır. Çünkü kimi malların tedariki zorken, çoğu malda piyasadan çekilerek vurgun yapılmaya çalışılmıştır. Savaşın bitmesi yavaş yavaş belli olması üzerine, gizlenen her çeşit gıda ve emtia yığınları piyasada boy göstermeye başlamıştır³⁴². II. Dünya Savaşı yıllarında Türk insanının olmazsa olmazı olan ekmek fiyatları devamlı değişmiştir. Savaşın ilk çıktığı zamanlarda ekmek fiyatları indirildi. Belediyece buğday ve un fiyatları üzerine fiyat belirlenmiştir. Narha yani fiyat belirlemesine nazaran birinci cins ekmek 8.5, ikinci cins ekmekte 7 kuruş olarak satılmaya başlanılmıştır³⁴³. Buna fırınların tepkisi gecikmedi ve gece fırınlarda ve bakkallarda bir tek ekmek bulmak mümkün olmadı. Bunun sebebi, belediyece konulan narhtan dolayı fırınlar az ekmek çıkardılar. Ekmek ununun her çuvalı 725 kuruştur. Her bir çuvaldan 98 kilo ekmek çıkmaktadır ki fırıncıya kalan 108 kuruştur. İkinci ekmeğin ise her bir çuvalı 625 kuruştur. Onların ekmek imaliyle kırktığı kar da 61 kuruş olduğu ve her bir çuvalda kalan paranın kar olmayıp buna bütün masrafların dâhil olduğu bildirilmişti³⁴⁴.

Konyalı Ekmekçiler bir nevi greve giderek, belediyeye müracaat etmişlerdir. Un fiyatları indirilmedikçe narh fiyatına, çalışamayacaklarını bildirmişler ve 48 saatlik bir mühlet koymuşlardır³⁴⁵. Bunun üzerine ekmek narhı yine değişti. Birinci ekmek 9 kuruş, ikinci ekmek 7,5 kuruştur³⁴⁶. Fırıncılar amacına ulaştı ve ekmek fiyatlarına 20 para zam yapılmıştır. Birinci 9,5, ikinci nevi ekmek de 8 kuruştan satış fiyatı belirlenmiştir³⁴⁷. Ekim 1940'da ekmek fiyatı arttı ve 10,5 kuruştan 11 kuruşa yükselmiştir³⁴⁸. Fakat buhran halledilemedi. Konya'daki ekmek buhranı birazda fırıncıların zam talebinden kaynaklanmıştır ve ekmek Kasım'da 11 kuruştan, 11,5'a ve bu fiyattan da 12 kuruşa çıkmıştır. Ocak 1941'de ekmek 12.30

³⁴¹ Koçak, **age.**, s. 513.

³⁴² **Ekekon**, 21 Ekim 1944, S:2272, s:2.

³⁴³ **Ekekon**, 12 Eylül 1939, S:1160, s:2.

³⁴⁴ **Ekekon**, 15 Eylül 1939, S:1163, s:2.

³⁴⁵ **Ekekon**, 19 Eylül 1939, S:1166, s:2.

³⁴⁶ **Ekekon**, 22 Eylül 1939, S:1169, s:2.

³⁴⁷ **Ekekon**, 19 Ekim 1939, S:1192, s:2.

³⁴⁸ **Ekekon**, 23 Ekim 1940, S:1498, s:2

paraya çıkmıştır³⁴⁹. Diğer taraftan belediye halka daha ucuz ekmeğin temin için Dere Değirmenleri unundan ayrıca bir ekmeğin çıkartılmasına karar vermiştir ki bu ekmeğin kalitesi daha aşağı ve fiyatı da 9 kuruş oldu³⁵⁰. Ama kara değirmenlerinde un öğüttürerek fırınlarda satan belediyelerin bu işten dolayı Muamele Vergisi'yle mükellef tutulmaları kararlaştırılmıştır³⁵¹.

Mart 1941'de ekmeğin fiyatında 20 para iniş meydana geldi³⁵². 1941'de Konya'da % 84–86 randımanlık tek tip ekmeğin tatbiki için hükümetçe izin verilmiştir³⁵³. Ekmeğin fiyatı, 1941 Nisanında 20 para daha indirilerek 12 kuruş olmuştur. Bu dönemde yeni ekmeğin tipi için denemelerde yapılıyordu. Ekmeğin fiyatı 20 para daha indirilerek 12 kuruşa satılmaya başlanılmıştır³⁵⁴. Arkasından gene indirim yapılarak fiyat 11.30 kuruş olmuştur³⁵⁵. Yeni tip ekmeğin buğday stoklarını yeni mahsule kadar saklamak için hükümetçe yeni karar ve tedbir alındı.

Tek tip ekmeğin için yapılan çalışmalar gelişme göstermiş Civelek Fabrikasında %15 çavdarlı un yaptırılmış ve bu un da Gövez Fırınında imal edilmiştir. Tek tip ekmeğin kilosu 10 kuruş 30 para veya 10,5 kuruş olmuştur. Elde bir haftalık un stoku denenmesi yapıldı. % 15 çavdarlı tek tip ekmeğin piyasaya sürüldü. Elde mevcutlar olduğundan ekmeğin hemen üretimine başlanılamamıştır. Bu stokların bitmesinin ardından yeni ekmeğin piyasaya çıkarılmıştır. Halkın esas gıdasını teşkil eden ekmeğin daha ucuza mal edilmesi için alınan müspet tedbirler neticesinde fiyat 12 kuruşa kadar indirilmiştir. Bu indirimin sebebi ufak derecedeki fırınların birleştirilmesidir. Vilayet ve belediyece ekmeğin hususunda çok büyük bir dikkat ve alaka ile durulmuştur³⁵⁶.

Fiyatlarda belli bir ucuzluk gerçekleştirildikten sonra, ortaya çıkan sorun ise ekmeğin hamur çıkarılması³⁵⁷ idi. Halk bu durumdan şikâyetçi olmuş. Belediye

³⁴⁹ **Ekekon**, 3 Ocak 1941, S:1559, s:2.

³⁵⁰ **Ekekon**, 12 Kasım 1940, S:1512, s:2.

³⁵¹ **Ekekon**, 4 Şubat 1943, S:2010, s:2.

³⁵² **Ekekon**, 26 Mart 1941, S:1626, s:2.

³⁵³ **Ekekon**, 28 Mart 1941, S:1628, s:3.

³⁵⁴ **Ekekon**, 2 Nisan 1941, S:1632, s:2.

³⁵⁵ **Ekekon**, 12 Nisan 1941, S:1641, s: 2.

³⁵⁶ **Ekekon**, 19 Nisan 1941, S:1647, s:2

³⁵⁷ Ekekon gazetesinde ekmeğin ilgili bir haberde şöyle yazılmıştır: “Tek tip ekmeğin bütün halk memnundur. Aslında gıda kıymeti hiç de eksik olmayan bu ekmeğin çıkışından kimsenin şikâyeti yoktur. Herkes biliyor ki, aynı kaloriyi almakla beraber daha iyi bir iş olarak da tasarruf yapıyoruz ve

olaya el koyarak, sıkı takibata almıştır³⁵⁸. Yapılan ikaza uymayan çeşitli fırınlar 10'ar para ve ikişer gün dükkânlarının kapatılması cezası yemişlerdir³⁵⁹. Şöyle bir kıyaslama yapacak olursak: Ekmek taşıyan askeri arabaların içindeki ekmeklerin unları beyaz, pişkin, imrenilecek kadar temiz ve kokuluydu. Fakat aynı şehirdeki sivil fırınlarda çıkan ekmekler bozumsu, içi sıcak ve hamur bir haldeydi³⁶⁰.

Ankara Başbakanlıktan tebliğ edilen habere göre hükümet 6 Haziran 1941 tarihinden itibaren yeni hasada kadar ekmeğe % 30 arpa, % 20 çavdar katılmasına karar verilmiştir. Böylelikle tek tip ekmekte değişiklik yapılmıştır. Bu tedbir halkın ve milli müdafaanın ekmek ihtiyacını tam ve sağlam bir teminata bağlamak amacıyla alınmıştır. Yeni tip ekmeğin gıda bakımından eski tip ekmek vasıflarına tamamıyla sahip olduğu fenni tahlillerle sabit olmuştur. Memleketin birçok bölgesinde yalnız arpadan yapılmış ekmek yenilmekte olduğundan bu tedbir sadece buğday üreten bölgelerin alışkanlıklarına hitap etmekteydi³⁶¹.

Ankara Başbakanlık daha sonra yeni bir karar alarak Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından imal edilen ekmeklik unların çavdar ve arpa katılmaksızın yalnız buğdaydan imali tekrar kararlaştırılmıştır³⁶². % 90 randımanlı katıksız buğday unundan ekmek çıkarılmaya başlanmıştır³⁶³. Undan tasarruf sağlayabilmek için fırıncıların ekmek yapılması için verilen unların bir kısmının simitçi, börekçi ve pastacı gibi hamur işiyle meşgul olan ticarethanelere satışı yasaklanmıştır. Buna göre börekçi, simitçi ve pastacı ile hamur tatlısı yapanlara kısıtlı da olsa un verilmesi yasaklanmıştır³⁶⁴. 223 sayılı karar gereğince pasta, çörek, börek, sandviç ekmeği, poğaçaya ve tatlı gibi undan mamul maddelerin satışı da yasaklanmıştır. Ancak evlerde,

geleceği garanti altına alıyoruz. Böyle iki kat karlı işe kim yan gözle bakabilir. Ekmek kalitesi ve gayesi itibariyle mükemmel, fakat pişme tarzı cidden fena. İlk günlerinde taze taze öyle güzel kokulu, pişkin bir ekmek olmuştu ki kuru ekmekten bir parça koparan diğer parçasını daha koparmış ve lezzetle yemişti. Bugün öyle ekmekler çıkıyor ki, hakikaten fena, pişmemiş içinde tıkiş tıkiş hamurlar. Unda hiçbir suç yok. Bütün suç iyi pişmemektedir” demiştir. **Ekekon**, 25 Nisan 1941, S:1652, s:1.

³⁵⁸ **Ekekon**, 26 Nisan 1941, S:1653, s:2.

³⁵⁹ **Ekekon**, 4 Temmuz 1941, S:1712, s:2.

³⁶⁰ **Ekekon**, 8 Şubat 1944, S:2163, s:2.

³⁶¹ **Ekekon**, 6 Haziran 1941, S:1688, s:1.

³⁶² **Ekekon**, 5 Ağustos 1941, S:1739, s:1.

³⁶³ **Ekekon**, 23 Ağustos 1941, S:1755, s:2.

³⁶⁴ **Ekekon**, 25 Kasım 1941, S:1821, s:1

lokanta mutfaklarında yemek olarak yapılması bu hükümden müstesnaydı. Simit, francala³⁶⁵, şehriye, bisküvi imali serbestti.

Menedilmiş maddeye ait elinde un bulunanlar bunun miktarını vilayete bildirmek zorunda kalmışlardır³⁶⁶. Daha sonra bu yasak kalkacak olsa da, tutuklananlar affedilmeyecekti³⁶⁷. Ayrıca hububat, bakliyat, patates ve pirinç un ve ezmelerinden pasta, çörek ve bunlara benzer maddelerin yapılması ve satılması Milli Korunma Kanuna göre yasak edilmiştir³⁶⁸. Buğdayı Koruma Kanunu Vergisi kaldırılınca yeni değirmen ve fabrikalar serbestçe açılabilmiş, hükümetten müsaade almaya gerek olmamıştır. Daha önce müsaadesiz açanlar da devam etmişlerdir³⁶⁹.

Konya'nın o zamanki nüfusu 53 bindir. Şehirde fırın miktarı 28 ve bunların üretimi de 20–22 bin kilo ekmektir. Konya'nın tam merkezi durumda ve demir yolu üzerinde bulunması tabii bir transit yeri ve iç kazaların piyasası olduğuna göre asli sakinlerinden hariç bir de gelip geçiciler vardır ki ekmek miktarını bunlara da dağıtmak suretiyle şehirdeki nüfusun hemen yarısından fazlasının ekmeğini bizzat kendisinin yaptığı anlaşılır³⁷⁰.

1942'de İcra Vekillerinin kararıyla, ekmek işi mahalli belediyelere bırakılmıştır. Belediyeler köylünün vereceği % 25 borçtan kalan bakiye buğdayı serbestçe satabilmiştir. Konya merkezinin günde ekmek ihtiyacı 130 çuval civarında idi³⁷¹. Şöyle bir hesapla her bir çuvalın un fiyatı 20 lira olsa 130 çuval un için günde 2600 ve ayda 80.000 liraya yakın bir paraya ihtiyaç olmuştur³⁷². Ekmek meselesi iyice sorun olunca, meselenin halledilmesi için Konya valisi Nizamettin Ataker ile Belediye Başkanının da katıldıkları toplantıda buğday, un ve ekmek meselesi

³⁶⁵ Francala ekmeği hastalara verilmek üzere çıkarılmıştır. Hastaların bu ekmeği alabilmek için doktordan rapor almaları gerekmiştir. Bu yeni ekmeğin narh usulü daha sonra belirlenmiştir. **Ekekon**, 5 Temmuz 1941.

³⁶⁶ **Ekekon**, 4 Aralık 1941, S:1320, s:1.

³⁶⁷ **Ekekon**, 9 Kasım 1944., S:2279, s:2

³⁶⁸ **Ekekon**, 12 Şubat 1942, S:1860,s:2.

³⁶⁹ **Ekekon**, 13 Ocak 1942, S:1347, s:2.

³⁷⁰ Ziya Çalık, “*Nefis Tandır Ekmeği, Fakat Sağlık!...*”, **Ekekon**, 6 Eylül 1940, S:1457, s:2.

³⁷¹ M. Muhlis Koner, “*Ekme Meselesi*”, **Ekekon**, 17 Eylül 1942, S: 1954, s:1

³⁷² Buğday işinde şöyle bir çelişki vardır. Köylü malını gizli olarak Konya kilesi 50 liraya ve belki daha fazlaya satmaktadır. Belediye almaya kalksa bu paraya satmaya çekinirler ve buğday bulmak güçleşir. Buna karşılık belediye hiçbir şeye bakmayıp bu fiyata buğday bulsun, bu sefer ekmek fiyatı pahalı olur. **Agm**, s:1.

etrafıca görüldü. Sonunda çözüm olarak belediyenin³⁷³ köylerden buğday satın almasına karar verildi³⁷⁴.

1943 senesinde mahsulün bol olması sonucu buğdayın kilosu Konya'da 20 kuruşa kadar düşmüştür, fakat ekmek fiyatlarına bu pek yansımaya 16,5 kuruşa satılmaya devam etmiştir³⁷⁵. 1943 senesi ayrıca Türkiye üzerindeki baskılarında iyiden iyiye arttığı yıl olmuştur. İsmet İnönü büyük devletlere karşı takip ettiği akıllı siyaset sayesinde Türkiye bunlara karşı durmasını başarabilmiştir.

Savaş yıllarındaki Türkiye'nin sadece iç meselelerini incelersek konumuz eksik kalır. Bunun için bütün dünya ülkeleri gibi Türkiye'nin de uzun yıllar ana gündem maddesini oluşturan bu büyük savaşa karşı tavrının ne olduğunu ve başından itibaren dış ilişkilerini inceleyecek olursak, daha sağlıklı bir analiz yapmış oluruz. O dönemin olayları kronolojik olarak şöyle gerçekleşmiştir: II. Dünya Savaşı'na dünya hızla koşarken Türkiye durumu sezinlemiş ve Milletler Cemiyetine 1932'de üye olmuştur. Türkiye'nin tercihini bu yönde yapmasının bazı sebepleri vardı. Birincisi Türkiye meselelerini barışçı yollarla çözmek ve statüko yanlısı bir politika izlemek istemiştir. İkincisi, pek çok dünya devletinin işbirliği ve savaşın önlenmesi için bir araya geldiği ortamın dışında kalmak istememiştir. Üçüncü olarak, Sovyetler Birliği ile ilişkilerinde izlediği politika gereği Türkiye Milletler Cemiyetine girmeyi tercih etmiştir³⁷⁶. Yalnız bu girme işlemi sırasında yarı daimi veya daimi üyelik konusunda ısrarlı olmuştur. Bunun sebebi ise³⁷⁷, Sovyetler Birliği ile arasını bozmak istememesindendi³⁷⁸. Bunun dışında Türkiye tehlike olarak gördüğü başka bir ülke

³⁷³ Şehir ekmek ihtiyacı belediye tarafından temin edilebilmesi için şu tedbirler alınmıştır: 1- Belediye serbest piyasadan alacağı hububat fiyatlar üzerinden ekmek sattıracaktır. 2- Evinde ve başka yerlerde ekmeklik buğday, arpa, mahlût, çavdar ve bunlardan yapılmış unları olmayan veyahut ancak 10 gün verecek miktarda hububat ve unu olanlar 17 Eylül'den 22 Eylül akşamına kadar belediyeye bir beyanname ile bildireceklerdir. 3- beyanname verdiği halde evinde ve başka yerlerde hububat ve unları olanların aramada elde edilen hububat ve unları müsadere edilecek e milli korunma kanunu hükmüne göre mahkemeye verilecektir. 4- evinde ve başka yerlerde hububat ve unu olmayanlara belediyece karne verilecek ve ekmek dağıtımı da karne karşılığında olacak 5- ikinci maddede yazılı beyannameleri verecek aile reisleri oturdukları mahalle ve kapı numarası ile açık adreslerini ve yaşları ile beraber evinde bulunan nüfus adedini bildirmeleri istenmiştir. **Agm.**, s:1.

³⁷⁴ **Ekekon**, 19 Eylül 1942, S.1955, s:1.

³⁷⁵ **Ekekon** 18 Kasım 1943., S2131, s:2

³⁷⁶ Faruk Sönmezoglu, **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der Yay., İstanbul 2001, s.84.

³⁷⁷ T.R. Aras bu konuda fikrini belirtirken şunları söylemiştir: Sovyetler Birliği ile dost olmanın, Sovyet sınırında 100.000 asker bulundurmaktan daha ucuza mal olduğunu söylemiştir. Sönmezoglu, **age.**, s. 87.

³⁷⁸ **Age.**, s. 84.

olan İtalya'ya karşı önlem olması için 1934'te Balkan Antantı ve 1937'de Sadabat Paktı'nı imza etmişti³⁷⁹. Nisan 1939'da ise İtalya, Arnavutluk'u işgal edince³⁸⁰, bu durum Türkiye, İngiltere, Fransa'yı birbirine yaklaştırdı. Türkiye Sovyetler Birliği'ni de bu yakınlaşmaya dâhil etmek istedi. Moskova'ya giden Dışişleri Bakanı Sovyetler Birliği'nden Boğazlardan geçiş statüsünün kendi lehine değiştirilmesi, Boğazlar üzerinde Türkiye ile söz hakkı ve kontrol hakkı isteği ile karşılaştı. Olumsuz geçen bu görüşmelerin ardından Türkiye 19 Ekim 1939'da İngiltere ve Fransa ile "Karşılıklı Yardım Antlaşması"nı imzaladı. Bu antlaşma ile Avrupalı bir devletin Akdeniz'de savaşa yol açan bir saldırısı halinde Türkiye'nin, her iki devletle "etkin bir işbirliği" şartını getiriyordu. Bu anlaşmanın Türkiye'ye getirdiği sorumluluklar, İngiltere ve Fransa'nın öncelikle taahhüt ettiği aynı ve maddi yardımın yapılmasına bağlandı. Ayrıca antlaşmaya eklenen ayrı bir protokolde Türkiye, kendisini Sovyetler Birliği ile savaşa girmek zorunda bırakacak herhangi bir yükümlülükten muaf tuttu³⁸¹. Buna karşılık 1934'ten itibaren Türk ordusunun yarısından fazlası teçhizatları ve modern silahlarıyla birlikte Doğu Trakya'ya konuşlanmıştı. Ziyarete bulunan İngiliz yetkililerin görür görmez etkilendiği "Çakmak Hattı" diye bilinen bir sistem kurulmuştu. İşte bu sebeple, kendi sınırlarının ötesinde çok ilerleme şansına sahip olmamasına rağmen, Balkanlardan gelebilecek olası bir saldırıyı engelleyebileceği varsayılıyordu³⁸². Fakat Türkiye'nin savaşa katılmakla elde edebileceği hiçbir şey yoktu, ama kaydedileceği çok şey vardı. Ülke savunması için en büyük güvence olan Türk Silahlı Kuvvetlerinin durumuna baktığımızda ise, ordu teçhizatı 1939 yılına kadar yenileştirilememiştir³⁸³.

İtalya'nın 10 Haziran 1940'ta İngiltere ve Fransa'ya savaş ilan etmesiyle anlaşmada öngörülen durum açıkça ortaya çıktı. Ancak Sovyetler Birliği -Alman yakınlığı devam ederken Türkiye'nin müttefikler yanında savaşa doğrudan katılması Sovyetler Birliği'nin tepkisine yol açabilirdi. Bu yüzden Türkiye, kendisine vaat

³⁷⁹ İsmail Soysal, *age.*, s. 48, 50.

³⁸⁰ Uluatam, *age.*, s. 158.

³⁸¹ Ahmet Ceylan, "*Savaş Karşısında Türkiye*", **20. Yüzyıl Tarihi**, 2. Cilt, Arkın Kitabevi, İstanbul 1970, s. 883. ; daha ayrıntılı bilgi için bk: Kamuran Gürün, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası 1939'dan günümüze kadar**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara 1983, s. 10–11, Hasan Berke Dilan, **Türkiye'nin Dış Politikası 1923- 1939**, Alfa Yay., İstanbul, 1998, s.170–171.

³⁸² William Hale, **Türk Dış Politikası 1774–2000**, (Çev: Petek Demir), Mozaik Yay., İstanbul, 2003, s.76

³⁸³ *Age.*, s. 74

edilen silah ve malzemenin verilmeyişini ve ek protokolü gerekçe göstererek teklife olumlu cevap vermedi. Ayrıca antlaşmayı Fransa ve İngiltere'yle imzalandığı için ve Fransa savaştan çekildiği için savaşa girmekle yükümlü tutulmayacağını iddia ediyordu³⁸⁴. 28 Ekim 1940' da İtalya'nın Yunanistan'a saldırması ise Türk- İngiliz-Fransız ittifakının devreye girmesini gerektiriyordu. Çünkü İngiltere ve Fransa daha önce Yunanistan ve Romanya'ya garanti vermişlerdi ve ittifaka göre, bu garanti sebebiyle bu iki devlet Yunanistan veya Romanya'nın yardımına giderse, Türkiye'de savaşa katılacaktı. Bu durum karşısında Türkiye, İtalya Selanik'i aldığı veya Bulgaristan da Yunanistan'a saldırdığı takdirde kendisinin de savaşa katılacağını hem İngiltere ve hem de Yunanistan'a bildirdi. Her iki ihtimal de gerçekleşmediği için, Türkiye'nin savaşa girmesi olmamıştır³⁸⁵.

İngiltere, 1941 yılı başlarında Hitler'in Balkan Harekâtı'na başlamasıyla Almanların Türkiye üzerinden Orta Doğu petrollerine ulaşmasından endişelendi. Bunun üzerine İngiltere, Türkiye'nin kendi yanında savaşa katılması durumunda her türlü yardımı yapmaya hazır olduğunu belirtti. Yunanistan'ın Almanlarca işgali ve Bulgaristan'ın Mihver Devletler safında savaşa girmesi, tehlikeyi Türkiye sınırına kadar dayandırdı. Bu gelişmelerden sonra Almanya, Türkiye ile İngiltere'nin yakınlaşmasını önlemeye çalıştı³⁸⁶. 18 Haziran 1941'de Almanya ile Türkiye arasında bir saldırmazlık paktı imzalandı. Alman ordularının, Sovyetler Birliği'ne saldırmasıyla Türkiye üzerindeki baskı azaldı³⁸⁷. Savaşa girmeme konusunda

³⁸⁴ Age., s. 78.

³⁸⁵ Armaoğlu, age., s.408.

³⁸⁶ Türkiye'deki arazi durumunu dikkate alan Hitler ve Genel Kurmayı, Anadolu'yu ağır silahlarla aşmanın güçlükleri üzerinde durmuşlar, çete savaşlarıyla yıpranacaklarını anlaşımlardır. Bu bakımdan Türkiye'nin işgalini göze alamayan Hitler, Irak ve Suriye'ye silah taşınmasını sağlamak için Türkiye ile bir anlaşmaya varma yoluna gitmiş, bunda da İnönü bütün baskılara karşı, oyalama siyaseti ile Almanları meşgul etmiş, savaşın kaderi değişinceye kadar diplomasiyle oyalanılmıştır. Almanya Türkiye'ye toprak vaatlerinde bulunmuştur. Ege Denizi'nde bir ada, Edirne sınırında bir kısım toprak ve sonra Türklerin bulunduğu Sovyet topraklarında Türk-Moğol devletlerinin kurulması, Bakü ve geniş bir bölgenin Türklerin yönetimine ayrılması gibi teklifler yapılmıştır. **Hitlerin Türk Dostları**, (Der: Mehmet Ali Yalçın), Düş Yay., İstanbul 2006, s. 116. 1943 yılında Almanya'nın Türkiye'ye teklif ettiği Oniki Ada, Meis Adası dahil olmak üzere on dört adadan müteşekkildir. Bu adalar şunlardır: Rodos, İstanköy, Kerpe, Kalimos, Stampalia, Sömbeki, Piskopi, Leros, Kaşot, Patmos, İncirli (Misiros), Herkit, Lipsos ve Meis Adası. **BCA**, 030 01 40 240 19, s:1,4.

³⁸⁷ Çağdaş tarih, s.68.

Türkiye'nin kararlılığını gören Almanya, 1942 yılı sonunda, bu devleti kendi yanında savaşa sokmak husustaki çabalarından vazgeçti³⁸⁸.

1941 yılı sonlarında Almanların Orta Doğu ve Kafkasya bölgesine yönelik harekâta girişmesi, ABD'nin savaşa girmesi ve Sovyetler Birliği'nin Almanya ile savaş içinde bulunması Müttefik devletlerin Türkiye'nin kendi yanlarında savaşa girmesi konusundaki taleplerini daha da artırdı. Çünkü 1942 yılı sonuna kadar, müttefikler Almanya'nın Avrupa'dan dışarıya doğru genişlemesini engellemeye çalışırken Türkiye'nin savaş dışı durumu mükemmel bir kalkan olmuştu. Fakat Almanların özellikle Stalingrad'da yenilmesiyle Almanya'yı tam olarak yenebilmek için Avrupa'nın içine girmek gerekmektedir ve Türkiye aynı kalkan durumu ile bu defa müttefiklerin hareketine mani olmaktaydı. Müttefikler bu durumun düzelebilmesi için Türkiye üzerindeki beklentilerini artırdılar³⁸⁹ ve İngiltere ve Türkiye yani İnönü ile Churchill³⁹⁰ 30 Ocak 1943'te Adana Konferansı'nda bir araya geldi. Yapılan görüşmelerde Türkiye'nin savaşa katılmak için hazırlıksız olduğu ve özellikle Sovyetler Birliği'nin savaştan galip çıkması halinde duyduğu endişeler dile getirildi. İngiltere konferans sonunda Türkiye'nin askeri ihtiyaçlarının tespit edilerek Müttefik Devletlerce yapılacak yardımın arttırılabileceğini bildirdi. Böylece Türkiye Müttefiklere yakınlaşmakla beraber savaş dışında kalmayı başardı³⁹¹.

Adana Konferansı'ndan sonra İngiltere'nin Türkiye'yi müttefikler yanında savaşa sokma gayretleri devam etmiş ve Mihver'in cephelelerdeki her yenilgisi, Türkiye üzerindeki baskıyı daha da artırmıştır. Bu İtalya'nın savaş dışı bırakılması

³⁸⁸ Armaoğlu, *age.*, s. 411.

³⁸⁹ Ahmet Şükrü Esmer, Oral Sander, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, C.I, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara 1987, s.164.

³⁹⁰ Churchill II. Dünya Savaşı yıllarından ısrarlı olarak hep Türkiye'nin savaşa girmesini istemiştir. Çünkü ona göre, İtalya'nın yenilmesi ile Almanya'nın Balkanlardaki gücü zayıflayacak, Rusya kuzeyden, müttefiklerde Türkiye vasıtasıyla güneyden Balkanlara karşı harekete geçecekti. Bu hareket için Türkiye'nin yardımı gerekmektedir. Ancak Türkiye Rusya'nın Balkanlardaki emellerinden korkmakta ve savaş sonunda muzaffer bir Rusya'nın Balkanları komünistleştirilebileceğinden endişelenmekteydi. Buna karşılık Türkiye müttefik safında savaşa girerse, Almanların hışmına uğrayabilir ve boğazlar kaptırılabilirdi. Bunu önlemek için Churchill askeri malzeme yardımı konusunda Adana Konferansında sözler vermiştir. *Age.*, s. 166; Emekli Orgeneral Haydar Şükan savaş yıllarındaki Türk ordusunun durumunu anlatırken şunları söylemiştir: "Bu ordu, hareket ve manevra niteliğinden yoksun bulunuyordu. Silah, araç ve gereçleri yok denecek derecede az ve modern savaşın gereklerinin çok gerisinde kalmış eski tiplerden müteşekkil idi. Türkiye bu ordu ile II. Dünya Savaşı'na nasıl katılacaktı?" Rıfkı Salim Burçak, **Moskova Görüşmeleri ve Dış Politikamız Üzerindeki Tesirleri 26 Eylül 1939- 16 Ekim 1939**, Gazi Üniversitesi Yay., Ankara 1983, s. 170

³⁹¹ **Çağdaş Tarih**, s.68.

ihtimali arttıkça daha da kuvvetlenmiştir. 17 Ağustos 1943'te müttefiklerin yaptığı Quebec Konferansında Roosevelt ve Churchill Türkiye'nin durumunu görüştüler. Konferansta önemli bir değişiklik olarak, Türkiye'nin müttefikler yanında savaşa katılması için zamanın erken olduğu konusunda anlaşıldı. Churchill bunun yerine Balkanlarda ikinci bir cephe açarak çok gerekli olan Türk hava alanlarının Müttefiklerce kullanılmasını istiyordu. Aslında Churchill'in Balkanlarda ikinci bir cephe açmak istemesinin altında yatan nedenlerden birinin Balkanlara kendisinden önce girmek arzusu olduğunu çok iyi anlayan Sovyet Rusya, ABD ve İngiltere'nin bu niyetlerine hiç yanaşmamış, bunun yerine Türkiye'nin bizzat savaşa girmesini ısrarla istemiştir³⁹². İtalya'nın teslim olmasından sonra Churchill İtalya'nın işgalinde olan Rodos'u Türkiye'ye karşı koz olarak kullanmak istedi. Fakat Almanlar ufak kuvvetlerle adayı yoğun bombardımana tutup, ele geçirmesi Türkiye'de savaşa girme konusunda olumsuz duygulara sebep olmuştu. Çünkü aynı bombardıman İzmir gibi Türk şehirlerine de yapılabilirdi. Rodos yenilgisi Churchill'in Türkiye'yi savaşa sokma çabalarında sonun başlangıcı olmuştur³⁹³. Ayrıca İngiltere ile ABD'nin Türkiye'yi savaşa sokma konusundaki fikir ayrılıklarından da Türkiye sonuna kadar faydalanmasını bilmiştir.

Aynı yılın sonlarına doğru Moskova'da bir araya gelen Müttefik güçler, Sovyetler Birliği'nin ısrarı ile Türkiye'nin savaşa girmesi konusunda ikna edilmesini kararlaştırdı. İngiltere'nin Ege'deki başarısızlığı sonucu Türkiye üzerindeki baskısı azalırken Stalin konuya yeni bir ivme ve sertlik katmıştır. Rus Dışişleri Bakanı Molotof'a göre Türkiye'nin savaşa girmesinin telkin şeklinde değil, emir şeklinde olmalıydı³⁹⁴.

Bunun üzerine İngiltere ve Türkiye Dışişleri Bakanları 5-6 Kasım tarihlerinde Kahire'de bir araya geldi³⁹⁵. I. Kahire Konferansı aslında daha sonra

³⁹² **Olaylarla Türk Dış Politikası**, s.171-172.

³⁹³ Selim Deringil, **Denge Oyunu**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1994, s. 200-201.

³⁹⁴ **Age.**, s. 172

³⁹⁵ Dışişleri Bakanı Menemencioglu, İngiliz Dışişleri Bakanı Eden'e şunları söylemiştir: "Siz bize üç defa yanlış telkinde bulundunuz. Bunların her birini kabul etmiş olsaydık, neticede siz büyük zararlar görürdünüz. 1940'da İtalya savaş ilan edince savaşa gir dediniz. Ya bunu kabul etseydik işin sonucu ne olurdu? 1941'de Yugoslavya için aynı şeyi yaptınız. Almanlar Balkanlara hızla sarkarken bize Yugoslavya için savaşa girseydik ne olurdu? Sonunda ise Almanları Ruslardan evvel bize hücum edecek mecburiyete sokmamızı istediniz. Türkiye'yi bu suretle harcamak size çok pahalıya mal

yapılacak Tahran Konferansına, hazırlık niyeti taşımaktaydı. Buraya Türkiye'den Dışişleri Bakanı Menemencioğlu gitti. Türkiye müttefiklerin savaşa girmesi konusundaki teklifleri reddederek savaş dışı kalmayı sürdürdü³⁹⁶. Roosevelt ve Churchill buradan Tahran'a geçtiler. Tahran Konferansı'nda Churchill'in isteğinin tam tersi olarak ikinci cephenin Fransız topraklarında olan Normandiya'dan olması kararlaştırıldı. Konferanstan sonra Stalin Moskova'ya, Churchill ve Roosevelt ise tekrar Kahire'ye uçtular³⁹⁷.

Türkiye'yi savaşa katılma konusunda ikna etmek isteyen Roosevelt ve Churchill, İnönü'yü Kahire'ye davet etti. Böylelikle 4-6 Aralıkta gerçekleşen II. Kahire görüşmelerinde İnönü, Türkiye'nin ihtiyacı olan silah ve malzemenin sağlanması şartıyla savaşa katılmayı ilke olarak kabul etti³⁹⁸. Çünkü bu konferans Türkiye üzerinde yapılan baskının doruk noktasıdır. Ancak 1944 yılı başlarında Türk ve İngiliz askeri yetkililerinin Türkiye'nin ihtiyaçlarının tespiti konusundaki çalışmaları sonucuna ulaşamamıştır. Bu durum müttefiklerin Türkiye'ye yaptıkları yardımı kesintiye uğrattırken taraflar arasındaki ilişkileri durma noktasına getirdi³⁹⁹. 1944 yılı içerisinde Türkiye, Müttefiklerle olan ilişkilerini yeniden canlandırmaya gayret etti. Bu amaçla askeri nitelikli Alman gemilerin boğazlardan geçmesini engelledi ve Almanya'ya yaptığı ihracatı durdurdu. Türkiye 2 Ağustos 1944'te

olacaktı. Teklifiniz Türkiye'yi harcamaktır. Hem de sırf Rusları memnun etmek için lüzumsuz ve faydasız bir harcamadır. Ordumuzun taarruz kabiliyeti olamadığı ve buna sebep de Adana vadelerinin yapılmamış olduğu aşikâr iken üzerimize Alman kuvveti çekmek kendini savunma amacıyla olamaz. Bu ancak bize fiilen taarruz için olabilir. Çatalca hattımız dayanamaz da Almanlar İstanbul'u, Boğazları ve hinterlandı ele geçirirse bununla size ne fayda temin olunabilir. Ruslar Almanları dövsün de, gelip İstanbul'u kurtarsın diye mi ümide düşeceğiz? O zaman Ruslar İstanbul'u benim için mi kurtarır? Görülüyor ki Türk dış politikasını idare edenlerin savaş boyunca hiç değişmeyen endişeleri Sovyetler Birliğinden gelmiştir. Türkiye'nin savaşa fiilen katılmayışının da, hava alanlarından müttefiklerinin yararlanmalarına izin vermeyişinin de altında yatan gerçek sebep bu idi. Burçak, **age.**, s. 168-169.

³⁹⁶ **Çağdaş Tarih**, s. 68

³⁹⁷ İbrahim Artuç, **II. Dünya Savaşı**, C:II, Kastaş Yay., İstanbul 1999, s. 46-47.

³⁹⁸ II. Kahire Konferansı'ndan sonra İnönü şunları söylemiştir: "Bütün bunlar niçin, bütün bunlar kimin içindi? Birinci Dünya Savaşı sonunda baştanbaşa bir harabe halinde devralınmış olan Türkiye'nin yani İstanbul'un, İzmir'in, Ankara'nın ve bin bir alın teri ile yaratılmaya çalışılan endüstri merkezlerinin, yolların, köprülerin savaşın daha ilk 24 saatinde uğrayacağı tahribatın bedeli ne olacaktı? Ve sonunda Türkiye, hele bir de istilaya uğrarsa, onu kim kurtaracaktı? Churchill'in dediği gibi ileride kurulacak Birleşmiş Milletler mi? Yoksa Doğu Avrupa ve balkan ülkelerini Almanlardan kurtaran komşumuz Sovyetler Birliği mi?.." bu konuşma Türkiye'nin olaya bakışını göstermesi açısından önemlidir. Artuç, **age.**, C.2 s.52.

³⁹⁹ **Çağdaş Tarih**, s. 68.

Almanya ile diplomatik ilişkilerini kesti. Japonya ile diplomatik ve ticari ilişkilerin kesilmesi ise 6 Ocak 1945'te olmuştur⁴⁰⁰.

Türkiye 23 Şubat 1945'te savaş sonrası düzenin oluşturulacağı San Francisco Konferansı'na katılabilmek ve Yalta Konferansı kararları uyarınca Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın asil üyeleri arasında yer alabilmek için Almanya'ya savaş açtı⁴⁰¹. Ancak savaş ilanı yalnızca simgesel bir hareket olarak kaldı.

Türkiye'nin dış ilişkilerinde bu gelişmeler olurken, iç konularında ise daha önce de belirttiğimiz gibi çok zor koşullar hüküm sürüyordu. Şubat 1942'de ekmekler karneyle satılmaya başladı⁴⁰². Herkes alışkın olduğu fırından ekmek almaya başladı⁴⁰³. Karne uygulamasından sonra fırınların etrafındaki kalabalık yok olmuştur. Bulunmaz olan ekmek bulunur olmuştur⁴⁰⁴. Vesikalı ekmek alma işi kalkınca daha önce ekmek alamayan yolcu, esnaf, daha birçokları serbest ekmek almaya başladı. Bunu gören halk acaba hücum nedir? diye eline sepeti alarak ekmekçi dükkânına koştu. Fırınların önü mahşer halini alınca, tekrar karne usulüne dönmüştür.

Bunun sebebi vesika ile ekmek verildiği günlerde Konya'daki fırınlara günde 90 çuval un verilmekteydi. Karne usulü kalktıktan sonra bu miktara günde 20 çuval ilave edilmek suretiyle 110 çuvala çıkarılmıştır. Fakat serbest satışla ekmek sarfiyatı arttığından bu miktar da yeterli gelmemiştir. İkinci bir sebepte daha önce buğday alıp ekmeğini evinde yapanlar, buğday fiyatının günden güne artmasından ekmeği temin etmemekte ve ekmeğini çarşıdan yemişlerdir. Buğday ve un her gün bir miktar zamlı fiyatla satılmaktaydı. Bu artışında birinci sebebi birçok tüccarın köylünün ayağına kadar giderek yüksek fiyatla buğday almasıydı.

⁴⁰⁰ **Olaylarla Türk Dış Politikası**, s.183.

⁴⁰¹ Uluatam, **age.**, s.195–196.

⁴⁰² Buğday üreticinin yetersizliği nedeniyle tek tip ekmek çıkarılmaya başlandı.1942 yılı başında buğday üretiminde düşüş sebebiyle, ekmek tüketimini sınırlandırmak için büyük kentlerde karne uygulamasına geçildi. Böylece 7 yaşına kadar olan çocuklara günde 187,5 gram, 7 yaşından büyüklere 375 gram ve ağır işçilere de 750 gram ekmeğin karne ile dağıtımına başlanılır. Günlük ekmek istihkakı 1942 yılının nisan ayında 175 grama, mayıs ayında ise İstanbul'da 150 grama kadar düşecektir. Bu durum uzun zaman devam ettirildikten sonra, bu miktar ancak 1944 yılının eylül ayında yeniden 375 gram olarak saptanacak ve 1945 yılında da 450 grama yükselecektir. Koçak, **age.**, s. 409.

⁴⁰³ **Ekekon**, 31 Ocak 1942, S:1855, s:1.

⁴⁰⁴ **Ekekon**, 10 Şubat 1942, S:1859, s:2

Belediye kendisine verilen yetki üzerine aldığı karara göre serbest piyasadan alacağı hububatın fiyatları üzerinden ekmek sattırmıştır. Elinde 10 günlük un ve ekmeklik buğdayı bulunanlar bir beyanname ile belediyeye ellerindeki un ve buğdayı bildirmeleri gerekmişti. Beyanname verdiği halde evinde ve başka yerlerde hububat ve unları olanlar, yapılan aramada elde edilen hububat ve unları müsadere edilmiş ve mahkemeye verilmiştir. Elinde un ve buğdayı olmayanlara ve çarşıdan ekmek alanlara belediyece karne verildi ve ekmek dağıtımı karne ile yapıldı⁴⁰⁵. Ekmek istihkaklarına baktığımız zaman; Ağır işçiye 600, büyük nüfusa 300, küçük nüfusa 150 gram verildi. Ekmekler 600 gram üzerinden pişirilerek ağır işçiye tam, büyük nüfusa yarım ve küçük nüfusa dörtte bir ekmek dağıtıldı⁴⁰⁶. Sonraları ekmek miktarı artırıldı⁴⁰⁷ ve askerlere 900 gram, küçük çocuklara da büyükler gibi 300 gram ekmek verilmeye başlandı⁴⁰⁸. Daha sonra bu durum da değişerek, küçük büyük farkı gözetilmeksizin her bir nüfus başına günde 300 gram yerine 400 gram ekmek verilmiştir⁴⁰⁹.

Konya Belediyesi sonraları aldığı kararla fırınları karneli, karnesiz ve memur olmak üzere ayırınca ekmek bulmak konusundaki güçlükler de ortandan kalkmıştır. Bundan sonra ekmek bulmak eskiye göre çok daha kolaylaşmıştır⁴¹⁰. Buğday fiyatları her gün biraz daha yükselmeye devam etti. Bir Konya kilesi 185–195 liraya, kilosu 90–100 kuruşa yükseldi. Bu yüzden 600 gramlık patatesli serbest halk ekmeğine 6 kuruş daha zam yapılarak 46 kuruşa çıkarılmıştır. Serbest ekmeğe

⁴⁰⁵ **Ekekon**, 22 Eylül 1942, S:1957, s:2.

⁴⁰⁶ **Ekekon**, 2 Haziran 1942, S:1908, s:1.

⁴⁰⁷ O yılları yaşayan Metin Toker o yıllarını şöyle resmetmiştir: “ Evlerde ekmek kavgaları eksik olmazdı. Kim daha çok yedi, kim daha az yedi tartışmaları eksik olmazdı. Ağır işçi karneleri, sözüm ona kollarıyla çalışanların karınlarını biraz daha iyi doyurmak içindi. Ama bunlar karaborsada bol bol satılmaktaydı. Hatta francala bile bulmak, bedelini ödedikten sonra, pekâlâ kabildi.

Halk ile memur, iki sınıf halinde, birbirinden ayrılmıştı ve devlet, kendi memurunu kısmen koruyabilmenin gayreti içinde idi. Bunun, aslında halkı, memurdan, yani devletten daha fazla ayırdığının farkında değildi. Sümerbank’ın memurlara verdiği kumaş ve ayakkabılar, ucuz fiyatlarıyla tamah çekiyorlardı. Şeker için memura ve halka değişik bedel ödetiyordu. Hâlbuki bunları almak da bir meseleydi ve nüfus cüzdanlarının başındaki sayfalar çeteleye dönmüştü.(...)

Fakat hükümetin istikrarlı bir ekonomi politikası olmaması, kontrollerin gereği gibi yapılmaması, kararların bir gün alınıp ertesi gün bozulması, bir olacak sıkıntıyı on yapıyordu.(...)

Karaborsa ile mücadele, hoş fakat boş bir laftan başka bir şey değildi. Karaborsa ile mücadele için görevli olanlar büyük rüşvetle susturuluyorlardı. Buna mukabil, 5–10 kuruşluk ihtikâr yapanların dükkânları kapatılıyor, kendileri hapsilere atılıyorlardı. Koçak, **age.**, s. 442.

⁴⁰⁸ **Ekekon**, 28 Eylül 1943, S:2112, s:2.

⁴⁰⁹ **Ekekon**, 18 Mayıs 1944, 2206, s:2

⁴¹⁰ **Ekekon**, 18 Mart 1943, S:2028, s:2.

10 günde 12 kuruş zam yapılmıştır. Memurun ekmeği oldukça kolay temin edilmekte ise de karneli halk ekmeği bulmakta zorluk çekildiği zamanlarda oldu⁴¹¹. Memur ekmeği 30 para ilave suretiyle 17,10 paraya çıkmıştır. Halk ekmeği de aynı fiyata satılmıştır⁴¹².

Emekli, dul ve yetimler, müstahdemler de unutulmadı. Büyüklere günde 200, küçüklere 115 gram buğday verildi. İsteyenler haklarını ekmek olarak da alabildiler⁴¹³. Yoksullara ise ucuz ekmek ve ekmeklik hububat verildi⁴¹⁴. Ucuz ekmek ve hububat alacakların sayısı Türkiye’de 500 bin kadar civarındaydı. Bunların ekmeklik unları veya hububatı Toprak Mahsulleri Ofisi’nce tedarik ve temin olunmuş ve bu suretle belediyelerin ekmek tedarikine mecbur oldukları nüfus sayısı da azalmıştır⁴¹⁵.

Fiyat Murakabe Komisyonu un fiyatlarının Toprak Ofisi’nce bir misline yakın arttırıldığı dikkate alarak, ekmek fiyatlarının un fiyatlarıyla uygun çoğaltılması gerektiğini düşünmüş ve 600 gramlık ekmek 10’dan 16 kuruşa çıkarmışlardır⁴¹⁶. Sonraları halk ekmeği 17 kuruş olmasına rağmen fırınlar bu durumdan da memnun olmadılar. Sonunda Belediye ekmeğe zam isteyen fırınlara el koydu. Anlaşıp bir birlik kuran ekmekçiler belediyenin verdiği 16,5 kuruş fiyatı az görmüş ve ekmeğe zam istemiştir. Belediye evvelce verdiği narhı normal görmüş ve fırıncıların teklifini kabul etmemiştir. Fırıncılar zam isteğinde ısrar edince bu talebi yerinde bulmayan Belediye, vilayet vasıtasıyla koordinasyon kararına dayanarak bütün fırınlara el koymak mecburiyetinde kalmıştır.

Belediyenin ele aldığı fırınların hepsi hamurlarını elektrikle çalışan makinelerle yoğurmaktaydı. Elektrik şirketinin geceleri cereyanlarını kesmesi

⁴¹¹ **Ekekon**, 23 Mart 1943, S:2030,s:2

⁴¹² **Ekekon**, 11 Ocak 1944, S:2151, s:2.

⁴¹³ **Ekekon**, 24 Ekim 1942, S:1969, s:2.

⁴¹⁴ Başbakan Şükrü Saraçoğlu’nun 1943 yılında mecliste yaptığı konuşmada, şehirlinin “dar ve sınırlı geliri” olarak saptanan 1.600.000 kişiye düşük fiyatla ekmek verildiği, tarımsal üretimi artırmak amacıyla 48.000 ton tohumluk dağıtıldığı, dar ve sınırlı geliri olarak tanımlanan kişi başına aylık 600 gram şeker verildiği ifade edilmektedir. Saraçoğlu, söz konusu programda bulgur, pirinç ve yağ dağıtımında bulunduğu, ancak bu ürünlerin hükümetin eline geçmediği veya geçen miktarında yetersizliği sebebiyle, ordu, hastane gibi kuruluşlara verildiğini söyledi. Savaş ekonomisinin ortaya çıkardığı bu karar daha sonra “% 25 kararı olarak” nitelendirilmiştir. Baydar, **age.**, s. 18.

⁴¹⁵ **Ekekon**, 12 Ocak 1943, S:2000, s:2.

⁴¹⁶ **Ekekon**, 23 Temmuz 1942, S:1930, s:2.

üzerine daha önce tertibat almayan fırıncıların⁴¹⁷ kasti hareketleri yüzünden cuma ve cumartesi günleri fırınlarda ekmek ancak öğleden sonra çıkarılabiliyordu. Fırıncılar Belediyeyi zor durumda bırakmak için fiyatlara zam istemeyi kasten sonraya bırakmış ve belediyenin bu işi başaramayacağını zannetmişler ve böyle göstermek istemişlerdir. Belediye ise gereken tertibatı almıştı⁴¹⁸. Halk ihtiyacı için ise ofisten un verilmiş ve bu unlara % 25 çavdar karıştırılmıştı. Bu vaziyet karşısında Belediye Ofisten ne un alırsa ona göre ekmek imal ettirmiştir⁴¹⁹.

1940 yılında Türkiye’de şeker fiyatları arttı. Şeker fabrikaları pancarının azami 30 para olmasını kabul ettiler. Hâlbuki 1939 senesinde pancara 40 para verilmişti. Bu sefer pancarın fiyatı tekrar artırılabilecekti. Diğer taraftan yabancı memleketlerden temin edilen işletme malzemesinin fiyatları da yükselmiş bulunuyordu. Bu farkı karşılamak için şeker fiyatları artırılmıştır. Şekerin satış fiyatı 10 kuruş arttırılmıştır. Şirketler 4 Marttan itibaren yeni fiyat üzerinden şeker satılması için şeker şirketlerine emir vermişlerdir. Haksız kazanç olmaması için toptancı şeker tüccarları yeni fiyata satışa başladıkları anda eski fiyattan ellerinde bulundukları stoku en çok 24 saat içinde bir beyanname ile şeker aldıkları fabrikalara veya teşkilatlara bildirmeleri ve kendilerine ait olmayan bu fiyat farkının hesabına dediğimiz teşkilatta göndermeleri istenmiştir⁴²⁰. Nisan 1941’de şeker 10 kuruş zam yapılmıştır⁴²¹. Muamele ve İstihlak vergileri 1942’te şeker fiyatları ikinci kez tekrar zamlanmasına sebep olmuştur. Şekerin kilosuna 7 kuruş istihlak vergisi konuldu.

Savaşın önce şekerini 28–32 kuruş gibi yüksek bir fiyata almakta olan halk, iki defa yapılan zam sonunda 95–115 kuruş gibi normal maliyetle kıyas kabul etmeyecek bir fiyata tüketmek zorunda kalmıştır. Fakat bu yüksek fiyatlara rağmen ülkede şeker darlığı yeniden başlamıştır. Pancar kampanyasının bereketsizliği

⁴¹⁷ Hayat pahalılığı konusunda, Ekekon Gazetesi şunları yazmıştır: Pahalılık fırtınasının alıp yürüdüğü zehirli günlerde satıcıların ağzından şu yaldızlı söz cankurtaran simidi idi. “Buğday ve şeker ateş pahasına çıktı. Bunlar düşerse ucuzluk ortalığı sele boğacak!” Şimdiki terane: “Mal gelmiyor.” Ekmeğin tam kilosu 120 kuruş iken odunu 8-10’dan aldık. Şimdiki ekmek 25-30’dur. Fakat 50 kiloluk eşek yükü hala 350–400 kuruştur. Bu kadarı da fazla, hatta fecidir” denmiştir. **Ekekon**, 27 Haziran 1944, S:2223, s:2.

⁴¹⁸ **Ekekon**, 7 Eylül 1943, S:2103, s:2.

⁴¹⁹ **Ekekon**, 19 Şubat 1944, S:2168, s:2.

⁴²⁰ **Ekekon**, 5 Mart 1940, S:1303, s:2.

⁴²¹ **Ekekon**, 2 Nisan 1941, S:1632, s:2.

yüzünden ancak 50.000 ton şeker üretimi yapılabilmektedir. Bu ülke ihtiyacının ancak yarısıydı. Bu sebeple tüketimi daraltmak maksadıyla şeker fiyatları savaştan önceki fiyatın takriben % 1800'üne yükseltilmiştir. Ancak hükümet sabit gelirlilere vesika ile ve ucuz fiyata belirli bir miktar şeker vermeyi de kabul etmiştir.

Ankara'dan verilen emre göre, şeker fiyatlarının artması karşısında fakir aile çocuklarının bu gıdadan mahrum kalmamaları gibi bir düşünceyle hükümet bu sosyal yardım konusuna 5 milyon lira, tahsis edilmişti. Paranın 5 yaşına kadar çocuğu olan fakir ailelere nakdi yardım yapılması kararlaştırıldı⁴²². Mecliste çıkarılan şeker fiyatının artması hakkındaki kanun hükümleri gereğince Sağlık Bakanlığı bütçesinden ayrı olarak verilen tahsisatla geçimi dar olan ailelere şeker dağıtımı yapılmıştır. Aylık kazancı 30 lirayı geçmeyenlerle, üçten fazla çocuklulardan geliri ayda kırk lirayı geçmeyenler fakir addedilerek nüfusu başına ayda yarımşar kilodan ve dört aylığı bir seferde olmak üzere parasız şeker verilmiştir. Bu iş için Konya adına 10.000 lira tahsisat verilmiştir⁴²³. Ayrıca Ticaret Bakanlığında gelen bir emre göre memur⁴²⁴, dul ve yetimlere Ocak ayından sonra 3 aylık şeker dağıtıldı. Şeker dağıtılması memurlara verilen fotoğraflı karnelerle yapıldı⁴²⁵.

Bu arada beklenmedik bir durum olmuştur. Yeni mahsul gelmeden pekmezin bollaşması tatlıya hasret çeken Konya halkında bir sevinç uyandırmıştır. Pekmezin piyasada bolca ve nispeten ucuz görülmesinin sebebi şudur: Şekerin pahalılaşması üzerine fazla kazanç olur ümidiyle geniş çapta İzmir'den üzüm alınmıştır. Fakat üzüm istenen karı vermemiş ve fiyatlar gittikçe inmiştir⁴²⁶. Helva fiyatları ise 150 kuruş idi. Susamın 115 kuruşa yükselmesiyle helvacılar derhal narh isteyip helva fiyatını 180 kuruşa çıkardılar fakat daha sonra susamın Konya fiyatı 115'ten 85-90 kuruşa düşse de, helva 180 kuruşa satılmaya devam etmiştir⁴²⁷.

Ziraat Bankası vasıtasıyla gelen 15 bin çuval kahvenin İstanbul, İzmir ve Mersin'de toptan satış fiyatları 104, 105, 104 kuruştur. Kahve Konya'da bu fiyatlara

⁴²² **Ekekon**, 29 Ocak 1942, S:1854, s:3.

⁴²³ **Ekekon**, 30 Temmuz 1942, S:1933, s:2.

⁴²⁴ Memurların nüfus başına birer kilo olarak aldıkları 3 aylık şeker hakkını 152 kuruş fiyat üzerinden dağıtılmıştır. **Ekekon** 7 Ekim 1943, S:2115, s:2.

⁴²⁵ **Ekekon**, 12 Ocak 1943, S:2000, s:2.

⁴²⁶ **Ekekon**, 27 Mart 1943, S:2032, s:2.

⁴²⁷ **Ekekon**, 3 Mart 1945, S:2326, s:2.

göre ortalama bir rakamdan satılmıştır⁴²⁸. İstihlak resimleri artırılan kahve 20 ve çayda 40 kuruş zam olmuş, 1942’de her iki madde de tekele alınarak kahve fiyatları 675 (sonra 630 kuruşa indirilmiştir.) ve çay fiyatları 1300 ila 1700 kuruşa çıkarılmıştır⁴²⁹. Ülkede kahve azlığının önüne kesin olarak geçebilmek için binlerce kilo kahve Ziraat Bankası tarafından ısmarlanarak İstanbul’a getirilmiştir⁴³⁰. Mart 1941’de kahve bulmak iyice zorlaştı. Bulunsa bile pek az miktarda almak mümkün olabiliyordu. Bazı kuru kahveciler kahvesizlikten dolayı çalışmalarını bırakmışlardı⁴³¹. Piyasada kahve bu kadar az olunca alternatif yollar bulunmaya çalışılmıştır. Bu konuda kahve ve gazinolarda ihlamur kullanılması konusunda bildiri ve broşür dağıtıldı⁴³².

Gerçekten belli bir süre sonra kahvenin yerini çay ve ihlamur aldı. Fakat Konya’ya kahve gelmediği zamanlarda, kahve durumunun düzeldiği zamanlar da oldu. Bu durumda kahve stoku olduğu söylentilerine sebep oldu. 1941 yılında kahvenin resmi narhı 240 kuruş oldu. Bu fiyattan alınan kahvenin bir gazinoda bir fincan kahve bedeli 5 kuruştı. Bu paraya verilen kahve aslında içine % 70–80 kahveye karıştırılmış arpa, nohut ve ekmektir. Burada da bir ihtikâr söz konusu oluyordu. Çünkü fazla kahve sarfiyatı yapılmıyorsa da fiyat aynı olmuştu⁴³³. Ocak 1941 de kahve perakende 200 kuruş, toptan 190 kuruştan satılmaya başlanmıştı⁴³⁴. Kahvenin iyice buhran halini alması üzerine İktisat Bakanlığı, 500 ton İstanbul’a ve 500 ton da Mersin’e kahve sokulmasına karar verildi⁴³⁵.

Birçok yerlerde kahve yerine meneviş, arpa ve nohut karışımı kullanılmaktaydı. Hatta kahvelerde bazı esnaf kahve tadını bütün bütün değiştirerek başka bir çeşni vermek üzere bu karışımın içine karanfil koymamaktaydı. Bazı tacirler Mıntika Ticaret Müdürlüğü’nden aldıkları hüviyet vesikaları ile kahve tedariki için Mersin’e ve İzmir’e gitmişlerdir⁴³⁶.

⁴²⁸ **Ekekon**, 14 Şubat 1940, S:1286, s:2.

⁴²⁹ Ergin, **Harp Maliyesi**, s.10.

⁴³⁰ **Ekekon**, 5 Nisan 1940, S:1330, s:2.

⁴³¹ **Ekekon**, 26 Mart 1941, S:1626, s:2.

⁴³² **Ekekon**, 10 Aralık 1940, S:1539, s:2.

⁴³³ Ziya Çalık, “*Karışık Kahve İhtikar Değil midir?*”, **Ekekon**, 4 Nisan 1941, S:1634, s:2.

⁴³⁴ **Ekekon**, 17 Ocak 1941, S:1567, s:2.

⁴³⁵ **Ekekon**, 30 Ocak 1941, S:1579, s:2.

⁴³⁶ **Ekekon** 21 Mayıs 1941, S:1673, s:2.

Brezilyadan gelen 30 bin çuval kahveden Konya'nın payına 520 çuval⁴³⁷ düşmüştü. Bu kahvelerden 198 çuvalı merkeze uğramadan demiryolu hattı üstünde bulunan kazalara dağıtılmıştı. Konya'ya gelen 322 çuval kahve merkeze ve demiryolu olmayan kazalara dağıtılmıştı⁴³⁸. Böylece belli bir süre kahve ihtiyacı karşılanmıştı. Bundan sonra yapılan 3. defa olarak kahve dağıtımı sayesinde ise kahve sıkıntısı iyice azaltılmaya çalışılmıştır. Bu dağıtım ilk defa yapılan dağıtım miktarı üzerinden yapılmıştı⁴³⁹.

Artık bir senelik ihtiyacı önleyecek çay kahve mevcuttu. Üretici ülkeler Avrupa'ya çay gönderemediklerinden yeni müşteriler aradılar. Bu konuda Türkiye'ye çok başvuru yapıldı. Çay her ilde en büyük mülkiye amirinin göstereceği bir ele gönderilerek ve fiyat murakabe bürolarının kontrolü altında dağıtılacaktı. Bu da çay stoklarının az oluşundan değil, bunların gizlenerek çay fiyatlarının yükseltilmesinin önüne geçmek için alınmış bir tedbirdi⁴⁴⁰.

Diğer taraftan ülke içinde bir senelik ihtiyacı karşılayacak kahve mevcuttu. Fakat kahve getirtmekteki güçlükler göz önüne alınarak ilerde herhangi bir darlığa meydan bırakmamak için şimdiden yarı yarıya karşılaştırılarak dağıtılması doğru olacağı ileri sürülmüştü. Esasen piyasada katıllı kahve satılmakta olduğundan bu tedbir faydalı olacaktı⁴⁴¹. Fakat bir yıllık sürenin sonunda kahve sıkıntısı gene ortaya çıkmıştır ve bazen şehirde kahve bulmak mümkün olmamıştır⁴⁴². Piyasada kahve bulunamadığı zamanlarda kahve fiyatı birden yükselmiş el altından 10–11 lira fiyatla satılarak ihtikâra sebep olmuştur. Tekel idaresi ise kahvecilere az miktarda kahve dağıtarak ihtiyacı önlemeye çalışmıştır⁴⁴³.

1942'de kahve ve çay satışı Başbakanlıktan alınan emirle yasak edildi. Kahve ve çay satan tüccarlar beyanname verdiler ve ellerindeki miktarı bildirmek

⁴³⁷ Konya'ya gelen 520 çuval kahve şu şekilde dağıtılmıştır. 1-Memurlara, 2-Konya halkına, 3-köylere ve gazinolara... Memurlara maaşları oranında dağıtılmıştır. Halka ayrılmış olan kahve ise her mahallenin mümessiline isim yazdıranlardan her başına 250 gram (daha sonra bu 500 grama çıkarılmıştır) verilmiştir. Kahve ve gazinolara da belirli bir oran dâhilinde verilmiştir. **Ekekon**, Temmuz 1941, S: 1728, s:2.

⁴³⁸ **Ekekon**, 26 Haziran 1941, S:1705, s:2.

⁴³⁹ **Ekekon**, 20 Aralık 1941, S:1340, s:2.

⁴⁴⁰ **Ekekon**, 22 Ocak 1942, S:1851, s:3.

⁴⁴¹ **Ekekon**, 22 Ocak 1942, S:1851, s:3.

⁴⁴² **Ekekon**, 12 Ocak 1943, S:2000, s:2.

⁴⁴³ **Ekekon**, 22 Mayıs 1943, S:2056, s:2.

zorunda kaldılar. Lokanta, kahve ve gazinolarda iki kilo çay ve beş kilo kahveden fazlası beyannameye tabi tutulmuştur. Verilen sürenin sonunda arama yapıldı. Yeni emre kadar kahve ve çay satışı yapılmadı⁴⁴⁴.

Bu zamanda çekirdek kahvenin kilosu 600 kuruş ve çekilmiş kuru kahvenin kilosu ise 750 kuruştı. Çayın 50 gramlık paketi 80, 100 gramlık paketi 160, 400 gramlık paketi 640 kuruştı. Şişe halindeki 200 gramlık çay 400 kuruşa satılmaktaydı. Bundan ayrıca 30 kuruş şişe depozitosu alınmaktaydı⁴⁴⁵. Bu kahve yokluğuna çare olabilmek için Tekel İdaresi “malt kahvesi” adında bir kahve formülü oluşturmuştur. Bu kahvenin satışı serbest olmuştur. Malt kahvesi arpa ve incir çekirdeğinden yapılmaktaydı. Kahveler 250’şer gramlık paketler halinde satılmıştır. Satıcılara % 10 indirim bırakıldı⁴⁴⁶. Kasım 1944 tarihinde ise kahve satışları serbest bırakılmıştı⁴⁴⁷.

Konya’da o tarihlerde bir hal olmadığından sebze, meyve, yağ, yumurta gibi gıda maddelerinde hâkim olan yön satıcının şahsına kalmış bir noktaydı. Daha önce birer kuruşa alınan yumurtanın her biri 50 paraya ıktı. Bilhassa yumurta ihraç edilmediği ve mevsimini de nazarı dikkate aldığımız takdirde bu 10 para yükselişi suni olmuştur. Yiyecek maddelerinin mukayeseli fiyat listeleri hem alıcıyı, hem de satıcıyı tatmin edecek şekilde idi. İhtikârla mücadele işi günlük ve geçici bir iş olmayıp toplum üzerinde tesir edecek en mühim işlerden olduğundan bu hususa çok ehemmiyet vererek geçici tedbirlerle değil, çok esaslı, radikal surette işe el koyulmuştur⁴⁴⁸.

Bütün halkın yiyebilmesi için, halk tipi sadeyağ üretimine başlanmıştır. Fabrikatörler ilk parti olarak 4 bin ton yağ yetiştirdiler. İaşe Müsteşarlığında yağcılarla yapılan görüşmeler sonunda yağ fabrikalarıyla bir mukavele imzalanmıştır. Dokuz yağ fabrikatörü, bu mukavele hükümlerine göre bir ay içinde derhal bütün faaliyetlerini sarf ederek halk ve devlet müesseseleri için lazım olacak sadeyağlarını imal etmeyi taahhüt etmişlerdir. Yapılacak olan yağlara lazım olacak ham maddeyi Ticaret Bakanlığı temin etmiştir. Mamulâtın maliyet fiyatlarını da

⁴⁴⁴ **Ekekon**, 19 Mart 1942, S:1875, s:2.

⁴⁴⁵ **Ekekon**, 20 Nisan 1943, S:2042, s:2.

⁴⁴⁶ **Ekekon**, 5 Ağustos 1943, S:2088, s:2.

⁴⁴⁷ **Ekekon**, 9 Kasım 1944, S:2279, s:3.

⁴⁴⁸ Erem alıkoğlu, “Gıda Maddeleri Hakkında Her Gün Fiyat Tespiti ve İlanı”, **Ekekon**, 19 Eylül 1939, S:1166, s:2.

bakanlık tespit ederek ve yağların azami fiyatlarını kararlaştırdılar. Böylece hem ihtikârın önüne geçilmeye çalışıldı; hem de halkın yağ alabilmesi sağlanması amaçlandı. İçeriğinde % 20'si süt yağı, % 25'i iç yağı, % 5 susam yağı, % 45 zeytinyağından mamul olması kabul edilmiştir⁴⁴⁹.

Piyasaya baktığımız zaman, yağ yeterli derecede mevcuttur. Fiyat 390–400 kuruş üzerinde istikrar bulunmuştur. Fakat bir zamanlar akın halinde pazara yığılan peynirler ortadan çekilmiştir. Bir kısım alıcılar köylere kadar giderek peynirleri toplatmıştır⁴⁵⁰.

1941 yılı sebze fiyatlarına baktığımız zaman önceki yıllara göre çok pahalılık arz etmiştir. Dışarıdan bol meyve ve sebze ithal edilmemesi de bunda bir etkindir. Örnek olarak fiyatlar şöyledir: Patlıcan 25, domates 25, salatalık 7, biber 25, fasulye 15, kabak 4, bamya 30, baş soğan 6, patates 13, et kabağı 5 kuruş. Meyveler ise; karpuz 5 kuruş, elma 20, armut 25, erik 25, üzüm 18, şeftali 35 kuruştur⁴⁵¹. Fakat daha sonra yerli sebzelerin çoğalmasına, meyvelerin pazara inmesine rağmen fiyatlar yüksekliğini korumuştur⁴⁵².

Gıda maddelerinin bel kemiği sayılan et, pirinç, yağ pahalılığını kaybetmemiştir. Önceleri bu aşırı pahalılığın baş sebebi olarak şekerle ekmeğin yüksek fiyatlı olması ileri sürülürdü. Sonraları bu bahaneler de kalmadı. Para kazanmak hırsları bunların fiyatlarını çok etkilemiştir⁴⁵³.

Zeytinyağı fiyatlarının artmış olması sabunlara tesir etmiştir. Daha önce 10 kuruşa satılan bulaşık sabununun fiyatı 140, çamaşır sabunun ki ise 170 kuruşa çıkmıştır⁴⁵⁴. Ticaret Bakanlığı piyasadaki zeytinyağı darlığını gidermek için yağlardan sabun yapılmasını yasak etmişti. Fazla asitli yağlar, rafine edilerek yiyecek yağ haline getirildi. Sabun ihtiyacı zeytin posasından çıkan yağlarla yapılan parina yağlarıyla temin edildi⁴⁵⁵.

⁴⁴⁹ Ekekon, 14 Mayıs 1942, S:1900, s:3.

⁴⁵⁰ Ekekon, 18 Temmuz 1944, S:2232, s:2

⁴⁵¹ Ekekon, 1 Ağustos 1941, S:1736, s:2.

⁴⁵² Ekekon, 11 Temmuz 1942, S:1925, s:2.

⁴⁵³ Ekekon, 22 Temmuz 1943, S:2082, s:2.

⁴⁵⁴ Ekekon, 28 Aralık 1943, S:2146, s:2

⁴⁵⁵ Ekekon, 8 Ağustos 1944, S:2242, s:2.

Kibrit iki zam yiyerek 2.25 kuruş olmuştur⁴⁵⁶. Sigara ve tütün üzerindeki Müdafaa Vergisi bir misli arttırılmıştır. Rakı, konyak ve likörlerde arka arkaya zam yemiştir. Ayrıca Tekel idaresi diğer şehirlere alkollü içecekleri çeşitli çeşitli gönderirken Konya'ya adisini gönderiyorlar diye iddialar vardır. Tütüne gelince mesela Yenice Sigarası içenler her 15 günde bir defa bu sigarayı bulamıyorlardı. Bunun sebebi de tekelin göndermemesiydi⁴⁵⁷. Tekel, halkın büyük ilgisine ulaşmış olan çeşitli sigaralarının 25lik paketlerini de piyasaya çıkarmaya karar vermişti. İdare bundan başka Bayan ve Hanımeli Sigaralarını da kaldırarak yerine Gelincik adında bir sigara çıkmıştı⁴⁵⁸. Mayıs 1943'te bayilerde en çok memurların kullandığı Köylü Sigarası bulunabilmişse de bulunamadığı zamanlar olmuştur. Halk Sigarasını bulmak biraz zor olmuştur⁴⁵⁹. Mukavva kutularda iken bir paket içine alınan 25'lik sigaraların tütünü toz, sımsıkı pakete gelişi güzel atılmış ve birçoğu yırtık, yani rahat içilmez bir haldeydi. Bazı büyük şehirlerde sigaralar, kutu içinde ve iyi bir içimde olduğu halde Konya'ya gelenler iyi gelmiyordu. Ama şurası da kesindir ki sigara içenlerin 4'te 3'ü bunu içmekteydi⁴⁶⁰. Tekel idaresi 1942'de ambalaj ve malzeme bulmak güç olduğundan eldeki mevcutlar tükeninceye kadar küçük şişe rakı satmamıştır. Sigaralarda sürümü az olanları kaldırmıştır⁴⁶¹. Konya'da savaşın başlarında bira bulmak pek mümkün değildi⁴⁶². Yalnız şöyle bir durumda olmuştur ki, içki sarfiyatı ile rakı sarfiyatı köylerde geniş miktarda artmıştı. Şehirde kendini içkiye verenlerin adedi birkaç misli artmakla beraber alkolün önemli miktarı da köylere gidiyordu⁴⁶³.

Ticaret Bakanlığından 26 Mayıs 1940 tarihli resmi gazetede yayınlanan 3838 no.lu kanuna göre, tüketim vergilerini artırmış ve bazı maddeleri de yeniden vergiye tabi tutmuştur. Şeker, kahve, benzin, kauçuk ve mamulâtıyla deri ve mamulâtı, pamuk ipliği, pamuk mensucatı, yünde ve kıldan hazır eşya bu çerçevede

⁴⁵⁶ Piyasa çok fazla bulunamayan kibrit halkın her tabakasına çok lazım olan bir madde idi. **Ekekon**, 27 Kasım 1943, S:2135, s:2.

⁴⁵⁷ M. Muhlis Koner, "Günün Meseleleri: Ekmek-Tütün-Alkol", **Ekekon**, 18 Ağustos 1942, S:1941, s:1.

⁴⁵⁸ **Ekekon**, 16 Aralık 1939, S:1239, s:2.

⁴⁵⁹ **Ekekon**, 3 Haziran 1943, S:2061, s:2

⁴⁶⁰ **Ekekon**, 29 Mayıs 1945, S:2363, s:2.

⁴⁶¹ **Ekekon**, 19 Mart 1942, S:1875, s:3

⁴⁶² **Ekekon**, 13 Ekim 1939, S:1187, s: 2.

⁴⁶³ M. Muhlis Koner, "Son Zamanlarda İçki Sarfiyatı", **Ekekon**, 8 Eylül 1942, S:1950, s:1.

bulunmaktaydı. Şeker fiyatları önceden yükseltirken bu vergide dikkate alındığından bu maddenin fiyatları üzerinde çokça tüketim vergisinin etkisi olmayarak şeker fiyatları aynen devam etmiştir⁴⁶⁴.

Konya'da fiyatlar konusunda ilginç olaylarda olmaktadır. Çumra bir üretim merkezi olduğu halde hayat Konya'ya nispetle bir hayli pahalıydı. Bütün sebze, meyve, hatta koyun mıntıkası olan bu yerlerde yağ bile Konya'dan getirilmekte ve bundan dolayı fiyatları bir hayli pahalı bulunmaktadır. Mesela sadeyağ⁴⁶⁵ Konya'da 80 kuruş Çumra'da 1 liraydı. Daha garibi bu yağ Çumralı üretici tarafından Konya'da satılmıştır. Hatta ekmek, unun Konya'dan gelmesinden dolayı Konya narhından bir kuruş fazlasına satılmaktaydı⁴⁶⁶.

1940 yılında Milli Korunma Kanunu'nu uygulamak için Konya Fiyatları Murakabe Komisyonu kuruldu⁴⁶⁷. Fiyatlarla Murakabe Komisyonu tüccarlardan aşağıda gösterilen maddelerin 10 Haziran 1940 tarihindeki fiyatların istenilmesine ve bu hususta verilecek fiyat beyannamelerinin makbuz karşılığında Ticaret Bölge Müdürlüğü'nce teslim edilmesine karar verilmiştir. Fiyatı istenilen maddeler şunlardır.

A)Gıda maddeleri: buğday unu, mısır, mısır unu, pirinç, bulgur, kuru fasulye, bakla, nohut, mercimek, bezelye, patates, makarna, zeytin, zeytinyağı, sadeyağ, peynir, şeker, çay, kahve.

B) Pamuk iplikleri, dikiş makaraları, dikiş iplikleri, yün trikotaj ve yün iplikleri.

C) Kaput bezleri, astarlar, patiskalar, pazen, divitin, krep düşen, krep birman, krep maroko, krep saten.

D) Pamuk ve yünlü mensucat.

⁴⁶⁴ **Ekekon**, 1 Haziran 1940, S:1376, s:2.

⁴⁶⁵ Konya'da yerli sadeyağ şu şekilde belirlenmiştir: Ancak bu fiyatlar il halkının yağ ihtiyacının karşılamak amacıyla kararlaştırıldığından yabancıların dışarıya sevk etmelerine izin verilmemiştir. Toptan fiyatlarına baktığımız zaman: Erimemiş yerel yağlar 115, erimiz yağlar 135, % 7 asitli erimiş Urfa, Diyarbakır ve havalisi yağları 152,50 ve % 3 asitli Urfa yağları, erimiş Urfa yağları 157,50 kuruştur. Perakende fiyatları ise; sırasıyla 120, 145, 165, 170 kuruştur. **Ekekon**, 29 Eylül 1941, S:1786, s:2.

⁴⁶⁶ Ziya Çalık, "Çumra'da Bir Gün", **Ekekon**, 26 Ekim 1939, S:1198, s:2.

⁴⁶⁷ **Ekekon**, 17 Haziran 1940, S:1389, s:2.

- E) ynl mensucattan Şayaklar, gabardinler.
- F) uval, kanaviçe, sicim, knnap, ip.
- G) Kalay, sa tel, çivi, imento, kireç, tuğla.
- H) Deri ve kösele.
- İ) eŐitli ağaçlardan katran, kaplama ve kontrplaklar.
- J) Komisyonun lüzum göreceği maddeler⁴⁶⁸.

İhtikrle mücadele komisyonu da ihtikrle mücadeleye hazırlanmak üzere toplanmıŐtır. Bu toplantı aşağıda tespit edilen iki madde etrafında hararetli müzakereler olmuştur. Bu maddeler: 1- En çok gıda maddeleri 2-Gerekli ihtiyaçlardan olup Konya tüccarlarının İstanbul, İzmir ve Mersin piyasalardan satın aldıkları maddeler üzerinde araştırma yapılmış ve sonuçların komisyona bildirilmesine karar verilmiŐtir⁴⁶⁹.

İhtikrın zerine kararlılıkla gidilmesi hedeflenmiŐtir. Bu yolda 1939'un son ayında İstanbul toplantısında kararlaŐtırılan esaslar Őunlardır⁴⁷⁰:

- 1-Hükümet hiçbir surette ihtikâra müsaade vermeyecektir.
- 2-İhtikr önleyecek geniş çerçeveli bir kanun çıkarılacaktır.
- 3-Azalan ve eksikliği hissedilen çeşitli maddeyi dışarıdan getirmek için her türlü kolaylık ve denetleme Şartıyla serbest döviz verilecektir.
- 4- Yerli fabrikalarımızın malları gelecek Ağustosa kadar sabit fiyatla satılacaktır.
- 5-Hükümet bazı maddelerin ithalatını kendi imknlarıyla yapacaktır.
- 6-İngiltere'den istenildiği kadar makara getirilecektir.
- 7-Deri fabrikaları için tedbir alınacaktır.
- 8-Pamuk ipliği narhı kaldırılmıştır.

⁴⁶⁸ **Ekekon**, 20 Haziran 1940, S:1392, s:2.

⁴⁶⁹ **Ekekon**, 16 Eylül 1939, S:1164, s:2.

⁴⁷⁰ Ziya alık, "İhtikâra Karşı Keskin ve Kesin Söz", **Ekekon**, 22 Aralık 1939, S:1244, s:2.

Konya Ticaret Müdürlüğü bu tür olaylar konusunda dikkatli davrandı ve 1939'un 1 Eylülünden sonra meydana gelen bazı eşyaya ait fiyat yükselmeleri hakkında ihbar ve şikâyetler ihtikâr komisyonunda incelenerek sonuçları savcılığa bildirdi. İstanbul gazetelerinde görülen birçok madde ve eşyaya ait fiyat yükselmelerinin Konya'da da tesirlerinin görülmesi sebebiyle alınacak tedbirler yapılan incelemeler daha da kapsamlı hale getirilmişti⁴⁷¹.

İhtikârla Mücadele Komisyonu faaliyete başlayarak kalay üzerine ihtikâr yapmak isteyenler dinlenmiştir. Şehirde kalay bulmak mümkün olmadığı için ihtikâr komisyonu olaya el koymuştur. Kalay satan tüccarlar dinlenildiği gibi bu hususta şikâyetleri de dinlemişlerdir⁴⁷². Bakırın zehirlememesi için kalay gerektiği için, birinci derecede bir kıymet ve önemi vardı. Bakır çıkmış tencereler götürüldüğü zaman, kalaycı Konya'da en az 10 ton kalay olmasına rağmen, kalayın kalmadığı söyleniyordu⁴⁷³. Bu konuda çok insanın yapmaya çalıştığı gözü açıklık, cezasız kalmamıştır. Mesela kalay ticaretinde ihtikâr yapan iki tüccar mahkemeye verildi. İhtikârla Mücadele Komisyonu Konya'da kalayın anormal vaziyeti üzerinde tetkikatta bulunulmuştur. Sonunda kalaycı tüccarın 550 kuruşa aldığı kalayı 750 kuruşa satmak suretiyle ihtikârı tespit edildiğinden mahkemeye verilmiştir. Bir başkası da 550 kuruşa sattığı kalayın 350 kuruştan fazlaya mal edildiğini tespit edemediğinden bu da mahkemeye verilmiştir⁴⁷⁴. Eşya fiyatları da mağazalarda alabildiğince artmıştır. Bundan başka birçok malların da ortadan kalktığı görülmüştür. Bütün eşya fiyatlarında suni bir yükseliş olmuştur. Hükümet bunun üzerine birçok eşyanın dışarıdan teminine ait kararlar kabul etmiştir⁴⁷⁵.

1939'un sonlarında önemle üstünde durulan amme işlerinden biride manifatura, yemeklik ve yemlik maddelerin üzerinde görülen fiyat artışıdır. Çeşitli mağazalarda aynı çeşit üstünde oldukça önemli olduğu söylenebilecek fiyat farkları vardı. Aynı kalitede, aynı desende bulunan bir kumaşın dört çeşitli mağazada dört çeşitli fiyat görülebilirdi. 50–55 kuruştan başlayan fiyatlar, aynı çeşit bu mağazalarda 75–85 kuruşa kadar yükselmiştir.55'ten 85'e çıkmak bir metrede 30 kuruştur. Bu %

⁴⁷¹ **Ekekon**, 16 Aralık 1939, S:1239, s:2.

⁴⁷² **Ekekon**, 19 Eylül 1939, S: 1166, s:2.

⁴⁷³ **Ekekon**, 2 Ekim 1939, S: 1177, s:2.

⁴⁷⁴ **Ekekon**, 11 Kasım 1939, S:1212, s:2.

⁴⁷⁵ Erem Çalikoğlu, "Eşya Fiyatları Çok Arttı", **Ekekon**, 13 Aralık 1939, S:1236, s:2.

40-50 oranında bir artıştır. Bu durum tüccarlara sorulduğunda; mallarını İstanbul piyasasına göre düzenlediklerini söylemekteydiler. Bilhassa makara bulunmaz bir nesne halini almıştı. Önceden 5 kuruşa satılan bir makara %25 fazlasıyla hem de çok nazlanılarak satılmaktaydı. Terzilere ait ketenli malzeme fiyatı da çok artmıştır. 1939'da yerli kumaşlara bile % 25 zam yapılmıştı.

Bunların dışında Konya'da bazı söylentiler olmuştur: Buna göre birkaç Musevi tüccarın Konya'ya gelerek piyasadaki hayli eşyayı satın alıp gittikleri söylentisi yayıldı. Bazı kimselerinde limon tuzu, makarna ve çuval gibi maddeleri satın alarak depo ettikleri anlatıldı. Mesela söylentiye göre; bahsedilen bu iki Musevi tüccardan birisi dikimevi sahibi olduğunu söyleyerek, Konya'daki mevcut makaralardan birçoğunu toplayarak götürmüş olduğu gibi, diğer Musevi de limontuzu toplamıştır. Ayrıca Konya'da makara üstüne iş yapan bir kişi de dükkân dükkân gezerek makara toplanmıştı⁴⁷⁶. Gene İstanbul'dan gelen, dikimevi sahibi olduğunu iddia eden bir Ermeni Konya piyasasından 30 liralık makara ve her biri 729 kuruştan 30 top astarlık bez toplamıştı. Aslında bu kişinin makara ithalatçısı olduğu söylentileri doğrusa bu hareket ihtikârdi⁴⁷⁷. Yine birkaç tüccar, birçok kumaş almış, hatta işitilene göre köylere adam gönderilerek oradaki malları da almaya teşebbüs etmişlerdi. İnşaat malzeme fiyatlarda aynı derecededir. Arpa ve kepek fiyatları da artmıştır⁴⁷⁸.

Et fiyatlarında da bir yükseliş başlamıştır. Koyun memleketi olan Konya'da sığır etinin kilosu 30'dan 35'e ve daha sonra da 40 kuruşa çıktı. Diğer büyük şehirlerle kıyaslandığında çok yüksek fiyat gibi gelmese de 10 gün içinde 10 kuruş fiyat artması insanları korkutmuştu⁴⁷⁹. Koyun eti ise 60 kuruştan alıcı buldu⁴⁸⁰. 1941 yılı hayvan kesim istatistiğine göre Konya mezbahasında sıhhi kontrolden geçmek şartıyla çeşitli cinsten 50.904 baş mal tüketilmişti. Şehrin genel nüfusuna göre adam başına günde 66 gram et isabet ettiren hayvan kesiminin çeşidi şöyledir: 3888 sığır, 125 dana, 146 manda, 6 deve, 34.000 koyun, 317 kuzuydu⁴⁸¹. Konya Belediye

⁴⁷⁶ Ziya Çalık, "Fiyatlarda Fazlalık", **Ekekon**, 15 Aralık 1939, S:1238, s:2.

⁴⁷⁷ Ziya Çalık, "Kesin Söz", **Ekekon**, 22 Aralık 1939, S:1244, s:2.

⁴⁷⁸ Ziya Çalık, "Fiyatlarda Fazlalık", **Ekekon**, 15 Aralık 1939, S:1238, s:2.

⁴⁷⁹ Ziya Çalık, "Et Fiyatları", **Ekekon**, 27 Aralık 1940, S: 1271, s:2.

⁴⁸⁰ **Ekekon**, 12 Nisan 1941, S:1641, s:2.

⁴⁸¹ **Ekekon** 17 Ocak 1942, S:1849, s:2.

mezbahasında 1941 yılı içinde kesilen hayvanlardan 1.244.934 kilo et alınmıştı. Mezbaha 42.204 lira hâsılat elde etmişti⁴⁸².

Kesimlerde belli esasa göre yapılıyordu. Koordinasyon heyetince bildirilerek, 11 yaşına kadar çift, koşum, harman işlerinde kullanılan sığır ve mandalarla 9 yaşına kadar dişi sığır ve mandaların kasaplık hesabına alım-satımları yasaklanmıştı. Bunların dışındaki hayvanlar mezbahalarda veteriner kontrolü altında kesilecek, pazarlarda sıhhi denetlemeden geçirildikten sonra satılmıştır⁴⁸³.

Başlangıçta ete narh verilmemişti. Fiyat artması ustabaşların teşebbüsüyle olmuştu⁴⁸⁴. Durum böyle olunca Konya'da et 45 kuruşa hatta 50 kuruşa kadar çıktı. Bunun üzerinde Belediye Başkanı Muhsin DüNDAR ete narh verileceğini, kasapların buna uymaması durumunda, eti belediyenin tedarik edeceğini duyurdu⁴⁸⁵. Et fiyatlarını takip etmek mümkün olmuyordu. Şubat 1941'de 55 kuruşa yükseldi⁴⁸⁶. Et ateş pahasına fırladığı için balığa rağbet artmıştır. İstanbul ve Akşehir'le, Beyşehir'den piyasaya gelmekte olan balıklar, kilosu 30–60'dan satılmıştır. Halk da bunları büyük bir memnuniyetle almakta ve böylelikle et ihtiyaçlarını telafi edebilmekteydi⁴⁸⁷.

Kasaplar gene de fiyatı beğenmediklerinden fazla kesim yapmamaktaydılar. Böylece piyasada et bulmak çok zor oluyordu; fakat et kilosu 180 kuruş gibi bir rakama fırlayınca bulunur oldu ve bollaştı. Ancak fiyatı fazla olduğu için zenginlerin sofrasında yer bulmuş oldu⁴⁸⁸. Kilosu 275 kuruş olan gövde etleri büyük hasırlara sarılarak Eskişehir'e sevk edilmiştir. Bu etler sahiplerine kilo başında 100 kuruş kar sağlamaktaydı. Trenle sevk edilen bu etler yüzünden bazen Konya'da et bulunmamakta ve narha rağmen etin kilosuna 160 kuruş istenmekteydi⁴⁸⁹. 1944 yılında belediye bir narh daha koyarak, koyun 145, tiftik, keçi, dana 100 kuruş üzerinden satılmak kaydı tespit edilmiştir. Başta gelen sadeyağ 390 kuruş olmak

⁴⁸² **Ekekon**, 7 Nisan 1942, S:1884, s:2.

⁴⁸³ **Ekekon**, 20 Ocak 1942, S:1350, s:2

⁴⁸⁴ **Ekekon**, 17 Ocak 1941, S:1567, s:2.

⁴⁸⁵ **Ekekon**, 23 Ocak 1941, S:1572, s:2.

⁴⁸⁶ **Ekekon**, 6 Şubat 1941, S:1585, s:2.

⁴⁸⁷ **Ekekon**, 27 Şubat 1943, S:2020, s:2.

⁴⁸⁸ **Ekekon**, 15 Nisan 1943, S:2040, s:2.

⁴⁸⁹ **Ekekon**, 26 Şubat 1944, S:2171, s:2

üzere, yeni narha alınan yağlı maddelerde aşağı yukarı bir ortalama göze çarpmaktadır⁴⁹⁰.

Yağ, peynir satıcıları yağı 600, taze peyniri 200 kuruşa vermişlerdir. Yağ, peynir ve etin pahalı durumunun geçmeyişinin, satıcılarının ağızından dinleyecek olursak: Koyunların 1945 kışı devamlı karlardan dolayı aç kalarak öldüklerini, ilkbaharda yağışların az olması dolayısıyla ot bulunmadığını, koyunların aç ve sütlerinin az olduğunu söylüyorlardı. Elllerinde eski veya yeni yağ bulunan bazı sürü sahipleri de paraya pek ihtiyaçları olmadığından, ileride yağların daha fazla fiyatlanması ihtimalini düşünerek satışa çıkarmamışlardır.

Yağ, peynir satıcıları, şehir halkındaki, savaşın doğurduğu (depo etme) illetinden de şikâyet ediyordu. Ayrıca kasaplar koyun etini belediye kararına göre 170 kuruşa, sığır 100 kuruşa satmıştır. Konya'da kışın uzun sürmesi çok koyun kaybına sebep oldu. Hayvanlar bahara pek zayıf çıktı. Baharın da kurak geçmesiyle hayvanlar semizleyemedi. Bunlarda etlerin yağsız ve lezzetsiz olacağı düşünülerek kesilmemiştir. Yerli koyunların epeyce ucuzlamış olduğunu söyleyen kasaplar, otsuzluk dolayısıyla bir kağını samanın 40 liraya yükselmesinde bununda etkili olduğunu söylüyorlardı⁴⁹¹. Gene de savaşın sonlarına doğru kasaplık mallarda %40'lık bir düşüş olmuştur⁴⁹².

Tavuk ve horozun tanesi 2- 2,5 liraya, yumurtanın tanesi 7-9 kuruşa satılmaktaydı⁴⁹³. Ayrıca 1940'ın başlarında tereyağı fiyatı: 85.80 kuruş iken, bir anda yani otuz günde 90.100 kuruşa çıkmıştır⁴⁹⁴. 1945'in kışı sert geçmiş, dolayısıyla uzun bir süredir karların yerden kalkmaması yüzünden yolların kapalı kalması ve yolların kapalı kalması sebebiyle köylünün şehre inememesinden yiyecek maddelerinde olduğu gibi saman fiyatlarında da yükseliş olmuştur⁴⁹⁵. Konya'da ava gidenlerde zamlardan hoşnut değillerdi. Mesela saçma fiyatlarının artması bu işin maliyetini bayağı artırmıştır. Konya'daki av saçmalarının fiyatları şöyleydi: Kiloluk

⁴⁹⁰ **Ekekon**, 18 Ocak 1944, S:2154, s:2.

⁴⁹¹ **Ekekon**, 12 Haziran 1945, S:2369, s:2.

⁴⁹² **Ekekon**, 10 Temmuz 1945, S:2381, s:2.

⁴⁹³ **Ekekon**, 23 Mart 1943, S:2030, s:2.

⁴⁹⁴ Ziya Çalık, "Fiyatlarda Yükseliş", **Ekekon**, 5 Şubat 1940, S:1277, s:2.

⁴⁹⁵ **Ekekon**, 17 Mart 1945, S:2332, s:2.

kutular 10 kuruş zammıyla 50 yarım kiloluk paketler, 5 kuruş ilavesiyle 25 kuruşa satılmıştır⁴⁹⁶.

Konya'da benzin iyice azaldığı için vilayet ve belediye bu işi üstlenmişlerdi. Konya'da benzin ihtiyaca yetecek derecede değildi. Bu sebepten dolayı da fiyat olarak koordinasyon heyetince tespit edilen fiyattan fazlasına satıldığı rivayetleri devam etmekteydi ve ihtikârla mücadele komisyonunca da işe el konulmuştu. Benzinin azlığının bir sebebi de teneke eksikliğindendi. Bu eksikliğin telafisi için benzin kumpanyası Konya'ya bidonla benzin göndermekteydi. Dökme benzin için stern ve verici aletler gelmiş ise de benzin depo ve satış mahalli tespit edilmemiş olduğundan bu konuda darlık ve zorluk oluşmuştur. Konya'ya üç firma tarafından teneke ile benzin getirilmekteydi. Dökme olunca bu işle bir firmanın meşgul olması hususunda üç firma arasında itilaf oluşmuştur. Stern tertibinin biran önce yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Böylelikle ihtikârında önüne geçilmiş olunacaktı⁴⁹⁷.

Benzin konusu için Shele sorulmuştu. Shelin verdiği cevap üzerine Bayındırlıkça stern projesi tasdik edilmiş ve Belediyeye iade edilmişti. Esasen bidonlarla benzin geldiğinden sıkıntı azalmış gibi görünse de bu geçici bir durumdur⁴⁹⁸. Daha sonra Konya'da benzin tedariki çok zorlaşmış benzin getirecek olan Rıfat Güzel Firması 1940'da 15 ton benzin sipariş vermişti⁴⁹⁹. Ayrıca Gaz tüccarlarından B.Hilmi Kulluk petrol işini halletmek için Mersin'e gitmişti⁵⁰⁰. Gene aynı tarihte Mersin'den Konya için 3350 teneke ve 90 fiçı petrol vagonlara yükletilmişti. Bundan başka 60 bidon İskenderun'dan ve 40 fiçı da İstanbul'dan benzin getirilmişti⁵⁰¹. Gene Konya'nın akaryakıt acentelerinden H. Erdede Firması'na gelen 35 varil kadar petrol halka satılmıştır. Skomi Acentesine de İskenderiye'den 15 bin kilo petrol geldi⁵⁰². Bu maddelerin fiyatları ise şöyleydi: gazyağı çift teneke 897 kuruş. Benzin çift teneke 1129 kuruştur⁵⁰³.

⁴⁹⁶ **Ekekon**, 2 Temmuz 1940, S:1401, s:2.

⁴⁹⁷ **Ekekon**, 6 Eylül 1940, S:1457, s:2.

⁴⁹⁸ **Ekekon**, 16 Eylül 1940, S:1466, s:2.

⁴⁹⁹ **Ekekon**, 20 Eylül 1940, S:1470, s:2.

⁵⁰⁰ **Ekekon**, 5 Ekim 1940, S:1483, s:2.

⁵⁰¹ **Ekekon**, 10 Ekim 1940, S:1487, s:2.

⁵⁰² **Ekekon**, 12 Kasım 1940, S:1512, s:2.

⁵⁰³ **Ekekon**, 22 Ağustos 1942, S.1943, s:2.

II. Dünya Savaşı yıllarında Konya’da mevcut olan 10.000 evden dörtte biri elektrikle, dörtte üçü ise petrol ile aydınlatıldı⁵⁰⁴. Daha önce anlatıldığı gibi bunların tedarik edilmesi çok kolay değildi. Petrol gibi benzinde olmadığından birçok araba servisten çekilmiştir. İhtiyaç daha da artmadan 1942’de vilayetçe olaya el koyuldu⁵⁰⁵. Konya’da benzin ihtikârı suçlusunu olarak benzin acentelerinden B. Agop adliyece tutuklandı. Daha sonra serbest bırakılmıştır⁵⁰⁶.

Skomi Vakum Acentesi tarafından 70 varil gaz⁵⁰⁷ trenle Konya’ya getirilmiştir⁵⁰⁸. Shell Acentesi Konya’ya 1100 teneke benzin getirtmiştir. Benzin tahdidi hakkındaki kararnameye uygun olarak özel araba ve motosikletlere benzin verilmemiştir. Taksilerde nöbetleşe çift ve tek numaralar işlemiştir⁵⁰⁹. Bu ismini saydığımız ve diğer şirketler Konya’ya akaryakıt sevkıyatını savaş sonuna kadar devam ettirmeye çalışacaklardır. Hatta savaşın sonlarına doğru, gaz dağıtımını 2–3 misli çoğaltılacaktır⁵¹⁰.

Aralık 1940’da petrol konusunda Konya nefes almış, petrol ihtiyacı yeterli derecede temin edilmiş bulunmaktaydı. Belediyece 20 mahalleye mümessiller eliyle petrol dağıtımını yaptırılmıştı. Çarşıda 25 yerde serbest satış yaptırılmış ve halk buralarda 1–4 kiloya kadar petrol alabilmişti. Birçok yerlerde birden satış yapılması nispeten izdihama da mani olduğundan güzel bir sonuç olmuştur⁵¹¹. Ticaret Bakanlığı Bölge Ticaret Müdürlüğü’ne gelen emir gereğince 25 Mart 1941 tarihinden itibaren Konya’da akaryakıt fiyatları şöyle olmuştur: Petrol (çift büyük

⁵⁰⁴ Sonraki zamanlarda olanaksızlıktan dolayı, birçok kişi zeytinyağı yakmışlardır. Onu da bulamayanlar karanlıkta oturdular. **Ekekon**, 15 Aralık 1942, S:1991, s:1. Bunun üzerine elektrik şirketi, gaz buhranı karşısında bir önceki seneye oranla 800 kûsur abone şebekeye bağlanmak suretiyle halkın aydınlanma ihtiyacını karşılamıştır. **Ekekon**, 4 Mart 1943, S: 2022, s:1.

⁵⁰⁵ **Ekekon**, 1 Ekim 1940, s:1479, s:2.

⁵⁰⁶ **Ekekon**, 18 Ekim 1940, S:1494, s:2.

⁵⁰⁷ Konya’ya getirilen gazlar belediyeden verilen vesikalarla halka dağıtılmıştır. Şehre yeterli miktarda gaz getirerek gaz buhranı kaldırılmaya çalışılmıştır. **Ekekon**, 14 Kasım 1941, S:1822, s:2., Ayın sonuna doğru yapılan dağıtımda gaz buhranının önüne geçilmiştir. **Ekekon**, 29 Kasım 1941, S:1831, s:2.

⁵⁰⁸ **Ekekon**, 23 Ekim 1940, S:1498, s:2.

⁵⁰⁹ **Ekekon**, 30 Kasım 1940, S:1530, s:2.

⁵¹⁰ **Ekekon**, 5 Nisan 1945, S:2340, s:2.

⁵¹¹ **Ekekon**, 11 Aralık 1940, S:1540, s:2.

teneke) 808, benzin (çift büyük teneke 1035), Motorin (çift büyük teneke) 640, petrol kilosu 27, litresi 22.15 benzin dökme litresi 30,65 motorin kilosu 19,95'dir⁵¹².

Akaryakıt o kadar değerliydi ki, keyfi olarak tüketilemezdi. Motosikletle gezmek suretiyle Milli Korunma Kanuna aykırı harekette bulunan kişi 100 lira ağır para cezasına çarptırılmıştır⁵¹³. Su ve mazot azlığından dolayı şehrin elektrikli cereyanı gündüzleri geçici bir zaman için kesilmişti. Bunun üzerine şehre eskisi gibi gündüzleri ve sanayi müesseselerine geceleri cereyan verilmeye başlanmıştı⁵¹⁴. Bunun dışında Belediye benzin azlığından dolayı benzinden tasarruf yapabilmek için Bulvarın sulama işini bir gün bidonlu arabalara gördürülmek istenmiş ise de sulamanın çok ağır olduğu görüldüğünden tekrar arazözler faaliyete geçmiştir⁵¹⁵.

Kömürün kilosu 1940'da 7 kuruştı. Bir sene önceki yakacak fiyatı daha da ucuz idi⁵¹⁶. Konya'da yakacak ihtiyacını karşılamak üzere Karabük kokundan 195 ton kömür temin edilmiştir⁵¹⁷. Kömür fiyatları 1940'da 10 kuruşa çıkmıştır⁵¹⁸. Daha kış günleri gelmemesine rağmen yakacak fiyatı bir anda yükseliyordu. İçinde en çok 3-5 yüz kilo yaş odun bulunan arabalara 16-20 lira gibi hiçbir fakirin vermesine imkân olmayan bir fiyat istenilebiliyordu. Kömürler piyasadan çekilerek, iki gün önce yüzlerce çuvalın bulunduğu dükkânlarda yarım gram kömür kalmıyordu⁵¹⁹.

Altmış bine yaklaşan Konya nüfusu içinde mangal kömürüyle ısınanların miktarı az sayılamazdı ve bunlardan birçokları kilolarca değil, günlük kazançlarıyla uygun ve perakende olarak ihtiyaçlarını temin etmekteydiler. Konya'nın mangal kömürü ihtiyacı Akseki'den temin edilmekteydi. Sıvı yakacakların azlığı nakliyatta zorluğa sebep oluyordu⁵²⁰. 1940'da bir tek araba odun 15 liraya alınırды. Odun bir şekilde tedarik edilebiliyordu, asıl olmayan kömürdü. Konya'ya pek az denilecek kadar maden kömürü gelmekteydi⁵²¹. Fakat odunun da bulunmadığı zamanlar oldu

⁵¹² **Ekekon**, 27 Mart 1941, S:1627, s:2.

⁵¹³ **Ekekon**, 2 Eylül 1943, S:2101, s:2.

⁵¹⁴ **Ekekon**, 23 Eylül 1943, S:2110, s:2.

⁵¹⁵ **Ekekon**, 15 Temmuz 1940, S:1412, s:2

⁵¹⁶ Ziya Çalık, "*Bir Odun Deposu, İki Cepheli Menfaat Temin Eder*", **Ekekon**, 10 Eylül 1940, S:1460, s: 2.

⁵¹⁷ **Ekekon**, 19 Ekim 1940, S:1495, s:2.

⁵¹⁸ **Ekekon**, 22 Ekim 1940, S:1497, s:2.

⁵¹⁹ **Ekekon**, 16 Ekim 1941, S:1801, s:2.

⁵²⁰ **Ekekon**, 25 Ekim 1940, S:1500, s:2-3.

⁵²¹ Ziya Çalık, "*Yakacak İş, Yanılacak Dert Oldu*", **Ekekon**, 30 Aralık 1940, S:1556, s:2.

ve fiyatları hep yüksek kaldı. Konya'ya araba, deve, eşek, kamyon gibi vasıtalarla devamlı odun akımı olduğu zamanlarda bile fiyatlar yüksekliğini korudu. Sebebi de alıcıların gösterdiği heyecanlı istektir⁵²². Kömürü dediğimiz gibi bulmak daha zordu.

Bu durum üzerine belediye harekete geçerek, şehirdeki fakir halkın kışlık yakacak ihtiyacını ucuz bir surette temin maksadıyla 100 bin kilo odun ve 10 bin kilo kömür satın alınmasına karar vermiştir⁵²³. Bu konuda çeşitli kolaylıklar sağlanmıştır. Mesela 1939'da Konya pazarında satılmak üzere Hatip Nahiyesi dâhilinde 9 köye 12682 kental, serbest artırmayla 2216 kental meşe odunu için izin kâğıdı verildi. Yine Konya pazarında satılmak üzere Kızıl Viran Nahiyesi dâhilinde 6 köy halkına 16453, serbest artırma ile de 1620 kental meşe odunu ve 4050 kental meşe kömürü raporu tasdik ve merkeze verildi. Çumra, Ilgın, Akşehir, Kadınhanı, Karaman, Hadim, Beyşehir ve Bozkır ormanlarından yapılan raporlar Orman Müdürlüğüne onaylanmıştır. Beyşehir'e verilen miktar 989 kental kereste, 1412 kental meşe, 500 Gülnar, 699 ardıç, Akşehir'e de 2151 kental meşe izini verilmiştir. İzinlerini almayan köylülerin müracaatları için icap eden makamlara tebligat yapılmıştır⁵²⁴.

Halkın yakacak sıkıntısı büyük sorun olarak devam edince, bütün yurttaki bu sorunu ortadan kaldırmak için harekete geçilmiştir. Her şehir ve kasabada ucuz ve bol kömürle 3 liralık halk sobaları bulundu. Türkiye Kömür Satış ve Dağıtım Müessesesi bunun için geniş çapta harekete geçti. Etibank'a bağlı olan (Türkiye Kömür Satış ve Dağıtım Müessesesi) mevcut teşkilatını yurdun her şehir ve kasabalarına kadar genişletmiştir. Sermayesi 3 milyon olan bu müessese 25–30 milyonluk devir yapabilecek kapasiteye ulaşmıştır. Yurdun her köşe ve bucağına yetiştirilen bol ve ucuz kömürlerle birlikte "Halk Tipi" adındaki yeni sobalar da 3 lira gibi her keseye uygun düşen bir fiyatla dağıtıldı. Bu sobalar aynı zamanda fırın vazifesi de gördüğü için köylüler tezek yapmak ve yakmak külfetinden de kurtulması hesaplanmıştır⁵²⁵.

Bu az yakacakla iyi ısıtan sobalar üzerinde çalışmalar devam etmiştir. Maden kömürü dağıtımını işini üzerine alan makamlar küçük memurlara 50 kilo gibi

⁵²² **Ekekon**, 6 Temmuz 1943, S:2025, s:2.

⁵²³ **Ekekon**, 17 Ağustos 1943, S:2094, s:2.

⁵²⁴ **Ekekon**, 10 Ekim 1939, S: 1184, s:2.

⁵²⁵ **Ekekon**, 22 Ağustos 1941, S:1754, s:2.

az miktarda kömür isabeti üzerine 333 gramla odaları mükemmel ısıtan bir soba icadı düşünülmüş ve böyle sobalar ihale olunmuştur⁵²⁶. Belediye halkın muhtaç olduğu soba ve boru fiyatları işini de sabit bir formüle bağlanmıştır. Bu fiyat bültenine göre yeni saçlardan yapılmış olan soba ve boruların kilosu 200, kullanılmış saçlardan oluşturulmuşlar 175 kuruş üzerinden satılmıştır⁵²⁷.

Konya'da az bulunabilen kömürün hiç bulunamadığı zamanlar da olmuştur. Mesela Kasım 1941'de bir ayı aşkın kömür bulunamamıştır. Az miktarda gelenler de hemen satılmıştır. Gelen kömürlerde halka beşer onar kilo dağıtılmıştır. Birçok aile kömürsüzlükten dolayı sıkıntı çekmiştir. Bazı kimseler bu kömür buhranının Orman İdaresinin buna engel olduğuna, bazılarının da gelen kömürün bazı evlerde veya şurada burada depo edildiğini ve fiyatın yükselmesine sebep olduğunu ileri sürmekteydi. 1941'de 500–600 kiloluk bir araba odun 12–16 liraya, 40–50 kiloluk bir yük odunla 150 kuruşa satılmıştır⁵²⁸.

9 kuruştan 15 kuruşa yükselen mangal kömürü piyasada zor bulunmuştur. Kömürcülere gelen kömürler derhal çuvallarla satılmıştır. Çuvalla almak gücünde olmayan halk kömürsüz kalmıştır. Konya'da iki dükkânda satılmakta olan kömürün⁵²⁹ bulunmaması önemli bir sorundu.

Konyalıların alabilmesini temin edebilmek için, 1943'de Belediye kömüre narh koyarak, 17 kuruştan 13 kuruşa fiyatı çekmiştir. Belediyenin verdiği narhtan sonra kömürcülerde kömür bulunmaz oldu. Perakende satıcıların ifadesine göre toptancılardan ve köylüden ucuz fiyatla kömür temin edemediklerini söylemişlerdir. Gelen ihbar üzerine iki ortağın deposunda 45 ton ve başka birisinin deposunda 15 ton miktarında meşe kömürü sakladıkları görülmüş ve bunlar mahkemeye verilmiştir⁵³⁰. Fakat gene de kömür satıcısına belediye engel olamadı ve narhı artırmak zorunda kaldı. Bu gibi önlemler de sorunu çözmekten uzaktı. 1943'ün Kasım ayına baktığımız zaman bütün bir yazı kömür ve odunsuz geçiren koca bir şehir halkının hemen % 80i henüz kışlık yakacak odun ve kömürünü temin edememiştir. Her gün

⁵²⁶ **Ekekon**, 13 Kasım 1943, 2129, s:2.

⁵²⁷ **Ekekon**, 27 Kasım 1943, S:2135, s:2.

⁵²⁸ **Ekekon**, 14 Kasım 1941, S:1822, s:1.

⁵²⁹ **Ekekon**, 8 Ekim 1942, S:1964, s:2.

⁵³⁰ **Ekekon**, 7 Eylül 1943, S:2103, s:2.

sabahın erken saatlerinde odun alabilmek için yollara dökülenlerin boş dönüşleri cidden acınacak bir hal alıyordu. Şehre gelen tek tük araba odunları da alınacak gibi değildi. 400–500 kiloluk bir araba oduna 50–60 lira isteyen fırsatçılar da olmuştur. Hesap edildiğinde kilosu 10 kuruştan fazlaya geliyordu. Hâlbuki Belediyenin oduna 6,5 kuruşluk narh koymuştur. Eşek yükleri de öyle, 4 liradan aşağı veren köylü yoktu⁵³¹.

Mangal kömürüne gelince belediyenin daha önce verdiği 13 kuruş fiyattan sonra şehirde kömür bulunmaz olmuştur. Bunun üzerine belediye fiyatı arttırdı ve bir kömürcü bir miktar kömür getirtmiş ve 17 kuruşa satmaya başlamıştır. Odun mıntıkası olmadığından ait olduğu makamca maden kömürü yakan vilayetler arasına giren Konya'ya 1000 ton kömür kontenjanı verilmiştir. Halkın kömür ihtiyacı şöyle dursun, bütün okullarla resmi daireler bir sene önceki gibi yine odunsuz ve kömürsüz bir kışa mahkûm kalmıştır⁵³². Bu duruma çeşitli çareler aranmıştır. Konya demir yolu geçidinde idi. Bundan dolayı Maden kömürü yakmak mecburiyeti altına alınan bölgeler sırasına sokulmuştur. Bu durum karşısında odun ve meşe kömürü için pek az yerlerde kesim ve yakım yaptırılıyordu. Maden kömürü temin edilemeyeceğinden hükümet, vilayetimiz çevresine istenildiği kadar odun kömür kesim ve yakılmasına müsaade etmişti⁵³³. Şahsi menfaat peşinde koşan birkaç toptancı, elindeki malı sürebilmek için kesenin ağzını açıyor, piyasaya arz edilen her türlü gıda veyahut diğer ihtiyaç maddelerini toplayarak piyasaya hâkim olmak ve az zamanda çok para kazanmak sevdasına düşüyordu⁵³⁴.

Piyasada yokluk hüküm sürüyordu. Ot bağı teli bile ülkenin önemli ihtiyaçlarından görülüyor, temin edilebilmesi için gereken önlemler alınıyordu⁵³⁵. Ayrıca esnaf ve bilhassa kunduracıları ciddi surette sıkı çivisizlik buhranı vardı. Konya'ya gelen önemli miktarda çivi stoku, kent esnafını çırpındığı darlıktan

⁵³¹ **Ekekon**, 10 Kasım 1943, S:2128, s:2

⁵³² **Ekekon**, 10 Kasım 1943, S:2128, s:2

⁵³³ **Ekekon**, 21 Kasım 1944, S:2284, s:2.

⁵³⁴ **Ekekon**, 1 Temmuz 1943, S:2073, s:2.

⁵³⁵ **Ekekon**, 20 Haziran 1942, S:1916, s:1.

kurtarmaktaydı⁵³⁶. Sonraki tarihlerde çivi gelmeye devam etmiş, Konya'ya 10 ton inşaat çivisi, 500 kilo ufak tel çivisi ve 500 kilo kundura çivisi gelmişti⁵³⁷.

Bu arada halkın kıyafetleri de düşünülmüş. Ucuza giyinebilmeleri için Sümerbank yerli mallar pazarı yaptırdığı hazır elbise ve paltoları düşük fiyatla satmıştır. İlk önce 30 bin takım piyasaya sürüldü. Bu durum genelleştirerek devlet fabrikaları kumaşlarından her boy ve cinste elbise dikildi⁵³⁸. İktisat Bakanlığı, ayakkabıların çok lükse doğru gittiğini ve fiyatların da bu yüzden pahalılaştığını tespit etmiş, buna karşı halka ucuz ve sağlam şekillerde ayakkabı yapılması için bazı kararlar alınması zaruri görülmüştü. Bu maksatla erkek ve kadın için tek tip ayakkabı yaptırılması kararlaştırılmıştı. Diğer taraftan ayakkabıcılar, yazlık kunduralar için tahta ve ipten veyahut hariçten ithaline gerek olmayan yerli ham maddelerden kundura yapılmasını uygun bulmuştur. Bu maksatla bu tipten kundura yapacaklar arasında bir müsabaka açıldı. Kösele ve deri yerine kullanılacak maddeler daha ucuz olacağından, bu tipteki kunduralarda çok ucuz olacağından, bu tipteki kunduralarda çok ucuz fiyatla satılabilmıştır⁵³⁹. Ayakkabıları daha da ucuza temin etmek düşüncesiyle 1944'te deri ithali serbest bırakılmıştır. Böylece ayakkabı fiyatlarının yarıdan fazlaya düşeceği hesaplanmıştır⁵⁴⁰.

Tek tip halk ayakkabı yaptıran Hükümet, Beykoz Deri Fabrikası mamulü olan bu cins ayakkabı 18 lira fiyat üzerinden satışa çıkarmıştır. Sağlamlık ve ucuzluk noktasından rekabeti yok edecek şekilde üretilen bu ayakkabılar yurdun çeşitli bölgelerinde açılmış olan yerli mallar mağazalarında satılmıştır. Ekonomi ve bütçede bir yıkım sebebi olan mantarlı ve çift köseleli ayakkabılar yavaş yavaş ortadan kalkması amaçlanmıştı. Kadınlar içinde yeni tipte hem ayakkabı, hem de çorap üretildi⁵⁴¹.

Köylü için tek tip elbise yapılması düşüncesi uygulamaya geçirilmiş, bu kararın takibine memur edilen Sümerbank yerli mallar pazarına gönderilerek satışa çıkarılmıştır. Yerli ve dayanıklı kumaşlardan yapılan köylü elbiseleri beğenilerek

⁵³⁶ **Ekekon**, 2 Aralık 1941, S:1319, s:2.

⁵³⁷ **Ekekon**, 26 Mayıs 1942, S:1905, s:2.

⁵³⁸ **Ekekon**, 30 ağustos 1941, S:1761, s:2.

⁵³⁹ **Ekekon**, 2 Haziran 1942, S:1908, s:2.

⁵⁴⁰ **Ekekon**, 7 Mart 1944, S:2175, s:2.

⁵⁴¹ **Ekekon**, 22 Ocak 1944, S:2156, s:1.

rağbet görmüştü⁵⁴². Ayrıca köylüye buğday karşılığı pamuklu verilmişti. Ticaret Ofisi'nin köylü ve üreticiye dağıttığı pamuklu kumaşların dağıtma şekli şöyle olmuştur: Tanınmış manifaturacılar bu işte Ofise yardım etmişlerdir. Kumaşlar bu firmalara verilerek ve firmalarının köylere kadar uzanan teşkilatı ile kumaş verip karşılığında buğday toplamışlardır⁵⁴³. Şükrü Saraçoğlu Hükümeti'nin 1943'te aldığı kararlar dizisinde halka yardım edilmesi için şu kararlar alınmıştır: 140 liradan fazla ücret ve maaş alan geniş manasıyla bütün memur ve müstahdemlere birer kat elbiselik kumaş, 140 liradan aşağı olanlara ikişer kat elbiselik kumaş, 70 liradan aşağı ücret alanlara ayrıca birer ayakkabı verilmiştir⁵⁴⁴.

Münakalat Bakanlığı gıda maddelerindeki fiyat yüksekliğinin⁵⁴⁵, nakliye güçlüklerinden ileri geldiğini tespit ettiğinden, bundan böyle gıda maddelerinin ilk vasıtalarla sevk edilmelerini karar altına almıştı. Bazı tüccarların spekülasyona gitmemeleri için her tüccar belirli miktarlar dâhilinde mallarını sevk edebilmiştir⁵⁴⁶.

⁵⁴² **Ekekon**, 23 Mart 1943, S:2030, s:2.

⁵⁴³ **Ekekon**, 29 Aralık 1942, S:1995, s:2.

⁵⁴⁴ Baydar, **age.**, s. 18: Programın uygulama sınırları içinde, şehirlinin dar gelirli olarak saptanan 1.600.000 kişiye düşük fiyatla ekmek verildiği, tarımsal üretimi artırmak amacıyla 48.000 ton tohumluk dağıtıldığı, dar gelirli olarak tanımlanan kişi başına aylık 600 gram şeker verildiği ifade edilmektedir. Saraçoğlu söz konusu programda bulgur, pirinç ve yağ dağıtımında bulunduğu, ancak bu ürünlerin hükümetin elinde geçmediği veya geçen miktarında yetersizliği nedeniyle, ordu hastane gibi kuruluşlara verildiğini söylüyor. Savaş ekonomisinin ortaya çıkardığı bu karar daha sonra % 25 kararı olarak nitelendirilmiştir. **Age**, s.18.

⁵⁴⁵ Savaş yıllarını yaşayan Vehbi Koç'un o yılları anlatan sözleri olayların bütün açıklığı ile ortaya koyması gerçekten önemlidir. Koç şunları demiştir: “ ihtiyacımız olan mallar yeterince gelmediğinden, fiyatlar alabildiğine yükseldi. Büyük bir karaborsa başladı. Bu durumlarda, piyasada ihtiyaçtan az mal bulunduğu için, arz-talep kuralı alışverişe hâkim oluyor. İhtiyaç sahibi, malını kaçta bulursa almak zorunda kalıyor. Bu gibi satışlar, yasa dışı olduğundan, satan firmanın resmi kayıtlarına geçmiyor, fatura verilmiyor, devlet de bundan büyük zarar görüyordu. Karaborsadan anormal kazanç sağlayan insanlar, anormal derecede para harcıyor. Bir kısım halk yoksulluktan acı çekerken, öbür taraf zevk ve sefa içinde yaşıyor. Çeşitli sıkıntılar, acılar doğuyor. Böylece savaşlar, ahlakı o kadar bozuyor ki, önüne geçmenin imkânı kalmıyor.

Böyle durumlarda, hükümet iş sahiplerine kontenjanla bir ölçü içinde döviz veriyor. Bu dövizle mal geliyor. Siz malları mağazanıza getirip satıyorsunuz. Milli Korunma Kanunu çıkmış... Dükkanınıza gelen müşteriye, olan mal için yok diyemezsiniz... bu malı dükkana satmak üzere koyduğunuz zaman, iş satıcının vicdanına kalıyor. Malı satan satıcının aylık ücreti 500 lira... Satacağı mal, söz gelişi bir otomobil ise, Milli Korunma Kanunu gereğince, tanesi 300 lira... Karaborsa fiyatı 1500 lira... Bu kadar farklı rakamlar karşısında, alıcı, mal satan tezgâhtarına para vererek, ziyafet çekerek, şu veya bu şekilde elde ediyor.

Firma sahibi olduğum 1926 yılından 1939 yılına kadar kendim ve çalışan arkadaşlarımla dürüstlüğü için her türlü yemini edebilirim. 1939'dan 1946'ya kadar ise, kuruluş olarak ahlakımız bozuldu. Duyduğumuz ya da duymadığımız birçok olaylar geçti. Tabii bilerek bilmeyerek müşteri karşısında biz de lekelenedik” Koçak, **age.**, s.443.

⁵⁴⁶ **Ekekon**, 22 Nisan 1943, S:2043, s:2.

Yani II. Dünya Savaşı yıllarında her yerde olduğu gibi Konya’da da vurgunculuk yani ihtikâr önemli bir gündemi oluşturmuştur. Bu konuda Konya’daki gazete haberlerinin arasından örnek olarak seçtiğimiz, ihtikâr suçlarının bazıları şöyleydi: Çivi ihtikârı yapan bir kişi adliyeye gönderilmiştir. Demirciler içinde birisi her bir kilosunu 80 kuruşa sattığı tespit edilmesi üzerine hakkında kanuni takibat yapılmıştır⁵⁴⁷. Bir kilo çiviye 125 kuruşa satan bir kişi ihtikâr yaptığı gerekçesiyle adliyeye teslim edilmiştir⁵⁴⁸.

Ev ve mağaza kiralarının sebepsiz olarak yükseltilmesi de ihtikârdır. Milli Korunma Kanunu çerçevesinde bunlarla da mücadele edilmiştir. Mesela başa gelmiş bir olay bu durumu çok güzel özetler: Cadde üzerindeki dükkânlardan birinde bakkaliye ile uğraşan bir zat 1937 yılında dükkânını yıllık 160 liraya kiralamış, kira 1938’de 200, 1939 da 250 ve fakat 1940 için ise bu fiyat 360 liraya çıkarılmıştır ve kiracıya iki yol gösterilmiştir. Ya tahliye veyahut zammı kabul... Milli Korunma Kanunu her türlü ihtikârı önleyecek tedbirleri içermekteydi⁵⁴⁹. Bu kanuna dayanarak ev kiralarını haddinden fazla yükseltenler hakkında gerektiğinde kanuni muameleyle uğramışlardır⁵⁵⁰. Konya’ya gelen bazı kişilerde iyi bir evde oturmak için bol para vermişlerdir. Mesela 25 liralık eve 60 lira verenler vardır. Bu da kira fiyatlarının fırlaması açısından iyi olmamıştır⁵⁵¹.

İstasyon Caddesi’nde bir bakkal Belediyece tespit edilerek fiyatlardan fazlasına mal sattığı belirlenmiş⁵⁵² ve ilk defa olarak para cezasına 20 lira hafif para cezasıyla cezalandırılmıştır⁵⁵³. Sağlık sektöründe de ihtikâr görülmüştür. İlaçları fazla fiyatla sattığı tespit edilen eczacılar hakkında da tahkikat yapılmıştır⁵⁵⁴. Bira fiyatında ihtikâr yapan bir kişide cezalandırıldı. 25 lira ağır para cezası, 7 gün süreyle

⁵⁴⁷ **Ekekon**, 8 Ekim 1940, S:1485, s:2.

⁵⁴⁸ **Ekekon**, 19 Ekim 1940, S:1495, s:2.

⁵⁴⁹ Yalnız şöyle bir durumda vardır: 1942 yılının kış aylarında kurulan Milli Korunma Mahkemesi’nde görülen davalarda, daha çok, bakkal, kasap, kömürcü gibi, küçük dükkân sahibi esnafın yargılandığını ve açılan davaların çok kez mahkûmiyet ile sonuçlandığı görülür. Pek sık rastlanan bu tür davaların yanı sıra, büyük tüccar, fabrikatör, ithalatçı gibi grupların temsilcilerinin adlarına pek nadir rastlanması ilginçtir. Koçak, **age.**, s. 465.

⁵⁵⁰ Ziya Çalık, “*Kiraların Yükselmesi*”, **Ekekon**, 3 Nisan 1940, S:1328, s:2.

⁵⁵¹ **Ekekon**, 11 Ağustos 1939, S:1133, s:2.

⁵⁵² Tam tersi iş yapmaya çalışanlarda olmuştur. Ekekon’un gazete ilanında “halkımıza ve iktisadiyatımıza hizmet. Piyasadan daha ucuz şeker, kesme şeker: 40, toz şeker 37. hükümet caddesinde bakkal Veysel Aziz” diye bir bakkal ilanı vardır. **Ekekon**, 14 Mayıs 1940, S:1360, s:4.

⁵⁵³ **Ekekon**, 28 Kasım 1940, S:1528, s:2.

⁵⁵⁴ **Ekekon**, 12 Aralık 1939, S: 1235, s:2.

dükkânının kapatılması ve elde edilen 21 adet bira şişesinin de el konulmasına,25 lirayı geçmemek üzere hükmün kesinlik kazanınca yayınlanmasına ve 500 kuruş harcın alınmasına karar verildi⁵⁵⁵.

İhtikâr eğlence sektöründe de görülmüştür. Bazı içkili ve sazlı gazinolarda içki fiyatları çok pahalı olarak, şişesiz 70 kuruşa satılan tek el şaraplarının mezesiz 260 kuruşa veren yerler olmuştur⁵⁵⁶. Garsonların Belediye tarifelerini dikkate almadan, rasgele ücret vermeleri şikâyetlere sebep olmuştur⁵⁵⁷. Belediye kanunlarına aykırı hareket eden ekmekçi, kebabçı, aşçı, arabacı, kasap ve bakkal olmak üzere 420 esnaf cezalandırılmıştır⁵⁵⁸.

Kuzgun Kavak Mahallesi'nde okul çocukları için olan Grizet ve Şöyet kumaşlarının her bir metresini 130 ve 150'şer kuruşa satan kişiler ihtikâr yaptıklarından, haklarında zabıt tutularak adliyeye verilmişlerdir. Dolap Dere Mahallesi'nde dükkân ve ardiyesinde mevcut şişeleri gizli vasıtalarla fiyatından daha fazla fiyat olan 25 şer kuruşa satmak ve aranılan ardiyesinden 372 şişe bulunduğu halde müşterilerine olmadığını söylemek suretiyle ihtikâr yapmak suçundan dolayı hakkında tutulan zabıtlarla adliyeye verilmiştir⁵⁵⁹. Bir hırdavatçının, seyyar posta memuruna bir adet kurşun kalemi 40 kuruşa satmak suretiyle ihtikâr yaptığı ortaya çıkmıştır⁵⁶⁰.

Peyniri fazla fiyatla satmaktan ihtikâr suçlusunu olan kişi 25, hükümete ait olan hububatı satın almaktan suçlu olan kişi 25, aynı suçtan ceza alan kişi 25, hükümete ait hububat hissesini teslim etmeyen köylerden aldığı buğdaydan bulgur yapmaktan suçlu kişi 25, malını etiketsiz satmaktan suçlu olan kişi 25, benzinle motosikletle gezdiğinden dolayı 100 lira, aynı suçtan ceza alan kişi 100, buğday nakletmekten suçlu kişi 25, aynı suçtan gene 50 lira, evini yüksek fiyata kiraya vermektен suçlu olan kişi 276 lira, makara ihtikârından 10 lira para ve dükkânları

⁵⁵⁵ **Ekekon**, 23 Aralık 1941, S:1341, s:3.

⁵⁵⁶ **Ekekon**, 1 Temmuz 1944, S:2225, s:2.

⁵⁵⁷ **Ekekon**, 13 Şubat 1945, S:2318, s:2.

⁵⁵⁸ **Ekekon**, 8 Ekim 1940, S:1485, s:2.

⁵⁵⁹ **Ekekon**, 27 Eylül 1941, S:1785, s:2.

⁵⁶⁰ **Ekekon**, 7 Ekim 1941, S:1183, s:2.

kapatılmak cezalarına uğratılmışlardır⁵⁶¹. Dükkanında yarım kilo çay bulunduranlar bile kaçakçılık suçuyla karşılaşmış, karakola götürülebiliyordu⁵⁶².

Satmış olduğu naftaline verdiği fiyat faturasının kopyasını alıkoymamak suretiyle murakabe imkânını ortadan kaldıran kişi 50, hükümetçe el konan hububatı vesikasız olarak satın almaktan başka bir kişi 35, köylere götürmüş olduğu benzinin kilosunu birer havayı arpaya satmak suretiyle ihtikârda bulunmaktan bir kişi 150 lira ağır para cezasına ve 5 ay hapse mahkûm edilmiştir⁵⁶³.

Bu tür suç işleyenlerde hapse girenler olunca Konya'daki mevcut hapisane yetersiz halde gelmiştir. Konya Cezaevinin adli istatistiklerine göre tutuklu toplamı 650, hatta 700'e kadar yükselmiştir. Şubat 1940'da 116 kadın olmak üzere 468 tutuklu vardı. 17 büyük koğuşu vardı⁵⁶⁴.

Ekekon Gazetesi'ndeki M. Koner'in yazısı, ihtikâr olayının çok güzel bir tasvirini yapmıştır: "Bütün tüccar ve esnafımız Kapı Camisi'nde dini vazifeni yapıyorlar. Kul hakkı, namazla niyazla ödenmez... İhtikârı kime karşı yapıyorsunuz? Görüyoruz duyuyoruz ve anlıyoruz ki bir kısım tüccarlarımız, esnafımız fırsattan istifade yönünü tutmuşlar, ihtikâra sapmışlardır. Çarşıya çıkınız, göreceksiniz: mesela dün binlerce kilo kömür vardı, bu sabah bir kilo bile yok, bunun hepsi de dün satılmadı ya! Narh verilmiş veya iki gün sonra daha mühim bir fırsat var, pahalıya satılacak. Bugün bir kilo gaz bulamadık. Yahu daha dün mağazalar dolusu gazyağı vardı, arkası gelmeyeceği için ileride pahalıya satmak üzere eve, mahzene aşırılmış... Çarşıda bir metre kaput bezi bulmaya imkân yok. Bu kadar manifaturacının toplarla kaput bezi hemen bir, iki gün içinde bitmedi ya... Velhasıl bu hallere çarşıda, pazarda her gün tesadüf etmekteyiz. Anlamıyoruz ki kim kimi aldatıyor. Kim kimin sırtından geçiniyor. Farz ediniz ki böyle bir ihtikâr yüzünden, yani benim cebimdeki parayı adeta gasp ederek zengin oldun. Onun manevi cezası şöyle dursun, o parayı sende mi kalacak sanıyorsun? Bu zenginliği devam ettireceğini mi ümit ediyorsun? Katiyen... Harp zenginlerinin akıbetini görmedik mi? Beş liradan beş yüz bin lira yapanlar bir an geldi ki o beş lirayı da bulamadılar.

⁵⁶¹ Ekekon, 4 Kasım 1943, S:2126, s:2.

⁵⁶² Mehmet Özkardeş ile Meram Yeni Yol'da yapılan 12.08.2009 tarihli röportaj.

⁵⁶³ Ekekon, 13 Kasım 1943, S:2125, s:2, .

⁵⁶⁴ Ziya Çalık, "Konya Cezaevine Muhtaçtır", Ekekon, 29 Şubat 1940, S:1282, s:2.

Bunun için evvela Allah korkusu, sonra da vatan ve yurttaşlarının hukuku göz önüne alınmalı. Elini göğsüne koyarak kul hakkını daima gözetmelidir. Bir memlekette ihtikâr, yalnız vatandaşların birbirini aldatmaya, soymaya kalkışmaları değil, aynı zamanda memlekete asli bünyesini kemirmeye, zayıflatmaya doğru bir harekettir. Bunun için ihtikâr yapan, vatani bel kemiğinden saran bir yılan demektir. Şurasını iyi bilelim ki namını dediğimiz iffet dediğimiz büyük vasıf, yalnız bizim anladığımız manada beline pek olmak değil, aynı zamanda sözünde, sohbetinde, alışverişinde velhasıl bütün muamelelerinde dürüst, vatandaşlarının hakkını kendi hakkı bilir adam demektir. Nasihat kâfi... Şimdi şuraya kadar söylediğim şeyleri bize de bir numune olsun diye bir arkadaşım tarafından anlatılan bir sözle bitireyim. Harp esnasında Avrupa'da bulunan o arkadaş, bir gözlükçü mağazasından bir gözlük satın almak istemiş. Mağaza sahibi birkaç gözlük göstermiş, aynı numara ve aynı cinsten, aynı camdan olan bu gözlüklere çeşitli fiyat istemiş. Arkadaşım aynı şeylere böyle başka başka fiyat istemesinin sebebini sormuş. Ve tabidir ki bunlardan en ucuzunu almaya kalkmış. Mağaza sahibi bu gözlüklerden bir kısmının harpten evvel daha ucuza mal olduğunu, diğerlerinin harpten sonra nispeten pahalıya geldiğini ve en ucuza alacağı mal ile en pahalısı arasında katıyen bir fark olmadığını teyit etmiş. Şuna bakın. Bu bizde olsa hepsi daha dün Avrupa'dan gelmiş olurdu. İşte doğruluğun numunesi⁵⁶⁵ diyerek ihtikâr yüzünden mağdur olan insanların sözcülüğünü yapmıştır.

Bu duruma önlem olması için, hükümet stok yapmayı yasaklamıştır. Stok yapanlara ağır önlemler alarak, stokları tasfiye etmeye çalışmıştır. Herhangi bir maddeyi stok yapanların mevcutları beyanname ile bildirmeleri gerekmiştir. İhbar edenlere de ödül verilmiştir. İstifleri ihbar edenlere stok malının değerinde para yahut o malın yarısı oranında ikramiye veya aynı olarak verildi. Yapanlara ise 10 sene hapis ve 100 bin liraya kadar para cezası verilmiştir⁵⁶⁶.

⁵⁶⁵ M. Koner, *İhtikârı Kime Karşı Yapıyoruz*, **Ekekon**, 25 Kasım 1941, S:1829, s:1.

⁵⁶⁶ **Ekekon**, 24 Kasım 1942, S:1982, s:1.

D.II. II. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA KONYALILARIN ALMIŞ OLDUĞU SAVAŞ ÖNLEMLERİ

Türkiye her ne kadar savaş dışı kalmayı başarmış olsa da, savaşa girme ihtimali hep gündemde olmuştur. Dış baskılar ve iç dinamikler Türkiye'nin rahat bir soluk almasını engellemiştir. Durum böyle olunca ansızın gelebilecek savaşa karşı hazırlıklı olmak gerekiyordu. Bunun için bir dizi önlemler alarak, halk bu konuda bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Hükümet herhangi bir taarruz ihtimaline karşı halkın müdafaasını temin için kanunlar çıkarmış, tedbirler almış olmasına rağmen, 1939 yılı itibariyle hiçbir apartmanda korunma şartlarına tamamen uygun bir sığınak bulunmamaktaydı⁵⁶⁷. Türkiye'de ki bu durum Konya'da da farklı değildi. Bu konuda duyurularla halk bilinçlendirilmeye çalışılsa da, fazla bir ilerleme kaydedilememiştir. Konya'daki yaklaşık 53.000 civarında olan nüfus için sığınak yok denecek kadar azdı. Büyük apartmanların alt katları olsa da, onlarda odunluk ve kömürlük olarak kullanılmaktaydı⁵⁶⁸.

Ekekon Gazetesi bu konuda yazı dizisi çıkartarak konu hakkında bilgiler vermiştir. Burada hava taarruzu pasif korunma talimatnamesi anlatılmış ve korunmanın nasıl yapılacağı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca keşif uçakları, av uçakları, uçak bombaları, ışık bombaları, yangın bombaları, termit, tahrip bombaları anlatılmıştır. Gazete bu konuda çok önemli misyon üstlenerek bu konudaki yazılarını aralıksız devam ettirmiştir. Hafif-orta-ağır tahrip bombaları, sis bombaları, zehirli gaz bombaları anlatıldıktan sonra talimatnameyi yazmayı sürdürerek halkı bilinçlendirmeye çalışmıştır⁵⁶⁹. Bu talimatnamenin içeriğine bakacak; düşman saldırılarının nasıl olacağı hakkında bilgi verildikten sonra aktif ve pasif korunma vasıtaları ve tedbirleri üzerinde durulmuştur. Bu tedbirlerin iki türlü olacağından bahsedilmiştir.

A-Aktif korunma tedbirleri: Düşman hava vasıtalarına etki ederek taarruzlarını men etmektir. Bu vasıtalar; av uçakları, uçaksavar toplar topları,

⁵⁶⁷ Ekekon, 9 Ağustos 1939, S: 1131, s:3.

⁵⁶⁸ Ekekon, 17 Ağustos 1939, S:1138, s:1.

⁵⁶⁹ Ekekon, 13 Eylül 1939, S:1161, s:3. .

makinelî tûfekler, ışıldaklar ve dinleme aletleridir. Bunlar hükümet tarafından temin ve orduca teşkil ve idare edilir.

B-Pasif korunma tedbirleri: Düşman hava vasıtalarından doğacak olan zararları kaldırmak veya azaltmak ve bu nazarlardan iyice sakınmak için icap eden tedbirlerin alınmasıdır. Bu tedbirler toplu veya tek korunma tarzında olmak üzere şu gibi şeylerdir: Pasif korunma için halkın gösterilmesi ve aydınlatılması, hava haber verme hizmet, ışıkların söndürülmesi ve karartılması, çeşitli suretlerle gizleme, tertipleri yapılması, inzibat tedbirleri, tahrik bombalarına, yangın bombalarına ve zehirli gazlara karşı alınan tedbirlerdir. Sığınaklar temini, yangına karşı tedbirler, sıhhi ve sosyal yardım ve veteriner hizmetleri, enkazın temizlenmesi ve enkaz altında kalanların kurtarılması ve patlamayan bombaların kaldırılması, telefon, telgraf, elektrik, hava gazı, su ve kanalizasyon, gibi teknik işlerin yapılması icap eden yerlerde nüfus çokluğunun seyrekleştirilmesi ve boşaltılması gibi tedbirlerdir. Aile halkın korunma faaliyetinin temelini teşkil eder. Her ailenin korunmak için tedbir alması gerektiği belirtilmiştir⁵⁷⁰.

Şehir ve kasabanın birçok yerlerinde çıkacak yüzlerce yangının yalnız belediyeye ait itfaiye teşkilleri tarafından söndürülemezdi. Sıhhiyenin yüzlerce yaralıya ve zehirli gazlara tutulanlara hemen yardım etmesi mümkün olamayacağından, yine bunun gibi bütün milletin ihtiyacı olan sığınakların hükümet tarafından yaptırılması ve herkese parasız birer gaz maskesi verilmesi de mümkün değildi. Bundan başka hükümet hava hücumları esnasında tek mil evleri de birer sığınak haline getiremeyeceğinden ve bunun için kendini ve ailesini korumak tedbirlerinin bilinmesi ve her şeyden önce bunların temin edilmesi halkın başlıca vazifelerinden olduğu belirtilmiştir. Bu işin temin edilmesine memleketin müdafaa tertibatı daha kolaylaştırılmış olacaktı⁵⁷¹.

Bu sebepten bir aile içinde hizmet yapabilecek kimseler hava hücumlarına karşı gerek kendilerini ve gerekse aile efradını nasıl koruyabileceklerini ve hususta lazım gelen tedbirleri öğretilmeye çalışılmıştı. Bu tedbirler: 1-evdeki ışıkların söndürülmesi ve karartılması 2- yangına karşı gereken tedbirlerin alınması 3- zehirli

⁵⁷⁰ **Ekekon**, 15 Eylül 1939, S:1163, s:3.

⁵⁷¹ **Ekekon**, 18 Eylül 1939, S:1165, s:3.

gazlardan korunma tedbirleri 4- aile için bir sığınak yerinin temini 5- dışarıdan imdat gelinceye kadar yaralı, hasta ve zehirli gazlarla gazlanmış olanlara yapılacak ilk sıhhat yardım tedbirlerinin alınmasıydı. Evde yapılacak teşkiller: hava taarruzlarına karşı pasif korunma nizamnamesine göre içerisinde kurulan tek evler, birçok ailelerin oturdukları evler ve apartmanlardan her birinde oturanlar arasında hava pasif korunma işleri için birer ev hava korunma amiri, birer ev itfaiyecisi bulundurulması gerekli görülmüştü. Birçok ailelerle meskûn olan evlerde ve apartmanlarda ev hava korunma amirinden başka bir de yardımcı ve bir hasta bakıcı ve binanın büyüklüğüne göre ve oturanların adedine göre birçok ev itfaiyecisi yardımcısı, ev hava korunma amir yardımcısı (bunlar kapıcılarda olabilir) , ev hasta bakıcısı bulundurulması da gerekli görülmüştü. Her aile sığınağı için ev hava korunma amiri tarafından yine askerlikle ilgisi olmayan 18–60 yaşındaki erkeklerden yoksa kız veya kadınlardan bir sığınak amiri seçilecekti. Bu seçilenlerin isimleri, görevleri ve yaşları hava korunma amiri tarafından polis merkezine yoksa jandarma komutanlığına bildirilmiş ve bu makamlar tarafından hususi defterlere kaydedilmişti.⁵⁷²

Ev hava koruma amirinin vazifeleri olarak şunlar belirtilmiştir. Mesela yiyecek maddelerini zehirli gazlara karşı korumak için lazım olan sandık, saç, kutu, selofan kâğıdı, muşambalı kâğıt vesaire ile içecekleri korumak için sımsıkı kapanan damacana, şişe, sürahi, güğüm, teneke, kova vesaire tedarikini temine çalışır. Işıkların söndürülmesi ve karartılması nizamnamesine göre bina dâhilinden dışarıya hiç ışık sızmaması için lazım gelen hazırlıkların yapılmasını temin eder. Bina içinde alarm işaretini vermek için vasıtaları temin ederdi⁵⁷³. Ev sığınağının ve gazlardan korunma odasının iyi, eksiksiz sağlam bir vaziyette olmasını ve bütün delik ve yarıklarını kapamak ve camlara kâğıt yapıştırmak suretiyle takviye ederek hazır bir hale konulmasını temin eder. Ve sığınakta hareket tarzı hakkında sığınağın münasip bir yerine talimat asılmasını temin eder. Işıkların dışarıdan görünmemesi gereken bütün tedbirleri aldırır. Yangın için mevcut su kaplarının dolu bulundurulmasını temin eder. Yiyecek ve içeceklerin gaz geçirmeyecek surette kapalı kaplarda muhafaza altına alınmasını temin eder. Hava taarruzları devam ederken disiplini

⁵⁷² **Ekekon**, 18 Eylül 1939, S:1165, s:3.

⁵⁷³ **Ekekon**, 19 Eylül 1939, S:1166, s:3.

temin ve sığınaktakilerin maneviyatını kuvvetlendirir. Zehirli gazlara bulaşmış kimselerin sığınağa girmesini engellerdi⁵⁷⁴.

Savaş tehlikesi çok yakında hissedildiğinden halka ulaşabilmenin çeşitli yolları denenmiştir. Bu konuda sinemalarda konuyla ilgili filmler seyrettirilmiştir. Mesela gazlardan korunma filmi Konya'da seyrettirildikten sonra ilçelere gönderilmiştir⁵⁷⁵. Ayrıca Konya'da hava korunma tatbikatı yapılmıştır. Hava kuvvetlerinin saldırısı uçaklarımız tarafından temsili şekilde yapılmıştır. Buna karşı askeri komutanlık tarafından icap eden aktif müdafaa tertibatı alınmıştır. Siren sesleri verilerek halkın ne yapacağı anlatılmıştır⁵⁷⁶. Ayrıca hava taarruzu ışık söndürme⁵⁷⁷ ve pasif korunma denemeleri yapıldı. Bu tatbikatı gazete haberine göre anlatacak olursak eğer, şöyle bir durum olmuştur: Halkevinin şehrin çeşitli yerine konulmuş 21 hoparlöründen sabahtan itibaren bir hava tehlikesi olursa yapılacak işler alınacak tedbirler hakkında devamlı bilgi verilmiştir. Hoparlörlerin olduğu yerlerde yoğun bir halk topluluğu seferberlik boyunca düzenlenen emirlerin ana hatlarını ezberler gibi dinlemişlerdir. Şehirde hayat normal seyrini takip ediyordu. Yollar, kalabalık, işlerine, evlerine dönenler ve gezenlerle caddeler doluydu.

Tatbikat düzenlendiği gece saat 20.00'de her gece olduğu gibi kısmi bir sessizlik içinde, iş başında olanlarla devamlı bir hareket halindeydi. Tehlike zamanı yaklaştıkça herkes daha dikkatli davranmaya çalışıyordu. Ordu evinin geniş salonunda hakemler toplanmıştı. Yardımcı emniyet teşkilatı, kurs görmüş yaşlı gençler sessiz sedasız görevlerini almış bulunuyorlardı. Şehrin 6 yerine konulmuş alarm düdüğü, çanlar kısa aralıklarla çalınıyordu. Tehlike işaretinden 10–15 saniye sonra şehir lambaları sönyör ve 53 bin nüfuslu, 11 bin evli koca şehirde yalnız 16 lamba kalıyor onlarda maskelenmiş olarak. Böylece şehir karanlığa gömülüyordu⁵⁷⁸. Caddelerde muayyen geçit yerlerinde kamuflajlı lambalardan başka hiçbir ışık görülmecek şekilde düzenlenmişti. Hemen hemen birçok evlerde de karartma

⁵⁷⁴ **Ekekon**, 20 Eylül 1939, S:1167, s: 3.

⁵⁷⁵ **Ekekon**, 14 Eylül 1939, S: 1162, s: 2.

⁵⁷⁶ **Ekekon**, 23 Şubat 1940, S:1294, s:3.

⁵⁷⁷ Başta İstanbul olmak üzere, diğer büyük kentlerde yapılan karartma (pasif korunma) tatbikatları sırasında, karartma amacı ile kullanılan tüm malların fiyatlarının birdenbire yükseldiği görülüyordu. Koçak, **age.**, s.450.

⁵⁷⁸ **Ekekon**, 15 Mart 1940, S: 1312, s:2.

yapılmıştır. Vatandaşlar ışık sızması verip vermediğini bizzat kendileri kontrol etmişlerdir. Bilhassa ilerlemiş saatlerde koca şehirde bir ışık zerresi bile gözükmemiştir⁵⁷⁹. 7 ağustos 1943'ten itibaren hava taarruzlarına karşı ışıkların söndürülmesi ve karartılması nizamnamesi hükümleri dairesinde Konya'nın merkez ve merkeze bağlı yerlerde, şehir, kasaba ve köylerde (oba, yayla ve çiftlikler de dâhil) her tarafta ışıklar karartılması zorunlu tutulmuştur. Bu karartma aydınlatma yapan her yeri kapsamıştır. Bu emir ve bahsi geçen nizamname hükümlerine riayetsizlik ve ayıkırı hareket edenler haklarında havaya karşı korunma kanununun cezai hükümleri uygulanmıştır⁵⁸⁰.

Bu karartmalar sayesinde Konya'nın genel asayışı çok güzel bir seviyeye çıkmıştır. Bu zamanlarda çok önemli bir zabıta olayı kaydedilememiştir. Konya Emniyet Müdürü B.Hadi Eraybar bu zamanki asayiş ve emniyet durumunun daha öncekilere nazaran fevkalade mükemmel olduğunu gece gündüz zabıta teşekkülleri görev başında bulunmakla beraber Konya halkının da günün gereklerini iyi anladığından bahsetmiştir. B.Eraybar ışıkların maskelenme işinde de eksiği görülen ev, apartman ve dükkânlarla dikkatsiz hareket eden kamyon ve otomobillerle el fenerlerini maskelenmiş olanlara icap eden ihtarların yapıldığını ve bazı müesseseler için de gereken yerlere yazıldığını söylemiştir. İhtarlara rağmen düzeltmelerde bulunmayanlar hakkında kanuni işlemler yapılmıştır. Ayrıca kötü düşünce ile yalan yanlış rivayetlerde bulunanlarda kanuni takibata uğramıştır⁵⁸¹.

Şehir üç bölgeye ayrılmıştır. Hakemler bölgelerinin başında derhal incelemelere başlamışlardı. Etraf kararınca sokakta da kimse kalmazdı. Herkes bir yere siner, maskelenmiş lambaların etrafında yüzlerce halk toplanırdı. Bir ara Seferberlik Teşkilatının bile haberi olmadan, program harici düşünülen bir deneme uygulandı. Bir telefonla yangın ihbarı yapıldı. İtfaiye teşkilatı ihbarın 3.dakikasında yangın yerinde bulunmuştu. Sonuçta bu tatbikat çok başarılı bir şekilde sonlandırılmıştır⁵⁸². Ayrıca yürürlüğe giren İcra Vekilleri Kararı gereğince evlerin

⁵⁷⁹ **Ekekon**, 25 Kasım 1940, S:1524, s:1.

⁵⁸⁰ **Ekekon**, 7 Ağustos 1944, S:2241, s:1.

⁵⁸¹ **Ekekon**, 9 Aralık 1940, S:1538, s:2.

⁵⁸² **Ekekon**, 15 Mart 1940, S:1312, s:2.

ışıklarının karartılması işi kontrol edilmişti ve şehrin genel durumu beğenilmişti⁵⁸³. Her taraf kapatılmıştı. Ancak bazı evlerde çeşitli renkli kâğıt kullanıldığı ve bazı dükkânların vitrin ve kapılarının açıldığı takdirde ışık sızdırma durumu uygun görülmeyerek düzeltilmesi için ihtar edilmişti. Kontroller devam ederek ıslah etmeyenler hakkında kanuni gerekler yapılmıştır⁵⁸⁴.

Bunların dışında Konya'daki pasif korunma teşkilatına ayrılanlar için kurslar açılmıştır. Bu kurslarda çalışan ve ders veren öğretmenleri yetiştiren Ankara'da bir yüksek kurs açılmıştır⁵⁸⁵. Ayrıca herkes 12 yaşından 45 yaşına kadar beden terbiyesine mecbur tutulmuştur. Türk vatandaşlarının fizik ve moral kabiliyetlerini ulusal ve inkılâpçı amaçlara ve yurt savunması icaplarına göre yükseltmek ve oyun, jimnastik, spor faaliyetlerin ve esaslar dâhilinde sevk ve idare etmek vazifesini beden terbiyesi almıştır. Gençler için kulüplere girmek ve boş zamanlarında beden terbiyesine devam etmek mecburi tutulmuştur. Bu kararnamenin içeriğine bakacak olursak: 1- Ortaokul başlangıç yaşı olan 12 dâhil yaşından itibaren askerlik görevi sonuna kadar olan 45 dâhil yaşına kadar her erkek yurttaş ve 12 dâhil yaşından 30 dâhil yaşına kadar her kız ve kadın yurttaş beden terbiyesi ve spor mükellefiyetine dâhildi. 2- Resmi ve hususi daireler imkânları dâhilinde kendi çalışanlarının beden faaliyeti yapmasını temin edecek tedbirleri hazırlayacaklardı. 3- Her mükellef haftanın 7 gününde en az 4 saatlik beden faaliyeti yapardı. Çift, çapa, orak ve harman ile emsali işleri bilfiil yapanlar o işin devamı süresince izinli sayılırlar şeklinde insanlara görevler yüklenmişti⁵⁸⁶.

Bu alınan yeni kararlar doğrultusunda, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Konya İstişare Heyeti toplantısı önemli kararlar aldı. Bu karara göre Konya bölgesi üç mıntıkaya ayrılarak her bir mıntika bir kulübe verilmiştir. İdman Yurdu bulunduğu sahada kalacak ve civar mahalleri gençliği bu sahadan istifade edecekti. Gençler Birliği İstasyon Semtinde Kültür Park Sahası'ndan istifade edecekti. Selçuk

⁵⁸³ Almanlar Trakya'ya yaklaştıkları zaman karartma yapmak için Türkiye'nin diğer vilayetlerinde olduğu gibi Konya'da da duyurular yapılırdı. Dışarıya ışık sızmasın diye akşamları siyah perde çekilirdi. Almanların tehlikesi geçince yani Rusya'ya saldırınca bu uygulama Konya'da sona ermişti. Nuri İyisoy, Doğum Tarihi: 10.06.1928, Doğum Yeri: Konya-Merkez, Mesleği: Karayollarından Memur Emeklisi. Kendisiyle Meram Yeni Yol'da yapılan 12.08.2009 tarihli röportaj.

⁵⁸⁴ **Ekekon**, 2 Kasım 1940, S:1531, s:1.

⁵⁸⁵ **Ekekon**, 25 Ekim 1939, S:1197, s:3.

⁵⁸⁶ **Ekekon**, 19 Nisan 1940, S:1342, s:2.

Türbe Semtinde Kışla Sahası'ndan istifade edecekti. Kulüpler ilk tatbik şartı olarak icra vekilleri kararıyla 18–19 ve 20 yaşında olan gençler mecbur olarak kulüplere kaydedilecek ve her hafta dört saat mecburi olarak beden terbiyesi yapacaklardı. Bu hususların temini için mahalleler ve nüfustan resmi kayıtlar çıkarılmıştı. Spor teşkilatı olmayan kazalarda da yeni gençlik kulüpleri kurulması da karar altına alınmıştı⁵⁸⁷.

Bu kanun Temmuz 1940' ta uygulanmaya başlandı. İlk tatbikat olduğu için Konya'da başlangıçta yalnız üç sınıf bu mükellefiyete tabiydi. Yani 18–19–20 yaşındaki gençler bu davete okul öğrencileri ve askerler dâhil değildi. Onlar vazifelerini kendi okul vs kışlalarında yapacaklardı. Mecburi bu görev semt semt kurulmaya başlanan gençlik kulüplerinde öğreticilerin eli ve gözü altında yapılmıştı. Bu yaşlar içinde bulunan her genç haftada dört saat beden hareketleri, jimnastik ve benzeri oyunlar yapmaya mecburdu. Hazırlanmakta olan programda her vatandaşın kendi işinin geri kalmaması ve bundan genel hizmetin kötü etkilenmemesi konusunda dikkatli davranılmaktaydı. Davete uymayanlar veya devamsızlık yapanlar hakkında takibat yapılmıştır. Gençlik kulüpleri ile sıhhatli, kuvvetli gençler yetiştirmek ve yurt savunmasına hazırlamak amaçlanmaktaydı⁵⁸⁸.

Mükellefe tabi tutulan 18–19 ve 20 yaşlarındaki gençlerin sayısı kayıtlara göre 1100'ü bulmuştur. Böylece bu gençlere tebligat için ihbarnameler dolduruldu ve tebligat yapıldı⁵⁸⁹. Buna rağmen yaş sınırı içinde bulunan mükellef sayısı ile devam edenlerin arasında sayı itibariyle bir hayli büyük fark olmuştur. Bütün mükelleflerin gelmesi için önlemler alınmaya çalışılmıştır⁵⁹⁰. Ocak 1943'ten itibaren demiryollarındaki mükellefler ücret karşılığında günde sekiz saat çalıştırılması kararlaştırıldı. Yaşları 18 ile 40 yaş arasındakilere bu durum uygulanmıştır⁵⁹¹.

Konya Bölgesi Beden Terbiyesi mükelleflerinin kışlık çalışma programlarını ilgili ilk derslerin Belediye Sineması'nda verilmesi düşünülse de, sinemanın tamirinden dolayı ilk dersler halkevi toplantı salonunda yapılmıştır. Atış

⁵⁸⁷ **Ekekon**, 18 Temmuz 1940, S:1415, s:2.

⁵⁸⁸ **Ekekon**, 22 Temmuz 1940, S:1413, s:3.

⁵⁸⁹ **Ekekon**, 16 Ağustos 1940, S:1440, s:2.

⁵⁹⁰ Ziya Çalık, "Beden Terbiyesi", **Ekekon**, 15 Ekim 1940, S;1491, s:2.

⁵⁹¹ **Ekekon**, 9 Ocak 1943, S:1999, s:2. İş mükellefiyetiyle, Türkiye'nin mevcut sermayesi kısıtlı olduğu için, ilave iş gücü sağlanması da amaçlanmıştı. **BCA**, 030 10 133 959 11, s:2.

nizamnamesi, paraşütle kıtaların indirilmesi etrafında, açık bir dille ve mükellefleri yakından alakadar eden mevzular etrafında dersler verilmiş ve ayrıca toplu surette marşlarda öğretilmiştir⁵⁹². Ankara'dan gelen direktiflere göre; havadan kıta indirmelerine, paraşütçülere ve denizde çıkarmalara karşı o mahallin 15 km çevresi içinde bulunan 15 yaşını bitirmiş, 60 yaşını bitirmemiş olan bütün yurttaşlar silahla mukavemet etmekle mükellef olmuştur. Bu yaştakiler yılda en çok 72 saat bu mükellefiyeti başarmak için talim görmek mecburiyetinde olmuşlardı. Bunların talim ve terbiyesi, istihdam tarzları, bağlanacakları yerler bir talimatname ile tespit edilmişti. Bunların silahları, cephaneleri, talim ve terbiyeleri için gerekli bütün malzeme ve teçhizatı, hizmetin devamı müddetince işçileri Milli Savunma Bakanlığı bütçesinden karşılanmıştır. Hizmet sırasında yaralanan, ölenler hakkındaki askerlik mükellefi gibi muamele görmüşlerdir⁵⁹³.

Sığınak işi de Konya için çok önemli bir yer işgal etmiştir. Birçok yerde umuma ait sığınaklar yapılmış ve burada bulunabilecek vatandaşlarımızın korunması temin edilmiş olsa da, bu tam bir yeterlilik değildi. Bu konuda gazeteler, radyolar halkı bilinçlendirmek için faaliyette bulunmuşlardır. Herkesin kendi evinin bahçesine, değilse bile en yakınının bulunan bahçelerde bu sığınaklar oluşturabilecekleri üzerinde durulmuştur. Fakat bunu yaparken toprağımız alüvyonlu toprak olması sebebiyle az bir rutubetle çökebileceğini, bundan dolayı da sığınağı yaptıktan sonra, bu yıkılma durumunu göz önüne alarak, sığınakların takviye edilmesi gerektiği söylenmiştir⁵⁹⁴.

Bütün bu önlemlerin dışında TBMM fevkalade hallerde, seferlerde veyahut seferberliğe hazırlık esnasında vatandaşların hayatının koruyamamak, karışıklığa meydan vermemek için lüzum görülen şehir, kasaba ve köylerin tahliye edilmesi hakkında bir kanun müzakere ve kabul etmişti⁵⁹⁵. Ekim 1940 ayı içinde halka çeşitli duyurular yapılarak, 1900–1919 doğumuna kadar jandarma, gümrük ve orman sınıfına ayrılmış ve henüz askere sevk edilmemiş, hizmetini yapmamış olanlara

⁵⁹² **Ekekon**, 29 Ocak 1941, S:1578, s:2.

⁵⁹³ **Ekekon**, 8 Haziran 1944, S:2215, s:2.

⁵⁹⁴ **Ekekon**, 31 Mayıs 1941, S:1683, s:1.

⁵⁹⁵ **Ekekon**, 2 Eylül 1944, S:2253, s:2.

silâhına çağırılmıştır⁵⁹⁶. Avrupa’da savaşı devletlerde ise, Londra’dan bildirildiğine göre 60–65 yaşına kadar sağlıklı olan bütün erkekler askere alınmıştır⁵⁹⁷. Konya halkından olup o yılları görmüş olan Mehmet Özkardeş ile yaptığımız röportajda, babasının Alâeddin Tepesi’nde görevlendirildiğini, yaşlı insanlardan 2–3 insana dürbün vererek gözcülük yaptırıldığını, o zamanlar var olan su deposunun üstüne çıkıp düşman uçaklarını gözetlemek için görevlendirildiklerini söylemiştir. Çeşitli yaş guruplarındaki insanlar bu şekilde görevlendirilmiştir⁵⁹⁸. Askere gidenlerin aileleri de düşünülmüştür⁵⁹⁹. 1111 no.lu kanun gereğince askerde bulunan erlerin ailelerine yapılacak yardım takviye edilerek, yardım cetvelleri mahallelere asılmıştır. Bu doğrultuda 1940’ın Ağustos ayı içinde 60–70 aileye maaş ödenmiştir⁶⁰⁰.

II. Dünya Savaşı yıllarında Türk insanının içinde bulunduğu ruh halini ve yaptığı hazırlıkları Konya Ekekon Gazetesi şöyle yazmıştır: “Yurdumuzun korunması için akla gelen bütün savaş hazırlıklarımız yapılmış bulunmaktadır. Yurdun her tarafında cephe olduğu gibi cephe gerisinde de bütün hazırlıkların eksiksiz yapılması, hükümetimizin bütün emirlerinin bir makine düzeniyle ve şuurlu bir enerjiyle yerine getirilmesi çok sevindiricidir. Fakat ne yaklaşan bir tehlike bize endişe vermekte ne de verilen teminat gözümüzü karartmaktadır. Milletimiz maddeten ve manen her şeye hazırdır ve bu hazırlığımız günlük işlerimizin normal bir halde devamına da asla mani değildir. Ayırmadan herkes, bütün Türk milleti ağır başlı ve sessizlik içinde zerre kadar endişe duymadan her şeye hazırdır”⁶⁰¹ şeklinde hem halkın moral ve motivasyonunu artırmış, hem de yapılanları anlatmıştır.

Savaşın sıcaklığının hissedildiği o hassas günlerde siyasilerde halka konferanslar vasıtasıyla bilgi vermeye çalışmışlardır. Mesela bunlardan biri Haziran 1940’da TBMM ikinci başkanlarından Sivas milletvekili Şemsettin Günaltay tarafından Belediye Sineması’nda verilen konferanstır. Burada dünya durumu

⁵⁹⁶ **Ekekon**, 14 Ekim 1940, S:1490, s:4.

⁵⁹⁷ **Ekekon**, 12 Kasım 1941, S:1820, s:1.

⁵⁹⁸ Mehmet Özkardeş ile Meram Yeni Yol’da yapılan 12.08.2009 tarihli röportaj.

⁵⁹⁹ Muhtaçlar, dar gelirliler, çalışacak durumda olmayanlar ve çocuklar elden geldiğince koruma altına alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca askerlerlik görevi yapanların aileleri de unutulmamıştır. **BCA**, 030 10 133 759 11, s:4.

⁶⁰⁰ **Ekekon**, 17 Ağustos 1940, S:1441, s:2

⁶⁰¹ Ziya Çalık, “*Sükûn ve Vakar İçinde Her Şeye Hazırız*”, **Ekekon**, 9 Aralık 1940, S:1538, s:2.

karşısında siyasetimiz, Türk bütünlüğü, milli inancımızı ve huzurumuzu bozmaya uğraşan unsurlarla mücadele, Türk gençliğinin vazifesi gibi konulardan bahsedilmiştir. Konya'da bu konferansı azımsanmayacak kalabalıkta bir halk dinlemiştir⁶⁰². Daha sonraki zamanlarda İsmet İnönü Konya'ya gelmiş, kendisini karşılamak için kadın-erkek, küçük, büyük bütün şehir halkı o gün öğleden itibaren istasyona, meydan ve caddelere dökülmüştü. Mağaza, dükkân ve müesseseler, evler, meydanlar bayraklarla süslenmiştir. Konya'da iki gün kalan İnönü Konya halkı için moral olmuştur⁶⁰³.

⁶⁰² **Ekekon**, 20 Haziran 1940, S:1392, s:2.

⁶⁰³ **Ekekon**, 18 Kasım 1944, S:2283, s:1.

II. BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA, EĞİTİM-KÜLTÜR-SAĞLIK-SPOR VE İLETİŞİM

A. EĞİTİM-KÜLTÜR

A.I. OKUR-YAZARLIK

Osmanlı Devleti zamanında düşük oranda olan okur-yazarlık oranının ve aydın insanların sayısı olarak az olmasının acısını çok çeken Türk milleti cumhuriyetle beraber okuma-yazma seferberliğini başlatmıştır. Bu dönemde çocuklara verilen eğitimden ayrı olarak, okuma yazma bilmeyen veya eski yazı ile okuma yazma bilenlere yeni harfleri öğretmek için Millet Mektepleri açılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının talimatına göre 3 sınıf ve tek öğretmenli köy okullarının 5 sınıfa çıkarılmaları karar altına alınmış olduğundan 1939–1940 ders yılında bahsedilen okulların dördüncü ve 1940-1941’de de beşinci sınıfları açılmıştır⁶⁰⁴.

Bu çalışmalar yavaş yavaş meyvelerini vermeye başlamış,1935’te Türkiye’de okur-yazar nüfusu 2,5 milyonu geçmiştir.1935–1945 yılları arasında okuryazar nüfusumuz 4,6 milyona ulaşmıştır. Yalnız II. Dünya Savaşı yıllarında bu seferberlik hızını kaybetmiştir⁶⁰⁵.

A.II. İLK, ORTA ve YÜKSEK ÖĞRETİM

1939 yılı itibariyle Konya’nın eğitim alanında ihtiyaçlarını anlamak için halkın sesini dinlemek gerekir. Seçim bölgelerinde yıllık araştırma gezilerini yapan Konya milletvekillerinden Dr. Osman Şevki Uludağ, Şevki Ergun, Galip Güntekin halkevinde vatandaşlarla konuşma yaparak dilekleri tespit ettiler. Toplantıda CHP il yönetim kurul başkanı Halis Ulusan, Belediye Başkanın Dr. Muhsin Faik Dünder, Halkevi Başkanı Ferit Uğur, Parti Sekreteri ve çeşitli mesleklerden birçok vatandaşlar salonu tamamen doldurdular. Milletvekillerine kısaca şu istekler

⁶⁰⁴ Ekekon, 5 Ekim 1939, S:1180, s:2.

⁶⁰⁵ Gönül Güneş, **II. Dünya Savaşı Yıllarında Ankara’da Günlük Yaşam**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004, s.58.

iletmiştir: Köylerde beş sınıflı okulların açılması, Kız Lisesi, Erkek Öğretmen Okulu, Askeri Lise, Ticaret Okulu, Ziraat Okulunun açılması⁶⁰⁶.

O yıllarda eğitim veren bazı ilkokullar şunlardı: Altınçeşme (Çifte Merdiven), Akçeşme (Kara Kurt), Akif Paşa, Anafartalar, Cumhuriyet, Gazi Mustafa Kemal, Hâkimiyeti Milliye, İhsaniye, İnönü (1950’de istimlâk edildi), İsmet Paşa, Köprü Başı, Kurtuluş (Nakiboğlu), M. Şevket Paşa, Necati Bey, 19 Mayıs (Rehberi Hürriyet), Sadırlar, Şehit Sadık, Şükrü Doruk, Ulurmak, Topraklık, Kız Takibat (Kız. Öğr.) okulları vardı. Bunun dışında mesleki öğretim yapan okullar ise: Sanat Enstitüsü, Biçki Dikiş Yurtları ile Akşam Kız Sanat Okulu 1944’te birleşerek Kız Sanat Enstitüsü ismini aldı. Orta Ticaret Okulu, Ticaret Lisesi (1944’te açıldı) gibi okullar vardı. Bunların dışında Konya Lisesi ve Askeri Okullar eğitim vermekteydi⁶⁰⁷.

Türkiye’de resmi ilkokullarda çalışan öğretmenler 1931–32 ders yılında 14.064 iken bu miktar 1939–40 ders yılında 18.187’ yi bulmuştur. Hususi Türk ilkokulları ile ekalliyet ve yabancı ilkokullarda 1931–32 ders yılında 16973 öğretmen varken, 1939–40 yılında bu rakam 19,062’ye yükselmiştir⁶⁰⁸. İlköğretimden mezun olanların yıllara göre bakacak olursak 1937–38: 45759, 1941–42: 67378, 1943–44: 75286⁶⁰⁹.

1939’da Konya’da 21 okul, 107 öğretmen mevcuttu⁶¹⁰. Merkez Ortaokulunun sayısı 30 öğrenciden 1120 gibi büyük bir miktara ulaşmıştı. Konya Lisesi mevcudu da 134 öğrenciden 800’e yükselmişti. Bölge Sanat Okulu 82 öğrenciden 400 öğrenciye ulaşmıştı. Kız Öğretmen Okulunda ise daha önce 40 yatılı öğrenci varken 220’ye, yatısız öğrenci ise 420’ye ulaşmıştı⁶¹¹. Görüldüğü gibi okullara olan ilgi gittikçe yükselmiştir.

⁶⁰⁶ Ekekon, 17 Ağustos 1939, S:1138, s:3.

⁶⁰⁷ Muammer Muştâ, “Türkiye ve Konya’da Cumhuriyet Dönemi’nde Eğitim- Öğretim Hayat’ı”, **Dünden Bugüne Konya’nın Kültür Birikimi ve Selçuk Üniversitesi**, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya 1999, s. 308-312.

⁶⁰⁸ Ekekon, 19 Mayıs 1942, :1902, s:4.

⁶⁰⁹ İsmet İnönü, “İlköğretim Davamız”, **Konya Halkevi Dergisi**, S:70, Ağustos 1944, s:2.

⁶¹⁰ Ekekon, 5 Ekim 1939, S:1180, s:2.

⁶¹¹ Ekekon, 29 Ekim 1939, S:1201, :2.

1939–1940 ders yılında Konya ve merkeze bağlı yerlerde 5 sınıflı ilkokulların verdiği mezun sayısı 1108 erkek ve 322 kız olmak üzere 1430'du. Bu sayı yalnız Konya merkezinde ise 342 erkek ve 146 kız olarak 488'di⁶¹². Kız Öğretmen Okulu'nun orta kısmından 19, mesleki kısmından da 29 öğrenci diploma alabilmişti. Bölge Sanat Okulu'ndan ise mezun olan öğrenci sayısı 28'di. Bunlar 15 tesviyeci, 6 dökümcü, 6 modelci ve 1 marangozdu⁶¹³. Lise Mezunları da 700'den fazlaydı⁶¹⁴. 1940–1941 ders yılında Kız Öğretmen, Bölge Sanat ve Orta Okullardan 183 öğrenci mezun oldu. Konya Kız Öğretmen Okulu lise kısmından 60 öğrenci ve orta kısmından da 32 talebe mezun olmuştur. Konya Sanat Okulundan 24 öğrenci mezun olmuş ve 6 öğrencide bütünlemeye kalmıştır⁶¹⁵. Bunlardan 10 öğrenci tesviyeci, 4 demirci, 4 modelci ve 6 öğrencide marangozdu. Ortaokul ders yılı içinde Konya Ortaokulu'ndan 67 öğrenci mezun olmuştur.

Okulların eğitim-öğretim süreleri ve sınav sistemleri günümüzden biraz farklıydı. 1941 yılının eğitim-öğretim takvimi şöyledir: Lise öğretmen, Orta ve Meslek Okulları 21 Mart'tan 27 Mart'a kadar ve ilkokullarda 1 Nisan'dan 7 Nisan'a kadar sömestr tatili yapmışlardı⁶¹⁶. Milli Eğitim Bakanlığı'nın kararı gereğince bütün okullar 16 Mayıs 1941 tarihine kadar bütün faaliyetlerini bitirmişlerdi. Bütün ilkokullar bu tarihe kadar imtihanlarına son vermişler, orta, liseye, öğretmen okullarında 16 Nisan akşamı derslere son verilmişti. 21 Nisan lise bitirme imtihanlarına, 22 Nisan ortaokul elemeye, 30 Nisan'da sözlü imtihanlara başlanmıştı. Lise bitirme imtihanları 8 Mayıs'ta başlamış ve 12 Mayıs'ta hem ortaokulların sözlü imtihanları, hem lise devlet olgunluk imtihanları bitmişti. Öğretmen okullarının son sınıf sözlü imtihanları 26 Nisan ve 10 Mayıs tarihleri arasında yapılmıştı. Meslek okullarında son sınıf imtihanlarına 17 Nisan başlanmış ve 15 Mayıs'ta 1941 eğitim-öğretim dönemi sona ermişti⁶¹⁷.

Orta Öğrenim için kazalardan Konya'ya gelen birçok öğrencinin barınma meselesi oldukça düşünülecek bir haldeydi. Cemiyet tarafından 50 yataklı pansiyon

⁶¹² Ekekon, 18 Ekim 1940, S:1494, s:3.

⁶¹³ Ekekon, 9 Temmuz 1940, S:1407, s:2.

⁶¹⁴ Ekekon, 13 Temmuz 1940, S:1411, s:2.

⁶¹⁵ Ekekon, 17 Temmuz 1941, S: 1723, s:2.

⁶¹⁶ Ekekon, 15 Mart 1941, S:1617, s:2.

⁶¹⁷ Ekekon, 7 Nisan 1941, S:1636, s:2.

yapılmışsa da bunun yetersizliği üzerine Türk Maarif Cemiyeti 100 yataklı bir binanın yapılmasına karar vermişti. Konya bu önemli işle alakadar olarak pansiyon binası için eski rehberi Hürriyet Okulu yerini Cemiyete vermiştir. Yeni bina bu arsaya yapılmıştır⁶¹⁸. Bu bina 1941 yılının sonlarına doğru bitmiştir⁶¹⁹.

Kız öğrencilerine ulaşılmaya çalışılıyordu. Bu yolda açılan Akşam Kız Sanat Okulu Konya'da 1936'dan beri faaliyette bulunan ve memleket kadınlığı üstünde pek güzel etkileri olan bir kültür müesseseydi. Bu müessese iki yıllık bir tahsille mesleki ve teknik tahsil görmemiş kadınlara ev ve kadın işlerini öğretmekte, hayatını çalışarak kazanmaya mecbur olanları bir kadın sanatından meslek sahibi yapmaya çalışmaktaydı.

Biçki, dikiş, moda, çiçek, çamaşır ve nakış dersleri veren bu sanat yuvası her ders yılı sonunda bir sergi açmakta, öğrencilerinin yıllık faaliyetleri bu sergilerde Konya halkına gösterilmekteydi⁶²⁰. Akşam Kız Sanat Okulu sergisinde sergilenen ürünler olarak mükemmel goblenler bin itina ile hazırlanmış aplikasyonlar çamaşırlar, hesap işleri, çiçekler, şapkalar, mükemmel bluzlar, çay takımları, etamin üzerine yapılmış havlu, erkek ve kadın pijamaları, gömlekler vs. vardı⁶²¹.

Cihanbeyli'nde köylü çocuklarını yatılı olarak okutmak ve köy enstitülerine, köy öğretmeni yetiştirmek amacıyla, il bütçesiyle inşa edilen 5 bin lira keşifli, Cihanbeyli ilkokulunun temeli atıldı⁶²². Çocuk Esirgeme Kurumu'nda Konya Valisinin başkanlığında bir toplantı yapılarak Çocuk yuvası kurulması kararlaştırıldı. Elli yataklı olan planı ileride 100 ve 150 yataklı olabilecek şekilde yaptırılacak şekilde planlanmıştır⁶²³. Çeşitli kurumlar okul çocuklarına yardımlarda bulunmuşlardır. Çocuk esirgeme kurum Konya merkezi, kıymetli idare heyetinin alaka ve faaliyeti neticesi olarak bu sene her seneden fazla mesai sarf etmişti. Şöyle ki 1940-41 ders yılı içindeki ilkokullara devam eden 206 çocuğa öğle yemekleri verdiği gibi bunlardan 101 çocuğa okul formasına uygun elbise yaptırmış ve bir kısmına da kasket, ayakkabı, çamaşır ve okul kitapları almak gibi yardımlarda

⁶¹⁸ Ekekon, 24 Mart 1941, S:1624, s:2.

⁶¹⁹ Ekekon, 24 Eylül 1941, S:1782, s:2.

⁶²⁰ Ekekon, 29 Haziran 1944, S:2224, s:2.

⁶²¹ Ekekon, 19 Mayıs 1941, S:1672, s:2.

⁶²² Ekekon, 7 Mayıs 1942, S:1897, s:1.

⁶²³ Ekekon, 8 Temmuz 1944, S:2228, s:2.

bulunmuştur. 23 Nisan 1941’de tertip ettiği çocuk balosu ile 68 lira kadar bir gelir temin etmiştir⁶²⁴.

Bunların dışında okulların odun ve kömür ihtiyacı giderilmeye çalışılmış ve sıra ile okullara linyit kömürü ve odun dağıtımına başlanmıştır⁶²⁵. Dünyanın ve Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik şartlar bilhassa savaşın sonlarına doğru artmış olan kâğıt yokluğu, kitap yayınına hiç tesir etmemiş gibiydi. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan Türkiye bibliyografyası ve radyo kitap saati konuşmaları, bize 1944 ‘ün en çok kitap yayınlanan yıl olduğunu gösteriyor. Bu ilk bakışta sevindirici bir olaydır. Yılda 2051 eser basılması çok güzel bir olaydır. Göğüs kabartacak bir durumda ise de halk kültürü ve edebiyat bakımından iş tamamıyla bunun tersidir⁶²⁶. Milli Eğitim Müdürlüğü Belediye Sineması’na gelen kültür filmlerinden öğrencinin istifade etmesini tavsiye edince, Konya öğrencilerini grup grup sinemaya taşıdılar⁶²⁷. Ayrıca yeni sinemada da ilkokul öğretmenlerine eğitimsel amaçlı Tarzan gibi filmler gösterilmiştir⁶²⁸.

Milli Eğitim Bakanlığı köy kalkınmasına çok önem vermekteydi. Bakanlık bütün köylere sanayi kültürünü sokmak amacıyla müfettişlerinden bir ikisi köylere gönderilerek incelemeler yapılmıştı. Amaç, demir işlemlerini bilmeyen köylere usta bir demirci öğretmen gönderilerek, bu öğretmen tarafından köylüye demircilik dersleri verilecekti. Dersler birkaç ay sürdükten sonra demirci öğretmen bütün alet ve edevatını köyde bırakarak, diğer köylerde de aynı şeyi yapmak üzere oradan ayrılacaktı⁶²⁹. Kasım 1940’da Ayrancı’da açılan kurstan 9 Demirci ve 9 Marangoz olmak üzere 18 kişi mezun olmuştur⁶³⁰. Doğan Bey nahiyesi kursunda 4.5 ayda verilen eğitim iyi sonuçlar vermiştir. Kursun sonunda Bölge Sanat Okulu marangozluk ve demircilik şefleri huzurunda yapılan sınav sonucunda marangozluktan 11, demircilikten 14 mezun verilmiştir. Kurslara talebin çok olmasına karşı, öğrenci sayısının az olmasının sebebi ise malzeme eksikliğinden

⁶²⁴ Ekekon, 29 Kasım 1941, S:1831, s:1.

⁶²⁵ Ekekon, 20 Şubat 1943, :2017, s:2.

⁶²⁶ Fuat Tuygan, “Yeni Yayın”, **Konya Halk Evi Dergisi**, Aralık 1944- Ocak-Şubat-Mart 1945, S:74-77, s.58-60.

⁶²⁷ Ekekon, 18 Şubat 1943, S:2016, s:3.

⁶²⁸ Ekekon, 3 Mart 1945, S:2326, s:2

⁶²⁹ Ekekon, 7 Ağustos 1939, S:1129, s:2.

⁶³⁰ Ekekon, 18 Kasım 1940, S:1518, s:2.

dolayı bütün isteklilerin kabul edilememesiydi⁶³¹. Köy eğitimcileri vilayetçe satın alınan 50 pulluk ile sebze tohumları dağıtımını yaptılar. Bunun sayesinde çeşitli ziraat için eğitimciler örnek olmuştu⁶³².

Cumhuriyet döneminde Konya'nın ilk yüksek okulu 1926–1927 yılında açılan ve 1929–1930 eğitim-öğretim yılında Ankara'ya nakledilen Orta Muallim Mektebi'dir. 1930'dan 1945 kadar geçen dönemde Konya'nın gündeminde bir yüksek okul talebi yoktur⁶³³. Bu yolda ses getirebilmek için İstanbul Mahmut Paşa İlkokulu'na 1943 yılında tayin olan Ali Kemal Akça, İhsan Hınçer ve Dr. Feti Uğur'la birlikte 1944 yılında Konya Yüksek Öğrenim Yaptırma Derneği kurucu üyeleri oldular⁶³⁴.

A.III. HALK EVLERİ

1930'lardan sonra, Cumhuriyet devrimlerini halka daha iyi anlatmak, onları daha iyi korumak ihtiyacı ortaya çıktı. O zamana kadar önemli siyasal ve kültürel hizmetler yapmış ve artık tarihi görevlerini tamamlamış olan Türk Ocakları kaldırılarak (Nisan 1931), Halk Evleri kuruldu (Şubat 1932). Öğretmen derneklerinin de güçleri de bu yeni kuruluşlara aktarmaları istendi ve hemen hepsi bu amaçla kapatıldı⁶³⁵.

Çoğunlukla öğretmenlerin görev aldığı Halk Evlerinde şu çalışma şubeleri vardı:

1. Dil, edebiyat, tarih
2. Güzel Sanatlar
3. Temsil
4. Spor
5. İçtimai yardım
6. Halk dersane ve kursları

⁶³¹ Ekekon, 7 Mayıs 1940, S:1354, s:2.

⁶³² Ekekon, 10 Nisan 1941, S:1639, s:2.

⁶³³ Günümüze Konya, s.297.

⁶³⁴ Mehmet Ali Uz, **Konya Kültürüne Hizmet Edenler**, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., Konya 2003, s.137.

⁶³⁵ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a)**, Alfa Yay., İstanbul 1999, s.351

7.Kütüphane ve neşriyat

8.Köycülük

9.Müze ve sergi

Halk Evleri belirtilen alanlarda çok önemli etkinlikler gösterdi. Cumhuriyet ilkeleri ile Cumhuriyet Halk Partisi'nin görüşlerini de yaymayı amaç edinmişlerdi. 1932'de 24 Halk Evi ve 34.000 üyesi varken, 1938'de 209 Halk Evi ve 100.000'den fazla üyesi vardı.1938'de bu kurumlara konferans, sergi, tiyatro, kütüphane vs. için 7 milyona yakın katılım olmuştu.

1940'larda itibaren Milli Eğitim Bakanlığının klasik eserleri Türkçeye çevirtip yayınlama yolundaki yoğun çabaları da önemli bir halk eğitimi çalışmasıdır⁶³⁶. Konya'daki Halk Evlerine baktığımız zaman çeşitli etkinlikler düzenlemişlerdir. Hafta sonları keman ve piyano dersleri verilerek, okuma yazma kursları açılmıştır⁶³⁷. Resim kursu verilerek öğretmeni Ankara'dan getirilmiştir⁶³⁸. Haftanın her Salı günü öğleden sonra halkevinde bir çocuk saati düzenlenmiştir⁶³⁹. Bunların yanında halkevinde her Pazar günü milli saz konseri aralıksız olarak verilmiştir⁶⁴⁰.

Halkevinde millî saz konserlerine ilgi çok yoğundur. Mesela 19 Nisan 1942 tarihinde Çopur İsmail, Silleli İbrahim, Murat gibi halk sanatçılarından oluşan bu kadro büyük bir ilgi ile karşılanmış ve salon baştanbaşa dolmuştur. Bu yoğun ilgiyi değerlendirmek için Halkevinde konu ile ilgili bir kurs bile açılmıştır⁶⁴¹.

A.IV. KÖY ENSTİTÜLERİ

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından sonra kırsalda yaşayan insanların bilgi, bilinç ve beceri olarak belli bir düzeye çıkarılması hedeflemiştir. O günkü ekonomisinin başlıca dayanağını oluşturan tarım kesiminin teşkilatlandırılması, ihtiyaç duyulan sosyal yapı değişiklikleri ve bu kesimin eğitimi hükümetlerin önüne önemli bir gündem maddesi olarak gelmiştir. Köyün canlandırılması, köylünün

⁶³⁶ **Age.**, s:351.

⁶³⁷ **Ekekon**, 29 Kasım 1940, S:1529, s:4.

⁶³⁸ **Ekekon**, 24 Ağustos 1944, S:2249, s:2.

⁶³⁹ **Ekekon**, 31 Aralık 1942, S:1996, s:1.

⁶⁴⁰ **Ekekon**, 23 Mart 1943, S:2030. s:2

⁶⁴¹ **Ekekon**, 23 Nisan 1942, S:1891, s:2.

okutulması, 1930'lardan beri gündemdedir. Ancak çeşitli girişimler sonuç vermemiştir.

II. Meşrutiyet döneminden beri gelen köy için öğretmen yetiştirme görüşleri, tecrübeleri ve projeleri vardır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında ülkemize çağrılan yabancı uzmanların bu konudaki benzer görüşleri de hazırlamış oldukları raporlarında dile getirilmiştir⁶⁴².

1940'a gelindiğinde 6 yaşın üstündeki nüfusun %78'i okuryazar değildi. Köylerde bu oran % 90'dı. Ayrıca köyler, sağlık, temizlik, gelişme imkânlarından uzaktı⁶⁴³. Bu yaygın bilgisizlikte daha etkin mücadele etmek, bunu yaparken köylerin sosyal ve ekonomik yapısında öğretmen ve eğitim kanalıyla düzenlemeler, gelişmeler sağlamak gerekiyordu. Köye gitmek istemeyen öğretmenlerin verimi düşük olduğundan, bizzat köylü kökenli birisini öğretmen olarak yetiştirmek gerekiyordu. Böylece köye yararlı olabilecek öğretmenlerin bir elinde kalem, kitap bulunurken diğer nasırlı elinde, kazma, kürek, çapa, bağ makası, keser bulunacaktı.

Bu durumun fikir babası olan Saffet Arıkan'ın öncülüğünde⁶⁴⁴, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ile İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un gayretleriyle⁶⁴⁵ 1940 tarihli kanunla, tarım işlerine elverişli arazisi bulunan köylerde, beş yıl öğretim süreli Köy Enstitüleri açılmıştır. Daha önce açılan Köy Öğretmen Okulları da, Köy Enstitüsü biçimine dönüştürülmüştür. Köy Enstitülerine, beş sınıflı köy okulunu bitiren ve yetenekli köy çocuklarının alınması kanunda belirtilmiştir⁶⁴⁶. İlk başta bu enstitülerdeki öğrenci sayısı köy öğretmen okullarında okuyan 1000 öğrenci ile birlikte 6000'i bulmuştur. Bakanlık enstitüler masrafı karşılığı olarak

⁶⁴² Cavit Binbaşoğlu, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi**, Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yay., Ankara,1999, s.233.

⁶⁴³ 1935 yılında yapılan nüfus sayımına göre, Türkiye'de erkeklerin ancak % 23,3'ünün ve kadınlarında % 8,2'sinin okuma-yazma bildiği belirtiliyordu. Bu oran, nüfusu 10.000'den aşağı olan yerlerde toplam % 10,7 ve yukarı olan yerlerde ise %40,3 idi. İstatistik sonuçları, ülkenin ilköğretim eksikliği ile ciddi bir biçimde mücadele etmesi gerektiğini gösteriyordu. Kentlerde ve kasabalarda ilköğretim çağındaki çocukların % 80'i okula gidebilirken, bu oran köylerde % 26'ya düşüyordu. Üstelik köy okullarının büyük bir kısmı üç yıllık okullardı ve bu okullara devam eden çocuklar, olağan beş sınıflı ilkokulu da bitirememiş oluyorlardı. Oysa nüfusun % 81'i kırsal alanda yaşıyordu. Mevcut 40.000 köyden 31.000'inde okul bulunuyordu ve görevlendirilecek 20.000 öğretmene ihtiyaç vardı. Koçak, **age.**, c. 2, s. 115.

⁶⁴⁴ Koçak, **age.**, s. 118.

⁶⁴⁵ Akyüz, **age.**, s. 339.

⁶⁴⁶ Mustafa Özodaşık, **Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları 1923–1950**, Çizgi Kitabevi Yay., Konya 1999, s.233–234.

1.240.000 lira tahsisat koymuştur. Ayrıca enstitülerin bilhassa ziraat sahasındaki faaliyetleri için bütçesine 24.000 lira koymuřtur⁶⁴⁷.

1943 yılında Konya Milletvekili Sadi Irmak'ın konuşması Köy Enstitüleri hakkındaki o günün görüşlerini yansıtmaya açısından önemlidir. Sadi Irmak konuşmasında: “Köy Enstitüleri köye giden en kestirme yolu açtılar, şimdi de köye birer sağlık teknik ve modern ziraat giriyor. Sağlık Bakanı her köye bir ebe, on köye bir sağlık memuru ve köy mıntikasına bir hekim yollayacağını vaat etti. Milli Eğitim Bakanı, Köy Enstitüsü öğrencilerinin bu yıl beş bine çıkacağını müjdeledi.

Her üç bakan tazminat ve meşrutiyet aydınlarının “romantik” görüşleriyle değil, gerçekleri oldukları gibi kavrayan realist bir zihniyetle hareket ettiklerini söylediler. Bu projede amaç köyün kalkınmasında devlet sermayesi kadar bizzat köylünün çalışması da rol oynamasıdır. Köye öğüt vermekten ziyade çocuğunu alıp yetiştirmek ve bu yetişmiş çocukları köy kalkınmasında temel dayanak noktası olarak kullanılacaktı. Köylüler bilgi ile olduğu gibi teknik vasıtalarla da donatılacaktı. Sonunda toprak davası kökünden halledilecek, işlenmeyecek toprak bırakılmayacağı gibi topraksız köylü de kalmayacak” diyerek durumu çok güzel özetlemiřlerdir⁶⁴⁸.

B.SAĞLIK

B.I.KONYA'NIN SAĞLIK SORUNLARI VE MÜCADELELER

Konya'da savaş yıllarının getirdiği olanaksızlıklar, insanların bilinçsizliği gibi etkenlerle birçok hastalık ortaya çıkmıştır. şehirler ve köylerde hastalıklarla büyük mücadeleler yapılmıştır. Öncelikle köylerin durumu çok düzensiz ve sağlıksızdı. Buradaki halkta kendilerini hastalıktan korumasını bilmediklerinden sağlıkları iki yönden daima tehlike altında olmuştu. Birincisi evlerinin yapılış ve düzenlerinin fena oluşuydu. Bazı köylerin derin çukurluğunun hala bulunmayışı, hatta bazılarında hiç bulunmayıp açıkta, bahçelerde, rast gelinen yerlerde, akarsu varsa onun kenarlarında ihtiyacın defedilmesi, ahırların uygunsuz tertipleri,

⁶⁴⁷ **Ekekon**, 18 Mart 1940, S:1314, s:2.

⁶⁴⁸ Sadi Irmak, “*Köy Davası Bütün Gereklileriyle Ele Alınıyor*”, **Ekekon**, 3 Haziran 1943, S:2061, s:2.

gübrelerin köy meydanlarına yığılması ve ahır sekisi diye ahırın içinde insanlar için yerler ayrılıp⁶⁴⁹ kısım oralarda yatılması gibi şeylerdi. Bu durum hastalıklara davetiye çıkarmıştır.

Bazı hastalıklar yaygınlık ve tehdit arz ederek toplumu etkileyebilir. Konya II.Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda gündemini en çok meşgul eden hastalık "Sıtma"dır. Sıtmayı yapan nedenler yıllarca saptanamamış, yapılan araştırmalar sonucu anofel isimli sivrisineğin sıtma virüslerini bir insandan diğer insan taşıdığı anlaşılmış, ancak bu hastalığın tedavisi uzun senelerin geçmesiyle gerçekleşmiştir. Konya'da sıtma mücadelesi bir devlet politikası olarak ele alınmıştır.

Bazen bu mücadelede başarılı olunmuşsa da hastalık sık sık hortlamıştır.1917–1923 senelerinde halkın % 70'i sıtmaya yakalanmış, bu oran 1942-1943 senelerinde % 35'e düşmüştür.

Devlet ilk zamanlarda sıtma tedavisinde ilaç kullanmış, fakat sonraları sivrisineklere ortam hazırlayan bataklık ve sazlıkların kurutulması ile daha etkili olunacağı anlaşıldığından çalışmalarını bu yönde yoğunlaştırmıştır.

1934 yılında Konya valisi bulunan Cemal Bardakçı, o tarihlerdeki Sıtma Mücadele Başkanı Dr Cevdet Bey ile birlikte Konya ve kazalarında etkili çalışmalar yapmış, birçok bataklığın kurutulmasında etkili olmuşlardır. Konya kara iklimine sahip olmasına karşın etrafı göl ve akarsular ile çevrilidir. Beyşehir Gölü'nden Çarşamba Kanalı ile gelen su Çumra ve Konya Ovası'nı suladığı gibi, bazen suyun fazla gelmesi ile taşan sular dingin ve durağan su birikintilerinin oluşmasına neden olmuş dolayısıyla sazlık ve bataklıklar kendiliğinden meydana gelmişlerdir. Hayıroğlu, Bakırolu, Alemdar, Küçükköy gibi yerlerdeki su birikintileri bunlara örnek olarak gösterilebilir⁶⁵⁰. 1940 yılında Sıtma Konya merkezde ve civarda çok geniş alanlara yayılmıştır. Sıtma mücadelesi her gün yüzlerce müracaat yapılmış ve

⁶⁴⁹ Gazete yazısında evlerin durumu şu şekilde tasvir edilmişti. "Evlere baktığımızda basık tavanlı ve iki üç ufak pencere olan odanın pencereleri kâğıtlanmış, hiç açılmıyordu. Yalnız kapı kalmış, soba kurulmuş, yanına ip gerilip yaş çocuk bezleri asılmış. Odanın içine fena kokulu su buharı yayılmış. Sobanın üzerine sıcak su veya tenekesi, mangalın üstüne de yemek tenceresi konmuş, bunların buharları hamam gibi, fakat pis kokulu olarak odayı doldurulmuştur. Hasta muayene olunca zatüre gibi göğüs hastalığı görülürdü. Pencereler açılmaz ki odanın havası değişsin, temizlensin. Ciğerler kanda temiz hava ister. Böyle bir ortam hastalık uzar gider veya ölür. Azmi Avcıoğlu, "Köylülerimizle Sıhhat Korumaları üzerine konuşmalar", **Ekekon**, 4 Ağustos 1939, S:1127, s:3.

⁶⁵⁰ Odabaşı, **age.**, s.137.

eczanelerde devlet kinini kalmamıştır. Eczanelerde olduğu gibi bayilerde de kinin kalmamıştır⁶⁵¹. Fakat önemli olduğu için kinin başka yollarla temin edilmeye çalışılmıştır. Bu durumdan dolayı ellerinde 100 gramdan fazla kinin bulunduranlar beyanname vermek zorunda kalmışlardır⁶⁵².

Hastalıkların yayılmasına sebep olan sineklerle mücadele için 1939 yılı Mart-Eylül arasında şu işler yapılmıştır. 7 ay içinde muayene olanların sayısı 124.763 'e ulaşmıştır. Tedavi edilen hasta adedi 53.906'dır. Bu kadar hastaya sarf edilen kinin miktarı da 410 kilo 738 gramdır. Bunlardan başka küçük çocuklarda da 44.961 ökinin verilmiştir. Sıtma mücadelesinin tedaviden gayri sıtmanın kaldırılması hakkındaki çalışmalarında da 107 teneke petrol, 120 kg 470 gram Paris yeşili sarfıyla sürfe ve 56 kilo kilsekt sarfıyla de anaç sinek mücadelesi yapılmıştır. Yeniden açılan kanal 34.065 m ark 4.100 m temizlettirilen kanal 121.111 m ark 386.913 m.dir. Mücadelede 38320 çukur doldurulmuş, 670 göl temizletmiş, 600 m dere temizlettirilmiştir. Açılan çeşitli kanallar üzerinde yapılan köprü adedi de 10'a ulaşmıştır⁶⁵³. 1940'da, ise 2340 kilo mazot, parise yeşili 208, kilsekt 724, 14680 m kanal, 12180 m ark açılmış, 153900 m kanal, 364785 m ark temizlenmiştir.23 hektar bataklık kurutulmuş, 19663 m miki çukur doldurulmuş, 2311 m miki gölcük boşaltılmış, 4100 m dere temizlenmiştir⁶⁵⁴. Sel felaketi yaşayan Sille'de Sıtma Teşkilatı her yıl olduğu gibi savaş yıllarında da çalışmalarına devam etmişlerdir. Kanallar açılmış, ark temizliği yapılmıştır.6 hektar bataklık kurutulmuştur. Nakil sivrisinek mücadelesinde 27.250 kg klisekit kullanılmıştır. Yine 1940 Mart- Haziran aylarında 45.672 hasta muayenesi yapılmış, bunlardan 26.121 hasta görülerek tedavi altına alınmıştır.211.170 kg kinin, 754 adet ökinin, 360 adet de kuvvet kompirmesi kendilerine dağıtılmıştır. Bunlardan başka şehir civarındaki bataklıkları kurutmak için de bir adette motopomp satın alınmıştır⁶⁵⁵. Ayrıca işi sıkı tutan Sıtma Mücadele Teşkilatı evlerdeki bahçelere devamlı su dökülmemesi hakkında tebligatta bulunmuştur⁶⁵⁶.

⁶⁵¹ **Ekekon**, 20 Eylül 1940, S:1470, s:2.

⁶⁵² **Ekekon**, 21 Mayıs 1942, S:1903, s:2.

⁶⁵³ **Ekekon**, 16 Ekim 1939, S:1189, s:2.

⁶⁵⁴ **Ekekon**, 29 Ekim 1940, S:1503, s:2.

⁶⁵⁵ **Ekekon**, 24 Haziran 1940, S:1395, s:2-3.

⁶⁵⁶ **Ekekon**, 22 Haziran 1940, S:1394, s:2.

Sıtma konusunda Akşehir, Ilgın ve Beyşehir havalisinde 1940'ta yağmurun bol yağmış olmasına rağmen sıtma vaziyeti iyi olmuştur. Mücadelenin devamlı mesaisi meyvesini vermiş, her gün sıtmalık miktarı azalmıştır⁶⁵⁷. Fakat gene de hastalık o kadar kolay başa çıkılacak bir hastalık olmadı. Haziran 1940'dan Eylül'e kadar sıtma mücadele mıntıkası haricinde kalan merkez ve merkeze bağlı olan yerlerde sıtmalık köy halkına özel bütçe tesisatından alınmış kininlerle, Sıhhat ve İctimai Muavenet Bakanlığında 62 kilo 640 g hükümet doktorları ve sağlık memurları vasıtasıyla dağıtılmıştır. Gene Sağlık ve Sosyal Savunma Bakanlığında gelerek Tekel İdaresine verilen 60 kilo devlet kinininin de bu idarenin merkez ve merkeze bağlı yerlerdeki bayileri vasıtasıyla halka para ile sattırılmıştır. Bu tarihlerde 15 kilo devlet kinini Tekel İdaresi vasıtasıyla merkez ve merkeze bağlı yerlere dağıtılmıştır. Sıtmanın birdenbire çoğalması hasebiyle daha fazla kinin gönderilmesi Sıhhat ve İctimai Muavenet Bakanlığında rica edilmişti⁶⁵⁸.

1942'de il merkezi ve merkeze bağlı yerlerdeki eczacıların her birine birer kilo dağıtılmak üzere Sağlık Bakanlığı'ndan 10 kilo kinin gönderilmiştir. Eczacılar her bir kutusunu 27,50 kuruşa satmışlar ve her hastaya bir kutudan fazla vermemişlerdir. Eczanelerin dörtte üç miktarını sattıklarında tekrar kinin verilmiştir. Eczanelerden başka yerlerde kinin satılması da bu tarihte yasaklanmıştır⁶⁵⁹. Fakat kinini piyasada bulmak iyice zorlaşmıştır. Her sene eczanelere altmışar kilo kinin verildiği halde iki yüz altmışar gram dağıtılmıştır. Bir sıtma yeri olan Konya için bu kadar az miktarda kinin⁶⁶⁰ çok yetersiz kalmıştır⁶⁶¹. Kinin işi gitgide çok vahim bir hal almıştır. Hiçbir yerde bulunamamıştır. Kinin sıtma mücadelesinde önemlidir. Bu sırada vilayet dâhilinde 60 bin kadar sıtmalık bulunuyordu⁶⁶².

Sıtma mücadelesi 1940'lı yıllarda bugünkü Selçuk Oteli'nin, o tarihlerdeki Babalık Matbaasının arasındaki bulunan Konya Konağı'nda idi. Sıtmaya tutulanlar

⁶⁵⁷ **Ekekon**, 27 Temmuz 1940, S:1423, s:2.

⁶⁵⁸ **Ekekon**, 26 Eylül 1940, S:1475, s:2.

⁶⁵⁹ **Ekekon**, 30 Mayıs 1942, S:1907, s:2.

⁶⁶⁰ Dünya kinin ihtiyacını Hollanda Hindistan'ından sağlamaktaydı. Fakat kinin kaynakları Japonya'nın eline geçmesi ile iyice bulunmaz hale gelmiştir. **Ekekon**, 31 Ekim 1942, S:1972, s:2.

⁶⁶¹ **Ekekon**, 27 Haziran 1942, S:1919, s:1.

⁶⁶² **Ekekon**, 17 Ekim 1942, S:1966, s:1.

şayet sıtmasını bağlatmamış, dalağını kestirmemiş veya muska yazdırmamış iseler⁶⁶³, adı geçen merkeze giderek kan tahlili yaptırırlandı. Sonra eğer kanında sıtma virüsü bulunuyor ise kendisine parasız olarak bir kâğıt külah içinde kinin verilir ve kininleri kullandıktan sonra kontrol için sıtma mücadele merkezine yeniden gelmesi tembihlenirdi.

Hastalara verilen kininler çok acı olduğundan özellikle çocuklar tarafından içilmesi sıkıntılar yaratırdı. Halk arasındaki sülfat gibi acı tabiri buradan kaynaklanır. Konya halkı sivrisineklerden korunabilmek için pratik önlemler almış, yer yataklarının veya karyolalarının üzerine tül den yapılmış “Cibinlikler” gerek uyku esnasında sivrisineklerden korunmuştur. Konya halkı Sıtmadan 1945 yılına geldiğinden tümüyle kurtuldu⁶⁶⁴.

Bu tarihlerde önemli bir hastalık durumuna gelen başka bir hastalık Uyuz hastalığı gündemi meşgul etti. Memleket hastanesine başvuran hastaların çoğunlunu uyuzlular teşkil ettiği gibi özel muayenehanelere giden hastaların da çoğu uyuz tutulanlardı. Bu durum II. Dünya Savaşı çıktıktan biraz sonra başlayıp yıldan yıla artmak suretiyle böylece devam etti. Halk arasında bu yaygınlaşmaya birçokları pislikten ve bir takımı da şekerin pahalı olması sebebiyle az şeker yenilmesinden ileri sürdü. Fakat sorunun kaynağının şu olmuştur. 1-O tarihlerde en önemli uyuz kaynağı hamamlardır. Uyuz yakalananların % 60’ı bu hastalığı hamamlardan aldılar. Çünkü doktorlar uyuzlu hastaya reçetesini verdikten sonraki tavsiye olarak yıkandıktan sonra ilacını sürmesini söylemişlerdir. Bunu dinleyenler hamama⁶⁶⁵ gitmişlerdir. Burada da peştamallar yoluyla uyuz böcekleri kolaylıkla yayılma imkânı bulmuştur. Peştamalları kaynatmak usulü olmadığı uyuz böcekleri dipdiri kaldıklarından hamamdaki başka kişilere de geçmiştir. Ayrıca otel ve hanlar uyuz yuvasıdır. Çarşafın günlük değiştirilmemesi buna en büyük sebeptir. Başka bir uyuz kaynağı

⁶⁶³ O yılları yaşamış olan Mehmet Özkardeş ve Nuri İyisoy ile yaptığımız röportajda konu ile ilgili şunları söylemişlerdir: “Sıtma çoktu. Her evde vardı. “Aman sıtma, sen bu kadını tutma, tutarsan da titretme diye bir laf vardı. Ermeni bir doktor titreyen kadına reçete gibi bir şey vermiş. Bunu suya at ve iç demiş” Kâğıtta da yukardaki sözler yazılıymış. Mehmet Özkardeş ve Nuri İyisoy ile Meram Yeni Yol’da yapılan 12.08.2009 tarihli röportaj.

⁶⁶⁴ Odabaşı, *age.*, s.137–138.

⁶⁶⁵ Kadınlar Hamamında ise durum daha kötüydü. Hamamcı kadınlar, odun pahalılığını bahane ederek bir kurna başına birçok müşteri aldıklarından rahat ve temiz yıkanmak mümkün olmuyordu. Fazla parası olanlara تنها açılıyordu. *Ekekon*, 1 Temmuz 1944, S:2225, s:2.

ise hava değişimi, terhis gibi sebeplerle köyüne, evine dönen askerlerdir. Köylerdeki uyuz salgınının tek sebebi de budur diyebiliriz. Uyuz öldürücü bir hastalık olmasa da, bu yüzden az para harcanmamıştır⁶⁶⁶.

Aslında tüm hastalıkların yayılmasının esas sebebi bilinçsizliktir. Ülkede en fazla zarar veren sâri hastalıklara, sıtmaya, frengiye karşı herkes tarafından amansız bir mücadele başlatılması gerekirdi. Ama sıtmanın sivrisinekten geldiğine inanmayan aydınlar bile olmuştur. Köylerde tifüsün bittene geldiğine inanmayanlarda az değildi. “Akarsu pis tutmaz” inanişından dolayı böyle bir düşünce hâkim olmuştur. Ayrıca Dünya Savaşı çıkınca Konya’da tektük lekeli humma (tifüs) hastalığı baş göstermişti. Bu hastalık 1943’te Konya’nın çeşitli yerlerine yayılmış ve oldukça önemli salgınlar yapmıştır⁶⁶⁷.

Konya köylerinde mesken vaziyeti aklımıza tarihin en karanlık devirlerini getirecek kadar ilkeldi. Evlere, mağaralara girer gibi çıralarla girilir, evlerin çoğunda pencere olmaz Hele kışın, ahırın sıcaklığından istifade maksadıyla pisliklerin kokusunda dayanmak pek çirkin bir vaziyet teşkil ederdi. Evler tamamen topraktan yapılmıştı. Savaş yıllarında köylerde ellerine para geçenler olduğu halde sağlık durumu iyi olan evler pek yaptırılmadı⁶⁶⁸.

Frengili olduğu halde doktorun izah ve ifadesine rağmen ısrarla evlenme raporu isteyen, alamayınca da gayrı meşru olarak evlenenlerin sayısı da az değildi. Zaten gayrı meşru evlenmeler Konya köylerinde pek çoktu⁶⁶⁹.

⁶⁶⁶ Lebib Karan, “Yurdumuzda Uyuz Salgını”, **Konya Halkevi Dergisi**, S:80, Haziran 1945, s.21–23.

⁶⁶⁷ **Ekekon**, 10 Temmuz 1943, S:2077, s:2.

⁶⁶⁸ Köylerin durumu çok iç açıcı olmasa da bu konuda ilerlemeler kaydedilmeye çalışılmıştır. 1940 yılında vilayetin genel köy işlerine harcadığı para 825.565 liralara ulaşmıştır. Çalışma da köylerin bütün bayındır, ziraat ve ekonomik ihtiyaçları ele alınmıştır. Konya dâhili köylerin 1940 yılı için tanzim aylık ve yıllıklar, idare, sulama hatları açma ve onarma, ağaçlama, aşılama fidanlık, tohumluk ve örnek, tarla, bahçe ve benzerleri, zararlı hayvanları ve bitkilerle mücadele Pazar ve panayır, sergi, küçük endüstri ve ziraat makineleri yatılı-yatısız okulları aydınlatma ve inşaat, kurs, çeşme, suları temizlik ve sağlık tesisleri, mezarlık, su birikintileri kurutma, sosyal yardım, yol, geçit ve meydan, köye ait gelirlerin inşası, yangın vasıtaları, köyleri ışıklandırma, vergi ve sigorta, borç ve faizle para alma, mahkeme, istimlâk, telefon hatları, tamir ve idame, numarataj ve umulmadık masraflar çerçevesinde 5.662.109 lira 79 kuruş nakit para ve 212.547 lira83 kuruş imece ve 50.908 lira 40 kuruş mahsul masrafları olarak toplamda 825.565 lira 62 kuruş dağıtılmıştı. **Ekekon**, 11 Mayıs 1940, S:1358, s:2.

⁶⁶⁹ İhsan Halil Yunt, “Umumi Sağlık, Çocuk Sağlığı ve Nüfus Siyasetimiz”, **Konya Halkevi Dergisi**, S:81, Temmuz 1945, s.27–31.

Gene 1945'te başka bir hastalık olan tüberküloz üzerinde duruldu. İnsanlık aralıksız savaşlar, göçler, ekonomik sefaletler içinde çalkalandığı ve büyük merkezlere akın ettiği için bu hastalıkta devam etmiş, gittikçe yayılmıştır. Bu sosyal düzensizlikler devam ettiği için tüberkülozun sosyal hazırlayıcı sebeple yayılması, faaliyete geçmesi bu hususta alınacak tedbirlerinde daha ziyade sosyal açıdan olmasını gerektirmiştir.

Konya Halkevi Dergisi'nde yazan İsmail Hakkı Aladağ savaş yıllarındaki Konya'yı şöyle tasvir ediyor: "Uzun yıllar kapitülasyonların amansız baskısı altında ekonomik olarak eriyerek iktidarsızlığa cehalete ve ahlaki düşkünlüklere düşerek atadan gelen iyi gelenek ve göreneklerimizi kaybettik. Hamam, matbah, aşhane kendine ve zamanına göre mükemmeldi. Her köy, her kasaba ve şehirde umumi karakterleri bir mahalli yemek pişirme sanatı vardı. Güzel yemek yapmak bir meziyet ve hasletti. Herkes ağzının tadını bilirdi. Şimdi bilen yok mu? Elbette var. Fakat fakirlik ve cehalet yüzünden bu iş genel olarak sarsılmıştır. Şimdi birçok köy ve kasabalarda yemek çeşitleri pek kısıtlıdır ve bunlar istenilen evsafa değildir. Kalori ve vitamin yükü fazla olan hayvani ve nebati ilkel maddeler de köylü tarafından pazara dökülmekte, pek az bir kısmını kendine ayırmaktadır. Çok köylümüz eti kurban bayramında veya bir hayvan hastalanıp öleceği zaman görür. Sabahtan akşama kadar çoluk çocuğu ile tarlada çalışan köylünün soğan ekmekle ayranla sarf ettiği enerjiyi temin etmesi mümkün müdür? Evinin görenek ve yakacak kıtlığı yüzünden geriliği de bu işe eklenince köyün coğrafyası ne kadar güzel olursa olsun böyle bir insan için her türlü sağlık tehlikesi hazırdır. Bir de fena yerlere kurulmuş köylerde var.

Bazı aydınlarca eskiden köy deyince sağlık, sükûn ve güzellik demektir. Bu görüşte olanlar hala vardır ve bunlar tüberkülozun yalnız bir şehir, fabrika hastalığı olduğunu sanırlar ama tüberküloz köy ve kasabalarda da vardır ve sıtma kadar üzerinde durulması gerektir. Bu hususta şunlar yapılmaktadır: 1- Köylerde çalışacak gezici ekipler. 2- Kasaba ve şehirlerdeki dispenserler. 3- Devlet ve özel şahıslar elindeki fabrikalarda iş ve sağlık şartlarını düzenleyip kontrol etmek. 4- Okul ve ordu mensupları sık sık sağlık kontrolünden geçirmek. 5- Hususi veya resmi sağlık sandıkları teşkil etmek. 6- Halk sağlığı propagandasına hız vermek. Birçok milletler

I.Dünya Savaşı'ndan sonra bu hastalığın önüne geçmeye çalışmışlar ve muvaffakta olmuşlardır. Bizde şimdi kendi şartlarımızı bilerek tecrübe edenleri görerek muvaffak olacağız⁶⁷⁰ demiştir.

Bunların dışında günümüzdeki gibi yaygın olmasa da kaplıcalar sağlık için başvurulan bir yerdi. Bunlardan bir tanesi de Çiftehan Kaplıcası idi. Burada 1944'te yapılan inşaat, tamirat, tadilat ve tesisatla bütün eksiklikleri tamamlayarak halka hizmet vermeye başlamıştı⁶⁷¹.

B. II. SAĞLIK HİZMETİ (HASTANELER, DOKTORLAR ve ECZANELER)

Konya'da tam teşekküllü bir Memleket Hastanesi çocuk doğum ve bakımevi, dispanserler, revirler ayrıca da kuduz tedavi müessesesi, sıtma mücadele teşkilatı geniş vilayetin sağlık işleriyle uğraşmaktaydı. 1939'da Konya Memleket Hastanesi'nde ayakta tedavi 112892, yatırılan 25289, ameliyat 7573, şifa bulanlar 23133, vefat 2157'dir. Doğum ve çocuk bakım evinin kadın servisi ayakta tedavi 29641, tabii doğum 2715, doğum ameliyatı 353, kadın ameliyatı 1741, diğer hastalıklar 1419, vefat 198...Fakirlere dağıtılan kinin 630 kilo, 828 kilo devlet kinini, neosalvarsan 300, muhtelif serumlar 138, muhtelif aşılar 627 kilodur⁶⁷².

1940 yılına baktığımız zaman, hükümet doktorluğunun çalışması sırasında 172 bulaşıcı hastalık tedavi edilmiş, bunların %2'si ölmüştür. Sıtma mevsiminde 1850 sıtmalıya kinin verilmiş ve hastalıkları takip edilerek şifa buldukları tespit edilmiştir. Bir yılda 33 frengili kaydedilmiş ve öncekilerle beraber 2779 frengiliye tedavi uygulanmıştır. 1500 fakir hasta tedavi edilmiştir. Muhtaç olanlar hastaneye yatırılmıştır. Yine bir yıl içinde 12000 çiçek aşısı tatbik edilmiş, 60 difteri serumu uygulanmıştır⁶⁷³. Konya ili merkez kazada tespit edilen sâri ve salgın hastalıklar baktığımızda, nüfus yoğunluğu fazla olan merkez kazasında 1940 senesi sâri ve salgın hastalıklardan lekeli humma 2, menenjit 7, tifo 30, akciğer veremi 17, şarbon 3,

⁶⁷⁰ İsmail Hakkı Aladağ, *Tüberküloz Meselesi*, **Konya Halkevi Dergisi**, S.83, Eylül 1945, s.24-25.

⁶⁷¹ **Ekekon**, 22 Haziran 1944, S:2221, s:3.

⁶⁷² **Ekekon**, 29 Ekim 1939, S:1201, s:4.

⁶⁷³ **Ekekon**, 5 Kasım 1940, S:1503, s:2.

difteri 18, kızıl 11, kuduz 65 gibi 159 sâri ve salgın hastalık vakası görülmüştür. Bir sene içindeki bu 159 kişinin 143'ü sağlıklarına tekrar kavuştular. Bunların 16'sı hayata gözlerini kapamıştır⁶⁷⁴.

O dönemde odun ve kömür yokluğu içinde havaların soğuması, yağmurların başlaması gibi hava değişiklikleri birçoklarında nezle, grip gibi hastalıklara sebep oluyordu. Sobaların yanması gereken zamanlarda ne odun bulunuyor, ne de kömür. Olanlar da ateş pahasına satılıyordu⁶⁷⁵.

1940'da Memleket Hastanesi'nde yatarak tedavi takriben 2612, poliklinikte ayakta tedavi 25000, laboratuvarlar çalışması 10145, ameliyat 1217'dir. Sıtma mücadelesinde yapılan muayene 307145, tedavi gören hasta adedi 134119'du. Sarf edilen kinin 937 kg., ökinin 83979 , ampul kinin 800 , kuvvet komprimesi 7240'dı⁶⁷⁶. Ayrıca bu işte daha fazla doktorun görev almasını sağlayabilmek için sıtma savaşında çalışmak isteyen doktorlara 300 lira ücretle ayrıca harcırah verilmesi kararlaştırılmıştı⁶⁷⁷.

Sıtma gibi suçüçeği hastalığına da önem verilmiş, gelemeyenlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Seyyar sıhhat memurları 1939 yılının sonunda gezdiği köylerde 148 kişiye çiçek aşısı yapmış ve 9 kişiye de kinin dağıtmıştır. Sıhhat memuru 43 kişiye çiçek aşısı yapmıştır⁶⁷⁸. Gene 1940'da Merkez Seyyar Sıhhat Memurlarının çabalarıyla Konya köylerinde 964 kişiye çiçek aşısı tatbik edilmiş ve 28 sıtmalıya kinin dağıtılmıştı⁶⁷⁹. 1942 yılının sonlarında güney memleketlerinde Suriye ve civarında çiçek hastalığı olduğu haberi yayılmaya başlayınca, İstanbul, Ankara ve diğer büyük şehirlerde olduğu gibi Konya'da da bunu önlemek maksadıyla aşı seferberliği başlamıştır. Belediye ve Milli Eğitim idaresinde önce ilkokullardaki öğrencilere, sonra da diğer okullardaki öğrencilere aşı yapmışlardır⁶⁸⁰. Genel bir mücadeleye Konya'da ki bütün okullarda aşı yapılmıştır. Halk da belediye

⁶⁷⁴ Ekekon, 25 Ocak 1940, S:1269, s:3.

⁶⁷⁵ Ekekon, 5 Kasım 1940, S:1506, s:2.

⁶⁷⁶ Ekekon, 29 Ekim 1940, S:1503, s:2.

⁶⁷⁷ Ekekon, 5 Nisan 1945, S:2340, s:2.

⁶⁷⁸ Ekekon, 16 Aralık 1939, S:1239, s:2.

⁶⁷⁹ Ekekon, 16 Ocak 1940, S:1264, s:2.

⁶⁸⁰ Ekekon, 10 Aralık 1942, S:1989, s:2.

dispanserinde ve mahallelere giden aşı memurlarında aşılanmıştır. Böylelikle Konya'nın önemli bir kısmı aşılanmıştır⁶⁸¹.

Yirminci yüzyılın başlarında Konya'da bugün olduğu gibi hazır ilaç satılmıyordu, daha ziyade Havan İlacı denilen ilaçlar hazırlanıyordu. Konya'da ilk eczaneler 1920'li yıllarda açılmaya başlandı. Bu eczaneler daha çok Hükümet Binası ile Alâeddin Caddesi civarında kümelenmiş idi. Buradan ilaç alanların yanında tekke ve türbelere gidenler, muska yazdıranlar, frengi için tütsüye gidenler, dalak kestirenler, Mayıs ayında sülük tutunanlar, sarılığa karşı kan aldırانların sayısı da az değildi⁶⁸². Savaş yıllarında ilaç bulmak çok zorlaşmıştır. Bu konuda Ekekon Gazetesi'nde şöyle yazmıştır: “Hepimiz biliriz ki Almanya'dan gönderilen ilaçların ithali zorlaşmıştır. Ya hiç bulunamıyor yahut da bir hayli para vermeyi icap ettiriyor. Buna önlem olarak ilacın üzerindeki formülleri uygulayarak eczaneler bunları kendileri yapabilirler. Hem daha ucuza mal olur hem de tedariki diğeri kadar zor olmaz ” diye başka çözüm yolları önerisinde bulunulmuştur⁶⁸³.

Tedavi olmak veya ilaç almak fırsatı bulamayanlar için halkevi kapısını açmıştır. 1941 yılının sonlarından itibaren Parasız tedavi uygulaması başlatılmıştır. Halkevinde her Perşembe saat 12–1 kadar cilt cumartesi göz, Salı burun, kulak, boğaz hastalıklarına müptela olanların uzmanı doktorlar tarafından; her gün mevcut diş doktorları tarafından yine saat 12–1 kadar diş muayenesi yapılmıştır⁶⁸⁴. Bu uygulamayı özel muayenehanesinde bazı doktorlar da uygulamışlardır.

1920'li yıllarda Konya'da Hadika-ı Sıhhat, İstikamet, Sıhhat, Şifa, Osmanlı İsimli Eczaneler vardı. Ayrıca Eczacı Asaf Bey'in yönetiminde 10.000 TL sermayeli bir Ecza Deposu da vardı. Daha sonra bunlara Hulusi, Ertuğrul, Türk ve Giritli Mustafa Cevdet'in Eczanesi de ilave edilmiştir⁶⁸⁵. Konya Halkevi gene bir organizasyon düzenleyerek kendi binasında hasta bakıcı kursunun açılmasını sağladılar. Konya'da ki bayanlar bu kursa ilgi göstermişlerdir⁶⁸⁶.

⁶⁸¹ **Ekekon**, 7 Ocak 1943, S:1998, s:2.

⁶⁸² Odabaşı, **age.**, s.111.

⁶⁸³ Erem Çalikoğlu, *Muhterem Tabiplerimizden Bir Rica*, **Ekekon**, 19 Aralık 1939, S:1241, s:2.

⁶⁸⁴ **Ekekon**, 25 Kasım 1941, S:1829, s:3.

⁶⁸⁵ Odabaşı, **age.**, s.112.

⁶⁸⁶ **Ekekon**, 7 Haziran 1940, S:1381, s:2–3.

C.SPOR ETKİNLİKLERİ

C.I.1939–1945 YILLARI ARASINDA KONYA’DA SPOR

1930’lu yıllarda Konya’da, Gençler Birliği ve İdman Yurdu arasında müthiş bir rekabet yaratılmış ve yaşanmıştı. Bu rekabetle Konya futbolu çok şeyler kazandı. Türkiye’nin en değerli futbolcuları bu rekabet sayesinde Konya sahasında oyunlarını seyrettirmişlerdir. Bu takımların diğer şehir takımlarına karşıda önemli başarıları vardı. Mesela 1935 yazında Konya İdman Yurdu, Mersin’de zorlu bir grup finalinden sonra Türkiye birinciliği için İzmir’de İstanbulspor’la başabaş bir şekilde çarpışmış ve uzatmalı son dakikalarda bir sayı farkla mağlup olmuştu. Galatasaray’ın, Fenerbahçe’nin, Beşiktaş’ın katılmadığı Türkiye Birinciliğini İdman Yurdu tek rakibi olarak İstanbulspor’a vermişti. Yine Konya İdman Yurdu Ankara’da, Gençler Birliği’nin 5 golüne, uzatmalara kadar başa baş bir mücadele vererek son dakikalarda beraberliği sağlamıştı.

Konya futbolunda asıl yenileşme akımı Süleymaniyeli Daci Selahattin’in Konya’ya gelmesiyle gelişme imkânı bulmuştur. Daci Selahattin önce Gençler Birliği takımını çalıştırdı. Bu ciddi ve disiplinli çalışma bir sene içinde kendisini gösterdi. Fakat bu durum çok uzun sürmedi. Daci’nin Konya’dan ayrılmasıyla Gençler takımı başıboş kaldı. Daha sonra üç kulüp arasında bir elbirliği yapıldı, uğraşıldı, çok ileri olan rekabet azaltıldı; fakat futbolda zavallılıştıktan kurtarılamadı⁶⁸⁷.

Konya’da şu an kullanılan Atatürk Stadyumu yapılmadan önce Konya Gençliği şu an İmam Hatip okulunun yerinde bulunan İdman Yurdu’nun sahasını kullanırdı. Yurdun sahasının spora uygun olan hiçbir şeyi yoktu. Kulüplerinin sahasını bütün spor kurumlarına açmış olan Yurt, mühim ihtiyaç ve eksikliklerini görerek, sahasının modern bir şekle getirilmesi için çaba gösterdi ve bunu yaparken Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nden yardım alması gerekti⁶⁸⁸.

⁶⁸⁷ S.Ten, *Konya’da Spor (futbol)*, **Orta Anadolu Dergisi**, S:4–5, Şubat-Mart 1940, s.15–16.

⁶⁸⁸ Ziya Çalık, “*Sahamızın Hali*”, **Ekekon**, 8 Temmuz 1940, S:1406, s:2.

1941 yılında yeni bir saha yapılması kararlaştırılmıştır⁶⁸⁹. Yeni yapılacak bu sahada futbol ile koşu pisti olması da düşünülmüştür. Gençlik Parkı olarak istimlâki yapılan İstasyon civarındaki sahanın bir kısmında Beden Terbiyesi Bölgesi tarafından futbol alanı ile koşu pisti yapılmasına karar verilmiştir. Düzenleme sahası şehir uzmanı Lamber tarafından belirlenmiştir. Saha 200x200 m ebadında olacaktı ve önceleri tribün düşünülmemiştir⁶⁹⁰.

Savaş yılları yaklaşırsa da spor turnuvaları düzenlenmeye devam etmiştir. Konya'nın üç büyük kulübü, Selçuk Spor-İdman Yurdu ve Gençler Birliği arasında maçlar yapılmıştır⁶⁹¹. Çeşitli zamanlarda yapılan maçlardan bazılarının skorları bakacak olursak: İdman Yurdu-Selçuk Spor maçı 5-3 İdman Yurdu lehine bitmiştir⁶⁹². Başka bir zaman İdman Yurdu sahasındaki ilk karşılaşmayı İdman Yurdu-Selçuk Spor maçında Yurt 3-4 kaybetti.⁶⁹³ Rövanşında ise Yurt 5-1 yendi⁶⁹⁴. Başka bir zaman ise Gençler Birliği, İdman Yurdu'nu 5-2 yendi⁶⁹⁵.

Civar ilçelerdeki takımlarla Konya merkez takımları arasında maçlar da yapılmıştır. Mesela Karaman İdman Yurdu ile Bölge arasında yapılan futbol maçında 1-1 berabere kalındı⁶⁹⁶. Bunun beraber kazalar arası maçlar da yapılmıştır. Bozkır ve Seydişehir'de spor iki kaza gençleri her iki kaza merkezlerinde birer hafta arayla maç yaptılar. Bu durum sporun Konya kazalarında da gelişmesini göstermesi bakımından ciddi önemli bir aşama olmuştur. Bozkır gençlerinin gayretiyle Yener Spor adıyla tesis edilen spor, Seydişehir halkevi futbol takımıyla bir dostluk maçı yaptılar. Maç 3-3 beraberlikle sona ermiştir. Ardından pazara da Yener Spor gençleri Seydişehirli

⁶⁸⁹ Aslında Konya saha yaptırılması daha öncede gündeme gelmişti. Mesela 1938 senesinde Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Konya'da bir şehir stadyumu yaptırmak üzere faaliyete geçmişti. Belediye stadı için Zindankale Semtini ayırmış, Selçuklu Devri cezaevinin bulunduğu yerin etrafındaki 20 m derinlikteki su çukurlarını Beden Terbiyesi Müdürlüğü doldurmaya başladı. Bu çukurun içerisinde askeriye'nin atış poligonu vardı. Buradan kaldırılması için ordu komutanlığına yazıldı, zamanın ordu komutanı İzzettin Çalışlar derhal yazıyı alınca vilayet ve Belediye ile görüştü, o gün için körfez sayılan yerden şehir stadının kaldırılarak en uygun yer olarak İstasyon Caddesine alınmasının uygun olacağını teklif etti. Bu teklif uygun görülerek bugünkü şehir stadı meydana geldi....**Koyunoğlu Müzesi Selçuk Es Özel Arşivi**, 16950.

⁶⁹⁰ **Ekekon**, 14 Mart 1941, S:1616, s:2.

⁶⁹¹ **Yeni Ses**, 21 Mayıs 1939, S:595, s:4.

⁶⁹² **Ekekon**, 7 Mayıs 1940, S:1354, s:2.

⁶⁹³ **Ekekon**, 29 Mayıs 1940, S:1373, s:3.

⁶⁹⁴ **Ekekon**, 4 Haziran 1940, S:1378, s:3.

⁶⁹⁵ **Ekekon**, 25 Eylül 1940, S:1474, s:2.

⁶⁹⁶ *Halkevi Faaliyetleri*, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 66, Nisan 1944, s. 46.

arkadaşlarını ziyaret ederek orada da karşılıklı bir maç yapmışlardır. Bu maç 3–1 ile Bozkırların lehine neticelenmiştir⁶⁹⁷.

İdman Yurdu – Ereğli Sümer Spor 0–4 yendi. Buna karşılık Selçuk Spor, Sümer Spora 0–8 yenildi⁶⁹⁸. Konya Gençlik Spor futbol takımı 30 Ağustos Zafer Bayramı dolayısıyla Ereğli Sümer Spor’la iki maç yapmak için Ereğli’ye gitmişlerdir. İlk karşılaşmaya kalabalık seyirci grubu katıldı. Maç 4–4 berabere bitti. İkinci maçta Konya’nın 1–0 galibiyetiyle sona ermiştir⁶⁹⁹. Halkevi temsil kolu ile Bölge Beden Terbiyesi ve Spor Kolu ile birlikte 33 kişilik bir katile başlarında Halkevi Müdürü Muhlis Koner ile birlikte Karaman’a gittiler. İki gün kalarak akşam piyes, gündüz de Karaman İdman Yurdu ile Konya Gençler Birliği arasında bir futbol maçı yapılmış ve 1–1 berabere kalınmıştır. Halkın gerek temsil ve gerek maçlara gösterdiği ilgi üst düzeydeydi⁷⁰⁰. 30.9.1944 cumartesi günü Bölge Gençlik Kulübü 22 kişilik katile ile Ereğli’ye gidildi. Pazar sabahı ise maç yapıldı. Bölge Gençlik, Sümer Spor 4–1 yendi⁷⁰¹. Kazalarda yapılan sporların çok güzel sonuçları olmuştur

Sarayönü bir spor kulübü oluşturarak, Ilgın futbol takımının daveti üzerine Ilgın’ın sahasında 5.11.1939 tarihinde maç yapılmıştır ve maç 3–0 Sarayönü takımının lehine bitmiştir⁷⁰². Rövanş için Sarayönü’nün yeni yaptırdığı sahanın açılış maçı olarak yapılmış, bu maçta Sarayönü gene Ilgın Gençler Birliği’ni 4–2 yenmiştir⁷⁰³. Seydişehir’e giden Beyşehir takımı futbol maçını 4–1 kazanmıştır. Seyahate halkevinin müzik kolu da katılmış, maçtan sonra güzel bir konser verilmiştir.

Başka şehrin takımlarıyla da maçlar yapılmıştır. Pazar günü Afyon gençliğinin daveti üzerine giden Akşehir Spor Kulübü Afyon’un Kocatepe Spor Kulübüyle bir maç yaptı. Akşehir kulübünün eksik olan iki oyuncusu Konya İdman

⁶⁹⁷ **Ekekon**, 31 Ağustos 1939, S:1150, s:2.

⁶⁹⁸ **Ekekon**, 31 Ekim 1940, S:1504, s:2.

⁶⁹⁹ **Ekekon**, 9 Eylül 1943, S:2104, s:3.

⁷⁰⁰ **Ekekon**, 4 Mayıs 1944, S:2200, s:2.

⁷⁰¹ **Ekekon**, 7 Ekim 1944, S:2266, s:2.

⁷⁰² **Ekekon**, 16 Kasım 1939, S:1213, s3.

⁷⁰³ **Ekekon**, 4 Aralık 1939, S:1228, s:3.

Yurdu'ndan tamamlanarak kuvvetli bir takımla oyuna başlandı. Sıkı oyun çıkaran Akşehirliilere Mehmet 3 gol kazandırarak maç 3–1 Akşehirliilerin lehine bitti⁷⁰⁴.

1939'un Ramazan Bayramında diğer şehirlerden takımlar getirilerek maçlar yapılmıştır. Konya'da 3 önemli futbol maçı yapmak için, Selçuk Spor Kulübü'nün öncülüğünde, İstanbul'dan ve Adana'dan bir takım getirilerek turnuva yapılmıştır⁷⁰⁵. İstanbul Demir Spor Kulübüyle yapılan maçta Konya İdman Yurdu 1–4 kaybetmiştir. Demir Spor, Konya Gençler Birliği'yle 2–2 berabere kalmışlardır. Misafir sporcular şerefine çay ziyafeti verilerek aynı gün uğurlanmıştır⁷⁰⁶. Misafir takımlarla maç yapma durumu daha sonra da devam etmiştir. Adana'dan misafir olarak gelen Adana şampiyonu Seyhan Spor takımıyla, Gençler Birliği takımı arasında yapılan maçta Seyhan Spor 2 –Konya Gençler Birliği 5 olarak bitmiştir⁷⁰⁷. Rövanş maçında da Seyhan Spor, Gençler Birliği'ne 2–3 yenildi⁷⁰⁸. Futbol meraklıların ilgilerinin soğumaması için Bölge Afyon Gençler Birliği'ni Konya'ya getirtti. 3100 kişilik seyircinin bulunduğu İdman Yurdu sahasında yapılan maçı 4–2 Gençler Birliği kazanarak Afyon'u yendi⁷⁰⁹.

Her şeye rağmen Konya'da durgunluk⁷¹⁰ göze çarpmaktadır. Bu konuda Ekekon Gazetesi'nde yazan Kadri Gökçe'nin yazısında bu durumu şöyle anlatır: “Birçok vilayetlerde mevsim dolayısıyla lig maçlarına başlanmış ve bazılarında sona ermek üzere bulunduğu haber alınmakta olmasına rağmen henüz ülkemizde bir hareket eseri görülmediği bu sebepler etrafta birçok dedikodu ve tenkitlere sebep olmaktadır. Kulüp idarecilerinin işe önem vermemeleri ve alakasızlık göstermeleri gibi yorumda bulunanlar bulunmaktadır. Bu konuyu aydınlatmak isterim. Henüz kulüplerin tescil ve oyuncuların lisansları aranılan esaslara uygun olarak temini

⁷⁰⁴ Ekekon, 14 Eylül 1939, S:1162, s:2.

⁷⁰⁵ Ekekon, 2 Kasım 1939, S:1204, s:2.

⁷⁰⁶ Ekekon, 16 Kasım 1939, S:1213, s:2.

⁷⁰⁷ Ekekon, 29 Nisan 1940, S:1348, s:1.

⁷⁰⁸ Ekekon, 30 Nisan 1940, S:1349, s:3.

⁷⁰⁹ Ekekon, 18 Kasım 1943, S:2131, s:2.

⁷¹⁰ Konya'da spor faaliyetleri 1943 yılında, o zamana kadar ki savaş yıllarına göre kıyas kabul etmeyecek kadar hareketli olmuştur. 61 günde atletizm, güreş, futbol, bisiklet ve birçok voleybol müsabakaları yapılmıştır. Kızlarda göze çarpan bir istekle jimnastikle başarı göstermişlerdir. Konya, İstanbul, Ankara, İzmir istisna edilirse Konya kızları atletizmde başarı gösteren 3 vilayet arasında birinci olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı 17–18 Temmuz'da Ankara'da yapılacak büyük ödüllü atletizm müsabakalarına Konya'da da 4 sporcu kız davet etmiştir. Bu 76 kız atletle Konya, İstanbul'dan sonra ikinciliği almıştır. Ekekon, 6 Temmuz 1943, S:2075, s:2.

mümkün olamadığından dolayı bu sene lig maçlarına başlanamamış bulunuyor. Durum böyle olmakla beraber gençlerimiz atıl bir vaziyette bırakılmış değildir. Onlar idarecilerinin özel nezaret ve teşebbüsleri ile mütevazı bir şekilde çalışmalarına devam etmekte ve bunun olumlu sonuçlarını herkese ispat edeceklerine şüphe yoktur. Mevcut üç kulüp (İdman Yurdu, Gençler Birliği, Selçuk Spor) faaliyetlerinin mükâfat ve eseri olarak çeşitli defalar bölge ve birinciliklerine katılarak memleketimizi temsil etmişler ve bu doğrultuda şerefli bir geçmişe sahip olan İdman Yurdu futbol takımı Türkiye birinciliklerine kadar yükselmiş ve finale kalmış; fakat nedense hükmen Türkiye ikincisi olmuştur. Bu başarıyı gösteren Konya gençleri ve onun başındaki kıymetli idareciler değil midir?”⁷¹¹ Bu durum o günlerin spor faaliyetlerini çok güzel özetlemektedir.

Konya Halkevi sporda canlılık oluşturmak için kolları sıvayarak, 1940’da 4 haftalık bir program tespit etti. 1- 7 Nisanda Hükümet Meydanı’ndan başlayarak 2500 metrelik sokak koşusu düzenlenmiştir. 2- 14 Nisan Pazar günü kulüpler ile Halkevi Spor Komitesi’nin okullardan teşkil edeceği çeşitli takımlarla İdman Yurdu sahasında bir futbol maçı, 3- 21 Nisanda 24 kilometrelik bisiklet yarışı, 4- 12 Mayıs günü İdman Yurdu sahasında atletizm müsabakaları yapılmıştır⁷¹².

1940 Temmuzunda Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Konya İstişare Heyeti toplantısı önemli kararlar aldı. Bu karara göre Konya bölgesi üç mıntıkaaya ayrılarak her bir mıntıka bir kulübe verilmiştir. İdman Yurdu bulunduğu sahada kalacak ve civar mahalleri gençliği bu sahadan istifade edecektir. Gençler Birliği İstasyon Semtinde Kültür Park Sahasından istifade edecekti. Selçuk ise Türbe Semtinde Kışla Sahası’ndan istifade edecekti. Kulüpler ilk tatbik şartı olarak icra vekilleri kararıyla 18–19 ve 20 yaşında olan gençler mecbur olarak kulüplere kaydedilecek ve her hafta dört saat mecburi olarak beden terbiyesi yapacaklardı. Bu hususların temini için mahalleler ve nüfustan resmi kayıtlar çıkarılmıştı. Spor teşkilatı olmayan kazalarda da yeni gençlik kulüpleri kurulması karar altına alınmıştı⁷¹³.

⁷¹¹ Kadri Gökçe, “ Memleketimizde Spor Hareketinde Durgunluğun Sebep ve Neticeleri”, **Ekekon**, 4 Kasım 1939, S:1206, s:2.

⁷¹² **Ekekon**, 5 Nisan 1940, S:1330, s:2.

⁷¹³ **Ekekon**, 18 Temmuz 1940, S:1415, s:2.

Bu arada Konya'daki okullar arasında da spor müsabakaları sık sık yapılmıştır. Mesela Askeri Orta ve Kuleli Liselilerin çoğunluğunu oluşturduğu bu maçlarda İlk maç Sivil Lise ile Sanat Okulu arasında idi. Futbolun ne olduğunu bilmeyen bu genç ve toy kabiliyetlerin top peşinde koşuşmaları, topa ayak sallayışları yüzlerce seyirciye komedi manzarası tattırdı Sonunda lise yendi. En heyecanlı karşılaşma Nakliye Birlikler Okulu ile Gençlik Kulübü arasında idi. Maç berabere bitti⁷¹⁴. Gençlik Kulübü Sahası'nda yapılan ilkokullar arası karşılaşmalarda ise, Altın Çeşme galip gelerek Köprübaşını, Gazipaşa galip gelerek İsmet Paşayı, kurtuluş galip gelerek Hâkimiyeti Milliye Okullarını yenmişlerdir⁷¹⁵.

Maarif Kupası maçları İdman Yurdu sahasında yapıldı. Yurdun her köşesinde yapılan bu maçlar çok rağbet gördüğü halde Konya'da pek az bir meraklı tarafından takip edilmiştir. Maçlarda, Nakliye 3-Lise1olarak sonuçlandı. İki tarafta kötü oynadığı için zaten sayı olarak az olan seyircilerin bir kısmı da maçı terk etti. Gençlik 4- Ortaokul 2, Askeri Orta 0- Kuleli İkinci Sınıf 4 olarak maçlar bitmiştir⁷¹⁶. 6 hafta devam eden Maarif Kupası maçları Nakliye Okulu'nun şampiyon olması ile sona erdi⁷¹⁷. Ayrıca başka bir turnuva olan Lise sınıfları arasında futbol birinciliklerinde, finale kalan 5-C ile 4-D sınıflarının idi. 5-C sınıfı 5-0 galip gelerek 1943-1944 ders yılı sınıflar arası futbol şampiyonu olmuştur⁷¹⁸.

1943-1944 yılı Konya Bölgesi, Futbol Ajanlığınca hazırlanan Şilt Maçları için fikstür oluşturuldu. 17.10.1943 Pazar günü başlayıp ve 31.10.1943 de sona eren, Lise, Nakliye Okulu, Sanat Enstitüsü, Gençlik Kulübü ve Ereğli Sümer Spor takımları arasında eleme usulü maç yapılmıştır⁷¹⁹. Bu maçlara ilgi az değildi. 2800 kişinin bulunduğu İdman Yurdu Sahası'ndaki yapılan maçta, Nakliyeliler Liseyi 7-0 gibi farklı bir skorla yendi⁷²⁰. 2200 gibi kalabalık seyircinin bulunduğu başka bir maçta Gençler Birliği, Nakliye Gücü maçında Nakliye 8-2 gibi farklı bir skorla yendi⁷²¹. Şilt Maçlarının finali ise Nakliye Gücü ve Sümer spor arasında oynandı.

⁷¹⁴ Firuzan İnci, "Futbol Maçları", **Ekekon**, 8 Nisan 1943, S:2037, s:2.

⁷¹⁵ **Ekekon**, 29 Nisan 1943, S:2046, s:2.

⁷¹⁶ **Ekekon**, 11 Mayıs 1943, S:2051, s:3.

⁷¹⁷ **Ekekon**, 1 Haziran 1943, S:2060, s:2.

⁷¹⁸ **Ekekon**, 16 Aralık 1943, S:2141, s:2.

⁷¹⁹ **Ekekon**, 12 Ekim 1943, S:2117, s:2.

⁷²⁰ **Ekekon**, 19 Ekim 1943, S:2120, s:3.

⁷²¹ **Ekekon**, 29 Ekim 1943, S:2134, s:4.

3288 kişilik seyircinin bulunduğu İdman Yurdu Stadı'nda yapılan maç 3-3 bitti. Yarım saatlik uzatma olması gerekirken Sümerliler sahaya çıkmayınca Nakliye Gücü Şilt Kupası'nı kazandı⁷²².

Ticaret Lisesi ile Erkek Sanat Enstitüsü arasındaki maç 0-0 biten maç Okul Spor Yurtları Futbol Lig Maçları'nın ilki oldu. Gençlik Kulübü ile Nakliye Gücü arasında yapılan maçı Nakliye 4-1 kazandı⁷²³. Lig maçları yapılmaya devam etti ve bazı haftalar beklenmeyen sonuçlar verdi. İdman Yurdunun sahasında 2100 kişinin seyrettiği şampiyonluk üzerinde rolü olan Gençlik Spor- Lise maçında maçı lise 3-2 gençleri mağlup etti. Puan sıralaması şöyle oluştu: 1- Nakliye Gücü 7 puan, 2-Lise 6 puan 3- Gençlik Spor 5 puan, 4-Ticaret Lisesi 2 puan 5- Sanat Enstitüsü 0 puan⁷²⁴. İdman Yurdu Sahasında Bölge Futbol Lig Maçlarının İkinci Devresi başladı. Sahaya 2000 den fazla seyircinin toplanmasına sebep oldu. İlk maç Nakliye Gücü-Ticaret Lisesi arasında yapıldı. 8-0 Nakliyeliler kazandı. İkinci maç Lise-Sanat Enstitüsü arasında yapıldı. Lise 7-0 kazandı⁷²⁵. Yapılan maçlardan sonra şampiyonluk yarışı kızışmaya başlamıştır. Artık maçlar bir kat daha önem kazanmıştı. Lise- Nakliye Gücü karşılaşması Konya Lig Şampiyonluğu'nu tayin bakımından önemlidir. Her iki takım o zamana kadar yaptıkları müsabakaları kazanmışlardır. Lise bir defa Nakliye Gücü'ne mağlup olmuş. Nakliye Gücü ise Gençlik Spor'la 2-2 berabere kalmıştı⁷²⁶. Haftanın maçı Nakliye Gücü- Lise maçı 1-1 berabere bitti.

Şunu da söylemekte gerekir ki stadyum çok bakımsızdı. Tribün olmadığı için halk maçları güçlükle seyretmekteydi. Maalesef burada istenmeyen durumlar da olmuştur. Spor sahasında maç ve çeşitli spor hareketleri yapılırken 40 kişi alabilecek orta tribüne fazla hücum yüzünden tribün yavaş yavaş çökmüş, altında bulunan seyircilerden 10 kişi ağır yaralanmıştır. İçinde oturanlara ise hiç bir şey olmamıştır⁷²⁷.

Atletizm branşında ise: Beden Terbiyesi Konya Bölgesi Atletizm Azalığı, kır koşuları düzenleyip, 10.12.1939 tarihinde başlanıp her Pazar yapılmak suretiyle

⁷²² Ekekon, 6 Kasım 1943, S:2127, s:2-4.

⁷²³ Ekekon, 16 Aralık 1943, S:2141, s:2.

⁷²⁴ Ekekon, 2 Mart 1944, S:2173, s:3.

⁷²⁵ Ekekon, 7 Mart 1944, S:2175, s:3.

⁷²⁶ Ekekon, 15 Nisan 1944, S:2192, s:2-3.

⁷²⁷ Ekekon, 20 Nisan 1943, S:2042, s:2.

21.4.1940 tarihine kadar devam edilmiştir. Bu koşulara amatör ve kulüplere kayıtlı atletler katılmışlardır. Koşular 5000–7000 m üzerinden İdman Yurdu Sahasında başlanılmış ve başladığı yerden sona ermiştir⁷²⁸. Bunun dışında Türkiye kır koşuları birincilik müsabakaları 1940'da İstanbul'da Heybeli Ada'da 7300 m üzerinden yapılmıştır. Konyalı sporcularda buna iştirak etmişlerdir⁷²⁹. 19 bölgenin yarıştığı bu koşularda, Konya 12. olmuştur⁷³⁰. Gene İzmir'de yapılan İnönü koşusunda 47 bölgeden 159 atletin katılımı yarışmada Konya Bölgesi 218 sayı ile 20. olmuştur. Daha kuvvetli Konyalı atletlerin olduğunu, fakat bunların vatan görevi için askerde olduklarını anlıyoruz⁷³¹. 1942 yılında 7500 metrelik bölge kır koşusu birinciliğine 25 atlet katılmış koşuda yolun çok çamurlu ve arızalı olmasına rağmen iyi dereceler elde edilmiştir⁷³².

Atatürk'ün 27 Aralık 1919'da Ankara'ya ilk defa ayak bastıkları gün Ankaralı atletler tarafından bir spor tezahürüne vesile olmuştur. Atatürk'ün Ankara'ya giriş noktası olan yerden ilk konak yeri olan konak dairesine kadar uzamak üzere sokak koşuları 1936'dan beri tertip edilmekte idi. Yüzlerce gencin katıldığı bu koşuların düzenlenmesini Ankara bölgesi yapmakta idi. Ankara'da yapılmakta olan bu koşular 1939'dan itibaren ülkenin her köşesini kapsaması sağlanmıştır. Koşu 2500 m üzerinden yapılmıştır⁷³³. Konya'da yapılan ilk Atatürk Koşusu'nda Hükümet Caddesi'ni dolduran yüzlerce seyirci eşliğinde, birinci İdman Yurdu'ndan, ikinci Sanat Okulu'ndan, üçüncü ise gene İdman Yurdu'ndan olmuştur⁷³⁴.

1941 yılında Bölgenin 3 seri üzerinde düzenlediği Atatürk Koşusu Hükümet Alanı'ndan başladı.171 koşucunun katıldığı yarışlar kalabalık bir halk topluluğu tarafından ilgiyle takip edildi. Oyun yuvalarının 1500 metrelik koşusunda 1.Lise orta kısım, 2. Erkek Orta Okulu, 3.Sanat Orta kısmı oldu. Bu yarışın takım tasnifinde Lise Orta Kısım 17 puanla 1. olmuştur. Spor yurtlarının 3000 m koşusunda,1. lise, 2.lise,

⁷²⁸ Ekekon, 5 Aralık 1939, S:1229, s:2.

⁷²⁹ Ekekon, 23 Şubat 1940, S:1294, s:2.

⁷³⁰ Ekekon, 11 Mart 1940, S:1308, s:2

⁷³¹ Ekekon, 14 Nisan 1941, S:1642, s:2.

⁷³² Ekekon, 19 Şubat 1942, S:1864, s:3.

⁷³³ Ekekon, 26 Aralık 1939, S:1247, s:2,4.

⁷³⁴ Ekekon, 27 Aralık 1939, S:1248, s:1,4.

3. Sanat Okulu olmuştur. Bu yarışın takım tasnifinde Lise takımı 7 puanla 1. olmuştur. Bölge Gençlik Kulübü'nün 3000 m yarışında, birinci (11 dakika 10 saniyede) ,ikinci ve üçüncü belirlenmiştir. Takım tasnifinde Gençlik Kulübünün A takımı 8 puanla birinci olmuştur. Yarışların sonunda bölge binasında merasimle en fazla koşucu ile yarışı bitiren grup birincisi Sanat Okulu'na derece alanlara ödülleri verildi⁷³⁵.

1943 yılının sonunda Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan programla 1000, 1500 ve 3000 metrelik yapılan Atatürk koşusu bir önceki yıldan daha ilgili ve heyecanlı olmuştur. 3 km.lik büyük caddesin her iki tarafı da o sabah kadın, erkek binlerce vatandaş ve okullar tarafından doldurulmuştu. 1000 metrelik ilk koşu kızlar arasında yapıldı. Lise, Ticaret Lisesi ve Kız Öğretmen Okulu'ndan 100 kadar kız meydana ok gibi fırladı. Bulvarın sağını takip ederek Şehitler Abidesi önünden döndü. Bulvarın solunu takip ederek 1000 metreyi tamamladı. 1.Liseden, 2. Ticaret Lisesi'nden, 3. Kız Öğretmen Okulu'ndan gelmiştir. 1500 m erkekler koşusunda ise, atletler Anıt civarından meydana yetişmişlerdir. 1.Lise'den, 2. Askeri Orta'dan, 3. Sanat Okulu'ndan gelmiştir. 3000 m.lik büyük koşu ise daha büyük atletler Ofis önünden Hükümet Alanı'na koşmuşlardı. Herkes meraklıydı. Tanınmış gençler üzerinde bahisler bile yapılıyordu. Caddeler sel gibi akan atletlerle doldu. 1. Liseden, 2. Kuleli Lisesi'nden, 3. Kuleli Lisesi'nden geldi. Vali Nizamettin Ataker derece alanlara birçok hediyeler verdi. Kupalar, kitaplar, dolma kalemler, albümler, çantalar, yemek takımları, gömlekler, ayakkabılar dağıtıldı⁷³⁶.

Bunun dışında Konya'da İnönü Kır Koşusu da yapıldı. Koşuya Lise, Askeri Orta, Sanat Okullarının katılımıyla 106 atlet girdi.4500 m.lik koşuda ferdide Lise ilk üç sırayı kazanmıştı. Takımların sıralaması ise Lise birinci, ikinci Sanat Okulu, Askeri Ortaokul ise üçüncü olmuştu⁷³⁷. 24.01.1943 Pazar günü Lise, Sanat Okulu spor yurtlarının 3000m ya Gençlik Kulübünün 6500 m kır koşuları yapıldı. Spor Yurtlarının yarışına Liseden 63, Sanat Okulu'ndan 10 toplam 73 atlet katıldı.1-2-3. Liseden oldu⁷³⁸. Katılımın çok az olduğu koşularda vardı. Mesela Sakarya Koşusu'na

⁷³⁵ Ekekon, 8 Ocak 1942, S:1345, s:1.

⁷³⁶ Ekekon, 28 Aralık 1943, S:2146, s:2.

⁷³⁷ Ekekon, 2 Nisan 1941, S:1632, s:2.

⁷³⁸ Ekekon, 26 Ocak 1943, S:2006, s:2.

dört atlet katılmıştır. Halkevinden başlanılarak Havzan yöresini dolaşmak üzere 6500 m olarak koşuldu. Bir gün önce yağmur yağmasından dolayı bilhassa şehir dışındaki yolların çamur olmasına rağmen koşucuların hepsi yarışı bitirmeyi başardılar⁷³⁹. Bunun dışında 7000 m mesafeli Genel Müdürlük Kır Koşusu yapılmıştır. Hava kapalı, yollar çamurlu ve karlı ve soğuk idi. bu koşuya 6 koşucu katıldı⁷⁴⁰. Başka bir az katılımlı koşu ise, kır koşuları bölge birincilik koşularıydı. 7500 m mesafede olan bölge birincilik koşusuna 9 atlet ve 3 hakem katıldı. Atletlerden 6'sı koşuyu bitirmeyi başardı. İlk üç sırayı İdman Yurdu'nun koşucuları kazanmıştır. Birinci 24.29, İkinci 30.04, Üçüncü ise 30.40 derece ile yarışmayı bitirdiler⁷⁴¹. Okul Spor Yurtlarının Bölge Kır Koşusu birinciliğini Lise kazandı. 14.02.1943 günü saat 10.30 da Lise, Sanat Okulu arasında 3000 m Kır Koşusu yapılmıştır. Koşuya Lise'den 15'şer kişilik iki takım, Sanat Okulundan bir takım katılmıştır. 1.ve 2. lise, 3. Sanat Okulu olmuştur. Takım sıralaması olarak 85 puanla Lise Takımı bölge birincisi, Sanat Okulu takımı 158 puanlar ikinci ve Lise İkinci Takımı 276 puanla üçüncü olmuştur⁷⁴². Okullar arası kır koşusu için Lise civarında 322 atletin katılımı ile yapıldı. Sonuçta 1. Liseden, 2.ve 3. Sanat Enstitüsü'nden olmuştur. Gene Beden Terbiyesi'nin Kır Koşusu mevsimin ilk yarışı olarak yapıldı⁷⁴³. Aralık 1944'te Konya'da 2000 metrelik Kır Koşusu yapılmıştır. Sıcak bir hava altında yapılan bu koşuya Lise, Ticaret Lisesi ve Sanat Enstitüsü'nden olmak üzere 330 atlet katılmıştır. Lise 278 atletle çok sayıda koşucuyla katılmışlardır. Tarla, şose ve pist üzerinde yapılan koşu, Kültür Park sahasında başlayarak, Larende Caddesini takiben Siloya ve oradan tekrar Kültür Park Sahası'nda sonlanıyordu.1,2 ve 3. Kuleli Lisesi'nden olmuştur⁷⁴⁴.

1942 yılında Konya'da yapılan İnönü Koşusu çok parlak bir surette yapılmıştı. 382 atletin katıldığı bu koşularda valimiz Nizamettin Ataker, milletvekilimiz Şevki Ergun, Bölge Komutanı General Ferhat Akat, Parti Başkanı Halis Ulsan, Halkevi Başkanı Hulki Karagülle, Vali Yardımcısı Ferit Öztürk gibi

⁷³⁹ Ekekon, 28 Şubat 1941, S: 1577, s:2.

⁷⁴⁰ Ekekon, 5 Şubat 1941, S:1584, s:2.

⁷⁴¹ Ekekon, 18 Şubat 1941, S:1595, s:2.

⁷⁴² Ekekon, 18 Şubat 1943, S:2016, s:2.

⁷⁴³ Ekekon, 16 Aralık 1943, S:2141, s:2.

⁷⁴⁴ Ekekon, 14 Aralık 1944, S:2292, s:2.

erkân, Kuleli ve Askeri Orta Okullarının bütün öğrencileri ve bandoları yarış başlangıç yeri olan Hükümet Alanında toplanmışlardır.

Birinci koşu 2000 m küçükler arasında idi. İkinci koşu 3000 m idi.2000 m ferdi sıralamada 1–2–3. Erkek Ortaokuldan çıktı. Takım sıralamasında birinci Erkek Ortaokul 6 puanla, ikinci Sanat Okulu 15 puanla, üçüncü Askeri Ortaokul gelmiştir. 3000 m koşusunda ferdi sıralamada birinci Kuleli, ikinci ve üçüncü Lise; takım sıralamasında birinci 17 puanla Lise, ikinci Gençlik Kulübü takım 22 puanla, üçüncü Kuleli Lisesi olmuştur⁷⁴⁵.

1945 yılı İnönü Kır Koşusu, Silo önünden başlayıp Hükümet Alanı'nda sona ermek üzere 3000 m üzerinde okul spor yurtları arasında yapıldı. Sonuçta 1. Ticaret Lisesi'nden, 2. liseden, 3. gene Lise'den çıkmıştır. Takım tasnifinde ise Lise 11 puanla 1, Sanat Enstitüsü 21 puanla 2. olmuşlardır⁷⁴⁶.

Konya'da İç Anadolu'nun 7 vilayetinden gelen sporcuların katılımıyla yapılan 3. İnönü Kır Koşusu'nda 45 atlet faaliyete geçmişlerdir. Hükümet alanı- Alâeddin- Kapı Cami- Larende-İstasyon-Hükümet Alanı'nda son bulmuştur. İlk beş Eskişehirli sporcular olmuştur. Bunun ardından bazı yakın dereceler Konya sporcularında kalmıştır. Takım sıralamasında, 7 puanla Eskişehir A takımı, 2. Eskişehir B takımı, Üçüncü Konya Lisesi takımı, 4. Konya Kuleli,5. Kayseri Lisesi Takımı 5. gelmiştir⁷⁴⁷.

Yapılan ikinci İnönü Zaferi koşusu ise, Hükümet Alanı'nda başlayan koşu Alâeddin Tepesi dolaşarak, Hükümet Meydanı'nda son bulmuştur. 1500 ve 3000 m olarak iki kategori üzerinden yapılmıştır. 1500 m takım koşusuna Askeri Ortaokul, Lise Orta, Erkek Orta, Sanat 1. Devre Okulları ve Gençlik Kulübü küçükleri arasına yapılmıştır. Sonucunda Ortaokulun her iki takımı el ele vererek bütün seyircilerin heyecanlı tezahüratları arasına birinci ve ikinci olarak bitirdiler.3000 m büyükler arasında yapılan koşuya Kuleli Lisesi, Erkek Lisesi, Sanat Okulu son devre ve

⁷⁴⁵ Ekekon, 31 Mart 1942, S:1881, s:2.

⁷⁴⁶ Ekekon, 29 Mart 1945, S:2337, s:2.

⁷⁴⁷ Ekekon, 16 Mart 1943, S:2027, s:2.

Gençlik Kulübü atletleri arasında yapıldı. 1 ve 2. Kuleliden, Atatürk Koşusu'nun ikincisi çok genç bir atlet 3. olarak bitirdi⁷⁴⁸.

Halkevi atletizmi teşvik için koşu düzenledi. Kuleli Lisesi 21 puanla birinci, Lise 15 puanla ikinci, Sanat okulu 6 puanla üçüncü oldu. Yarışma dereceler şöyledir: 100 metre koşusunda Lise birinci, Kuleli ikinci ve üçüncü oldu. 800 metrede Kuleli birinci, sanat okulu ikinci, Lise üçüncü oldu. 1500 metrede Kuleli birinci, Lise 2.ve 3 oldu. Uzun atlama Lise 1. , Sanat Okulu 2. , Lise 3. yüksek atlamada ise Kuleli birinci, Sanat Okulu ikinci, Lise üçüncü; gülle atmada Kuleli birinci, Lise ikinci, Kuleli üçüncü; disk atmada Kuleli 1.ve 2. , Lise ise 3.oldu. Yarışmada birinciler 3,ikincilere 2, üçüncülere 1 puan verilerek takımlar derecelendirildi. Ödüller 19 Mayıs'ta⁷⁴⁹ halkevi tarafından verildi⁷⁵⁰.

Liseler arası düzenlenen bayrak koşusunda Lise 1.oldu. Bu Pazar sabahleyin saat 9'da İstasyon'dan başlayarak Akyokuş yolunu takiben Meram Yolu'ndan yine İstasyona gelmek suretiyle 20 kilometrelik okullar arası birinciliğe Liseden 40, Sanat Okulundan 40 olmak üzere 80 atlet katıldı. Sonuçta Lise takım büyük gayretle 58 saniye de birinci oldu⁷⁵¹. Başka bir bayrak yarışında ise, Lise ile Sanat Okulu Spor Yurtlarının kırkar kişilik takımları arasında 20.000 m arazi bayrak yarışı yapılmıştır. Atletlerden her biri en az 200 m, en fazla 1000 m mesafe koşarak bayrağı arkadaşına vermiştir. Lise takımı bu şekilde 1 saat 2 dakika ve 28 saniyede hedefe ulaşmıştır. Sanat okulu ikinci olarak 1 saat 5 dakika 25 saniyede getirmeye muvaffak olmuştur⁷⁵². Gene Lise ile Sanat Okulu arasında 2500 metre mesafeli yapılan kır koşusunda, Sanat Okulundan 17,Liseden 13 koşucu katılmıştır. 1. Sanat Okulundan, 2. Liseden, 3.gene Liseden olmuştur. Yarışı en fazla 14 koşucu ile Sanat Okulu

⁷⁴⁸ **Ekekon**, 30 Mart 1943, S:2033, s:2-3.

⁷⁴⁹ Gençlik ve Spor Bayramında ödülleri dağıtılan Konyalı atletler şöyledir: Atatürk Koşusu Kulüplerde 1-2-3. İdman Yurdu; liselerde ise Sanat Okulu 1, Lise 2 ve 3; Ortaokullarda 1. ve 3. Askeri Orta; İnönü kır koşusunda 1. Lise, Sanat Okulu ikinci ve en fazla atletle katılan grup 1.si Askeri Orta; Serbest güreşte İdman Yurdu 56-61-66-72 kilolarda 1, ayrıca grekoromen 1. Askeri Orta olmuştur. Bisiklet yarışlarında 1-2-3-4 İdman Yurdu'dadır. 1940-1941 yıllarında hentbol Lise, Voleybol Sanat Okulunun, 3000 m kır koşusu bölge 1.si Lise takımı, 2000 m Lise takımı, bundan başka idman şenliklerinde gösterdikleri başarıdan dolayı Askeri Liseye ve Ortaokula birer kupa verildi. **Ekekon**, 26 Mayıs 1941, S:1677, s:2.

⁷⁵⁰ **Ekekon**, 15 Mayıs 1941, S:1669, s:2.

⁷⁵¹ **Ekekon**, 2 Nisan 1940, S:1327, s:3.

⁷⁵² **Ekekon**, 25 Mart 1943, S:2031, s:2.

atletleri bitirmeyi başarmışlardır⁷⁵³. 3000 m.lik başka bir kır koşusuna ise, 36 atlet katılmış 17 tanesi tamamlamayı başarmıştır.1. Liseden, 2. Sanat Okulundan, 3. Liseden çıkmıştır⁷⁵⁴. Başka bir Okullar arası yapılan 20 km.lik bayrak yarışında ise, Lise ile Sanat Okulu yarıştı ve birinciliği Lise kazandı. Her iki okuldan 45'er kişi koşuya katıldı. Koşu Lise civarında yapılan 4 km.lik bir sahada idi ki, beş defa dolaşılacaktı. Lise takımı 1 saat 5 dakika 28 saniyede ilk olarak yarışı bitirdi. Sanat okulu 1 saat 7 dakika 56 saniyede bitirerek ikinci oldu⁷⁵⁵.

Okullar arası atletizm yarışması sonuçlarında göre; yarışmada durarak, uzun atlama, 3 adım atlama, yüksek atlama, sıırıkla yüksek atlama alanlarında yapılmıştır. Birinciye 3,ikinciye 2, üçüncüye 1 puan verilerek sınıflama yapıldı. Neticede 94 puanla Lise birinci ve 32 puanla Sanat Okulu ikinci olmuştur⁷⁵⁶. Ayrıca 12.5.1940 günü saat 14'de İdman Yurdu Sahası'nda Halkevi tarafından tertip edilen atletizm müsabakası yapılmıştır. Yedi müsabaka birincilerine madalya ve takım birincilerine de halkevi tarafından bir kupa verilmiştir.100–400–1500 m koşusu, disk atma, gülle atma, uzun atlama, yüksek atlama branşlarında yapılmıştır. Bu neticeye göre birinciye üç, ikinciye iki, üçüncüye bir iyi puan verilecek takım sınıflaması yapıldı. Lise 19 puanla birinci, İdman Yurdu 12 puanla ikinci ve Sanat 7 puanla üçüncü olmuşlardır⁷⁵⁷.

1942'de Lise-Sanat Okulu spor yurtlarının atletizm karşılaşmasında 100 m koşusunda,1–2–3. Liseden çıkmıştır. 1500 m koşuda 1–2.lise, 3.Sanat Okulu'ndan, gülle atmada 1.Lise, 2.ve 3. Sanat Okulu oldu⁷⁵⁸. İki seneden beri Konya Halkevinin ödüllendirdiği Atletizm teşvik yarışmaları 3.5.1942 Pazar günü İdman Yurdu Stadında yapıldı. 100 m.de 1. Kuleli Lisesi, ikinci Liseden; 800 metre koşuda 1.ve 2. Kuleli Lisesi; 3000 m koşuda 1.Kuleli, 2. ise Gençlik Kulübü olmuştur. Gülle atmada 1.ve 2. kuleli, disk atmada Kuleli 1. ve 2. , uzun atlamada Kuleli 1.ve 2. ; Sırııkla

⁷⁵³ Ekekon, 19 Şubat 1941, S:1596, s:2.

⁷⁵⁴ Ekekon, 5 Mart 1941, S:1608, s:2.

⁷⁵⁵ Ekekon, 28 Nisan 1941, S:1654, s:2.

⁷⁵⁶ Ekekon, 8 Mayıs 1940, S:1355, s:2.

⁷⁵⁷ Ekekon, 14 Mayıs 1940, S:1360, s:3.

⁷⁵⁸ Ekekon, 14 Nisan 1942, S:1887, s:1.

yüksek atlamada 1. Kuleli, 2. Sanat Okulu; takım olarak Kuleli 37 puanla birinci, Lise 5 puanla ikinci olmuştur⁷⁵⁹.

1944 yılında yapılan atletizm şampiyonasında Konya'nın Kültür Park Stadyumu kalabalık bir halk kütlesi ile dolmuştu. Bu yarışmalarda Naim isimli yarışmacı damgasını vurdu. 100 m.deki 11,3'lük derecesi çok iyi idi. Çünkü o seneki atletizm müsabakalarında alınan sonuçlar bunun uzağındadır. 100 m.de Naim yani Lise- 400 m.de Naim yani Lise- 200 m.de Naim yani Lise, 800 m seçmeleri'nde Haluk yani Lise birinci oldu. Sırıkla yüksek atlama Lise, disk atma da Askeri Ortaokul, üç adım Askeri Orta Okul, güllede Kuleli Lisesi, tek adımda Kuleli Lisesi, 4x100 Kuleli Askeri Lise birinci olmuştur⁷⁶⁰.

Kızlar arasında da atletizm müsabakaları yapılmıştır. Lise ve Kız Öğretmen Okulu kızları arasında atletizm müsabakaları Kız Öğretmen Okulu sahasında yapılmıştır. Yüksek atlamada: 1.- 2.ve 3. kız Öğretmen Okulundan; uzun atlama branşında 1. Lise, 2.ve 3. Kız Öğretmen Okulu olmuştur. 100 metre koşusu da yapıldı. Karşılaşmaların devamı Lise sahasında yapılmış ve karşılaşmaları vali de seyretmiştir⁷⁶¹. Milli Eğitim Okul Spor Yurtları kızlar arası koşuları 800 metrelik bir mesafeyi kapsıyordu. Kızlar Alâeddin Tepesi etrafındaki kısa bir dolaşmadan ibaret olan bu koşuya Liseden 30, Ticaret Lisesinden 6, Kız Orta Okulundan 25 öğrenci katıldı. Kalabalık bir seyirci kütlesi karşısında yapılan yarışmada 1. Liseden, 2. Ticaret Lisesi'nden, 3. Liseden olmuştur⁷⁶². Konya'da kızlar arasında 1000 m.lik kır koşusu yapıldı. Koşuya Kız Öğretmen Okulu, Lise, Ticaret Lisesi atletleri katıldılar. Spor sevenlerimizi Alâeddin Tepesi'ne toplamış, koşuya başka bir heyecan vermişti. Koşuya Belediye Sineması arkasından başlanarak Alâeddin Tepesi dolaşıldıktan sonra, koşu sinema önünde bitti. Lise birinci, Ticaret Lisesi ikinci, Lise üçüncü oldu. Takım sıralaması ise kız öğretmen okulu 146 puanla birinci, lise 148 puanla ikinci, ticaret lisesi 263 puanla üçüncü oldu. Kız Öğretmen Okulu haklı olarak kazandığı kupayı merasimle aldı⁷⁶³.

⁷⁵⁹ Ekekon, 5 Mayıs 1942, s:1896, s:1.

⁷⁶⁰ Ekekon, 25 Mayıs 1944, S:2209, s:2.

⁷⁶¹ Ekekon, 11 Mayıs 1943, S:2051, s:3.

⁷⁶² Ekekon, 21 Aralık 1943, S:2143, s:2.

⁷⁶³ Ekekon, 22 Şubat 1944, S:2169, s:3.

Kültür Park Sahasında Atletizm Maarif Mükâfatı ve Bölge birinciliği yapıldı. Kızlar arasında yapılan yarışmalarda 100–800-uzun atlama- yüksek atlama-gülle atma; erkekler müsabakalarında ise derece alanlar 2–3 Temmuz 1943 günleri Eskişehir’de yapılacak atletizm gurup birinciliğine katılacaklardır. 100–200–400–800–1500–5000-uzun atlama- yüksek atlama-üç adım- sırikla atlama- gülle atma-disk atma- cirit atma- bayrak yarışı ve balkan bayrak yarışı alanlarında yarışmalar olmuştur. Takım puanları şöyle olmuştur: 1.Kuleli 147 puan, 2. Askeri Ortaokul 93 puan, 3. Lise 64 puan, 4. Gençlik Kulübü 18 puan, 5. Sanat Okulu 18 puandır⁷⁶⁴.

Aralık 1944’de 800 m kızlar arasında bir koşu yapıldı. Kız Muallim Okulundan 30, Liseden 15 ve Ticaret Lisesinden 5 atletin katıldığı bu koşu Alaeddin Tepesinde yapılmış ve yoğun bir halk kütlesi tarafından heyecanla takip edilmiştir. 1. Liseden, 2 ve 3. Kız Öğretmen Okulu’ndan olmuştur⁷⁶⁵.

Atatürk’ün Ankara’ya gelişlerinin yıl dönümünde yapılan Atatürk Koşusu’nu Sanat Enstitüsü önünde yapılmıştır. Önceki senelerde sönük geçen bu koşuda kızlar arasında ve 1000 m üzerine yapılan koşuya Kız Öğretmen Okulu’ndan, Lise’den ve Ticaret Lisesi’nden olmak üzere 25 kız katılmıştır. Lise birinci, Kız Orta Okulu ikinci, Kız Öğretmen Okulu üçüncü oldu. Takım tasnifinde Kız Öğretmen Okulu 11, Lise 14 ve Ticaret Lisesi 31 puan almışlardır⁷⁶⁶.

Güreşin Konya Sporundaki yeri ayrı olmuştur. Türkiye Serbest Güreş Şampiyonası için Konya’dan daha iyi güreşçileri çıkarabilmek için Konya valisinin emri ile şehirdeki güreşçi gençler kazalarda güreş gösterileri yapmışlardır. Güreşçiler her kazada 2–3 gün kalmışlardı⁷⁶⁷. 1939 yılı Serbest Güreş Grup Birinciliklerinde Konya grup merkezi seçildi. Türkiye Serbest Güreş Grup Birincilik Müsabakaları için ayrılan grup merkezleri: Samsun, Sivas, Konya, İzmit ve İzmir’dir. Konya bölgesine isabet eden vilayetler Afyon, Burdur, Antalya, Mersin ve Konya’dır. Bu vilayetler güreş takımlarının yaptıklarını müsabakalar neticesinde birinciler seçilerek ve birincilerden yedi güreşçi bir idareci refakatinde olarak 14 Eylül 1939 günü İstanbul’da bulunmak üzere grup merkezinden hareket etmişlerdir. İstanbul’da ise

⁷⁶⁴ Ekekon, 17 Haziran 1943, S:2067, s:2.

⁷⁶⁵ Ekekon, 23 Aralık 1944, S:2296, s:2.

⁷⁶⁶ Ekekon, 28 Aralık 1944, S:2298, s:2.

⁷⁶⁷ Yeni Ses, 2 Temmuz 1939, S:601, s:2.

mıntıklarından gelen grup birincileri arasında yapılan müsabaka neticesinde her sıklet ve takımın Türkiye birincileri seçilmiştir⁷⁶⁸. Yapılan bu müsabakalarda Ankara birinci, Konya üçüncü olmuştur⁷⁶⁹. Bunun dışında yardım amaçlı güreş turnuvaları da düzenlenmiştir. Mesela Konya güreşçileri Kayseri’de Dikili felaketzedeleri menfaatine tertip edilen güreşler yaptılar. Fakat sonuçlara baktığımızda galip gelemediler⁷⁷⁰.

Konya güreşi büyük zorluklar içindeydi. Bir antrenman sahası bile yoktu. Bu eksikliği gidermek için, Nisan 1940’da güreş antrenmanları parti kaza merkezi salonunda yapılmaya başlanmıştır. Milli sporumuzun gelişmesine yardım için çalışma yeri bulunmayan gençlere parti merkez kaza salonunu tahsis etmek suretiyle önemli bir ihtiyaca cevap verilmiştir. Minderler getirildi. Sütunların herhangi bir kazaya sebep olmaması için yumuşak bir şeyle sarılmıştır. Bölge Ajanlığı iki de duş koydurmuştur⁷⁷¹.

1940 yılı Konya bölgesi Serbest Güreş Birinciliği, Bölge Salonunda yapıldı. Çeşitli kilolarda(56–61–66–72) birincilik ve ikincilikleri İdman Yurdu kazanmıştır.72 kiloda İdman Yurdu birinci Gençler Birliği ikinci oldu.79 kilodaki sporcu rakipsiz olduğu için birinci olmuştur⁷⁷². 1944 yılında tecrübesiz grekoromen güreş teşvik müsabakaları neticelendi. Güreşlere Kuleli Lisesi, Lise, Ticaret Lisesi, Sanat Enstitüsü ve Bölge Gençlik Kulübü’nden 40 genç iştirak etti. 56 kiloda Ticaret Lisesi birinci, Sanat Enstitüsü ikinci, Kuleli Lisesi üçüncü olmuştur. 61 kiloda Kuleli Lisesi birinci, ikinci ve üçüncü; 66 kiloda Kuleli Lisesi birinci ve ikinci, Sanat Enstitüsü üçüncü; 72 kiloda Gençlik Kulübü birinci, Kuleli Lisesi ikinci ve üçüncü; 70 kilo Kuleli Lisesi birinci ve ikinci, Sanat Enstitüsü üçüncü oldu⁷⁷³.

Mersin’de grup birinciliklerine katılmak üzere giden güreşçilerimiz 56 kiloda ve 79 kiloda birinci, 72 kilo’da ikincilik kazanmışlardır⁷⁷⁴. Daha sonra oradan da Konya’ya gelerek müsabakalara katılanlar oldu. Serbest ve grekoromen

⁷⁶⁸ Ekekon, 23 Ağustos 1939, S:1143, s:2.

⁷⁶⁹ Ekekon, 3 Ekim 1939, S:1178, s:2.

⁷⁷⁰ Ekekon, 18 Ekim 1939, S:1191, s:2.

⁷⁷¹ Ekekon, 4 Nisan 1940, S:1329, s:2.

⁷⁷² Ekekon, 16 Nisan 1940, S:1339, s:3.

⁷⁷³ Ekekon, 15 Şubat 1944, S:2166, s:3.

⁷⁷⁴ Ekekon, 6 Mayıs 1940, S:1353, s:1.

dallarında, İdman Yurdu sahasında yapılan iki seri güreş müsabakasında 56 – 61- 66 72–79–87 kilolarda güreş yapılmıştır. Serbestte ve grekoromende 56 ve 61 kilolarda Konya birinci olmuştur⁷⁷⁵.

Güreş sporuna Konya halkının da ilgisi azımsanmayacak kadar iyiydi. Mesela Ekim 1940 yılında İdman Yurdu Stadında yapılan turnuvayı 2000 civarında seyirci seyretmiştir⁷⁷⁶. Gösteri amaçlı güreşlerde yapılmıştır. Konya Kızılayının yararına olması için o günün meşhur pehlivanları spor sahasında iddialı Amerikan Serbest Güreş Yarışması yapmıştır. Yarışma çok kalabalık bir seyirci önünde heyecanla takip edilmiş, Konya halkı çok güzel bir gün geçirmiştir⁷⁷⁷. 1944 yılında Konya’da yapılan 5 vilayet arasındaki grup birinciliklerinde, İstanbul’daki Türkiye birinciliklerine katılan güreşçilerimizden 87 kiloda Mustafa Karataş Türkiye ikincisi ve 72 kiloda Ahmet Gönal Türkiye üçüncüsü olmuşlardır⁷⁷⁸. Karaman’da Kasım 1944’te güreş şenliği yapıldı. Ünlü pehlivanların girdiği güreşler heyecanlı oldu. Halkevinin Sosyal Yardım Komitesi faydasına ait büyük (yağlı ve serbest) güreş müsabakası yapıldı. Başta Türkiye başpehlivanı olmak üzere önemli pehlivanlar katılmıştır⁷⁷⁹.

Başka bir spor branşı olan voleybolda da müsabakalar yapılmıştır. Halkevi çalışmalarında İstanbul Üniversitesi yüksek heyetinden profesör ve doçentlerden oluşan grup konferanslar düzenlemiştir. Ev bahçesinde voleybol sahası açılarak burada turnuva düzenlendi. Kazanan Gençler Birliği Gençlik Kulübü oldu⁷⁸⁰.

Okullar arasında düzenlenen voleybol birinciliklerinin finali Nisan 1940’da Lise Sahası’nda yapılmıştır. Lise – Bölge Sanat Okulu Spor Yurtları arasındaki 1939 -1940 ders yılı Voleybol Küme Birinciliği’ni, Bölge Sanat Okulu beş oyundan dördünü kazanmak suretiyle küme birincisi olmuşlardır⁷⁸¹. Şubat 1943’de İdman Yurdu Gençlik Kulübü Sahası’nda sportif oyunlar ajanlığının düzenlediği voleybol teşvik karşılaşmaları yapılmıştır. Bu karşılaşmalara Nakliye Okulu Gücü, Sanat

⁷⁷⁵ Ekekon, 1 Ekim 1940, S:1479, s:2.

⁷⁷⁶ Ekekon, 15 Ekim 1940, S:1491, s:2–3.

⁷⁷⁷ Ekekon, 29 Eylül 1941, S:1786, s:2.

⁷⁷⁸ Ekekon, 5 Eylül 1944, S:2254, s:2.

⁷⁷⁹ Ekekon, 16 Kasım 1944, S:2282, s:2.

⁷⁸⁰ Konya Halkevi Dergisi, S: 83, Eylül 1945, s.31–32.

⁷⁸¹ Ekekon, 16 Nisan 1940, S:1339, s:3.

Okulu Spor Yurdu ve Gençlik Kulübü takımları katılmışlardır. Karşılıklı yapılan maçlarda Nakliye Gücü 1. oldu⁷⁸². Bundan başka İdman Yurdu Sahası'nda başka voleybol maçları yapıldı. Bu karşılaşmalar dolayısıyla öğrenci ve kulüp mensupları sahadaki tribünleri tamamen doldurmuşlardır. İlk defa sahanın ortasında portatif olarak kurulan voleybol yerinde Erkek Ortaokul ile Lise Orta kısımları bir maç yaptılar. Lise Orta Kısmı, Erkek Ortaokuluna iki devrede 16–14 ve 15–18 galip geldi⁷⁸³. Konya'da okullar arası spor faaliyetleri yapılmaya devam edildi. Lise ile Bölge Sanat Okulu takımları Lise sahasında voleybol birinciliği için karşılaştılar. Sanat Okulu üç oyunun ikisini kazanarak galip geldi⁷⁸⁴. Kuleli ve Erkek Lisesi arasında yapılan voleybol maçı çok heyecanlı olmuş, Kuleli çok rahat kazanmıştır. Kuleli –Erkek Liseliler arasında yapılan hentbol maçında Kuleli gene yendi⁷⁸⁵. Kız Öğretmen Okulu ile Kız Ortaokul arasında yapılan voleybol müsabakasında Kız Öğretmen Okulu 3 oyunun ikisini kazanmak suretiyle galip geldi⁷⁸⁶.

Voleybol birinciliği müsabakaları Sanat Okulu sahasında yapılmıştır. Nakliye Okulu- Sanat Okulu takımları arasındaki karşılaşma çok heyecanlı olmuş ve Nakliye maçı kazanmıştır. Gençlik Kulübü-Erkek Ortaokul arasında yapılan maçı Gençlik Kulübü kazanmıştır. Nakliye Okulu- Gençlik Kulübü maçını da Nakliye Takımı gelmediğinden Gençlik Takımı hükmen galip sayılmıştır. İdman yurdu Gençlik Kulübü sahasında Nakliye Okulu- Sanat Okulu futbol takımları milli eğitim mükâfatı maçının sonuncusunu yapmışlar, sonuçta Nakliye 1–15 maçı kazanarak Milli Eğitim ödülünü kazanmıştır⁷⁸⁷.

1944 yılının Ocak ayında ilkokulların bölge jimnastik salonunda voleybol ligi başladı. İlk defa Cumhuriyet ve İhsaniye Okullarının maçı yapıldı. İhsaniye galip geldi. İkinci oyunda İsmet Paşa – Hâkimiyet Okulları takımı karşılaştı. İsmet Paşa Okulu 3 oyunun ikisini kazanmak suretiyle hâkimiyete galip geldi. Üçüncü maç Gazi Paşa ile Tatbikat Okulları arasında idi. Tatbikat sahaya gelmediğinden mağlup

⁷⁸² Ekekon, 18 Şubat 1943, S:2016, s:2.

⁷⁸³ Ekekon, 7 Nisan 1942, S:1884, s:1.

⁷⁸⁴ Ekekon, 5 Mayıs 1942, S:1829, s:1.

⁷⁸⁵ Ekekon, 30 Mart 1943, s:2033, s:2–3.

⁷⁸⁶ Ekekon, 16 Aralık 1943, S:2141, s:2.

⁷⁸⁷ Ekekon, 1 Haziran 1943, S:2060, s:2.

oldu⁷⁸⁸. 1944 tarihinde 12 ilkokul arasında voleybol birinciliği karşılaşması yapıldı. Sonuçta altın Çeşme birinci, İhsaniye İlkokulu ikinci, Cumhuriyet Okulu üçüncü oldu⁷⁸⁹.

Yapılan hentbol müsabakalarına baktığımızda ise, Alay sahasında Lise – Harbiye Stajyerleri arasında yapılan hentbol maçında da her iki takım puan itibariyle berabere kalmışlardır⁷⁹⁰. Lise ile Sanat Okulu arasında hentbol maçı yapıldı. Lise 10–6 yendi⁷⁹¹. Erkek Orta Okul ile Lise Orta kısmı takımları arasında İdman Yurdu Stadında hentbol maçı yapıldı. Bu maçta lise Orta kısmı, Erkek Ortaokul takımını 5–2 yenerek oyun yuvaları hentbol birinciliğini aldı⁷⁹².

Mart 1944'te İdman Yurdu Gençlik Kulübü sahasında okulların hentbol maçları yapıldı. Lise – Sanat Enstitüsü birinci devreleri arasında olan maçı Lise 0–9 kazandı... Erkek Orta Okul ile Ticaret Lisesi birinci sınıfı arasındaki karşılaşma da Erkek Orta Okul maçı 0–6 kazandı. Ticaret Lisesi ile Sanat Enstitüsü arasındaki karşılaşmada Sanat Enstitüsü maçı 7–3 kazandı⁷⁹³. Orta okullar arası yapılan hentbol turnuvasında, Erkek Orta Okul 18 puanla 1., Lise Birinci Devre 12 puanla ikinci, Sanat Enstitüsü Birinci Kısım 12 puanla 3., Ticaret Lisesi Birinci Kısım 6 puanla 4. olmuştur⁷⁹⁴.

İlkokulların halk topu oyunu sonuçlanarak, İhsaniye Okulu birinci oldu. Beden Terbiyesi Bölge Sportif Oyunlar Ajanlığınca ilk defa olarak 12 ilkokul arasında düzenlenen halk topu oyunu karşılaşmaları Bölge Jimnastik Salonunda yapıldı. Cumhuriyet ve İhsaniye Okulları rakipleri yenerek finale kaldılar. Sonunda İhsaniye Okulu şampiyon oldu⁷⁹⁵.

1940 yılı Şubat ayında Lise sahasında Lise –Sanat Okulu I ve II takımları arasında yapılan basketbol müsabakası neticesinde Sanat Okulu I.takımı 23–20, lise

⁷⁸⁸ Ekekon, 29 Ocak 1944, S:2159, s:2.

⁷⁸⁹ Ekekon, 6 Mayıs 1944, S:2201, s:2

⁷⁹⁰ Ekekon, 2 Nisan 1941, S:1632, s:2.

⁷⁹¹ Ekekon, 7 Nisan 1942, S:1884, s:1.

⁷⁹² Ekekon, 5 Mayıs 1942, S:1896, s:1.

⁷⁹³ Ekekon, 7 Mart 1944, S:2175, s:3.

⁷⁹⁴ Ekekon, 4 Mayıs 1944, S:2200, s:2.

⁷⁹⁵ Ekekon, 27 Ocak 1944, S:2158, s:2–3

II. takımı da 21–11 kazanmışlardır⁷⁹⁶. 28. 11. 1942 cumartesi günü Sanat Okulu sahasında Lise ile Sanat Okulu takımları arasında basketbol maçı yapıldı. Çekişmeli maçın sonunda Sanat Okulu galip gelerek Liseyi yendi⁷⁹⁷.

1943 yılının Ocak ayında Bölge Sportif Oyunlar Ajanlığı'nın tertip ettiği masa tenisi teşvik müsabakaları elektrik şirketi salonunda yapıldı. Eleme usulü olan karşılaşmalara 27 oyuncu katıldı⁷⁹⁸. Bir hafta sonra masa tenisi teşvik müsabakalarına Sanat Okulu'nda devam edilerek sonuçlar alınmıştır. Buna ilgi yoğunluğu. 1.Sanat Okulu'ndan, 2. Sanat Okulundan, 3. Lise'den olmuştur⁷⁹⁹.

Denizin olmadığı Konya' da havuza gitmek zorunda olan Konya gençliği, bir tek havuzdan da temiz değildir kaydıyla çok fazla yararlanamıyordu. Aslında havuzun suyu fidanlığı sulamaya yaradığından her gün değiştirildiğinden, temiz olmaması o zamanki görevlilere karşı itirazların yükselmesine sebep olmuştur⁸⁰⁰.

At koşuları Konya halkının o yıllarda gündeminde önemli bir yer kaplamaktadır. Sonbahar at koşularına büyük bir alaka gösterilir ve diğer koşulara nazaran kalabalık bir halkta gelirdi. Koşular tribünlerde ve özel yerlerde Konyalıların önemli kişileri de seyrederdi⁸⁰¹. Kadınhanı'nda yapılan at yarışlarında civar köylerden pek çok halk gelir ve bütün koşular heyecan ve büyük bir ilgiyle takip edilirdi. Mesela 1939 sonbahar koşularında, 1. koşuya on tay katılmıştır.1.ye 50, 2.ye 25, 3.ye 10 lira ödül verilmiştir. İkinci koşuya 5 at katıldı.1.ye 70, 2.ye 30 ve 3.ye 10 lira ödül verilmiştir⁸⁰².

⁷⁹⁶ **Ekekon**, 21 Şubat 1940, S:1292, s:3.

⁷⁹⁷ **Ekekon**, 3 Aralık 1942, S:1986, s:2.

⁷⁹⁸ **Ekekon**, 26 Ocak 1943, S:2006, s:2.

⁷⁹⁹ **Ekekon**, 4 Şubat 1943, S:2010, s:2.

⁸⁰⁰ **Ekekon**, Ziya Çalık, "*Toplu Eğlencenin Muhite Tesirleri*", 19 Ağustos 1939, S:1140, s:2.

⁸⁰¹ **Ekekon**, 3 Ekim 1939, S:1178, s:2.

⁸⁰² **Ekekon**, 3 Mayıs 1940, S:1351, s:2.

Her sene yapılan ilkbahar at yarışları⁸⁰³ için birinci koşuları Konya mıntıkasında doğmuş üç yaşındaki halis kan Arap erkek ve dişi taylarına hasredilmiş ve dörder koşuyu ihtiva eden bu iki haftalık yarışlar için 3105 lira ikramiye tahsis edilmiştir⁸⁰⁴. Yapılan bu birinci koşuyu oldukça kalabalık seyirci topluluğu seyretmiştir. 2000 metrede 3 at, 2200 metre koşusunda 2 kısarak, en önemli olan engel koşusuna 11 hayvan kayıt olduğu halde 8 at iştirak etmiştir. Bu koşu mesafesi 2400 metre olmuştur⁸⁰⁵. Sonbahar at koşuları da kalabalık bir seyirci huzurunda yapıldı. 1.koşuya yazılı olan tay gelmediğinden diskalifiye edildi. 2.koşuya 10 at kaydedilmiş olduğu halde 5 safkan Arap atı katıldı. 2000 m olan engel koşusunda durum böyledir.3,1800 metre tecrübe koşusuna 4 at katıldı. 4. 3500 m mukavemet koşusuna 8 hayvan yazdırılmış ise de 3 katılmıştır. Kazananların ödülleri dağıtılmıştır⁸⁰⁶.

1941 yılı sonbahar at koşusu, koşu sahasından yapılmıştır. Birinci koşuya Konya dâhilinde doğmuş 3 yaşında halis Arap erkek ve dişi taylar katılması gerekiyordu. Fakat böyle bir at ve tay olmadığı için yapılamamıştır. İkinci koşuya halis 4 ve daha yukarı yaştaki Arap at ve kısrakları girmiştir. Üçüncü koşuya 4 ve daha yukarı yaşta ve şimdiye kadar hiç koşu kazanmamış saf kan Arap at ve kısrakları katılmıştır. Dördüncü koşuya 4 ve daha yukarı yaştaki halis Arap at ve kısrakları katılmıştır. Koşularda istenmeyen kazlarda olsa, genel itibariyle bu organizasyonlar çok güzel ve heyecanlı olmuştur⁸⁰⁷.

Koşu günü hem seyircileri eğlendirmek, hem de zamanla unutulmaya başlanan ata sporunu ihya etmek için cirit oyunları da düzenlenmişti. Haziran 1944'te yapılan böyle bir oyunda 7'şer kişilik iki grubun karşılıklı mücadelesi

⁸⁰³ Yüksek yarış ve Islah Encümeni namına Konya'da 1942 ilkbahar at koşularının 1. haftası yapılmıştır. Koşuya vali, bölge komutanı ve kalabalık bir halk kitlesi katılmıştır. Birinci tay koşusuna 4 safkan Arap tay katılmıştır. Birinciliği Nezir'in Geliri, ikinciliği Mahmut Çukadar'ın Ceylanı, üçüncülüğü Eyüp Ertürk'ün Mesudu kazanmıştır. Mesafe 1000 metre idi. İkinci koşuya iki at katılmıştır. Birinciliği Arslan Gökbudağın Tarzanı, ikinciliği Yüzbaşı Sedat Bürtükim'in Sülüğü kazanmıştır. Mesafe 2000 metre idi. Üçüncü koşuya üç kısarak girmiştir. Kemal Odabaşı'nın Yılmaz'ı birinci, Binbaşı Sait Süslü'nün Parat'ı ikinci, Şemsettin Tokgözün Sevim'i üçüncü gelmiştir. Mesafe 2200 metre idi. Dördüncü en heyecanlı olan engel koşusuna 5 at iştirak etmiştir. Birinciliği Kemal Odabaşı'nın Yıldız kısrağı kazanmıştır. Mesafe 2500 metredir. Dereceye girenlerin ödülleri aldığı bu koşularda halk heyecanla bu milli sporu takip etmiştir. **Ekekon**, 16 Haziran 1942, S:1914, s:2.

⁸⁰⁴ **Ekekon**, 27 Mayıs 1940, S:1371, s:2.

⁸⁰⁵ **Ekekon**, 18 Haziran 1940, S: 1390, s:2.

⁸⁰⁶ **Ekekon**, 1 Ekim 1940, S:1479, s:3.

⁸⁰⁷ **Ekekon**, 29 Eylül 1941, S:1786, s:2.

sırasında iki at ani hareketle çarpışmıştı. Atlar çarpışma anında ölmüşler, kötü düşen yaralılarda hastaneye kaldırılmışlardı⁸⁰⁸.

Bisiklet sporunda ise, Konyalıların daha önce de belirttiğimiz gibi bisikletle tanışması 1920'li yıllarda olmuştur. Çok geçmeden bisiklet gösterilerinin yapılmaya başlanmıştır. Nisan 1922'de Konya'da yapılacak ikinci ilkbahar at yarışları öncesi Tayyare Hangarı civarındaki sahada velespit yarışlarının yapıldığını gazete haberinden anlıyoruz⁸⁰⁹.

Daha sonraki tarihlerde de yarışlar yapılmaya devam edilmiştir. Hatta 1930'lu yıllarda yapılan bir bisiklet yarışında Hamit isimindeki bir yarışçı, bir at arabası ile çarpışmış ve bu sporun ilk büyük kazası olmuştu. Daha sonraki yıllarda ulusal ve uluslar arası bir kimlik kazanan bisiklet yarışları ile Konya'dan birçok bisiklet sporcusu yetişti. Türkiye'de ilk Velodrom Sahası Konya'da yaptırılarak kısa mesafeli yarışlarda bu saha kullanıldı. Bu sahada Konya'nın ünlü yarışçıları yetişti.

Konya'da sık sık bisiklet yarışları düzenlendi. Bunları örnekleyecek olursak: Bölge Bisiklet Ajanlığı tarafından 1939 senesinde düzenlenen dört haftalık seri bisiklet yarışının her devresinde yarışan kulüp bisikletçileri Hükümet Meydanı'nda toplanarak 7'de hareket etmişlerdir. Teşvik mahiyetinde olan bu yarışta gençlerin maneviyatının bozulmaması için bölge birincisi resmen ithal edilmediği gibi, daha önce kurallara riayet etmeyen bir sporcu da kabul edilmemiştir. Hükümet Meydanı'ndan Akyokuş'a dönüş Tayyare Meydanı'na ve dönüş Cumhuriyet Meydanı'na olmak üzere 32 km.dir. Mehmet Tire ara yarışı da bu suretle kazanmış ve 32 km mesafeyi 50 dakika da kat etmiş ve birinci gelmiştir. Yarışlar gençler tarafından büyük alakayla takip edilmiştir⁸¹⁰. Halkın yoğun ilgi gösterdiği bu yarışların ikincisinde de Mehmet Tire'nin lastiği patlamasına rağmen ikinci seride de birinci gelmiştir⁸¹¹. Üçüncü yarışta gene aynı kişi açık ara birinci olmuştur⁸¹². 4 haftalık 210 km mesafeli yarış İdman Yurdu'ndan Mehmet Tire'nin birinciliği ile

⁸⁰⁸ **Ekekon**, 20 Haziran 1944, S:2220, s:2.

⁸⁰⁹ Odabaşı, **age.**, s.151-152.

⁸¹⁰ **Ekekon**, 22 Ağustos 1939, S:1142, s:2.

⁸¹¹ **Ekekon**, 31 Ağustos 1939, S:1150, s:2.

⁸¹² **Ekekon**, 5 Eylül 1939, S:1154, s:2.

bitmiştir⁸¹³. 20 km mesafede yapılan halkevi bisiklet koşusunda ise İdman Yurdu ilk üç sırayı kazanmıştır⁸¹⁴.

1940 Nisan ayında Bölge Bisiklet Yarışlarının ikincisi yapıldı. Yarış 60 km mesafeli düzenlenmiştir. Bu yarışmaya 8 yarışmacı katılmıştır. İdman Yurdu sporcuları ilk üçü paylaşmışlardır⁸¹⁵. 1941'de Seri Bisiklet Yarışlarının üçüncüsü yapıldı. Mesafesi 80 km olan bu koşunun birincisi İdman Yurdu'ndan Niyazi Ekmen olup 3 saat 3 dakika da bitirilmiştir.2.ve 3.de İdman Yurdu'ndandır⁸¹⁶.

Mersin'de 40 km süren yarışmalara katılan bisikletçilerimiz başarı göstererek, 2.(Mehmet Tire) ve 3. olmuştur⁸¹⁷. Okullar arası yapılan bisiklet yarışlarında, bisiklet yarışlarını bitirenler tekerleklerin fırlattığı çamurlarla tanınmaz hale gelmişlerdir. Bu durum Konya yolları hakkında fikir vermesi açısından önemlidir. Yarışlar Akyokuş –Köyceğiz –Yeni Meram Yolu üzerinden ajan ve hakemleri idaresinde yapıldı. Okullar arasındaki 24 km.lik yarışa Sanat Okulu iki, Lise bir takımla iştirak etti. Sanat okulu 1. ,Lise ise 2.ve 3. olmuştur⁸¹⁸.

Bölgece üç haftada bitmek üzere 140 km olarak düzenlenen bisiklet yarışları sonunda yapılan sıralamada Gençlik Kulübü'nden sporcular birinci, ikinci, üçüncü olmuşlardır⁸¹⁹. Başka bir zaman 40 km üzerinden yapılan seri bisiklet yarışı havanın rüzgârlı olmasına rağmen tam bir başarıyla sonuçlanmıştır. Akyokuş ve Meram arasında şose üzerinde gidip gelmek üzere yapıldı ve 12 bisikletçi katıldı⁸²⁰.

Konya'da Motor Spor Kulübü, İdman Yurdu'nun gayretleri sonucu kurulmuş ve ilk toplantısını yapmıştır⁸²¹. Buna göre İdman Yurdu Motor Kulübü ilk gezisini yapmıştır. İdman Yurdu Motor Kolu ilk çekirdek teessüsünü yapmış ve ilk motor kolu toplu halde Meram'a kadar bir gezi yapmıştır. 20 motordan teşekkül eden bu gezide, İdman Yurdu'ndan kalkarak Hükümet Meydanı, Cumhuriyet Alanı'nı takiben Anıt'a gitmişler ve orada ilk teşekkülün ilk hatırası olarak bir dakika tazim

⁸¹³ **Ekekon**, 12 Eylül 1939, S:1160, s:2.

⁸¹⁴ **Ekekon**, 2 Nisan 1941, S:1632, s:2.

⁸¹⁵ **Ekekon**, 30 Nisan 1940, S:1656, s:2.

⁸¹⁶ **Ekekon**, 6 Mayıs 1941, S:1661, s:2.

⁸¹⁷ **Ekekon**, 1 Mart 1940, S:1300, s:2.

⁸¹⁸ **Ekekon**, 14 Mayıs 1940, S:1360, s:3

⁸¹⁹ **Ekekon**, 21 Mart 1942, S:1876, s:1.

⁸²⁰ **Ekekon**, 6 Nisan 1943, S:2036, s:1,4.

⁸²¹ **Ekekon**, 8 Haziran 1940, S:1382, s:2.

duruşu yapmışlar ve orada İstasyon Caddesi'ni takiben Meram'a gitmişlerdir. Teşekkürün çok yeni olmasına rağmen gidiş çok muntazam olmuş, Konya halkının dikkatini çekmiştir. Kafile bir müddet Meram'da kaldıktan sonra Ortaokul yoluyla bir tur atarak Türbeye gitmişler, İstanbul Caddesi'ni takiben İdman Yurdu'na varmışlardır. İlk gezi çok başarılı olunca⁸²² daha sonra toplu halde başka gezilerde yapılmıştır. Halkevi Konya'da motor sevgisini yaymak için bir motor kursu açmıştır⁸²³.

1938 yılında Konya'da Türk Kuşu faaliyetine geçmiştir. Burada gençlere kurslar verilmiştir. Türk Kuşu'nun motorlu uçaklarında yalnız uçarak turizm brövesi alan gençlere bröveleri verilmiştir⁸²⁴.

Konya'da kar yağışlarının olmamasından dolayı 1939'da toplu halde yapılan ilk kayak sporu Beden Terbiyesi Bölge Dağcılık ve Kayakçılık Ajansı ve Bölge Sanat Okulu Müdürü başkanlığında 20 kişilik bir kafile ile karın nispeten çok bulunduğu Altınapa Sırtlarına gitmesiyle başlamıştır. Kafilede öğretmenler, spor kulüplerinden bazı kişiler de vardı⁸²⁵. Kar yağdığı zaman bu durumu hemen değerlendirmeye çalışırlardı. Birkaç gün yağan kardan istifade ederek Bölge Dağcılık ve Kayakçılık Ajanlığı 31.1.1943 Pazar günü Meram Dağları'nda bir kayak gezisi tertip etmiştir. 24 kişilik kafile sabahleyin saat 11 den 13'e kadar ve öğleden sonra da 14'den 16'ya kadar gezi ve talimler yapılmıştır⁸²⁶.

İdman Yurdu sahasında sık sık atış talimleri yapılmıştır. Bu atış talimleri hava güzel olursa seyirci eşliğinde olurdu. Talime katılanların sayısı değişiyordu. İlk başlarda 30–35 civarında atıcının talim yaptığı sahanın⁸²⁷ bir köşesinde yapılan atış talimlerinde, poligon değil, siper bile olmadığından pek güvenli olmamıştır⁸²⁸. Daha sonraları talimlerin sayısı günden güne artmaya başlamıştır. Yeni poligonda yapılan atışlar çok verimli olmuştur⁸²⁹. Ayrıca savaş dolayısıyla Türkiye'de halktan zorunlu olarak yapmaları istenen görevlerinden birisi de atış talimi olmuştur. İdman Yurdu

⁸²² Ekekon, 10 Haziran 1940, S:1382, s:2

⁸²³ Ekekon, 8 Mayıs 1941, S:1663, s:2.

⁸²⁴ Ekekon, 24 Ekim 1939, S:1196, s:2

⁸²⁵ Ekekon, 16 Ocak 1940, S:1264, s:2.

⁸²⁶ Ekekon, 4 Şubat 1943, S:2010, s:2.

⁸²⁷ Ekekon, 19 Mart 1940, S:1315, s:2.

⁸²⁸ Ekekon, 25 Mart 1940, S:1320, s:3.

⁸²⁹ Ekekon, 16 Nisan 1940, S:1339, s:3.

Sahası'ndaki açık poligonda Beden Terbiyesi mükelleflerine yüzbaşı nezaretinde acemi atış talimleri yaptırılmıştır. 38 mükellef vazife atışı yapmışlardı⁸³⁰. Talim ve terbiye işlerine 3.8.1941 tarihinden itibaren Konya İdman Yurdu Gençlik Kulübünün, Çifte Merdiven Mahallesi'ndeki sahasında merkezi olması mükellefler için büyük kolaylıktır. Genel Müdürlükten yapılan para yardımıyla bu sahanın tadil, tamir ve düzenlemesi yapılmıştır. İstasyon civarındaki büyük sahanın yapılışına kadar bütün spor faaliyetlerinin bu saha kullanılmıştır⁸³¹.

Bu sahada 100 kadar mükellef çalışmalara başladı. Davete uymayarak gelmeyen mükellefler hakkında ceza tatbik olunmak üzere isimleri bölgeden vilayete verilerek ve bunların hiçbir suretle müsamaha edilmeyerek derhal ağır para cezalarıyla cezalandırıldılar ve verilen cezaların hemen uygulandı. Bundan günden sonra her Pazar saat 8'de başlamak üzere İdman Yurdu Sahası'nda talimlere devam olunmuştur⁸³².

Mersin'e giden avcı ve atıcılarımız ikinciliği kazandı. 9 kişilik ekibimiz daha sonra fert olarak yarışlarda birinci ve ekip olarak ikinci olmuşlardır⁸³³. Bölge atış poligonunda, Lise ve Sanat Okulu arasında yapılan desteksiz atış yarışmaları yapılmış, sonuçta takım olarak Sanat Okulu birinci olmuştur⁸³⁴.

Gene İdman Yurdu Gençlik Kulübü açık atış poligonunda sivil okulların 22 Çap Tüfekler Bölge Takım Birinciliği atış müsabakası yapıldı. Atışa Lise, Sanat Okulu, Erkek Ortaokul'dan yedişer kişilik birer takım katıldı. 50 metreden dairesel hedefe yatarak destekli üç mermi atıldı ve 7 kişinin atış toplamları toplanarak takım sınıflandırması oldu. Buna göre Sanat Okulu 168 sayı ile birinci, Lise 162 sayı ile ikinci, Erkek Ortaokul takımı da 151 sayı ile üçüncü oldular⁸³⁵.

Avcılar Kulübü toplantısı sırasında Avcılar Kulübü İdare Heyeti ilk defa yeni binalarında toplanmışlardır. Bu toplantı da av bayramı, sürek avları, yeni av yılı faaliyeti etrafında konuşulduğu gibi ayrıca Cumhuriyet Bayramı'na iştirak suretleri

⁸³⁰ **Ekekon**, 12 Mart 1941, S:1614, s:2.

⁸³¹ **Ekekon**, 4 Ağustos 1941, S:1738, s:2.

⁸³² **Ekekon**, 5 Ağustos 1941, S:1739, s:2.

⁸³³ **Ekekon**, 26 Şubat 1942, S:1867, s:2.

⁸³⁴ **Ekekon**, 3 Mart 1942, S:1868, s:1.

⁸³⁵ **Ekekon**, 11 Şubat 1943, S:2013, s:1.

de görülmüştür. Kısacası gelecekte yapılacak avlar bu sayede planlı bir şekilde gerçekleştirilirdi⁸³⁶.

Sayıları çok fazla olmasa da avcılar kulübünden 20 kişilik bir kfile Hatun Sarayın Çomak Boğazında bir av gecesi yapmışlardır. Kafilde doktor, eczacı gibi meslekten kişiler vardır. Avcılar birçok keklik, çil, tavşan, bıldırcın, tilki avlamışlardır⁸³⁷. Başka bir av gezisinde ise, halkevi tarafından düzenlenmiştir. Konya'ya 45 km mesafede bulunan Bağırsak Dere'de tertip edilen bu av gezisine halkevi avcılar, sporcular ve üniversiteli gençlerden oluşan 80 kişi katılmıştır. Avcılara tahsis edilen otobüs saat 6.30 diğer iki otobüs de 8.30 'da hareket etmiştir. Özel arabasıyla gelenlerde olmuştur. Boğazın güzel fotoları çekilmiş, sporcular kayalık tepelerde dağ sporları yapmışlardır. Yemekler yenilmiş ve birçok oyunlar düzenlenmiştir. Kestane eğlencesi neşeli olmuştur. Yemekten sonra bayanlar arasında serbest atış talimleri yapılmıştır⁸³⁸.

Konya Beden Terbiyesi Bölge Atıcılık Ajanlığı yarışmalar da düzenlemiştir. Bunun için Bölge Avcı Müsabakaları yapılmıştır. 25 i aşkın avcı, otobüsle hareketle yaka atış yerine gidilmiş ve atışlar yapılmıştır⁸³⁹. Bunun dışında Avcılık ve Atıcılık Bayramı yapıldı. Bölge Atıcılık ve Avcılık Bayramı, Gençlik ve Avcılık Kulübünden birçok sporcunun iştirakiyle yapılmıştır. Programına göre müsabakalar mavzerle çökerek desteksiz ve av tüfekleri ile uçara, havaya atılan plakalara ve domuz hedeflerine atışlar yapılmıştır. Mavzer atışları da yapılmıştır. 9.07 1942 tarihinde İdman Yurdu Sahası'nda poligonda yapılan 22 çap tüfekte yarışılmıştır. Derece alan atıcılara atış yerinde ödülleri verilmiş ve bu senenin Avcılık ve Atıcılık Bayramı sona ermiştir⁸⁴⁰.

1945'te Spor Kulüpleri Kongresi yapıldı. İdman Yurdu ve Gençler Birliği kongreleri yapıldı. O zamana kadar Gençlik Birliği Spor Kulübü Konya şehrinde Beden Terbiyesine bağlı tek kulüp halinde çalışmakta idi. Fakat bu kulüp aslında, çalışmasına başlayan İdman Yurdu ve Selçuk Spor Kulüplerini de içine alıyordu.

⁸³⁶ **Ekekon**, 15 Eylül 1939, S:1163, s:2.

⁸³⁷ **Ekekon**, 23 Ekim 1939, S:1195, s:2.

⁸³⁸ **Ekekon**, 18 Şubat 1941, S:1595, s:2.

⁸³⁹ **Ekekon**, 8 Aralık 1942, S:1988, s:2.

⁸⁴⁰ **Ekekon**, 12 Eylül 1942, S:1952, s:1.

Olağan üstü bir toplantı yapan Gençler Birliği kongresinde vali ve bölge başkanı kulüplerin ayrı ayrı çalışmasının daha faydalı olacağını işaret edilmişti. Kulüpler kendi üyelerini çevrelere toplayarak kendi kongrelerini yapmaya başlamışlardır.

İlk kongre İdman Yurdu Gençlik Kulübünde saat 11'de Safer Erkan'ın başkanlığında açılarak çalışmasına başlamış ve hesapların incelenmesi için iki müfettiş seçilmiştir. İdare heyeti başkanlığı, idare heyeti azaları, genel sekreter, muhasip, spor amirliği, yardımcı müdürlük, veznedarlık, doktorluğa, azalığa kişiler seçilmiştir. İkinci kongre Gençler Birliği Gençlik Kulübü adına yapılmıştır. Parti belediye başkanları dahi toplantıda bulunmuştur. Kongre CHP başkanı yönetiminde yapılmıştır. Bu kulübün yönetim kurulu başkanlığına da genç avukatlarımızdan Tahir Mihçı seçilmiştir. Gene burada da öbür kulüpte olduğu gibi çeşitli yerlere görevlendirmeler yapılmıştır⁸⁴¹.

Konya Spor Kulüpleri'nin yavaş yavaş örgütünü tamamlaya çalışmaya başlamışlardır. Yeni kurulan Selçuk Spor Gençlik Kulübü'nün kongresi halkevinde yapılmıştır. Salonu dolduran sporcular kongre başkanlığına Süleyman Bölükoğlu'nu getirmişlerdir. Öbür kulüplerde olduğu gibi kulübün çeşitli kademelerine görevlendirmeler yapılmıştır. Kulübün fahri başkanlığına halkevi başkanı M. Şakir Altan seçilmiştir⁸⁴².

Savaş yıllarında Konya'da kulüpleri birleştirilmiştir. Bunları Gençlik Kulübü temsil etmişti. Savaş sonuna kadar geçen zaman zarfında bu teşekkül çalışma sahasında varlık gösterememiştir. 1941 senesine kadar faaliyetlerini iyi derecelerle gösterebilmiş olan Gençler Birliği, Selçuk Spor ve İdman Yurdu Spor Kulüpleri bu tarihe rastlayan günlerde maddi güçsüzlükler ve elemansızlık yüzünden birleşip bir tek kulüp halinde çalışma yapmıştır.

Konya sporunun bu safhada geçen faaliyetsizliğine memleketin spor sevenlerin bir hal çaresi aramış, bu konu incelenmiş, Konya gençliğinin şuurlu bir şekilde spor yapabilmesi için gerekli tedbirler ve imkânlar hazırlanmaya başlamıştı. 1941 senesinde bu üç kulübün birleşmesi için bu kulüpler tarafından alınan kararın

⁸⁴¹ **Ekekon**, 13 Şubat 1945, S:2318, s:2.

⁸⁴² **Ekekon**, 15 Şubat 1945, S:2319, s:2.

kanuni tarafı uygulanmamıştı. Bu suretle her üç kulübünde şahsi hükümleri mevcut olduğundan faaliyet yapabilme şansları olmuştur⁸⁴³.

D.İLETİŞİM

D.I.TELEFON-POSTA-TELGRAF

İletişim çağımız için vazgeçilmez bir unsurdur. Teknolojinin ilerlemesiyle 20 yüzyılda daha da önem kazanmıştır. Ülkemizde otomatik telefon hizmeti 1926 yılında hizmete girmiştir⁸⁴⁴, fakat gelişim göstermesi çabuk olmamıştır.

1942 yılında gelindiğinde en kısa yoldan yapılan şehirlerarası telefon ücretleri şöyledir:

25 km... 20 kuruş

50 km... 30 kuruş

100 km... 50 kuruş

500 km... 90 kuruş

1000 km... 120 kuruş

1000 km.den fazla... 180 kuruştur⁸⁴⁵. Ayrıca 1944 yılında seneliği 42 lira olan telefon abone bedelleri 56 liraya çıkarılmıştır⁸⁴⁶.

Konya'da telefon hattı döşemesi çeşitli bölgelerde devam etmekteydi. Mesela Çumra-Dinek arasında telefon hattı için 600 direk hazırlanmıştır⁸⁴⁷. PTT Müdürlüğü 1940 Şubatı'nda Konya şehri dâhili telefon tesisatının otomatikleştirileceğini beyan etmiştir⁸⁴⁸ ve bu tarihlerde Konya ile Karapınar arasında telefon bağlantısı sağlanmıştır. Bu o tarihler için önemli bir başarıdır⁸⁴⁹.

⁸⁴³ Ekekon, 24 Mart 1945, S:2335, s:3.

⁸⁴⁴ 70. Yılında Ulaştırma Haberleşme, s.167.

⁸⁴⁵ Dâhili Posta, Telgraf ve Telefon Ücretleri Tarifeleri, Çankaya Matbaası, Ankara,1942,s.15.

⁸⁴⁶ Ekekon, 26 Şubat 1944., S:2171, s:2

⁸⁴⁷ Ekekon, 7 Ekim 1939, S:1182, s:2.

⁸⁴⁸ Ekekon,14 Şubat 1940, S:1286, s:2.

⁸⁴⁹ Ekekon, 17 Şubat 1940, S:1289, s:2.

Posta teşkilatına gelince yüzyıllar boyunca sadece devlete, yani padişah, vezirler, seferdeki ordu komutanları ve diğer üst düzey görevlilere hizmet veren bu sistemden halkın haberleşme ve ticaret ihtiyaçlarını karşılamak için yararlanmaya başlaması 1840 yılında Posta Nezareti'nin kurulmasıyla mümkün olmuştur. Bu tarih aslında PTT idaresinin kurulduğu tarihtir (1840'da ilk mektup postası 1840'da Üsküdar ile İzmit arasında taşınır).

1942 yılında posta ücretlerine zam yapılmıştır. Mektuplar 8,5, Kartlar 5,5 kuruş olmuştur. Yeni tarifelere göre mektuplar Milli Müdafaa pulu da dâhil olmak üzere 8,5 kuruşa, kartpostallar 5,5 kuruşa, uçak ile yollanacak mektup, kartpostal, havaleler 8,5 kuruşa ücretlendirilmiştir⁸⁵⁰. 1944 yılında yapılan zamlarda ise; mektuplar 11 kuruş olmuştur. Yıllığı 4 lira olan posta kutusu bedelleri 750 kuruşa çıkarılmıştır. Bundan başka paket ücretlerinde bir miktar yükselme olmuştur⁸⁵¹.

Telgraf haberleşmesi ise, Kırım Savaşı sırasında inşa edilen telgraf hattı üzerinden Şumnu'dan İstanbul'a çekilen "müttefik ve Osmanlı Ordularının Sivastopol'e girdiğini bildiren telgrafla başlar. İlk telsiz telgraf haberleşmesi ise 1905 yılında Derne ile Antalya arasında gerçekleştirilir. Milli Mücadele Dönemi'nde ise yurdun birçok yeri Ankara'ya bağlanarak savaşın kazanılmasında ikinci bir ordu gibi savaşırlar⁸⁵².

Savaşın getirdiği fatura telgrafı da etkilemiş, 1942 yılında telgrafın kelimesi 3,5 kuruş olmuştur. Ayrıca her telgraftan maktuun 10 kuruştan fazla ücret alınmıştır. Harici telgraflarının makbuz ücreti adıyla ayrıca 10 kuruş alınmıştır⁸⁵³. 1944 yılında yapılan zamlarda⁸⁵⁴ telgrafların her bir kelimesi 5 kuruşa, seneliği 1500 kuruşa olan telgraf kısa adres bedelleri de 2500 kuruşa çıkarılmıştır. Acele telgrafların kelimesinden 15, yıldırım telgraflardan 20 kuruş alınmıştır⁸⁵⁵. Savaşın müttefikler

⁸⁵⁰ Ekekon, 5 Mayıs 1942, S:1869, s:3.

⁸⁵¹ Ekekon, 26 Şubat 1944, S:2171, s:2.

⁸⁵² 70. Yılında Ulaştırma Haberleşme, s.160-161.

⁸⁵³ Ekekon, 5 Mayıs 1942, S:1896, s:3.

⁸⁵⁴ Yapılan zamlardan elde edilen fark, önceden beri mağdur bulunan posta- telgraf ve telefon memurlarının iâşe namı altında aylıklarından ayrı olarak kendilerine verilerek geçimleri kolaylaştırılmıştır. Ekekon, 26 Şubat 1944, S:2171, s:2.

⁸⁵⁵ Ekekon, 26 Şubat 1944, S:2171, s:2.

lehine döndüğü 1943 yılında yurtiçi 104.689-yurtdışı 3764 tane mektup gönderilmiş, yurtiçi 6756-yurtdışı 318 telgraf çekilmiştir⁸⁵⁶.

Posta –Telgraf Genel Müdürlüğü 1940 senesinde yeniden birçok telgraf hatları inşa ve tamir ettirmiştir. Birçok şehir arasında telefon şebekesi yapılmıştır. Ayrıca yeni kuran portörler alınmış, İstanbul ve İzmir telefon santralleri tesis, uzatma, genişletmiştir. Telgraf hatları için 470.000lira, telefon hatları ve yedek parçaları için de 1.094.000 lira sarf olunmuştur. İdare ayrıca 10 tane onlu, on tane de yirmili santral satın almıştır⁸⁵⁷.

Konya savaşın hemen sonrasında dönemin Ulaştırma Bakanı Ali Fuat Cebesoy'un gayretleriyle Konya'da öncelikle 300'lü, fakat 555'li olmaya müsait bir otomatik telefon santrali tesisine ait hazırlıklara başlanmıştır. Böylelikle otomatik telefon santrali ile Konya modern telefona kavuşacaktır⁸⁵⁸.

D.II. RADYO

Savaş yıllarında insanların siyasi gelişmeleri takip etme isteğinden dolayı, radyo sevilip yaygınlaştı. Ankara Radyosunun yanı sıra, İstanbul Radyosu deneme yayınlarından sonra tek başına sürekli yayına geçti. Siyasi haberleri takip eden halk ayrıca “Yurttan Sesler” gibi müzik programlarına da ilgi göstermiştir. Tek başına ekonomik refah seviyesini göstermesi bakımından çok yetersiz olmasına rağmen bazı haberleşme araçlarının kullanımı da ulaşılan refah seviyesini tespiti açısından bir ipucu verebilmektedir. Bu bakımdan alınan bir anket dikkat çekicidir. Konya vilayeti 1941 de neticelenen anketine göre Konya'nın merkez kazasında 986 radyo vardı. Merkez kazası köylerinde 9 radyo bulunuyordu. Akşehir'in merkezinde 204, köylerinde 42, Beyşehir'de 9, Bozkır'da 7, köylerinde 10, Cihanbeyli'de 12, köylerinde 30, Çumra'da 16, köylerinde 10, Ereğli'de 149, köylerinde 5, Ermenek'te 30, köylerinde 6, Hadim'de 6, köylerinde 6, Iğın'da 21, köylerinde 18, Karaman'da 146, köylerinde 5, Kadınhanı'nda 9, köylerinde 15, Seydişehir'de 6, köylerinde 7, Karapınar'da 7, köylerinde 3 radyo olmak üzere Konya vilayetine bağlı kaza ve köylerde 797 radyo vardı. Bütün vilayette 1783 radyo bulunmaktaydı.

⁸⁵⁶ 70. Yılında Ulaştırma Haberleşme, s.168–169.

⁸⁵⁷ Ekekon, 10 Haziran 1940, S:1382, s:2.

⁸⁵⁸ Ekekon, 24 Eylül 1945, S:2412, s:2.

Konya merkez kazasındaki radyo sahiplerinden 189 kişi ilk, 325 orta, 86 lise, 60 meslek, 315 yüksek tahsil görmüştü. 7 radyo sahibinin tahsili belli değildi. Radyosu olanlardan 99 kişide tahsilsizdi. Vilayetin diğer kaza merkezlerinde radyosu olanlardan 194 kişi ilk tahsilli, 134 orta, 61 lise, 32 meslek, 120 yüksek tahsillidir. 7 radyo sahibinin tahsili belli değildir. 91 kişide tahsilsizdir. Vilayetin köylerinde radyo sahiplerinden 58 kişi ilk tahsilli, 15 orta, 2 lise, 1 meslek, 7 yüksek tahsillidir. Tahsil yapmamış olan 91 radyo sahibi olduğu gibi, 1 tane de tahsili belli olmayan radyo sahibi vardı.

Konya merkez kazasında radyosu olanlardan 1 kişi ziraatla, 66 sanayi ile 264 ticaretle, 20 nakliye işleriyle meşgul olmaktadır. 495 kişide serbest meslek sahibidir. Radyo sahiplerinden 140 kişinin belli mesleği yoktu. Vilayetin diğer kaza merkezlerinde radyo sahiplerinden 17 kişi ziraatla, 53 sanayi ile 262 ticaretle, 8 'i nakliyecilikle, 2 şahsi hizmetle meşguldü. 214 serbest meslek sahibi vardı. Radyosu olanlardan 66 kişi mesleksizdi. Konya vilayetinin köylerinde radyo kullananlardan ziraatla 24 kişi, sanayi ile 2 kişi, ticaretle 20, nakliye işleriyle 1 kişi meşgul olmaktadır. Serbest meslek sahibi 55 kişi, mesleksiz 73 kişi vardı.

15 yaşından büyük olarak Konya vilayetinin merkez kazasında 3252, merkez kaza köylerinde 10, Akşehir'de 619, köylerinde 54, Beyşehir'de 5, köylerinde 14, Bozkır'da 9, köylerinde 14, Cihanbeyli'de 27, köylerinde 29, Çumra'da 45, köylerinde 12, Ereğli'de 433, köylerinde 11, Ermenek'te 84, köylerinde 10, Hadim'de 11, Ilgın'da 42, köylerinde 25, Karaman'da 424, Kadınhanı'nda 15, köylerinde 32, Seydişehir'de 13, köylerinde 12, Karapınar'da 16, kişi radyo dinlemektedir. Bütün bu vilayetlerde radyo dinleyenlerden 521 kişi 15 yaşından büyüktü.

15 yaşından küçük radyo dinleyiciler: Konya merkez kazasında 1294, merkez köylerinde 6, Akşehir'de 320, Cihanbeyli'de 15, köylerinde 20, Çumra'da 19, köylerinde 16, Ereğli'de 29, köylerinde 14, Karaman'da 299, Kadınhanı'nda 9, köylerinde 37, Seydişehir'de 8, köylerinde 4, Karapınar'da 3 kişi vardır. Bütün Konya vilayetinde 15 yaşından küçük olmak üzere 2526 kişi radyo dinlemekteydi.

Konya vilayeti içinde elektrikle işleyen radyoların sayısı: Konya merkez kazasında 971, Akşehir’de 199, Ereğli de 147, Ermenek’te 30, Karaman’da 141’di. Akümülatörle işleyen radyolar: Konya merkez kazasında 15, merkez kaza köylerinde 9, Akşehir’de 5, köylerinde 42, Beyşehir’de 9, köylerinde 9 Bozkır’da 7, köylerinde 10 Cihanbeyli’de 12, köylerinde 30, Çumra’da 16 i köylerinde 10, Ereğli’de 2, köylerinde 4, Ermenek köylerinde 5, Hadim’de 6, köylerinde 6, Ilgın’da 21, köylerinde, 18, Karaman’da 5, köylerinde 5, Kadınhanı’nda 9, köylerinde 14, Seydişehir’de 6, köylerinde 7, Karapınar’da 7, köylerinde 3 tür. Konya vilayeti içinde kulaklıkla yalnız Ereğli köylerinde 1 , Ermenek köylerinde 1 , Kadınhanı köylerinde 1 radyo vardı⁸⁵⁹.

II. Dünya Savaşı yıllarında halkın en önemli haber kaynağı radyo olmuştur⁸⁶⁰. İstanbul’dan gelen gazeteler birkaç günde zor gelirdi, televizyonunda bulunmadığı ortamda halkın radyoya sahip çıkması çok normaldir. Her konuda halkı bilinçlendirmeye çalışan Konya Ekekon Gazetesi radyo hakkında şunları yazmıştır: “Hiç birimiz ne boş tahminlere ne de asılları kesin olmayan tahminlere yalnız kulak vermemekle yetinmeyerek bunun kaynağının aramalıyız. O zaman bizzat görürüz ki aslı astarı olmayan bir tahmin bütün bu boş, ipsiz sapsız işler ya gafillerin yahut kötü ve karıştırıcıların eseridir. Öz vatanımızı alakadar edecek öz haberi ancak ve ancak bizim vasıtamız verir. İnsan yalan, birbirine uymaz haberleri dinleyince radyosunun ibresini yalnız Ankara’ya getirip o kaynaktan gelen haberlerden dünyada meydana

⁸⁵⁹ “Yurtta Radyo ve Dinleyiciler-Konya Vilayeti”, **Konya Halkevi Dergisi**, S.46, Ağustos 1942, s.43–44.

⁸⁶⁰ 1933 senesinde radyonun Konya’ya ilk gelişinde halk tarafından garip karşılanmıştır. Konya’da ilk radyo 1925 senesinde, Dereköy Elektrik fabrikası inşaat müteahhidi Çenkeri Palay Firması mühendislerinden Macar Mösyö Stravus tarafından kullanılmıştır. Kız Lisesinin karşısındaki köşedeki evde otururdu. Kendisi hergün Budapeşte radyosunu dinler, ara sırada ahbablarını radyo dinlemeye davet ederdi. Bunu kısa bir müddet sonra Konya Ticaret Mektebi ve Ticaret Müdürlüğü beraberce getirmiş, aynı aylarda belediye de Dede Bahçe fidanlığında neşriyat yapmak üzere bir radyo almıştı.

Konyada radyonun bu tarihlerde yavaş yavaş radyonun herkes tarafından alaka görmesi üzerine de Burhanzade Hacı Mehmet Beyde Konya ve havalisi ilk Konya acentalığını kurmuştu. Konyada ilk cereyanlı radyo (yani şehir cereyanı ile işler radyolar) 1929 senesinden itibaren hoparlör ve makine kısmı olarak iki parça halinde satılır, bu cins radyo ilk defa Konya İdman Yurdu Spor Kulübü tarafından alınmıştı.

Konyada 1930 senesinden sonra radyo tamamen herkes tarafından bir ihtiyaç olarak alınmaya başlanılmış olup 1933 senesi cumhuriyetin 10. yıl dönümünde atamızın 10. yıl nutku şehrin çeşitli yerlerine konan hoparlörlerle halka dinletilmişti. **Koyunoğlu Müzesi Selçuk Es Özel Arşivi**, 17445, s:15

gelen haberleri saati saatine takip etmesi doğrudur. Radyomuzun halkın bütün öğrenmek ihtiyacına bir cevap mahiyetinde olan ve bütün hadiseleri toplu bir surette mütalaa ile söylenen ve yazılanların özetini veren radyo gazetesi de en güzel buluştur. Bu serviste bizi tatmin edebilecek malumatı bulmaktayız. Böyle sağlam, dürüst kaynaklarımız varken kendi radyomuzu dinleyelim” demekle radyonun o yıllar için ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmaktadır⁸⁶¹.

Bundan dolayı hükümet her ailenin radyo sahibi olabilmesi için çalışma başlatmıştı. Köy ve şehir tipinde üç dört lambalı olarak birincisi kuru pil ve diğerleri şehir elektriği ile çalışacak olan halk tipi radyo alıcı cihazları için dünya radyo fabrikalarından teklif istenmiştir. İlk olarak köy ve şehir tipi radyolardan 10000 tane yaptırılmaya çalışıldı⁸⁶². Bu konuda çeşitli firmalar seslerini kısıtlı da olsa reklâmla duyurmaya çalışmışlardır. Mesela elektrik cereyanı olmayan köy, nahiye ve kazalarda öteden beri denenmiş, tanınmış gayet zarif Radyone⁸⁶³ markalı bin saatlik bataryalı radyonun 1940 modeli Hükümet Meydanı’ndaki radyo acentesi tarafından satışa çıkarılmıştı⁸⁶⁴. Gene Hükümet Bulvarı’nda radyo satışı yapılmıştır. Akümülatörlü çeşitleri de satılmıştır⁸⁶⁵.

Şehir içi haberleşmede de merkezde bulunan büyük hoparlörler önemli iş görmüşlerdir. Mesela gece sinemadan çıkan vatandaşlar meydana bakan koca hoparlörden, Ankara radyosu saat 23.00 haberlerini dinlerlerdi. Radyosu olmayanlar için bu güzel bir uygulamaydı⁸⁶⁶. Ekekon Gazetesi Baş Yazarı Ziya Çalık bu durumu şöyle anlatmaktadır: “ Dünyanın girdiği savaşta ülkemizdeki dingin bir rahatlığa sahip pek az milletin bulunduğunu takip ettiğimiz dünya matbuat yayınlarından kıyaslamalarla anlayabiliyoruz.

Ama bunun mühimsememek olmadığı da gözlemlerimizle sabittir. Gündüz ve gecenin ilerlemiş saatlerinde bile ajansın son haberlerini almak için meydanlarda toplanan halkın hemen hepsi savaşı takip etmekle beraber, kendi ülkemi zinde takip

⁸⁶¹ Ziya Çalık, “Boş Tahminler”, **Ekekon**, 18 Haziran 1940, S:1390, s:2.

⁸⁶² **Yeni Ses**, 4 Haziran 1939, S:597, s:2.

⁸⁶³ General elektrik, Radiyola gibi radyo markaları da satılmaktaydı. **Ekekon**, 3 Haziran 1940, S:1377, s:3, **Ekekon**, 25 Mart 1941, S:1625, s:4.

⁸⁶⁴ **Ekekon**, 17 Ağustos 1939, S: 1138, s:4.

⁸⁶⁵ **Ekekon**, 18 Ağustos 1939, S:1139, s:4.

⁸⁶⁶ **Ekekon**, 11 Eylül 1939, S:1159, s:2

edeceği yolun ne olacağını tam anlamıyla öğrenmek arzu ve merakına sahiptir. Hiç bir şeyden endişe etmiyorduk. Bütün Türk milletinin şefine ve hükümete itimadı o kadar büyüktür ki, milli görevini yapmak için herkeste tabii bir iç dileği ve hız var. Vasıtaların geçmesine mani olacak kadar hoparlörlerin önünde toplanmış bir halk kitlesi olduğu halde Refik Saydam'ın beyanatından sonra bu kalabalık derhal azalmış oldu. Bu da milli şefe halkın güvenini göstermektedir” diyerek halkın savaş yıllarındaki ruh halini güzel tasvir etmiştir⁸⁶⁷.

Hoparlör binlerce vatandaşa günün hadiselerini, memleketin halka duyurmak istenilen mühim ilanlarını, şehirle alakalı öğütleri, kültürümüzü yükseltecek sözleri, söylevleri ve daha buna benzer birçok hususları en seri ve en modern tarzda yayan halkevinin önemli bir vasıtaydı. Yalnız bu halkevi hoparlörlerine ait tellerin izolasyonlarını bozarak tedarik ettikleri hoparlörlerle cereyandan ve yayından istifade etmek isteyen uyanıklarla da uğraşılmak zorunda kalınmıştır⁸⁶⁸.

Sille dünya hadiseleri hakkında daha hızlı olarak malumat almak gayesiyle dört köye hoparlörü de dâhil olmak üzere dört radyo aldığı gibi nahiye merkezindeki radyo da yenileştirildi. Yayın hoparlörle dışarı verildi. Radyo alınan⁸⁶⁹ köyler: Başarakavak, Kirligiret , Keçimuhsine ve Tat köyleridir. Ajans yayını zamanında hoparlörün bulunduğu meydanlar hıncahınç dolu bir hale gelmekteydi⁸⁷⁰.

Hoparlörlerin haberleri halka dinletmek gibi güzel hizmeti dışında, çok amaçları da vardı. Batı müziğinin yayılması uğrunda mühim iş yapmıştır. Devamlı

⁸⁶⁷ **Ekekon**, 13 Eylül 1939, S:1161, s:2.

⁸⁶⁸ Ziya Çalık, “Hoparlörden Hırsızlık”, **Ekekon**, 20 Mart 1940, S:1316, s:2.

⁸⁶⁹ Philips Radyoları 940 modelleri fiyat listesi şöyledir:

Tip fiyat

480/A 135 dalgalı akımla çalışır

680 /A 160 dalgalı akımla çalışır

735/ A 190 dalgalı akımla çalışır

855/X 245 dalgalı akımla çalışır

629/B 140 (çıplak)batarya ve akümülatörle çalışır

752/B 185 (çıplak) yalnız batarya akümülatörle çalışır

635/V 165 (çıplak)yalnız 6 volt akümülatörle çalışır

292/V 250 (çıplak) yalnız 6 volt akümülatörle çalışır

228/B 150 (komple) portatif bataryalı

Bu fiyatlardan peşin için % 10 indirimli, yarısı peşin geri kalanı 6 ay vade ile %5 ıskonto satılırdı. Philips Radyoları Konya Mıntıkası Acenteliği, İzmir pazarı fiyatları. **Ekekon**, 4 Kasım 1939, S:1206, s:4.

⁸⁷⁰ **Ekekon**, 26 Eylül 1939, S: 1172, s: 2.

yayınlarla dinletilen parçalara Konya halkı günden güne alıştırmaya çalışılmıştır. Bu durum şehrin her tarafına konulan hoparlörler sayesinde olmuştur.

Savaşın getirdiği siyasi buhranı dolayısıyla devamlı ajans haberlerini de büyük bir dikkatle takip eden Konya halkı, bilhassa bu yayınlar sırasında hoparlörlerin etrafında fazlaca toplanıyorlardı. Ajans haberlerinin ardından meydanların boşaldığını görmekle beraber Konya halkının bir kısmı müzik yayınlarını dinlemek üzere yerlerinde kaldıkları görülüyordu. Konyalı gençlerde hoparlör civarında dolaşarak müziği dinliyorlardı⁸⁷¹.

CHP'nin hazırladığı folklor gecelerinden biride Ankara Radyo Evinde verilmiştir. Kendi gecesini, kendi sanatkârını dinlemek fırsatını bulan Konyalılar daha akşam olmadan hummalı bir istekle dinlemeye hazırlanmıştı. Evlerden başka gazinolar, kiraathaneler, kahveler, kulüpler, sinemalar, mağazalar, sosyal salonlar yani radyo cihazıyla geceyi dinleyecek olan bütün yerler daha doğrusu bütün şehir kulak silerek ahizlerinin başına doluşurlardı⁸⁷².

⁸⁷¹ **Ekekon**, 12 Eylül 1939, S: 1160, s:3.

⁸⁷² M.Muhlis Koner, “*Konya Gecesini Dinlerken*”, **Ekekon**, 14 Mart 1942, S:1872, s:1.

III. BÖLÜM

EĞLENCE, DİNLENME VE EV HALİ

A-EĞLENCE

A.I.EVLİLİK TÖRENLERİ ve BAYRAMLAR

Evlilik Türk toplum yapısında önemli bir yer işgal eder. Evlilik iki türlü olurdu. Ya evlenecek kız kendisi birisini beğenir, ya da daha büyük oranda ailesinin uygun gördüğü birisiyle evlilik yapardı. Düğünler Konyalılar için çok önemlidir. Hem kadınlar, hem de erkekler için önemli bir eğlencedir. Kadınlar arasında düğün üç türlü olurdu: Sade Düğün, Tas Açma Düğünü, Kına Düğünü.

Sade düğün evlenme gününden bir gün önce yahut o hafta içinde olurdu. Tas Açma Düğünü birinci sınıf aileler tarafından yapılırdı. Bunun belirli bir günü yoktu. Tas açma düğünü yemekli olurdu. Düğünlerin en eski ve önemli olanı Kına Düğünü ise kız evinde yapılırdı⁸⁷³. Düğünü yapan kişinin maddi durumu iyiye eğer pilav döktürürdü. Dökemeyenler ise akrabaları ile yemek yedi bunlar yaprak sarması, kuru fasulye, bezelye gibi yemekler yaparlardı⁸⁷⁴. Konya'da ne zaman zenginlerden birisinin düğünü olursa Seğmen Alayı Sille'den getirilir ve bunlar için büyük masraflar yapılırdı. Konya gelin almalarında kalkan ve cirit oynanması da adettendi⁸⁷⁵.

Konya'daki bayramlarda halk için önemli bir yer tutmaktaydı. Merkez Alâeddin Tepesi idi. Bu bölgeye Cumhuriyet Meydanı denirdi. Şimdiki İş Bankası'nın olduğu yerde Belediye binası vardı. Bütün törenler, toplantılar burada yapılırdı⁸⁷⁶. Konya'da coşkuyla kutlanan bayramlardan bazıları şunlardır: 30 Ağustos Zafer Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'dır. Konyalının hayatını hareketlendiren bayramların birkaçında yapılanlara bakacak olursak, o günleri daha iyi anlamış oluruz.

⁸⁷³ Abdülkadir Erdoğan, *Konya'da Düğünler*, **Konya Halkevi Dergisi**, Yeni Ses Basımevi, S:10, Konya Haziran 1939,s.618-619.

⁸⁷⁴ Nuri İyisoy ile Meram Yeni Yol'da yapılan 12.08.2009 tarihli röportaj.

⁸⁷⁵ Erdoğan, **Halkevi Dergisi**, s.623.

⁸⁷⁶ Nuri İyisoy ile Meram Yeni Yol'da yapılan 12.08.2009 tarihli röportaj.

1939'daki 30 ağustos Zafer Bayramı için, halkevinde konferans verilmiştir. Konferans hoparlörle de yayınlanmıştı. Bütün salon tamamıyla dolu bir halde bulunuyordu. Bando da ev bahçesinde çaldı. Ordu evinde balo tertip edildi. Halkın takip ettiği fener alayları tertip edildi. Meydanlarda hoparlörle müzik neşriyatı yapıldı. 20.30'a doğru sağanak halinde yağmur yağmıştı. Buna rağmen sokaklar bir hayli kalabalıktı. Sinemalar da hıncahınç doluydu. Konya'da Zafer Bayramı çok ve neşe ile kutlanmıştır. Dumlupınar'da Zafer Bayramı münasebetiyle katılmak üzere giden Liseli 51 Konyalı izci trenle gelmişlerdi⁸⁷⁷. 1941 yılının 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamaları da Konya'da büyük bir coşkunluk içinde kutlandı. Bayramdan birkaç gün evvel hazırlanan halk, bütün günü derin bir sevinç ve heyecan içinde geçirmiştir. Gece fener alayları için büyük hazırlıklar yapıldı⁸⁷⁸.

1939'un Cumhuriyet Bayramı⁸⁷⁹ yani Ekim'in 28,29 ve 30'u çok neşeli, çok eğlenceli olarak geçti. Gündüz ve gece bütün caddelerde, sokaklarda halk seli, büyük med-cezirler halinde akıp gitti. Halkevinin tanzim ettiği program gereğince ayın 28'in gecesi köylü yurttaş için tertip ettiği toplantıya Konya'ya gelmiş olan köylüler katıldı. Cura, saz ile tatlı ve neşeli bir zaman geçirildi. 29. gece bütün meydanlarda yoğun bir halk atılan havai fişekleri seyretti. Fener alayları, ışıklandırma, her şey güzel oldu. Cumhuriyet meydanında elektrikli bir sütun 1923–1939–16 rakamının

⁸⁷⁷ **Ekekon**, 30 ağustos 1939, S:1149, s:2.

⁸⁷⁸ **Ekekon**, 30 Ağustos 1941, S:1761, s:2.

⁸⁷⁹ Cumhuriyet Bayramında Konya halkının durumu şu gazete haberi iyi gösteriyor: “Kahvede, lokantada her yerde bayram eğlencesi konuşuluyor. Siyasetten yurdun saadetinden, ikramiyelerin verildiğinden, kimi de alamadığından bahsedip duruyor. Ajanslar dinlenmekte, mütalaalar yürütülmekte, gazeteler okunmakta. Bir taraftan öğrenciler cıvıldaşarak gidip gelmekte, birbirlerine hazırlıklarından bahisler açmakta. Halk güneşler beraber sokaklara dökülmüş; küçük, büyük, erkek, kadın, güzel ve çirkin herkes sokakta. Belediyenin önünde okullular, cemiyetler ve halk birlikleri ellerinde bayraklar, flamalar akın akın Cumhuriyet Meydanı'nda yer alıyor, izciler de yürüyor. Meydandaki yerlerini almış izciler, birlik ve teşekküller geçit törenine katılmak için hazırlanıyorlar. Bu sırada Alâeddin Tepesi'nden atılan silah ve top seslerine silah sesleri karıştı. Şehrimiz avcılar kulübü torbalarındaki keklik yanlarında yeşilbaşlarını bükmüş ördekler, omuzlarında çifteleri gösterip yapıyorlar. Kanat çırparak düşen bir keklik halkın arasına düştü. Ordu, mektepliler, izciler ve birlikler valimize generalimizin önünden geçerek Atatürk'ün Konya Gençliğine birinci vazifesini hatırlatan tunç heykeli etrafında toplanıyor. Yirmiye aşan çelenk konuyor, nutuklar söyleniyor, şiirler okunuyor. Konya'yı süsleyen allı yeşilli ampullerin, havai fişeklerin alakayı çeken ışıkları altında gülerek, eğlenerek gezip dolaşılıyor. Bunların dışında Ticaret Lisesi'nin açılışı da bu tarihte oldu” **Ekekon**, 2 Kasım 1943, S:2125, s:2.

otomatik surette yakıyor, söndürüyor, yine bir saat her an yanıp sönüyordu. Hükümet konağında verilen Cumhuriyet Balosu eğlenceli oldu⁸⁸⁰.

1941 yılının Cumhuriyet Bayramı da Konya'da coşkun tezahüratlarla kutlandı. Cumhuriyet Meydanına akın akın giden halk yığınları, tak, ampul ve bayraklarla donanan caddeleri hınca hınç doldurdu. Gündüz çelenkler, konuşmalar, geçitler oldu. Gece ise askeri ve Halkevi bandolarının katılımıyla asker, Askeri Lise ve ortaokullar, Motorlu Nakliye Okulu, Lise, Sanat Okulu öğrencileri tertip edilen çok muhteşem fener alayları ile Atatürk Anıtı önünde toplanarak General Fahrettin Parkı, Cumhuriyet ve Hükümet Alanı ve Aziziye Camii yanına kadar gidip tekrar Cumhuriyet Alanı'na dönülmüştür. Hükümet Meydanı'nda halk milli oyunlar oynamış, Halkevi de bandolu ve curalı bir eğlenti yapılmıştır. Ayrıca Hükümet Konağı'nda bir balo verilmiştir⁸⁸¹.

Cumhuriyetin 20. dönüm yılı şenliklerinde ise, şehrin bütün cadde, mağaza ve evlerle resmi binalar, meydanlar hep bayraklar, dövizler, yeşilliklerle süslenmişti. Bayram günü bir taraftan halk yığın yığın Alâeddin sırtlarına yayılırken, diğer taraftan okullar, cemiyetlerde Cumhuriyet Meydanı'ndaki yerlerini alıyordu. Vilayet Konağındaki resmi merasimin ardından vali, general ve parti başkanı meydanı dolduranları kutlamış, bundan sonra geçit resmi başlamıştır. Kuleli ve Askeri Ortaokulların yürüyüş havalarını çalan bandosu önünden, önce subaylarla Kuleli Lisesi, Askeri Ortaokul, açık, kapalı otomobil ve kamyonları, traktörleri, tankları ile motorlu okul geçmiştir. Tepeden atılan toplar etrafı çınlatmış, önde flamaları olduğu halde izciler, bir uçak taşıyan Türk Kuşu mensupları, liseli kız öğrenci, Kız Öğretmen Okulu, Lise, Ticaret Lisesi, sporcu takımı ile Sanat Enstitüsü, Ortaokul yürümüştü, bunu renkli flamalar yanında birde ilkokulların geçişi takip etmiştir.

Gençlik kulübünün, beden terbiyesi mükellefleri ile güreşçi ve bisikletçilerin nizamlı bir halde ilerlemesini avcıların kemerlerinde asılı avlarla ve grup atışları ile geçmesi takip etmiş, sonra esnaf cemiyetleri ve köylüyü temsil eden

⁸⁸⁰ **Ekekon**, 31 Ekim 1939, S:1202, s:2.

⁸⁸¹ **Ekekon**, 29 Ekim 1941, S:1809, s:4.

atlılar geçmiştir. Bütün bunlar halkla birlikte Atatürk Anıtına varmıştı. Belediye Başkanının şehir halkına yaptığı konuşma ile tören bitmiştir⁸⁸².

Gene 1941 Kadınhanı'nda Cumhuriyet Bayramı at koşularının da düzenlenmesiyle büyük bir kalabalık huzurunda kutlandı. Daha bir gün evvel köylerden kaza merkezlerine akın eden halkın görülmemiş kalabalık görünüşü, bayramın çok neşeli, heyecanlı geçmesini sağlamıştır. Saat 10.00 da Cumhuriyet Alanı'nda halk, asker ve okullular yerlerini aldılar. Bayram kutlamasından sonra öğleden sonra sayısı beş bine varan aynı kalabalık halk önünde spor alanında koşular başlamıştır. Program haricinde halka sürpriz olarak hazırlanmış bulunan eşek, bisiklet ve yumurta yarışları emsalsiz ilgiye sebep olmuş ve bu neşe içinde başlayan at koşuları cidden büyük düzen ve güzellikle sona ermiştir. Bu koşu maddi olarak iyi kazanç sağlamıştır. Kazanılan 1200 lira civarındaki koşu hâsılatı yapılamasına yakında başlanılacak olan halkevi binasına tahsis olunmuştur. Akşam da büyük fener alayları ve şenlikler tertip edilmiştir⁸⁸³.

Yılı başı kutlamaları ise Konya halkının geneli arasında yaygın olmasa da, bir kısım Konyalılar tarafından kutlanmıştır. Ordu evinde yılbaşı balosu verilmiştir. 1942 yılına girilirken verilen balo önceki senelere göre daha yoğun ilgi içinde geçmişti⁸⁸⁴. İkinci İnönü Zaferinin 21.yıldönümü için Halkevi tarafından Konya'da tören yapılmıştır. Saat 17.30'a doğru Askeri Ortanın Badosu, Kuleli Lisesi, diğer okullar ve ile halk sinema binasında toplanmıştı⁸⁸⁵.

Bayram tatilinden yararlanan Bölge Sanat Okulu öğrencileri bayramın üçüncü günü akşamı okullarına öğrenci velileri ve 200 den fazla davetli huzurunda bir müsamere vermişlerdir⁸⁸⁶. Halkevinde genç şairler gecesi düzenlenmiştir. İstenilen sayıda katılımcı olmasa da samimi bir havada geçmiştir⁸⁸⁷. Halkevinde amatörlerin katılımıyla 152 parçadan oluşan fotoğraf sergisi açılmıştır. Sergi 15 gün devam etmiştir⁸⁸⁸.

⁸⁸² **Ekekon**, 2 Kasım 1943, S:2125, s:2.

⁸⁸³ **Ekekon**, 3 Kasım 1941, S:1812, s:2.

⁸⁸⁴ **Ekekon**, 6 Ocak 1942, S:1344, s:2.

⁸⁸⁵ **Ekekon**, 4 Nisan 1942, S:1883, s:2.

⁸⁸⁶ **Ekekon**, 24 Ocak 1940, S:1268, s:2.

⁸⁸⁷ **Ekekon**, 10 Şubat 1940, S:1283, s:2.

⁸⁸⁸ **Ekekon**, 20 Şubat 1940, S:1291, s:4.

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Konya’da çok parlak ve coşkulu kutlanmıştır. Bayrak ve vecize afişleri ile süslenmiş olan binalar, cadde ve sokaklar çok güzeldi. Şehir halkı sabahleyin erkenden Cumhuriyet Alanı’na doğru heyecanla doldurmaya başlamıştır. Alâeddin Tepesi adeta bir anfi tiyatro manzarası şeklini almıştı⁸⁸⁹. 1943 yılının Çocuk Bayramına iştirak eden okul ve öğrenci sayısı önceki yıllardan daha fazla olmuştur. Tören yerine 3500 ortaokul, 5500 ilkokul öğrencisi gelmiştir. Binlerce halk, Cumhuriyet Meydanı ile Anıt arasında sıralanmıştı⁸⁹⁰. Mızıkânın çaldığı İstiklal Marşı’nda binlerce öğrencinin katılımı göğüsleri kabarttı. Konuşma ve şiirlerden sonra, geçit resmi yapıldı. Oradan Anıt’a gidilerek çelenk koyuldu ve tören sonra erdi⁸⁹¹.

1940’ın 23 Nisan kutlamalarında her zamanki kutlamaların yanında çocuklar, Yeni Sinemada çocuklar için getirilen Şirley Tample’in Küçük Prensesini görmüşlerdir ve 14.00’de halkevinde düzenlenen eğlencelerde hazır bulunmak suretiyle çok güzel ve faydalı surette eğlenmişlerdir. Öğleden sonra başlayan yağmur eğlencelere engel olmuştur⁸⁹².

Hava Şehitleri Töreni Konya’da pek heyecanlı olarak kutlanırdı. Tören Cumhuriyet Alanı’na bakan Şehitler Anıtı önünde yapılırdı. Törende başta mülki ve askeri erkân olmak üzere çeşitli teşekküller mümessilleri, askeri ve sivil okullar öğrencileri, asker, kalabalık halk tabakası saygılı bir şekilde yerlerini alarak şehitlerimizi anarlardı⁸⁹³.

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı törenleri Konyalıların çok ilgi gösterdikleri törenlerin başında gelir. Bu önemli bayram yurdun her yerinde olduğu gibi Konya’da da her zaman parlak ve heyecanlı bir şekilde kutlanmıştır⁸⁹⁴. Konya’da günlerden beri yaptıkları provalarla seyircilerin önüne temiz, düzgün bir şekilde çıkan okullularda bayram sevinci görünüyordu. Evler bayraklarla süslendi. Okullar gençlik şarkılarını söyleyerek sekizde Hükümet Alanında toplandılar. Bulvarın sağından gidiliyor, solundan dönülüyordu. Trampetler eşliğinde Atatürk

⁸⁸⁹ Ekekon, 24 Nisan 1943, S:2044, s:1-2.

⁸⁹⁰ Ekekon, 27 Nisan 1943, S:2045, s:2.

⁸⁹¹ Ekekon, 25 Nisan 1944, S:2196, s:2.

⁸⁹² Ekekon, 24 Nisan 1940, S:1345, s:1.

⁸⁹³ Ekekon, 16 Mayıs 1942, S:1901, s:1.

⁸⁹⁴ Ekekon, 21 Mayıs 1942, S:1903, s:3.

Anıtı'na gelindi. Burada çelenkler konuldu. Sahaya geldiğimizde tribünler dolu, meydan dolu, çadırlar dolu. Kuleli Askeri Lisesi, Askeri Orta Okul, Kız Öğretmen Okulu, Lise, Sanat Okulu, Orta Okul, sporcular alkışlayanların büyük takdirlerini toplayarak meydan geldiler. Konuşmalar yapıldı. Sporcular gösteriler yaptı. Başarılı olan ilkokul ve liseli sporculara ödülleri verildi. Savaş yıllarında her 19 Mayıs bir öncekine göre daha gösterişli ve coşkulu oldu⁸⁹⁵.

1942 yılındaki 13. Yerli Malı ve Tasarruf Haftası Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi Konya'da da çok canlı geçmiştir. Şehrin ana caddeleri ile göze çarpacak yerlerinde afişlerle vecizeler asılmıştır. Bu konuda konferanslar düzenlenmiştir⁸⁹⁶. Bu bayramların dışında Dil bayramı gibi bayramlarda kullanılmıştır. Belediye Sineması Türk Dil Kurumunun kuruluşunun 9.yıldönümü sebebiyle Halkevi tarafından zengin bir kutlama programı yapılmıştır⁸⁹⁷.

Ayrıca dini bayramlarda coşkuyla kutlanırdı.1941 yılının Kurban Bayramında Konya merkezinde ve merkeze bağlı nahiyelerde bağışlanan kurban derilerinin miktarı 4876' ya ulaşmıştı. 4500'ü koyun, 369'u keçi ve 7'si sığırdı⁸⁹⁸. Bu deriler satılarak bu satıştan 3286 lira bir para elde edilmiştir⁸⁹⁹.

A.II. MÜZİK-SİNEMA

Konya'da hiçbir zaman İstanbul ve İzmir'de olduğu gibi kalabalık yabancılar kolonisi bulunmadığından ve sanatların yeniliği konusunda yabancıların önyaklığı mevzubahis olamazdı. Eskiden Konya'da Belediye Bandosu vardı. Çok sonradan Halkevinde de II. Dünya Savaşı yıllarına doğru kaldırılan bir bando kuruldu. O zamanki bandolar eski usul "çavuş işi" olduğundan tam istenileni veremiyordu⁹⁰⁰.

Musiki merakını Konya'da geliştiremeyeceklerini gören bazı gençlerin çok eskiden İstanbul'a gitmiş ve orada yerleşip ilerlermiş oldukları görülür. Konya'da piyanist bulabilmenin güçlüğü yabancılar çekildikten sonra daha da artmıştı. Diğer

⁸⁹⁵ Ekekon, 20 Mayıs 1943, S:2055, s:1-3.

⁸⁹⁶ Ekekon, 24 Aralık 1942, S:1993, s:2.

⁸⁹⁷ Ekekon, 26 Eylül 1941, S:1785, s:1.

⁸⁹⁸ Ekekon, 14 Ocak 1941, S:1564, s:2.

⁸⁹⁹ Ekekon, 16 Ocak 1941, S:1566, s:2.

⁹⁰⁰ Mahmut R. Gazimihal, *Konya'da Musiki*, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 70, Ağustos 1944, s:38.

Anadolu şehirlerinde titizlikle bakılmayan piyanolara karşı, Konya piyanoları iyi durumda bulunuyordu. Bir iki kaza merkezinde Karaman Halkevinde bir tane, Akşehir Halkevinde kuyruklu, bir iki de hususi piyano vardı. Karapınar piyano yüzü görmeyen yerlerden biriydi. Kaymakam manalı bir tebessümle piyano yenir mi yenmez mi diye araştırmada bulundu. Ne yazık ki bu kazadaki piyanolar hep bakımsız kalmışlardı; çünkü bakım usulleri bilinmiyordu⁹⁰¹.

Keman öğretimine gelince 1930’lu yılların ortalarından itibaren disiplinli ve metotlu bir öğretim vardı. Metotlu keman ve piyano dersleri Halk Evinde de verilmekteydi. Konya gençliğinin çeyrek asırlık müzik ilgilerini gösteren çeşitli resim ve belgeler vardır. Bunlardan İstanbul, Ankara ve İzmir hariç olmak üzere Konya’nın öteki Anadolu merkezlerinden üstün bir canlılıkla müzik varlığını sağlamaya çalışmış olduğu açıkça anlaşılıyor. Müzik işleriyle muhtelif yurt şehirlerini gezen müzisyenlerin izlenimleri bu sözümüzü kuvvetlendiriyor. Konya halkının yeni musikiden anlayış durumunun savaş yıllarından 10–15 yıl önce çok kötü bir halde bulunmuş olduğunu açıklayan bir belge niteliğinde mektuba rastlıyoruz⁹⁰². Şöyle bir karşılaştırma yapacak olursak o tarihlerde Ankara’da bile musiki okulu daha yapılmamıştı⁹⁰³.

Konya Halk okullarında ilk musiki öğretmeni Bahaeddin Çelebi olmuştur. Türk okullarının musiki öğretim durumu ancak savaş yıllarına doğru iyi bir duruma getirilebildi. Eskiden taklit devresindeki çocuk, aile çevresinde ve sokakta hiçbir ciddi ses ve musiki ilgisi bulamadığı için, okula hazırlıksız gidiyordu. Yıllar geçtikçe

⁹⁰¹ **Agm.**, s:39–40

⁹⁰² Başkent Ankara’da bile konserlere olan ilginin az olduğu bir zamanda, Konya’da da yeni musikiye karşı pek ilginin olmadığını gören musiki öğrencileri, Konya’dan hocalarına 1928 tarihli yazdıkları mektupta şöyle diyorlar: “Şüphesiz Konya’yı merak ederseniz; yeni birkaç bina, parklar muntazam bir cadde, güzel bir heykel, suyu havası iyi bir yer ki Batı Musikisine karşı tamamen yabancı, adeta ürkme, çekingenlik, bazen nefrete varan bir yan bakış, uğraşanını züppe sayan bir bıyık altı gülüşü... Yüreklere acısı bir hal. Güler misin, ağlar mısın? Alafranga plak aradık, vaktimizi müziksiz geçirmemek için; tek tük dans havalardan başka bir şey bulamadık. Geldiğimizde böyle bir müziğin varlığını sezdirmeye çalıştık, konserimiz rağbet gördü; derhal etrafta keman heveslileri belirdi. Piyano ve hatta viyolonsel yeni gören bir iki kimsede viyolonsel ilgisi uyanır gibi oldu. Halkı sinemaya davet etmek için davul zurna çalınmıyor. Bir iki bakır sazla bir davul yalan yanlış çalınmıyor. Verdiğimiz konserin programı alaka uyandıracak parçalarla hazırlanmıştı. Tek ses koroyu hararetle alkışlayan, dört seslilerden nefret eden bir kütle karşısındaydık”. Mahmut R. Gazimihal, *Konya’da Musiki*, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 70, Ağustos 1944, s:43–44.

⁹⁰³ **Agm.**, s:40

bu şartlarda iyiye doğru değişmiş, sesli sinema, radyo, gramofon gibi mekanik vasıtalar gençlerin musiki terbiye ve görüşlerine çok yardımcılık etmişlerdir.

Kazalarda da zaman zaman faydalı işler görülmüştür. Akşehir'de iki bando bulunmaktaydı. Ereğli Halk Evinin çeşitli enstrümanlarda kursları vardı. Karaman'da gençler arasında musiki sevgisinin savaşın ilk yıllarında başladığı bilinir. Gene burada Halk Evinde bir bando kurulduğunu fakat ertesini yıl tutunamayıp kapandığını öğreniyoruz. O yıl Karapınar'da ud, kanun, cümbüş, keman çalanlar vardı⁹⁰⁴. Konya davul, zurnalı tabihane bakiyesini barındıramamış buna karşılık saz şairliği (kopuzlu ozan) geleneğini her yerden iyi korumuştur. Halka oyunlarını sevmemesine karşılık, Horasani kaşık oyunlarını sadakatle yaşatmıştır. Klasik sanat alanında da apayrı bir tasavvuf musikisine yol açmıştır. Yani sanat bakımından alabildiğine verimli olmuş bir sanat bölgesidir. Ses sanatının hem mistik, hem de şakrak çeşitlerini asırlar boyunca beslemiştir⁹⁰⁵.

Konya'da çeşitli zamanlarda konserler de düzenlenmiştir. Bu işlerin organizasyonunu da genelde Halk Evi üstlenmiştir. Ağustos 1939'da, Belediye Sineması'nda İstiklal Marşımızın bestecisi Viyolonist Ekrem Zeki ve eşi piyanist Verda Üngör'ün verdiği konser çok başarılı geçmiştir. Localar dolu, partez dolu hatta paradı bile doluydu. Bu konser 21 hoparlörle bütün Konya'ya dinlettirilmiştir⁹⁰⁶. Aynı şekilde bazı akşamlar, müzik şubesi üyeleri tarafından halk evinde radyofonik bir konser verilir ve bu şehrin her tarafından dinlenilirdi⁹⁰⁷.

Konya'ya ilk musikiciler İstanbul konservatuarından gelmişlerdi. İkinci folklor heyeti, Ankara'dan gelen devlet konservatuarı mensupları 1 Temmuz 1940'da Ankara'dan ayrılan heyet, ertesini gün Konya'ya gelerek, gerek şehirde gerekse Ereğli, Karaman, Çumra, Karapınar, Seydişehir, Beyşehir, Akşehir gibi çeşitli kazalarda 18 günlük çalışmaların ardından Ankara'ya dönmüştür⁹⁰⁸. Bunu dışında müzik folklor derleme heyeti dört kişilik bir heyetle Konya'ya gelmiştir. Milli müziğimizin gelişmesi için Milli Eğitim Bakanlığınca üç yıl boyunca memleket halk türkülerinin

⁹⁰⁴ Agm., s:44-46.

⁹⁰⁵ Mahmut R. Gazimihal, *Konya'da Musiki*, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 79, Mayıs 1945, s:13.

⁹⁰⁶ **Ekekon**, 8 Ağustos 1939, S:1130, s:2.

⁹⁰⁷ **Ekekon**, 6 Eylül 1939, S:1155, s:2.

⁹⁰⁸ Gazimihal, **agm.**, s.7.

derlenmesine ve öz melodisinin tespitine çalışılmaktaydı. Halk türkülerini derlemek için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan Konya'ya dört kişilik bir derleme heyeti gönderilmiştir.

Heyet Konya dâhilinde 20 gün kaldı ve bütün kazalarımızdaki müziğin karakteristik vasıflarını getirmiş oldukları ses alma cihazlarıyla plaklara aldılar. Heyet Konya'da kaldığı günlerde Gazi Okulunda misafir edildi⁹⁰⁹. 20 günlük çalışma sonunda heyet, 530'dan fazla orijinal eser derlenmiş⁹¹⁰, Parti Genel Sekreterliği Konya Halkevi Bandosuna talimatname göndererek alaturka müziği yasaklamıştır. Ancak halk türkeleri halk sazları ve halk ağzıyla çalmabilecekti⁹¹¹. Bunun yanında şunu da belirtmekte fayda var: Birçok şehirde olmayan sivil bando Çumra'da vardı⁹¹².

Konya'ya ait folklor saati yapıldı. Hiç bir tesir altında kalmayan özelliğini devamlı koruyabilen Konya musikisinde iki çeşit üslup vardır. Biri arkadaşlık, muhabbet, meclisi üslubu, öteki divan musikisidir. Muhabbet meclisi musikisi hareketli ve canlıdır. Divan musikisi daha ağır başlıdır. Bu musiki ritmik ve kıvrak başlar. Sonra saz kesilir, söyleyici divanı yalnız söyler. Sazlar divan melodisini tekrar eder ve böylece gider. Konya musikisini en ufak ayrıntılarına varıncaya kadar bilen Çopur İsmail divanın musikisinde en çok salahiyeti olan bir zattır. Silleli İbrahim, Konyalı Murat, Konya musikisinin belli başlı elemanlarıdır. İşte Konya gecesi bunlar gibi halk sanatkârlarımızın sazları ve sesleri ile gayet canlı olarak yaşatılmıştır⁹¹³.

Konya halkının önemli eğlence yerlerinden bir tanesi de sinemaydı. Sinemanın geçmişine bakacak olursak; Türkiye'de ilk film gösterileri 1896'da II. Abdülhamit zamanında sarayda yapılmış, daha sonra çeşitli salon ve evlerde gösterilen filmler özel sinematograf salonların açılmasıyla burada gösterilmeye başlamıştır Sinema biletlerinden eskisi gibi % 40 vergi alınmasına devam

⁹⁰⁹ **Ekekon**, 3 Temmuz 1940, S:1402, s:2.

⁹¹⁰ **Ekekon**, 14 Ağustos 1940, S:1438, s:2.

⁹¹¹ **Yeni Ses**, 11 Haziran 1939, S:598, s:3.

⁹¹² **Ekekon**, 14 Kasım 1940, S:1514, s:2.

⁹¹³ M. Mesut Koman, "Ankara'daki Konya Gecesi Münasebetiyle", **Konya Aylık Kültür Dergisi**, S. 41, Mart 1942, s. 69.

olunmuştur⁹¹⁴. Konyalıların gidebildiği iki sinema vardı. Bunlar Belediye Sineması⁹¹⁵ ve Yeni Sinemasıdır. Burada gösterilen filmler devamlı değişmiştir.

Bu filmlerin bazılarını bakacak olursak Lorel ve Hardi'nin çeşitli komedi filmleri, tarihi filmler, savaş filmleri ve aşk filmleri gösterilmiştir. Tarzan Serileri, Leyla ile Mecnun bugün de bilinen filmlerdir. Bunların dışında insanları bilinçlendirmek için filmler ve belgesellerde gösterilmiştir. Ramon Novarro, John Bul, Sonya Heni, Mısırlı Yusuf Vehbi, Harold Loyd, John Wayne, Bop Baker, Şirley Templ dönemin bilinen sinema sanatçılarından bazılarıdır⁹¹⁶. Konya halkının gittiği iki sinema olan Belediye ve Yazlık Sinemaların istimlâk edilecek olacağından halkın yaz sinema ihtiyacını temin gayesiyle Ceylani ve Koçbekir tarafından bir sinema yaptırılması düşünüldü. Bu yeni yapılan sinema Alâeddin civarında düşünüldü⁹¹⁷. Fakat Halkevine devredilen Belediye Sineması için, Halkevi Belediye ile anlaşarak burayı yine eski kiracılara vermiştir⁹¹⁸.

1944'te Konya güzel bir yazlık sinemaya kavuştu. Konya yeni bir açık hava sinemasına sahip oldu. Belediye başkanının direktiflerine uyarak Konya'da ilk yeni teşebbüsü yapan sinema sahibi B. Naim, Belediye Sineması arkasındaki yeni modern Yazlık Sineması faaliyete geçmiştir. Sinema Alâeddin Tepesi'nin eteğinde anfityatro şekline getirilmiş bir saha üzerine kurulmuş otuz metre genişliğinde ve seksen metre uzunluğundaki saha tamamen tahta paravanla çevrilmiştir. Arka yan kısımlara 50 kadar loca yapılmıştır. Localar dörder kişiliktir. Sahanın arka kısmına 30-40 kadar masa konmuş, burada isteyen aileler sinemaya daha erken gelerek, hazırlanan ocaklarda yemeklerini de ısıtarak yiyebiliyorlardı. Büfede her zaman alkolsüz meşrubat bulunabiliyordu⁹¹⁹. Tiyatro gezicileri için bir de sahne hazırlanmıştır. Sinema kışlık gibi muayyen tarifeyle tabi tutularak tam 1500 kişilik olmuştur⁹²⁰.

⁹¹⁴ **Ekekon**, 12 Haziran 1943, S:2065, s:2.

⁹¹⁵ Belediye Sineması Alâeddin Tepesi'nde Ordu evinden batıya doğru olan yerde bulunuyordu. Ahşap 3 katlı, locaları güzel bir sinemaydı. Mehmet Özkardeş ile Görüşme.

⁹¹⁶ Filmlerin isimlerini, hangi sanatçının oynadığını incelemek için bkz: ekler.

⁹¹⁷ **Ekekon**, 17 Mayıs 1940, S:1363, s:2.

⁹¹⁸ **Ekekon**, 20 Şubat 1943, S:2017, s:2.

⁹¹⁹ Belediye Sineması civarındaki evlerde oturan bazı kişiler, şikâyetle bulunarak sinema önünde her gece geç vakitlere kadar devam eden satış için çirkin feryat ile leblebicilerin yaygarasından rahatsız olmuşlardır. **Ekekon**, 28 Temmuz 1942, S:1932, s:2

⁹²⁰ **Ekekon**, 20 Mayıs 1944, S:2207, s:3.

Bu arada Türkiye savaşa girmese de, II. Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu hayat pahalılığı ve zamdan etkilenmiştir. Sinema tiyatrosu, konserlerden alınan % 10 zam, % 30 zamla %40'a çıkarılmıştır⁹²¹. Sinema ve tiyatro sahipleri bu vergi zammından dolayı aşırı derece ücretleri arttıramayacak, yalnız verilen zam derecesinde ücretlere ilave yapabilecektir. Belediye encümenleri bu ücretleri belirlerken bu noktayı dikkate alarak halkın eğlence zevkinin ucuz temin edilmesini göz ardı etmemişlerdir⁹²².

Belediye Sineması öğretmenlere üçer kişilik ucuz karneler düzenlemiştir. Üç kişi ile sinemaya giden öğretmenler 15'er kuruş karşılığında balkonda oturabileceklerdi. Ayrıca Belediye Sineması çocukları da düşünmüş, "Gülüver Cüceler Ülkesinde" gibi filmler de getirmiştir. İlkokullarda 4000 öğrenci matinelere öğretmenleri refakatinde gitmişlerdir⁹²³. Bunun dışında 1944 yılı içinde gerek sınıflar ayrı ayrı olarak ve gerekse toplu olarak 882 gezintiye çıkıldığı, birinci ve ikinci devre talebeleri 115 kere sinemaya götürülerek Pastör, Balıklar, Uçak, İngiltere'de Ziraat, Cüceler, Macar Müzisyenleri, Gemi İnşası, Altın Anahtar, Ben Bir Öküzüm, Muhtelif Mikiler gibi kültür filmleri seyrettirilmiştir⁹²⁴. Gene Yeni Sinema'da ilkokulların 5 ve 2. devre öğrencilerine savaş filmleri gösterilmiştir⁹²⁵. Konya kültür hayatına olan katkısı küçümsenemeyecek sinemada, Halkevini en son getirttiği filmler ilkokul öğrencileri çok faydalı olmuştur. İngiltere'nin hayvanat bahçelerini, okul hayatını, türlü fabrikalarını ve tifüs hastalığını ihtiva eden filmler bunlardan bazılarıdır⁹²⁶.

Sinemanın halk üzerindeki etkisi büyük oluyordu. Genç hatta küçük yaştakiler hareketlerini ve tarzlarını sinemada gördüklerine göre benzetebiliyorlardı. Mesela Greta Garbon'un giyinişi, tuvaletini, yürüyüşünü, bakışını, şusunu, busunu taklit etmeye yeltenen kızlar... Douglas Fairbanks, Roman Navaro vesaire bıyığını, saçlarını, tavırlarını, giyinmelerini benimseyen ve taklit eden delikanlılar çoktu. Sinema perdeleri üzerinde gördüklerini suni hayatı yaşatmak isteyen çok genç vardı.

⁹²¹ **Ekekon**, 2 Haziran 1942, S:1908, s:2.

⁹²² **Ekekon**, 13 Haziran 1942, S:1913, s:2.

⁹²³ **Ekekon**, 12 Aralık 1942, S:1990, s:2.

⁹²⁴ **Ekekon**, 29 Ekim 1944, S:2275, s:7.

⁹²⁵ **Ekekon**, 11 Ocak 1945, S:2304, s:2.

⁹²⁶ **Ekekon**, 6 Mart 1945, S:2327, s:2.

Demek ki sinemanın her gün dolup boşalmasında çok kuvvetli bir psikoloji oluyordu⁹²⁷.

A.III. SERGİLER-KURSLAR

II. Dünya Savaşı yıllarında günlük hayat her şeye rağmen devam etmiştir. Ürünlerin teşhir edildiği sergiler, insanları eğitebilmek için kurslar verilmiştir. 1939–1940 senelerinde şöyle etkinlikler oldu: Halkevinin açtığı resim sergisini açık bulunduğu 11 gün içinde 4000 kişi gezmiştir⁹²⁸. Gene Halkevinde iki kıymetli ressamın resim sergisi açıldı⁹²⁹. Akşam Kız Sanat Okulu her sene ürettiği ürünleri sergilemiş fakat 1940 yılında sergi açmamıştır⁹³⁰. THK'nin faaliyetleri karşılığını bulmuş Konya gençliğindeki havacılığa karşı olan ilgisi günden güne artmıştır. Türk havacılığına kıymetli unsurlar vermiş olan Gedikli Yuvası'na 21 Konyalı genç katılmıştır⁹³¹. Konya'da bir de Türk Kuşu teşekkülü vardır. Burasının binası, kütüphanesi, hatta kayıtlı öğrencisi olduğu halde öğretmeni, planörü olmadığından dolayı işe başlayamamıştır⁹³². Yardımcı hastabakıcı kursu açılmış ve mezunlarını vermiştir⁹³³.

Halkevi çok aktif olmuş, birçok organizasyon gerçekleştirmiştir. Bazı Halkevi çalışmaları şunlardır: Dil-edebiyat konularında 3 konferans verilmiştir. Konferanslarda ve yapılan törenlerde Halk evi müzik kolu orkestrası tarafından konser verilmiştir. Kız Öğretmen Okulu tarafından müsamere yapılmış ve piyesler düzenlenmiştir. Daktilo kursuna katılan 15 kişinin 14 üne sertifikaları imtihan yapılarak verilmiştir. Eğitim Bakanlığı'nın son çıkardığı klasikler satın alınmıştır⁹³⁴.

Cezaevindeki okuma-yazma, Halkevinde daktilo kursları verildi. Matematikle Fransızca kursları, İlgin ve Kadınhanı'nda temsiller verildi. Doktor, veteriner, ziraatçı ile Sarayönü'ne gidilerek broşürler ve 60 kutu atebirin dağıtıldı. Konya 10 daireye ayrılarak belli günlerde civardan merkezlere gelecek halkın

⁹²⁷ Muammer Taşarcan, “Çocuk ve Sinema”, *Ekekon*, 2 Mart 1944, S:2173, s:2.

⁹²⁸ *Yeni Ses*, 18 Haziran 1939, S:599, s:2.

⁹²⁹ *Ekekon*, 31 Mayıs 1940, S:1375, s:2.

⁹³⁰ *Ekekon*, 1 Haziran 1940, S:1376, s:2.

⁹³¹ *Ekekon*, 31 Temmuz 1940, S:1426, s:2.

⁹³² *Ekekon*, Ziya Çalık, “Teyyareci Gençlerimiz”, 27 Mayıs 1940, S:1371, s:2.

⁹³³ *Ekekon*, 29 Ağustos 1940, S:1451, s:2.

⁹³⁴ *Halkevi Faaliyeti*, *Konya Halkevi Dergisi*, S. 61–63, Kasım-Aralık 1943, s.54.

muayenesi, parasız ilaç temini, gelemeyenlerin evlerine doktor gönderilmesi kararlaştırıldı. Bu arada pek çok yardımlar yapıldı⁹³⁵. Büyük ve küçüklerin saz, söz çalışmaları yapıldı. Çocuk kulübü tarafından yapılan müsamerede piyes tertip edildi. Temsil komitesi tarafından piyes temsil edildi.

Halkevi'nin 1944–1945 çalışmalarına bakacak olursak, seri konferanslar⁹³⁶ yapıldı, 3000 metrelik takım koşusu yapıldı ve derece alanlara ev başkanı tarafından ödüller verildi. Ayrıca kızlar arasında 1000 metre Kır Koşusu ve Halkevinde gençler arasında masa tenisi müsabakaları yapılmıştır.55 öğrenciye ayakkabı dağıtımı yapıldı ve bu gençler şekerlerle ağırlandı. Ayrıca 7 ve 7'den fazla çocuklu 5 aileye para yardımları yapılmıştır. 418 kadın-erkek öğrenciye belgeleri 25 Mart 1945 günü törenle dağıtılmıştır⁹³⁷.

Diğer aylarda ise Batı eserlerinden seçilmiş parçalardan oluşan bir konser verilmiştir. El Topu Kupası düzenlenerek Konya halkına tanıtılmıştır. Lise, Ticaret Lisesi, Sanat Enstitüsü Spor Yurtları ile Gençler Birliği, İdman Yurdu, Selçuk Spor Gençlik Kulüpleri ve Nakliye Okulu, Askeri Ortaokul güçleri girmiştir. Eleme usulü yapılan turnuvada kupayı kazanan Lise takımına kupası verilmiştir. Halkevi kütüphanesi düzenlenmiştir.162 sayfalık katalog meydana getirilmiştir. 224 kitaptan meydana gelen seri de Konya cezaevinde açılacak kütüphaneye hediye edilmiştir. Toprak kanununun kabulü sebebiyle yapılan törende saz konserleri verilmişti. Toprak bayramı sebebiyle halkevi bahçesinde toplanan halka gündüz gece bir cambaz heyeti tarafından akrobasi hareketleri gösterilmiş ve yerli saz heyeti tarafından da milli havalar çalınmıştır⁹³⁸.

1945 Temmuz ayında bir dizi konferanslar yapılmıştır. Eltopu turnuvasını kazanan Sivil Lise Spor Yurduna kazandığı kupası verildi. Orta dereceli öğrenciler için matematik ve Fransızca ve resim kursları açıldı.⁹³⁹ 1945 Ağustos Ayında ise

⁹³⁵ *Halkevi Faaliyeti*, **Konya Halkevi Dergisi**, Mayıs-Haziran 1944, S:67–68, s.19.

⁹³⁶ İnsanları bilinçlendirmek için yapılan seri konferansların içerikleri şunlardır: 1-Frenji nedir? Nasıl korunur? 2-Harici Hastalıklar 3-Modern Cemiyette Konferans 4-Cemiyetin Teşekkülündeki Gaye 5-Vatandaşa İctimai Alaka Nedir? 6-Birlik 7-Terbiyenin tesiri, İmkânı ve Hududu 8-Milliyet Prensipleri 9-Türklerin Tarihteki Eskiliği ve Medeniyete Rehber oluşları 10-Türk Dilinin Sadeleşmesine Hizmet Edenler 11-Çocuk Hastalıkları gibi. **Ekekon**, 6 Aralık 1939, S:1230, s:2.

⁹³⁷ *Ev çalışmaları*, **Konya Halkevi Dergisi**, S:74–77, Aralık 1944, Ocak-Şubat-Mart 1945, s.61–63.

⁹³⁸ *Ev çalışmaları*, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 80, Haziran 1945, s. 32.

⁹³⁹ *Halkevi Faaliyetleri*, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 81, Temmuz 1945, s.32.

Konya Lisesi Mezunları Cemiyetini kuran gençler tarafından cemiyetleri menfaatine Konya Belediye Bahçesi'nde bir balo verildi. Müzik kolunun başarılı faaliyetleri, hafta konserleri devam etti. Piyesler tertip edildi. Genel sekreterlikten gönderilen iki kıymetli ressam nezaretinde açılan resim kursu ile Fransızca ve matematik kursları olmuştur⁹⁴⁰. 1945 Ekim ve Kasım aylarında 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir.

Halkevi sinema salonunda çok kalabalık bir vatandaş kitlesi karşısında piyesler düzenlenmiştir. Ev kütüphane salonunda Konya matbaalarının ve halkevinin yayımlarına ait bir sergi açılmak suretiyle Konya'nın kültür hayatına yaptığı hizmetler belirtilmiştir. Resim sergisi açılmıştır⁹⁴¹. Ayrıca halkevi resim sergisinde jüri tabloları derece verdi ve Ankara'ya gidecek resimleri seçti. Ayrıca fotoğraf dalında da dereceye girenlerin eserleri Ankara'ya gönderildi⁹⁴².

Ayrıca Fransızca 92, matematik 104, daktiloda 16 kişinin istifade edildiği görüldü. Sosyal yardım komitesi 300'e yakın vatandaşı muayene ettirerek reçete ve ilaç verdirdi. Ayrıca muhtaçlara 9 çuval un da dağıtıldı⁹⁴³. Hastaların muayenesi devam etti. Sabun dağıtıldı ve geliri fakire ait olmak üzere bir balo verildi. Resim kursu çalışmalarına başladı. Bando teşkilatı ilerletildi⁹⁴⁴.

Faal bir görev üstlenen Halkevinin kuruluşu dolayısıyla yapılacak işler şöyle sıralanmıştır: 1-Konferanslara hız vermek ve bir konferans serisi tertip etmek. Bu konferans ve konuşmalarda yurttan tanınmış bilgin ve uzmanlardan da bazılarını davet ederek dinlemek. 2-Kahvelerde ve halkın toplu bulunduğu diğer yerlerde yapılan çeşitli konuşmalara devam etmek ve daha önem vererek ilerletmek. 3 –Dergiyi çevremizde tanıtmak ve Konya dolaylarındaki halkevi ve odalarının gerçek bir organı haline getirmek. 4- Genç yetenekleri korumak ve teşvik etmek maksadıyla hareketlere girişmek, edebi müsabakalar açmak ve derecelere girenlere uygun hediyeler dağıtmak. 5-Memleket aydınları halkla daha ilgili bir hale getirmek amacı ile yapılan mesleki toplantılara hız vermek. 6- Açık hava temsillerine önem vermek.

⁹⁴⁰ *Ev Çalışmaları, Halkevi Dergisi*, S: 82, Ağustos 1945, [S.Y].

⁹⁴¹ *Ev Çalışmaları, Konya Halkevi Dergisi*, S: 84–85, Ekim-Kasım 1945, s.41.

⁹⁴² *Ekekon*, 31 Aralık 1940, S:1557, s:2.

⁹⁴³ *Halkevi Faaliyeti, Konya Halkevi Dergisi*, S: 70, Ağustos 1944, s.51.

⁹⁴⁴ *Halkevi Faaliyeti, Konya Halkevi Dergisi*, S: 71-72 Eylül-Ekim 1944, s.55.

7- İyi hatip yetiştirmek için tedbirler almak. 8-Spor hareketlerine ve milli oyunlar önem vermek ve bu maksatla aile kampları, kayak ve dağcılık ve diğer bütün sporların canlanması için elden geleni yapmak. 9- Sosyal yardım hakkında kazalarda halkevleri ile işbirliği yapılarak bilhassa orta öğretim müesseslerinde bulunan öğrenciler daha geniş yardım imkânları düşünmek. 10-Araştırma gezileri ve diğer hususlar için bir nakil vasıtası temin etmek. 11-Üstün dereceli öğrencilere tespit ettirilecek birer gence uygun ödüller vermek. 12-Konya tarihi hakkında bölgemizde yapılacak araştırmalarla vesikalar elde etmek ve bunları ilmi şartlara uygun monografiler şeklinde yaymak, Konya ve dolaylarındaki abideleri ve eski eserleri görme ve tanıtmaya gezileri tertip etmek. 13-Folklor ve etnoloji malzemesinin toplanmasına önem vermek ve bunlar üzerinde araştırmalarda bulunarak gerek dergimizde makaleler şeklinde ve gerekse broşürler halinde yaymaya çalışmak. Bu maksatla evimizde açılmış olan müzede belediye ile işbirliği yaparak Konya'dan yetişen büyüklere ait bir köşe yapmak. 14-Lise mezunu kabiliyetli bir genci Konya'nın tarihi tezhipçiliğinin bölgede yaşatılması maksadıyla güzel sanatlar akademisine tahsile göndermek. 15-Ev bandosunu daha da geliştirmek. 16-Oya işlerini tekrar canlandırmak maksadıyla kurs açmak⁹⁴⁵ şeklindedir.

Halkevi halka ulaşabilmek için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Kahve kahve dolaşp, halka burada söylev vererek, halktaki bilinç düzeyini artırmaya çalışmışlardır. Halkevinin düzenlediği kahve söylevlerinden sonuncusu semt kahvelerinde yapılmıştır. Anlatılan konular: ben neyim, sıtma, gençlik ve spor, eski eserler, Mehmetçik İnönü'nde vb. Kahve konferanslarına tekrar başlanması bile düşünülmüştür⁹⁴⁶.

Fakir insanlar unutulmamış, onlar adına gece düzenlenmiş, piyango çekilişleri olmuştur. Bozkır ilkokullar himaye heyeti tarafından fakir çocuklar menfaatine yapılan piyangoda, radyo, halı seccade, kemer, kalem, oyuncaklar verilmiştir⁹⁴⁷. 1939–1940 yılbaşında Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından bakımsız

⁹⁴⁵ “Evimizde Halkevlerinin 13. Yıldönümü”, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 74–77, Kasım 1944 Ocak, Şubat, Mart 1945, s.22–24.

⁹⁴⁶ **Ekekon**, 31 Mart 1945, S:2338, s:2.

⁹⁴⁷ **Yeni Ses**, 11 Haziran 1939, S:598, s:4.

çocuklara yardım temini için balo düzenlenmesi düşünülmüştür⁹⁴⁸. Fakat Erzincan depremi dolayısıyla, daha önce düzenlenmesi düşünülen Çocuk Esirgeme Kurumunun 1940 gecesini için halkevinde vereceği balo iptal edilmiştir⁹⁴⁹. Savaş yıllarındaki aktiviteler bu şekilde devam etmiştir.

B-DİNLENME YERLERİ

B.I.MESİRE YERLERİ, PARK VE BAHÇELER

Konya dendiği zaman akla gelen ilk yerlerden birisi Meram'dır. Tarih boyunca bağları, suyu ve havası ile cana can katan Meram'ın adı, seyahatnamelere, divanlara geçmiş, şöhreti bütün Ortadoğu'yu sarmıştır. Hatta "Konya'nın tozu, Meram'ın yazı, Sille'nin kızı" meşhurdur denir.

Konya'ya 5-6 km uzaklıkta olan bu yer günümüzde merkezde kalmıştır. Yazları buranın bağları çok şenlense de, üç mevsim Meram'ın bahçe ve gazinoları eğlenenlerle dolup taşardı. Çok sıcaklarda bunalan şehir halkı bahçelere, bağlara dağılıyordu. Şehir içinde parasal durumu iyi olanlardan Alâeddin Gazinosuna gidenler olurdu. Parası olmayanlarda belediyenin parklarına giderlerdi. Yalnız bu parklarda aydınlatma az olduğu için şikâyetlere sebep olmuştur⁹⁵⁰. Ekekon Gazetesi yazarı olan Erem Çalikoğlu'nun bir yazısında: "İstanbul'dan gelen bir arkadaşım gündüz Konya'yı çok beğendi. Fakat gece olunca tam tersi olarak birçok sokaklarda yanan lambalar o kadar sönük ki yerdeki çamur bile görünmüyor. Cadde ışıklandırmasında 25 voltluk lamba kullanmak ile şehir aydınlatması yapılamaz. İstatistik Genel Müdürlüğü'nün İstatistik Yıllığını araştırırsak vilayet nüfus olarak İstanbul, İzmir ve Konya olarak üçüncü, şehirlerarasında ise altıncı gelir. Böyle bir şehrin geceleri sönük kalması doğru değildir" demiştir⁹⁵¹.

Konya'da da bir şehir gazinosu ve kulübü eksikliği vardı. Şöyle aile salonunda bir köşeye çekilerek bir yemek yemek imkânını verecek bir şehir gazinosu yoktu. O yıllarda Konya'da birçok aileler tabldotlardan, lokantalardan istifade

⁹⁴⁸ Ekekon, 16 Aralık 1939, S:1239, s:2.

⁹⁴⁹ Ekekon, 30 Aralık 1939, S:1251, s:2.

⁹⁵⁰ Ekekon, 14 Ağustos 1939, S:1135, s:2.

⁹⁵¹ Erem Çalikoğlu, *Şehrin Karanlığı*, Ekekon, 18 Ocak 1941, S:1568, s:3.

etmekteydiler⁹⁵². Konya'daki oturulabilecek yerler nüfusa göre çok az olunca, Konyalıların büyük çoğunluğu için oturma ve dinlenmek imkânı olmuyordu. Akşamüstü sokaklar ve ordu evinin bahçesi tıklım tıklım dolu olurdu⁹⁵³.

Şehrin merkezinde bulunan Alâeddin Tepesi'nin alelade bir toprak yığını olmayıp, bir iskân yeri (Hüyük) olduğu daha önce belirtmiştik. Alâeddin Tepesi'nin tekrar iskân edilip, edilmemesi meselesi birçok tartışmaya konu olmuştur. Konya Belediyesi tepeye çamlar diktirerek, çiçeklerle bezemiş ve gazinolarla birlikte şehir faydalı bir mesire yeri haline getirmiştir. Ayrıca burada sinemada vardı. Alâeddin Camisi'nden ismini alan tepede Konya içme suyu tesisleri de vardı.

Ayrıca şehir içinde o tarihlerde çeşitli parklar açılmıştı. Şems Bahçesi ve Kayalı Park bunlardan birkaçıdır. Savaşa karşı önlem olması için açılan siperler bazı parklarında kötüleşmesine sebep olmuştur. Mesela Fahrettin Paşa Parkı şehrin tam ortasında güzel bir yerdi; fakat orada açılan korunma siperleri her türlü kirliliğe merkez olmasına sebep oldu⁹⁵⁴. Ayrıca Fahrettin Paşa Parkı'nda elektrik bulunmaması başka bir sorundu. Sıcaklar başlayınca Fahrettin Paşa Parkı o civar halkı için geceleri çıkılıp serinleyecek biricik açık yer olmaktaydı. Belediyenin koyduğu kanepelerin hemen hepsi dolmaktaydı. Ancak burada elektrik bulunmayışı, lambaların sönük kalışı halkın huzurunu kaçırmıyordu⁹⁵⁵. Anıt'ın orada Millet Bahçesi vardı. Tiyatro binasının önündeki boşlukta⁹⁵⁶. Eski Millet Bahçesi çok bakımlı bir halde değildi. Ne çiçekleri, ne de ağaçları eski halindeydi. Dede Bahçesi تنها ve bakımsız bir halde duruyordu⁹⁵⁷. Konya'nın en güzel bahçelerinden birisi olan Dede Bahçesi Halkevi tarafından ailelere mahsus olarak açılmış ve buraya güzel bir büfe yapılmıştır. Yaz günlerinde büyük bir ihtiyaca çare olunmaya çalışılmıştır⁹⁵⁸. Çok güzel bir görünüme sahip olan Şerafettin Parkı açılarak Konya'ya yeni bir renk

⁹⁵² Ziya Çalık, “Şehir Gazinosu”, **Ekekön**, 8 Ağustos 1940, S:1433, s:2.

⁹⁵³ **Ekekön**, 21 Haziran 1941, S:1701, s:1.

⁹⁵⁴ **Ekekön**, 14 Mart 1942, S:1872, s:2.

⁹⁵⁵ **Ekekön**, 31 Mayıs 1945, S:2364, s:2.

⁹⁵⁶ Nuri İyisoy ile Meram Yeni Yol'da yapılan 12.08.2009 tarihli röportaj.

⁹⁵⁷ M. Muhlis Koner, “Şehir Bahçeleri, Şehrin En Kıymetli Eski Eserleri Neden Harap Bir Hale Duruyor”, **Ekekön**, 2 Temmuz 1942, S:1921, s:1.

⁹⁵⁸ **Ekekön**, 9 Haziran 1942, S:1911, s:2.

eklemiştir⁹⁵⁹. Ayrıca Lise'nin karşısındaki park düzenlenerek bir aile bahçesi haline getirilmiş ve açılış yapılmıştı⁹⁶⁰.

Konya'da metotlu bir çalışmayla cadde ve sokakların ağaçlandırılması işi günden güne semeresini artırmıştır. Aynı çalışma merkez ve merkeze bağlı yerlerde artan bir hızla devam etmiştir. Her yıl çalışma olarak belediye ve köylerde Eskişehir Orman Çiftliğinden getirilmiş olan binlerce fidan dikilmiştir. Mesela 1944'te Bu fidanlar arasında 500 dişbudak, 100 sarısalkım, 1600 akasya, 500 akağaç, 94 mazı, 200 gülibrişim ve bunlardan başka binlerce çeşitli ağaç fidanları yer almaktadır. Bunlardan başka Beyşehir ve Eskişehir ormanlarından getirilen çam fidanları da geleceğe hazırlık olmak üzere Belediye Fidanlığına dikilmişti. Belediyeye ait Meram'daki bahçeye 100, salkım Alâeddin arkasındaki bulvara, 835 karaçam ve şehrin diğer semtlerine de 3400 gül hatmi, 1116 yabancı hanımeli, 200 Frenk üzümü, 1500 akasya ve 200 kadar mazı fidanları da dikilmişti⁹⁶¹.

Civardaki mesire yerlerine bakacak olursak; Konya'ya 8 km mesafedeki Sille ve Sille'nin meşhur mesire yeri olan Damla Kaya, Konya'ya 10 km mesafedeki Dere, 20 km uzaklıktaki Çayır bağı mesire yerleri sayılabilir.

Bağ bozumları da insanların kafalarını dinlendirdikleri eğlence havası içinde geçen başka bir alternatifti. Gazete haberine bakarak buna bir örnek verecek olursak, Kızıl Viran'da 1943 senesinin sonbaharında neşe içinde yapılan bir bağ bozumunda mahalli saz heyetinin de katılımıyla eğlenceler düzenlemiştir. Nahiye müdürü bağların ülkemiz için faydalarından bahseden konuşma yaptıktan sonra hep birlikte bağlara gidilmiştir. Orada halka üzümler ikram edilmiş ve bağlar gezdirilerek bağ bozumu eğlencesine son verilmiştir⁹⁶².

Okul gezileri de olurdu. Savaş yıllarına ait Meram'a düzenlenen bir gezi röportajına bakalım: "Liseli gençler izcilerle birlikte bütün öğretmenlerin ve öğrencilerin katılımıyla geziye Meram'a gidilmiştir. Bir kamyon öğretmenlerle ailelerini götürmüş, öğrenciler marşlar eşliğince liseden hareket etmişlerdir ve 2 saatte Meram'a vardılar. Varılan yerde Lise orkestrası güzel parçalar çalmış sonra

⁹⁵⁹ **Ekekon**, 6 Haziran 1944, S:2214, s:2.

⁹⁶⁰ **Ekekon**, 5 Ağustos 1944, S:2240, s:2.

⁹⁶¹ **Ekekon**, 23 Mayıs 1944, S:2208, s:2.

⁹⁶² **Ekekon**, 14 Ekim 1943, S:2118, s:2.

milli oyunlarımıza yer verildi. Hazırlıksız katıldıkları bu oyunlarda öğrenciler başarılı oldular. Saat 12’de yemekler yenmeye başladı. Sonra kızlardan ikisi şarkılar okudu. Başka birisi Operat Merveyyö’den parçalar çaldı. Milli oyunlar oynandı. Sonra izciler, spor gösterine başladılar. Artık herkes eğlenmektedir. Futbol oynanıyor, fotoğraflar alınıyor, oyunlar düzenleniyordu. Saat 7ye doğru akşam yemeği yenmiş, bir saat sonra hareket edilmiştir”⁹⁶³.

Belediye halkın dinlenme alternatiflerini çoğaltabilmek için, çay bahçelerine el atmıştır. 1944’te Meram Aile Bahçeleri belediyenin gözetiminde ıslah edilmeye başlandı. Burada 60 m2lik bir havuz yapılmaya karar verildiği gibi geniş bahçenin tanzimine başlanmış ve çamlar dikilmişti. Burası için, her çeşit meze ve içkiyi, soğuk meşrubatı bulundurabilecek, bahçe konforu temin edebilecek bir kimseye kiralanması düşünülmüştür⁹⁶⁴. Böylelikle Meram’da sıkı bir çalışma yapılmıştı. Konya Belediyesi’nin büyük gayretleriyle çimen, çam, çiçek, bankları ve tarhları ile güzel bir duruma sokulan Meram Aile Bahçesi’nin iki yıllık ihalesi yapılacak duruma getirilmiştir. Bahçeye girme ve oturma serbest olmakla beraber, büfede çay, kahve, soğuk içecekler ve dondurmadan başka bira ve soğuk yiyecekler de bulunacak, devamlı olarak da iyi bir alaturka saz heyeti temin edilmiştir⁹⁶⁵.

B.II. OTELLER

Savaş yıllarında Konya’da bulunan oteller daha çok han şeklindedir. Köyden kentten gelenler atıyla arabasıyla gelirlerdi. Küçük ve gösterişsiz bir şekilde, sadece barınma ihtiyacını gidermek için mevcuttu. Konya’da bulunan bazı han ve oteller şunlardı: Saray Çarşısı’nın karşısında Ankara Oteli bulunmaktaydı. Gene aynı yerlerde Zincirli Han, İstanbul Caddesi’nde Tayhan, Hâkimiyet’in orada bulunan yani Demirciler Çarşısı’nda Gevrekli Han, İstanbul Caddesi’nde Terkenli Han, Kapı Camisi’nin ilerisinde Mecidiye Han bulunmaktaydı⁹⁶⁶.

⁹⁶³ Mehmet Önder, *Liselilerin Meram Gezisi*, **Ekekon**, 2 Mayıs 1944, S:2199, s:2.

⁹⁶⁴ Namık Ayas, “*Meramcılık Bir Benzin İşidir*”, **Ekekon**, 22 Haziran 1944, S:2221, s:2.

⁹⁶⁵ **Ekekon**, 15 Mayıs 1945, S:2357, s:2.

⁹⁶⁶ Nuri İyisoy ile Meram Yeni Yol’da yapılan 12.08.2009 tarihli röportaj.

B.III. LOKANTALAR ve KAHVELER

Konya esnafı işyerine genellikle sabah namazından sonra giderdi eskiden. Giderken de hiçbir şey yemezdi. Eskiden bugün olduğu gibi kahvaltı yapma alışkanlığı da yoktu ve öğünler bugünkülerden farklıydı. Evvela kuşluk vaktinde, yani saat 10 civarında yenilen yemek ile akşam namazından sonra yenilen akşam yemeği. Esnaf kuşluk vakti işinin başında olacağı için ya evinden getireceği azık ile veya çarşıdan temin edeceği gıda maddeleriyle beslenme ihtiyacını giderirdi.

1920'li ve sonraki yıllarda Konya çarşısında yiyecek maddelerinin temin edileceği başlıca yerler şunlardır: Fırınlara, katıkçı dükkânları, helvacı dükkânları, aşçılar, kebabçılar, fırın kebabçıları, lokantalar⁹⁶⁷.

1-Fırınlara: Bu fırınlar daha çok Mahkeme Hamamı civarı, Kunduracılar İçi ve Kayıklı Kahve civarında bulunurdu. Burada normal ekmek değil de, pide yapılırdı. Sabah erkenden işbaşı yaparlara, kuşluk vakti hazır duruma geçerlerdi. En çok çörek tabir edilen uzun pideler ile yap somunu denilen kabarmış tombul pideler yaparlardı. Esnaf bu fırınlardan temin edeceği çörek ve katıkçı dükkânlarından alacağı peynir, zeytin vs. ile mevsimine göre kavun ve üzümle karnını doyururdu. Yeme işini dükkânında, işinin başında yapardı.

2-Katıkçı Dükkânları: Bu dükkânlar genellikle Odun Pazarında, Kunduracılar içinde, Amele Pazarı civarında idi. Katıkçı dükkânlarında esnaflar, işçiler ve köylerden gelenlerle hanlarda kalanlar karnılarını doyururlardı. Burada satılan başlıca gıda maddeleri ise; pişmiş yumurta, helva, tahin, köpüklü helva, zeytin ve peynir idi.

3-Helvacı Dükkânları: Bu dükkânlar, Kayıklı Kahve civarında toplanmışlardı. Genellikle iki katlı olarak inşa edilmişlerdi ve üst katında katıkçı dükkânlarında olduğu gibi tahta masalar bulunurdu. Burada bulunan başlıca yiyecek maddeleri: Konya'ya mahsus bir imalat kabul edilen helva, tahin, köpüklü helva ve zeytindir. Bu saydıklarımızın dışında o tarihlerde küçük dükkânda, bütün hizmetlerini kendisinin yaptığı aşçı dükkânları, kebabçılar, fırın kebabçıları ve lokantalar vardı.

⁹⁶⁷ Odabaşı, *age.*, s.115-116.

Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılında Konya’da 5 aşçı dükkânı, 3 lokanta, 9 kebabçı bulunuyordu. Çarşı içinden Alâeddin’e doğru yayılan lokantaların bazılarının isimleri şunlardır: Zehra Hanım Lokantası, Merkez Lokantası, İstanbul Kebabçısı gibi. Bunların müşterileri daha çok yabancılar ve memurlardı. Çarşı esnafı lokantalara çok fazla rağbet etmeyip, kebabçılara giderdi. Çünkü sulu yemeklerinin en iyisini evinde zaten yiyordu. Kuşbaşı köfte satılan kebabçı dükkânlarında içi hazırlanan Etlı ekmeğ, sonra daha önce belirttiğimiz yerlerde bulunan fırınlarda pişirilirdi. 1940’lı yıllarda tek etli ekmeğ 1,5 kuruş yani 60 paraya satılırdı.

Bu dükkânların yanına açılan tatlıcı dükkânları 1923 mübadelesiyle Konya’ya göçen Rumeli Muhacirleri tarafından işletilmekteydi. Sonraki tarihlerde isim değiştirerek pastane ismini alacaktır. Bunlardan meşhurları Dölen İdris ve Ahmet Manav’ın pastanesidir. Kapalı mekânların dışında seyyar dondurmacılar ile seyyar hoşafçılar hizmet yaparlardı. Hoşafçılar daha çok Kapı Camisi ile Aziziye Camisi civarında bulunurlardı⁹⁶⁸.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Tevfikiye Caddesi’nde yani bugünkü Sarraflar Caddesi’nde Garanti Bankası’nın bitişiğinde Tahir Ağa’nın Kahvesi isminde bir kahvehane bulunuyordu. Bu kahvehaneye şehrin entelektüelleri, edipleri, yazarları, sanatçıları gitmekteydi.

Hükümet Meydanı ve civarında ise Şahin Oteli’nin⁹⁶⁹ olduğu yerde Büyük Hilal Kahvesi ile Başak Palas Oteli’nin bitişiğinde Küçük Hilal Kahvesi bulunmaktaydı. Büyük Hilal Kahvesi 1948 tarihinde satışa çıkarılmıştır.

Konyalı kahvecilerin kralı sayılan, Dayı ismiyle tanınan Akkipriğin İsmail ismindeki kişi ise Konya’da birçok yerde kahvehane açmıştır. Bunlardan en önemlisi Kayıklı Kahve⁹⁷⁰ ismiyle anılan, bugün mevcut olmayan Yeni Pazar’ın karşısında,

⁹⁶⁸ Odabaşı, **age.**, s.116-121.

⁹⁶⁹ Şahin Oteli’nin olduğu yerde dar sokakta bulunan kızıl kahveye gidenler bu işi gizli gizli yaparlardı. Nuri İyisoy ile Meram Yeni Yol’da yapılan 12.08.2009 tarihli röportaj.

⁹⁷⁰ Başka bir ismi çalgılı kahve olan bu yerler aslında çok da Kahveye benzer bir yer değildi. Burada masa yoktur. Herkes tiyatrodaki oturma sıralarında oturur, oturur. Sahne denilen yerde birkaç kadın amatör olarak Türk musikisinde şarkılar söylerlerdi. Sigara dumanı, zehirli gaz gibi etrafı sarardı. Bilhassa kayıklı kahvede merdiven altındaki tuvaletin tiksindirici, pis kokan hali, rakı kokusuna karışırdı. Kızarmış gözler, kadınların üzerine toplanırdı. Biraz fazla alaka kavganın kapısını açardı. Artarda gelen kavgaya, bıçaklama, tecavüz olayları burada görülebilen durumlardı. **Ekekon**, 12 Ekim 1939, S:1186, s:2.

tam ortada, altları dükkân olan gemi gibi heybetli bir binada faaliyet gösterirdi. Akşamları yatsı namazından sonra saz ahengi olan sazlı bir kahvedir. Daha sonra müşterilere hizmet etmek üzere kadın garsonlar görevlendirilmiş, bu yüzden kahvenin ismi Kızlı Kahve olarak anılmaya başlanmıştır⁹⁷¹. Köyden gelen delikanlılar burada, elindeki avucundaki parayı, sarf edip köye boş döndürebiliyordu⁹⁷². Buralar belalı yerlerdi. Mesela Çalgılı İstanbul'dan Hükümet karşısındaki çalgılı kahveye İstanbul'dan saz çalmak üzere getirilmiş olan 29 yaşındaki kadın bıçakla ağır surette yaralanmıştı. Çünkü kadın birisinin istediği şarkıyı söyleyip, birisinin istediği şarkıyı söylememişti⁹⁷³. Akkırığin İsmail Efendi'nin çalıştırdığı diğer iki kahveden biri, At Pazarı'nda Hacı kaymakların Kahvesi ile Şerafettin Camisi önünde bugün taksi meydanı olan yerde, havuzun etrafında kır kahvesi hüviyetinde olan kahve idi.

Türbe önünde Latif Çavuş'un Kahvesi ile Başarılı Çarşısı'nın üstünde gençlerin devam ettiği kahve de çok ünlü idi. Selamet ismi de bu ünlülerin içindedir. Selamet Kırım Tatarlarından bir zat olup modern kahveciliği Konya'ya o getirmiştir. Bunlardan birisi Selamet Oteli'nin altında yani bugünkü Türk Ticaret Bankası'nın olduğu yerdeki kahvesi ile Hayat Apartmanı altındaki kahveydi.

Yine ünlü kahvelerden ikisi de İplikçi Camisi'nin bitişiğindeki Merkez Kırathanesi ile Alâeddin Tepesi karşısında bulunan Serçe Ahmet'in çalıştırdığı Taksim Kırathanesi'dir. Bu kırathane bilardo masaları da bulunmaktaydı. Şehrin yine ünlü bilardo ustaları burada kıran kırana maç yaparlardı. Aynı masalar Hayat Kırathanesi'nde de vardı.

Kumar oynanan kahvelerde vardı⁹⁷⁴. Mesela Türbe Caddesi'nde Mahmut'un Kahvesinde kuytu bir köşeye sinerek kumara dalan iki kişi adliyeye verilmiştir⁹⁷⁵.

⁹⁷¹ Odabaşı, **age.**, s.111.

⁹⁷² **Ekekon**, 16 Ekim 1939, S:1189, s:2.

⁹⁷³ **Ekekon**, 22 Kasım 1939, S:1218, s:2.

⁹⁷⁴ Y. Kozan'ın Kahve yaşamını anlatan yazısında: “ Dedikodu yuvası mahalle kahveleri, gürültü ve ağız kalabalığı ile dolu eski sistem kırathaneler, koltuk meyhaneleri, galata modeli çalgılı kahveler, tiyatro namı altında hortlak tuluat kumpanyaları. Bunları tarihe devredemedik. Eskisi gibi rağbette, işliyor ve yaşıyor. Mahalle kahveleri kıymetli saatlerimizi dedikodu ile öldürmek, tuluat kumpanyaları, çalgılı hahveler zevkimizi fesada uğratmak, kırathaneler kafamızı şişirip çatlatmak, koltuk meyhaneleri ceza evlerine suçlu yetiştirmek için. Bunların içinde cadde kahvesini ele alacağım. Kırathane denilen bu yerde, bütün masaların etrafı oyun meraklılarıyla çevrilmiştir. Oynanılan tavla ve dominodur, fakat Galatasaray Fenerbahçe maçı kadar önemli ve gürültülüdür. Bunun yerine

Zabita kumar oynayanları sıkı takibe almıştır. Mesela Türbe Önünde kahvede kumar oynayan kişilere yapılan baskında suçüstü yakalanan oyuncular soruşturmaya tabi tutulmuşlardır⁹⁷⁶.

Bir de kır kahvelerini saymak gerekir. Bu kahvelerin en eskisi 1912'den önce Gazi Lisesi'nin bulunduğu yerdeki Halk Bahçesi'dir. Bu bahçe sonradan yıkılarak bugün Devlet Tiyatrosu olan yerde faaliyet göstermiş ve Millet Bahçesi adını almıştır. Alâeddin Tepesi'nin tam üzerinde, ortasında havuzu bulunan bir kahvedir⁹⁷⁷.

II. Dünya Savaşı yıllarında halkın yaşayışını ve zamanını nasıl geçirdiğini en güzel anlayabileceğimiz yer, o yılların yaşayan insanların etrafların resmetmeleri, anlatmalarıdır. Gazetelerde bu konu hakkında bulduğumuz yazılardan bir tanesi şöyledir: “Savaş yıllarında halkın gelir dağılımı yıllara göre değişmiştir. Bir sene mahsulü kötü olan köylünün diğer yıllarda yüzü gülmüştür. Cebi para gören bir kısım köylüde piyasaya parasını adeta saçmıştır. Koyun para ediyor, yağ para ediyor. Tiftik yapağı, üzüm, pekmez, her türlü mahsul para ediyor. Köylümüz taksiye, arabaya, trene şehirlilerden çok biniyor. Lokantalar, oteller, kahveler, kızlı kahveler köylülerle dolu. Mağazalarda, kumaşı, ipekliyi pabucu daha çok köylümüz alıyor, her türlü esnafın gözü daha çok köylü müşteride. Nüfus sayımı sonuçları meydanda, yurdumuzun dörtte üçü köylüdür. Yurdumuzda 40 bin köy var. Nahiye ve kaza halkımızın çoğu da gene köylü. Şehirliler bir avuç. Kulağımıza gelenlere göre, Kızlı kahvede çok para harcıyorlarmış, dişçiye gidenlerden sağlam dişi yerine altın diş taktirmişler. Şehirde olmayan en pahalı rakılar köylerde varmış, köylerde kahveler dolarmış, İstanbul'dan getirilen kadınlar burada hizmet ediyormuş. Köy kahvelerinde kumara karşı bir ilgi başlamış. Ellerde gizli dolaşan kokain, eroin köylere de

terbiyeli bir garsonu, tavla ve domino belası yerine satranç, dama, bilardosu, ağırbaşlı müşterileri, gazete ve mecmualarıyla ve yeni bir kılıkla ortaya çıkabilmelidir ki, kiraathane vasfına hak kazanabilsin” diyerek eleştirilerini sıralamıştır. Y. Kozan, “Zevk ve Seviyemizi Korumak”, **Ekekon**, 13 Kasım 1943, S:2129, s:2.

⁹⁷⁵ **Ekekon**, 25 Ekim 1939, S:1197, s:2.

⁹⁷⁶ **Ekekon**, 5 Mart 1942, S:1869, s:2.

⁹⁷⁷ Odabaşı, **age.**, s.111–112.

gidiyormuş. Hatta buğdayım çok param var diyip nadasa çıkmayan köylümüz varmış”⁹⁷⁸ şeklinde anlatılmıştır.

Konya’da şans oyunlarına da rağbet olmuştur. 1940 yılı 30 Ağustos’u dolayısıyla zafer piyango biletleri şehrimizde hızla satılmıştır. Bir altmış bin, bir yirmi bin, bir on bin, iki beş bin, on iki bin, otuz bin liralık ikramiye bulunacak bunlardan başka 300 bilet yüzer, üç bin bilet onar, otuz bin bilet üçer, üç bin bilete ikişer lira kazanacaklardır. Milli Piyangonun zengin ikramiyeli biletleri Konya’da hararetle satılmıştır⁹⁷⁹.

⁹⁷⁸ Namık Ayas, “Köylümüz! Tutumlu ve Hazımlı Ol!”, **Ekekon**, 6 Ekim 1942, S:1963, s:2.

⁹⁷⁹ **Ekekon**, 16 Ağustos 1940, S:1440, s:3.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türk siyasal yaşamının önemli bir dönemini, Konya merkezli olarak iç ve dış politika açısından kendi içindeki tutarlılığını bozmadan yansıtmak istedik. Dünyada meydana gelen büyük kapışmanın getirisi olarak, yıl yıl değişen dengeler sonucu savaşı tarafların Türkiye üzerindeki beklentileri değişmiş, Türkiye'nin savaşa girmesini sağlamak için çeşitli vaatler vermişlerdi. Bu baskılar Türkiye'nin iç dinamiklerini etkilemiş ve yaşantılar duruma göre şekil almıştır. Savaş yıllarında izlenen ekonomik politikalar ve politikaların sosyal ve siyasal sonuçları üzerinde durulmalıdır.

Savaşın iç politikaya etkilerine baktığımızda daha önce de bahsettiğimiz gibi II. Dünya Savaşı, Türkiye için büyük değişimleri beraberinde getirmiştir. Olağan üstü zamanın getirdiği zorunlulukla, olağan üstü kararlar alınmak durumunda kalınmıştır. Savaş çıktıktan sonra Başbakan Refik Saydam yaptığı radyo konuşmasında depolardaki mahsulât konusunda hiç sıkıntılarının olmadığını ve herkesin içinin rahat olmasını ve bu duruma karşı önlem alma ihtiyacının olmadığını söylese de, sonraki uygulamalar hiç denildiği gibi olmamıştır. Türkiye'nin savaş yıllarındaki iç politikasına bakacak olursak, çok radikal kararlar ya da önlemler alınmıştır.

Milli Koruma Kanunu, Refik Saydam Hükümeti döneminde daha devletçi, Şükrü Saraçoğlu Hükümeti döneminde ise daha liberal bir şekilde uygulansa da, sonuçta her iki hükümet döneminde de, ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde etkin önlemler alınamamış ve gerek zaten var olan, gerekse savaş yıllarında oluşan, ağırlaşarak süren ekonomik ve sosyal sorunların önüne geçmek mümkün olamamıştır.

Varlık Vergisi Kanunu, her ne kadar asıl etkisini Gayrimüslimler üzerinde göstermişse de, sermaye sahibi grupların hükümete karşı olan güvenlerinde önemli bir sarsıntı yaratmıştır. Varlık Vergisi, hükümetin sermaye sahibi gruplarla olan bağlarını çok zayıflatmıştır. Çünkü bu verginin toplanmasında herkese aynı davranılmamış ve katı bir yol izlenmiştir. Milli Korunma Kanunu'nun uygulamaları da bununla birleşince durum yönetime küsmelere kadar gitmiştir. Varlık Vergisi ile

özellikle Gayrimüslimlerin ekonomideki etkinlikleri ağır yara almış ve sermaye gücü Müslüman iş adamlarına doğru kaymıştır.

Bunların dışında çıkarılan Toprak Mahsulleri Kanunu ise, kırsal kesimde geniş yığınlar üzerinde etkili olmuş ve adı geçen halk tarafından hoşnutsuzlukla karşılanmıştır. Tüm bunlara ek olarak gerek şehirlerde, gerekse de köylerde sosyal sorunların savaş yıllarında ağırlaşarak devam ettiğini görüyoruz.

Savaş yıllarında Konya'nın başka önemli zorlukları da vardı. Modern tarıma geçilemediği için Konya insanı kuraklıklarla mücadele ediyordu. Havaların iyi gittiği yıl çiftçinin yüzü bir nebze gülerken, kuraklık olduğu zaman da büyük sıkıntılar yaşıyordu. Böyle durumlarda hayvancılık gelişebiliyor, bu işle uğraşanların da işi bir yıl rastgiderken, ertesi yıl hayvanların beslenme koşullarının kötü olması, sağlıklı ahırların olmaması sonucu büyük telefata meydana gelebiliyordu. Hükümet bu gibi durumların önüne geçebilmek için çiftçiye ve hayvancılıkla uğraşanlara imkânlar ölçüsünde yardımcı olmaya çalışıyordu. Bu dönemde bitki ve hayvan hastalıklarına karşı önlemler alınmaya çalışılmıştır. Tarımı çeşitlendirilmeye çalışılmış, bunun dışında bol bol meyve fidanları dağıtılmıştır.

Savaşla birlikte ithalat son derece daralacak, zaman zaman olanaksız hale gelecektir. Bu nedenle, hiçbir zaman düzenli ve istikrarlı bir ithalat programı uygulanamamıştır. Oysa Türkiye'nin daha çok yatırım mallarına, sanayi ve ara mallarına, bir ölçüde de önemli hammadde kaynaklarına ihtiyacı vardı. Bu mallar ise, savaşan devletlerin dahi ihtiyacına yetmiyordu. Bu alanda bir ithalat olanağı bulunduğu da, ithalat değerleri son derece yüksek oluyordu. Dolayısıyla Türkiye, sanayi ve ulaştırma alanlarında yalnızca yeni yatırımlar yapamaz ve sonuçta mevcut sanayi planlarını uygulayamaz durumda kalmayacak, buna ek olarak, yapım halindeki tesisleri tamamlamakta güçlük çekecek, hatta çok kez mevcut tesislerin işletilmesinde dahi önemli sorunlarla karşılaşılacaktır.

O dönemde Konya, büyük sanayi kuruluş gelişmesini sağlayabilecek unsurları barındırmaktan uzak bulunmaktaydı. Konya'da zirai ve hayvani sahadaki sanayinin gelişmesi daha fazla mümkündü ve o yıllarda sanayinin yaşayan kısımları büyük hacimli olmaktan çok ancak mahalli ihtiyaçları karşılamaya yetecek bir

genişlikteydi. Konya’da hâkim olan sanayi hayatı daha çok küçük sanatlar ve el sanatlar özelliği gösteren bir durum arz ederdi ve daha çok usta-çırak ilişkisi içindeki küçük dükkânlarda el işçiliği yapılmakta idi. Bunların belli başlı faaliyet gösterdiği sektörler: Demircilik, bakırcılık, tenekecilik, kalaycılık, bıçakçılık, doğramacılık, değirmencilik, kaşıkçılık, kunduracılık, dokumacılık, çömlekçilik ve mücellitçilik idi. Konya’da eskiden beri var olup o günlerde yaşamaya devam eden sanat kolları ise demir işleri, ağaç işleri, deri işleri, dokuma işleri, yün ve kıl işleri, yapı işleri toprak işleri idi.

Savaş yıllarında 1942 yılı hariç millî gelirden sanayi ve tarımsal üretim sürekli olarak düşüş gösterdi. Yıllık sanayi üretimi 1940–45 döneminde % 5.6, tarımsal gelir % 7.2; milli gelir ise % 6.3 geriledi. Devlet sanayisinde daralma, özel sanayiye göre daha az olmuştur. Savaşın uzun süreli etkileri bakımından en ağır sonucu, sermaye birikiminde oluşan gerileme oldu. Milli kaynakların büyük ölçüde savunmaya ayrılması ve yatırımların yapılamaması bunda etkili oldu.

Savaş yıllarında, Konya kentleşme açısından diğer illere göre oldukça iyi konuma ve avantajlara sahipti. Konya, imar sorunları açısından, gerek oldukça eskiden imar uygulamasına konu olması ve bu planların özenle uygulanmaya çalışılması, gerekse coğrafi konumun elverişli olması dolayısıyla imar ve kentleşme sorunu en düşük düzeyde olan illerimizden birisiydi.

Konya’nın sembolü olan Konya Alâeddin Tepesi’nin o zamana kadar ki çorak hali bu dönemde giderilmeye çalışılmıştır. Konya bu konuda Ankara’yı kendisine örnek almıştır. Ankara’da Hacettepe’nin yeşillendirmesi gibi Konya Alâeddin Tepesi’nin de eski bakımsız, çorak halinin giderilmesi için azimle çalışılmıştır. Şehrin çeşitli yerleri parkelenmiş yeni parklar açılmıştır. Meram çay bahçeleri düzenlenerek Konya halkına dinlenmek için iyi bir alternatif oluşturmak istenmiştir. Meram yolunun yapılıp otobüs seferlerinin işlemeye başlamasıyla, Konya halkı buraya yoğun talep göstermeye başlamıştır. Bunların dışında çeşitli park ve bahçeler düzenlenmeye çalışılmıştır.

Şehirde temel tüketim mallarını bulmak kimi zaman mümkün olmamıştır. Kahve, şeker, petrol bulabilmek için çok mücadeleler yapılmıştır. Konya Türkiye’nin

hububat ambarı olsa da ekmek büyük sorun olmuş, devlet kimi zaman ekmeğe narh koyarak halkın daha ucuza yemesini sağlamaya çalışmışsa da, fırıncılar bu duruma karşı gelerek ekmek çıkarmamışlar ve devlete geri adım attırmaya çalışmışlardır. Bu duruma çare olarak içine kepek ve arpa katılarak ekmek fiyatları ucuzlatılmaya çalışılmıştır. 1942 yılı başında buğday üretiminde düşüş sebebiyle, ekmek tüketimini sınırlandırmak için büyük kentlerde karne uygulamasına geçilmiştir.

Şeker bulmakta büyük zorluklar yaşayan halk, şeker ihtiyacını, olursa pekmezden karışılmaya çalışmıştır. Birçok yerlerde kahve yerine meneviş, arpa ve nohut karışımı kullanılmıştır. Hatta kahvelerde bazı esnaf kahve tadını bütün bütün değiştirerek başka bir çeşni vermek üzere bu karışımın içine karanfil koymamaktaydı. Odun kömür çok zor bulabilen halk kışları üşüyerek geçirmek zorunda kalmıştır. Akaryakıtta bulunamadığı için keyfi olarak tüketmek yasaklanmıştı. Halkın imkânsızlıklarını bilen hükümet tek tip ayakkabı, kıyafet ve az yakan soba gibi imalatlara girişmiştir.

Olağanüstü durumların yaşandığı o dönemde fiyatların aşırı yükselmesi vurgunculuğu, karaborsacılığı tetiklemiş ve ihtikâr yani malı olduğundan çok daha pahalıya satma hortlamıştı. Devlet bu durumu hiç hoş karşılamamış ve bu şekilde davrananlara nefes aldirmamıştır. Yeri geldiği zaman dükkânlara yaptığı aramalarda yarım kilo çayı bile ihtikâr kapsamına alarak soruşturma açmıştır. Tabii şurası da kesindir ki, bu denetimlerin en büyüğünü ufak işletmeciler yemiştir.

İnsanların cahillik ve sefaletle boğuştuğu savaş yıllarında Konya Halkevi önemli vazifeler üstlenmiştir. Bünyesinde seri konferanslar düzenlemiş, resim, fotoğraf sergileri açmıştır. Diş, sağlık sektöründeki eksikliği kapatılmak için hastabakıcılık kursu, Konyalı kadınları üretime katabilmek için dikiş-nakış kursu açmıştır. Çeşitli ihtiyaç yerlerine yardım amacıyla balolar, yardım kampanyaları düzenlenmiştir. Şehrin 21 yerine yerleşmiş hoparlörler yardımıyla halk bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Bunun dışında Köy Enstitüleri kurularak eğitimin köylere götürülmesi amaçlanmıştır.

Konya'da savaş yıllarının getirdiği olanaksızlıklar, insanların bilinçsizliği gibi etkenlerle birçok hastalık ortaya çıkmıştır. Şehirler ve köylerde hastalıklarla

büyük mücadeleler yapılmıştır. Bu konuda özellikle sıtma önemli bir gündem oluşturmuştur.

Konya’da sportif branşlarda yarışmalar düzenlenmiş: Atletizm, bisiklet, güreş, at yarışı, atıcılık vb. gibi alanlarda müsabakalar düzenlenmiştir. Savaş yıllarında Konya kulüpleri birleştirilmişti. Bunları Gençlik Kulübü temsil etmişti. Savaş sonuna kadar geçen zaman zarfında bu teşekkül çalışma sahasında varlık gösterememiştir. 1941 senesine kadar faaliyetlerini iyi derecelerle gösterebilmiş olan Gençler Birliği, Selçuk Spor ve İdman Yurdu Spor Kulüpleri bu tarihe rastlayan günlerde maddi güçsüzlükler ve elemansızlık yüzünden birleşip bir tek kulüp halinde çalışma yapmıştır.

II. Dünya Savaşı yıllarında halkın en önemli haber kaynağı radyo olmuştur. İstanbul’dan gelen gazeteler kente birkaç günde zor gelmekteydi ve televizyonun da bulunmadığı ortamda halkın radyoya sahip çıkması çok normal olmuştur. Fakat herkesin radyo alabilecek maddi gücü yoktu. Şehir içi haberleşmede de merkezde bulunan büyük hoparlörler önemli iş görmüşlerdir. Hoparlör binlerce vatandaşa günün hadiselerini, memleketin halka duyurmak istenilen mühim ilanlarını, şehirle alakalı öğütleri, kültürümüzü yükseltecek sözleri, söylevleri ve daha buna benzer birçok hususları en seri ve en modern tarzda yayan halkevinin önemli bir vasıtasıdır.

Savaş yıllarının stresini Konyalılar o zamanın en büyük eğlencesi olan düğünlerde, parklarda, bahçelerde, bağlara veya sinemalara giderek atmaya çalışmışlardı. O dönemde millî ve dini bayramlarda Konyalılar için ayrı bir hareketliliğe sebep oluyordu.

Ülke içinde bunlar olurken Türkiye’nin savaşa girmesi an meselesi idi. Özellikle İngiliz Başbakan Churchill’in yoğun baskısı Türkiye’yi adeta boğmaktaydı. Sonunda Kahire Konferansında Roosevelt ve Churchill ile bir araya gelen İnönü şu tarihi sözleri söylemiştir: “Bütün bunlar niçin, bütün bunlar kimin içindi? Birinci Dünya Savaşı sonunda baştanbaşa bir harabe halinde devralınmış olan Türkiye’nin yani İstanbul’un, İzmir’in, Ankara’nın ve bin bir alın teri ile yaratılmaya çalışılan endüstri merkezlerinin, yolların, köprülerin savaşın daha ilk 24 saatinde uğrayacağı tahribatın bedeli ne olacaktı? Ve sonunda Türkiye, hele bir de istilaya uğrarsa, onu

kim kurtaracaktı? Churchill'in dediği gibi ileride kurulacak Birleşmiş Milletler mi? Yoksa Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerini Almanlardan kurtaran komşumuz Sovyetler Birliği mi?". Bu konuşma Türkiye'nin ne kadar zor koşullarla baş etmeye çalıştığını göstermekteydi.

Türkiye her ne kadar savaş dışı kalmayı başarmış olsa da, savaşa girme ihtimali hep gündemde olmuştur. Dış baskılar ve iç dinamikler Türkiye'nin rahat bir soluk almasını engellemiştir. Durum böyle olunca ansızın gelebilecek savaşa karşı hazırlıklı olmak gerekiyordu. Bunun için bir dizi önlemler alarak, halk bu konuda bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Hükümet herhangi bir taarruz ihtimaline karşı halkın müdafaasını temin için kanunlar çıkarmış, tedbirler almış Sığınak işi de Konya için çok önemli bir yer işgal etmiştir. Birçok yerde umuma ait sığınaklar yapılmış ve burada bulunabilecek vatandaşlarımızın korunması temin edilmiş olsa da, bu tam bir yeterlilik değildi. Sonuç olarak Türkiye savaşa girmezken Konya, savaşın ağırlığını altı yıl boyunca sırtında taşıyan vilayetlerden biri olmuş ve bu durumdan alını açık bir şekilde çıkmayı başarmıştır.

Büyük olaylar, büyük değişimler getirir. II. Dünya Savaşı nasıl dünya'nın bütün dengelerini değiştirip, yeni bir dönem açıtıysa; Türkiye'de de aynı etkiyi yapmıştır. Savaşın sonu geldiğinde, artık Türkiye 1939'un Türkiye'si değildi. Dönemin hükümetleri dış politikada Türkiye'yi savaşa sokmamak konusunda başarılı olsa da, iç politikada yapılan uygulamalar halk üzerinde genel bir hoşnutsuzluk oluşmasına sebep olmuştur. Sovyetlerin haricinde demokrasilerin kazandığı savaş sonunda, Türkiye batı'ya daha yakın olabilmek için çok partili siyasal yaşama geçecek ve ülke adına devrim niteliğinde olan değişim rüzgârlarının esmesine sebep olacaktır. O yıllarda büyük oranda tarım ülkesi olan Türkiye'nin, önemli bir tarım şehri olan Konya da yeni düzene uyum sağlamış olacaktır.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV BELGELERİ

BCA, 030 01 34 204 1, s:1.

BCA, 030 01 40 240 19, s:1,4.

BCA, 030 10 133 959 11, s:2.

BCA, 030 10 133 759 11, s: 4.

Koyunoğlu Müzesi Selçuk Es Özel Arşivi, 17715

Koyunoğlu Müzesi Selçuk Es Özel Arşivi, 16950.

Koyunoğlu Müzesi Selçuk Es Özel Arşivi, 17445, s:11

Koyunoğlu Müzesi Selçuk Es Özel Arşivi, 17445, s:15

B. SÜRELİ YAYINLAR

I. GAZETELER

Ekekon (1939–1945)

Yeni Ses(1939–1941)

Yeni Ses Babacan(1941)

Selçuk(1946–1947)

II. DERGİLER

Orta Anadolu Dergisi(1940)

İpek Yolu Dergisi(2005)

Halkevi Dergisi(1939,1942–1945)

C. YAYINLANMIŞ ESERLER

KİTAPLAR:

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıç 1999'a)**, Alfa Yayınları, İstanbul 1999.

ALTAN, Mithat, **Konya'nın İktisadi Bünyesine Bir Bakış**, Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul 1940.

ARIPINAR Erdoğan, **Türk Futbolunda 50. Yıl**, Futbol Federasyonu Yayınları, Ankara 1974.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914–1995)**, C.I–II, Alkım Yayınevi, Ankara [T.Y.].

ARTUÇ, İbrahim, **II. Dünya Savaşı**, C.I, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2003.

ARTUÇ, İbrahim, **II. Dünya Savaşı**, C:II, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1999.

AYKAÇ, Eşref, **Türk Futbolu'nda 30 Sene**, Dizerkonca Matbaası, İstanbul 1963.

AYTEKİN, Hanefi, **2003'ten Kuruluşuna Konya Belediye Başkanları**, Konya Büyükşehir Belediye Kültür Yayınları, Konya 2003.

BAHAR Hasan, KARAUĞUZ Güngör, KOÇAK Özdemir, **Eskiçağ Konya Araştırmaları 1**, İstanbul Yayınları, Konya 1996.

BAŞTAK, Naci Fikret, **Konya I**, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1945.

BAYDAR, Ertuğrul, **II. Dünya Savaşı İçinde Türk Bütçeleri**, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayınları, Ankara 1978.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi**, Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, Ankara 1999.

BURÇAK, Rıfki Salim, **Moskova Görüşmeleri ve Dış Politikamız Üzerine Tesirleri(26 Eylül 1939- 16 Ekim 1939)**, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara 1983.

Cumhuriyetin 70. Yılında Ulaştırma Haberleşme, T.C. Ulaştırma Bakanlığı Yay., Ankara 1993

DABAĞYAN, Levon Panos, **Pearl-Harbor'dan Hiroşima'ya**, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2004.

Dâhili Posta, Telgraf ve Telefon Ücretleri Tarifeleri, T.C. Münakalat Vekâleti Posta Telgraf ve Telefon Umumi Müdürlüğü, Çankaya Matbaası, Ankara 1942.

DEMİRKIRAN, Uçar, **Cumhuriyetin İlk Elli Yılında Vergisel Yapımız**, Güneş Matbaası, Ankara 1973.

DERİNGİL, Selim, **Denge Oyunu**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994.

Devlet Demiryolları ve Limanları 1941- 1942, Alsancak Demiryollar Matbaası, İzmir 1942.

DİLAN, Hasan Berke, **Türkiye'nin Dış Politikası 1923-1939**, Alfa Yayınları, İstanbul 1998.

ERGİN, Feridun, **Harp Zamanında Devletin Ekonomiye Müdahalesi**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1943.

ERGİN, Feridun, **Türkiye Harp Maliyesi (1939-1942)**, Güven Basımevi, İstanbul 1943.

ERGÜN, İsmet, **Türkiye'nin Ekonomik Kalkınmasında Ulaştırma Sektörü**, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara 1985.

ESMER, Ahmet Şükrü; Sander, Oral, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, C:I, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1987.

Evllenme İstatistikleri Vilayet ve Kaza Merkezlerinde 1932- 1958, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1960.

GÜL, Muammer, BAYRAM, Atilla, HAKKOYMAZ, Oğuzhan, **Selçuklu'dan Günümüze Konya'nın Sosyo-Politik Yapısı**, Konya İl Emniyet Müdürlüğü AR-GE Yayınları, Konya 2003.

GÜRÜN, Kamuran, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1983.

HALICI, Feyzi, **Konya**, Güven Matbaası, Ankara 1984.

HALE, William, **Türk Dış Politikası 1774–2000**, (Çev: Petek Demir), Mozaik Yayınları, İstanbul 2003.

HANEFİ, Aytekin, **Konya Belediye Başkanları**, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya 2005.

HART, S.B. Liddell, **Hitlerin Generalleri Konuşuyor**, C.I, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1996.

HART, Liddell, **II. Dünya Savaşı Tarihi**, C.I, (Çev: Kerim Bağrıaçık), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul [TY].

HART, Liddell, **II. Dünya Savaşı Tarihi**, C.II, (Çev: Kerim Bağrıaçık), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.

Hitlerin Türk Dostları, (Der: Mehmet Ali Yalçın), Düş Yayınları, İstanbul 2006.

II. Dünya Harbi'nde Doğu Avrupa Cephesi, (Çev: Kur. Binbaşı: Ekrem Öncü), E.U.R.S. Yayınları, Ankara 1953.

JAKOPSEN, Hans-Adolf, **1939–1945 Kronoloji ve Belgelerle II. Dünya Savaşı**, (Çev: İbrahim Ulus), Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1989.

HELZİG, Herbert, **İnönü Diyor ki**, Ülkü Basımevi, İstanbul 1944.

KANDEMİR, **Konya**. Ekicigil Matbaası, Konya 1957.

KENNEDY Paul, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, (Çev: Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul [T.Y].

KOÇAK, Cemil, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938–1945)**, C.II, İletişim Yayınları, İstanbul 1996.

Konya İl Analitik Etütleri, İmar ve İskân Bakanlığı Bölge Planlama Daire Başkanlığı, Konya.

Konya Valiliği İş Programı Üç Yıllık 1946–1947–1948, Konya 1948.

KONYALI, İbrahim Hakkı, **Konya Tarihi**, Burak Matbaası, Ankara 1964.

KURUL, **Gençler İçin Çağdaş Tarih**, Epsilon Yayınları, İstanbul 2004.

ODABAŞI, A. Sefa, **20.Yüzyıl Başlarında Konya'nın Görünümü**, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Konya 1998.

ORAN, Baskın, **Türk Dış Politikası**, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

ÖZODAŞIK, Mustafa, **Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları 1923- 1950**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 1999.

ÖNDER, Mehmet, **Gez Dünyayı Gör Konya'yı**, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 1999.

ÖNDER, Mehmet, **Konya Rehberi**, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1950.

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih (1918–1994)**, İmge Kitabevi, Ankara 2005.

SEMİZ Yaşar, **Atatürk Dönemi'nin İktisadi Politikası**, Saray Kitabevi, Konya 1996.

SERİN, Necdet, **Dış Ticaret ve Dış Ticaret Politikası: 1923–1973**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1975.

SOYSAL, İsmail, **Türk Dış Politikası İçin Kılavuz (1919–1993)**, Eren Yayınları, İstanbul 1993.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der Yayınları, İstanbul 2001.

Cumhuriyet'in 70 Yılında Ulaştırma Haberleşme, T.C. Ulaştırma Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

UÇAN Fevzi, **Ünitelerimizde Konya İli**, Oba Kitabevi, Konya 1986.

UĞURLU, Kemal, **Bugünün Konyası**, Azim Kâğıtçılık, Matbaacılık ve Ticaret T.A.Ş Matbaası, Konya 1958.

ULUATAM, Özhan, **Geçmiş Bakmak**, İmaj Yayınevi, Ankara 2001.

UZ, Mehmet Ali, **Konya Kültürüne Hizmet Edenler**, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2003.

YAŞA, Memduh, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923–1978**, Akbank Kültür Yayını, İstanbul 1980.

20. Yüzyıl Tarihi, Nehir Yayınları, İstanbul 2000.

D. MAKALELER

AĞALDAĞ, Sebahattin, “*Konya'nın Cumhuriyet Öncesi Siyasi Tarihi*”, **Mili Mücadele'den Günümüze Konya (1915–1965)**, C.1, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya 1999, s:41–59.

ALADAĞ, İsmail Hakkı, “*Tüberküloz Meselesi*”, **Konya Halkevi Dergisi**, S.83, Eylül 1945, s: 24–25.

ALTAN, M.Ş., “*Konya'da Küçük Sanatlar*”, **Konya Halkevi Dergisi**, Sayı: 67–68, Mayıs-Haziran 1944, s:11-16.

ALTAN, M.Ş., “*Konya'da Küçük Sanatlar*”, **Konya Halkevi Dergisi**, S.70, Ağustos 1944, s:31-37.

AVCIOĞLU, Azmi, “*Köylülerimizle Sıhhat Korumaları üzerine konuşmalar*”, **Ekekon**, 4 Ağustos 1939, S:1127, S:3.

AYAS, Namık, “*Köylümüz! Tutumlu ve Hazımlı Ol!*”, **Ekekon**, 6 Ekim 1942, S:1963, s:2.

AYAS Namık, “*Meramcılık Bir Benzin İşidir*”, **Ekekon**, 22 Haziran 1944, S:2221, s:2.

AYDIN, Mehmet, *Konya'da Din ve Tasavvuf*, **Mili Mücadele'den Günümüze Konya (1915–1965)**, C.1, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya 1999, s:35–40.

AYHAN, Bünyamin, KIRGIL, Bilal, *Gelenekselden Postmodernizme Konya Kent ve Kentlilik Kültürü*, **Yeni İpek Yolu Dergisi Konya Kitabı VIII**, (Özel Sayı), KTO Yayınları, Konya, Aralık 2005, s:321–336.

BAKIR, İbrahim, BALA, Havva Alkan, “Konya’da Ev Mimarisinin Değişimi”, **Yeni İpek Yolu Dergisi**, Konya I, Konya Mayıs 1998, s:245–264.

BAŞTAK, Naci Fikret, *Konya*, **Konya Halkevi Dergisi**, Yeni Kitap Basımevi, Yıl:3, S.30, Konya, Eylül 1939, s:1522–1537.

BAŞTAK, Naci Fikret, *Garp Eserlerine Göre Konya*, **Konya Halkevi Dergisi**, Yeni Kitap Basımevi, S.31, Konya, Ekim 1939, s:1602–1610.

BİRAND, Şevket A., “İç Anadolu’nun Su İhtiyacı”, **Konya Halkevi Dergisi**, S:50, Konya Aralık 1942, s:1–9..

CEYLAN, Ahmet, “Savaş Karşısında Türkiye”, **20. Yüzyıl Tarihi**, C:II, Arkin Kitabevi, İstanbul 1970.s:882–888.

ÇALIK, Ziya, “Beden Terbiyesi”, **Ekekon**, 15 Ekim 1940, S;1491, S:2.

ÇALIK, Ziya, “Bir Odun Deposu, İki Cepheli Menfaat Temin Eder”, **Ekekon**, 10 Eylül 1940, S:1460, s:2.

ÇALIK, Ziya, “Boş Tahminler”, **Ekekon**, 18 Haziran 1940, S:1390, s:2.

ÇALIK, Ziya, “Bu Yıl ki Bütçemiz”, **Ekekon**, 31 Mayıs 1940, S:1375, s:2.

ÇALIK, Ziya, “Çumra’da Bir Gün”, **Ekekon**, 26 Ekim 1939, S:1198, s:2.

ÇALIK, Ziya, “Et Fiyatları”, **Ekekon**, 27 Aralık 1940, S: 1271, s:2.

ÇALIK, Ziya, “Fiyatlarda Fazlalık”, **Ekekon**, 15 Aralık 1939, S:1238, s:2.

ÇALIK, Ziya, “Fiyatlarda Yükseliş”, **Ekekon**, 5 Şubat 1940, S:1277, s:2.

ÇALIK, Ziya, *Gürültüyle Mücadele*, **Ekekon**, 4 Ağustos 1939, S:1127, s:2.

ÇALIK, Ziya, “Hamleli Çalışma”, **Ekekon**, 25 Mart 1940, S:1320, s:2.

ÇALIK, Ziya, “Hepsi de Şehir İçin”, **Ekekon**, 14 Ağustos 1940, S:1438, s:2.

ÇALIK, Ziya, “Hoparlörden Hırsızlık”, **Ekekon**, 20 Mart 1940, S:1316, s:2.

ÇALIK, Ziya, “İhtikâra Karşı Keskin ve Kesin Söz”, **Ekekon**, 22 Aralık 1939, S:1244, s:2.

ÇALIK, Ziya, “*Karışık Kahve İhtikâr Değil midir?*”, **Ekekon**, 4 Nisan 1941, S:1634, s:2.

ÇALIK, Ziya, “*Kesin Söz*”, **Ekekon**, 22 Aralık 1939, S:1244, s:2.

ÇALIK, Ziya, “*Kiralının Yükselmesi*”, **Ekekon**, 3 Nisan 1940, S:1328, s:2.

ÇALIK, Ziya, “*Konya Cezaevine Muhtaçtır*”, **Ekekon**, 29 Şubat 1940, S:1282, s:2.

ÇALIK, Ziya, “*Motor-Spor*”, **Ekekon**, 18 Nisan 1940, S:1341, s:2.

ÇALIK, Ziya, “*Nefis Tandır Ekmeği, Fakat Sağlık!...*”, **Ekekon**, 6 Eylül 1940, S:1457, s:2.

ÇALIK, Ziya, “*Sahamızın Hali*”, **Ekekon**, 8 Temmuz 1940, S:1406, S:2.

ÇALIK, Ziya, “*Sükun ve Vakar İçinde Her Şeye Hazırız*”, **Ekekon**, 9 Aralık 1940, S:1538, S:2.

ÇALIK, Ziya, “*Şehir Gazinosu*”, **Ekekon**, 8 Ağustos 1940, S:1433, s:2.

ÇALIK, Ziya, “*Şehir Hamamları*”, **Ekekon**, 3 Temmuz 1940, S:1402, s:2.

ÇALIK, Ziya, “*Şehri Kıymetlendirme*”, **Ekekon**, 15 Ağustos 1940, S:1439, s:2.

ÇALIK, Ziya, “*Şehrin İmarında Esas*”, **Ekekon**, 6 Kasım 1939, S:1207, s:2.

ÇALIK, Ziya, “*Teyyareci Gençlerimiz*”, 27 Mayıs 1940, S:1371, s:2.

ÇALIK, Ziya, “*Toplu Eğlencenin Muhite Tesirleri*”, 19 Ağustos 1939, S:1140, s:2.

ÇALIK, Ziya, “*Yakacak İşi, Yanılacak Dert Oldu*”, **Ekekon**, 30 Aralık 1940, S:1556, s:2.

ÇALIKOĞLU, Erem, “*Demir Tekerlekli Vesait Geçmeyecek, ama?...*”, **Ekekon**, 24 Ağustos 1939, S:1144, s:2.

ÇALIKOĞLU, Erem, “*Eşya Fiyatları Çok Arttı*”, **Ekekon**, 13 Aralık 1939, S:1236, s:2.

ÇALIKOĞLU, Erem, “Gıda Maddeleri Hakkında Her Gün Fiyat Tespiti ve İlanı”, **Ekekon**, 19 Eylül 1939, S:1166, s:2.

ÇALIKOĞLU, Erem, “Mağazalar Erken Kapanyor”, **Ekekon**, 27 Kasım 1939, S:1222, s:2.

ÇALIKOĞLU, Erem, *Muhterem Tabiplerimizden Bir Rica*, **Ekekon**, 19 Aralık 1939, S:1241, S:2.

ÇALIKOĞLU, Erem, *Şehrin Karanlığı*, **Ekekon**, 18 Ocak 1941, S:1568, s:3.

ÇALIKOĞLU, Erem, “Toz ve Çamur Yığını Bir Sokak”, **Ekekon**, 11 Nisan 1940, S: 1335, s:2.

Ç, N., “Bağ Eğlencesi”, **Orta Anadolu Dergisi**, s. 9–12, Kasım 1939, s:9-12.

ERDOĞAN, Abdülkadir, *Konya’da Düğünler*, **Konya Halkevi Dergisi**, Yeni Ses Basımevi, Haziran 1937 Konya, s:617–626.

Ev çalışmaları, **Konya Halkevi Dergisi**, S:74–77, Aralık 1944, Ocak-Şubat-Mart 1945, s:61–63.

Ev çalışmaları, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 80, Haziran 1945, s. 32.

Ev Çalışmaları, **Halkevi Dergisi**, S: 82, Ağustos 1945, [S.Y].

Ev Çalışmaları, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 84–85, Ekim-Kasım 1945, s:41.

Evimizde Halkevlerini 13. Yıldönümü, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 74–77, Kasım 1944 Ocak, Şubat, Mart 1945, s:22–24.

GAZİMİHAL, Mahmut R., *Konya’da Musiki*, **Konya Halkevi Dergisi**, S.70, Ağustos 1944, s:38-47.

GAZİMİHAL, Mahmut R., “Konya’da Musiki”, **Konya Halkevi Dergisi**, S:71-72, Eylül-Ekim 1944, s:17-22

GAZİMİHAL, Mahmut R., *Konya’da Musiki*, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 79, Mayıs 1945, s:7-13.

GÖKÇE, Kadri, *Konya Gençler Birliği Adana’da*, **Orta Anadolu Dergisi**, S:1 Kasım 1939, Konya, s:5–7.

GÖKÇE Kadri, “ *Memleketimizde Spor Hareketinde Durgunluğun Sebep ve Neticeleri*”, **Ekekon**, 4 Kasım 1939, S:1206, s:2.

GÖKÇE, Orhan; ÇUKURÇAYIR, M.Akif, *Cumhuriyet'in 75. Yılında Konya'da Kentleşme ve Belediyecilik, Mili Mücadele'den Günümüze Konya (1915–1965)*, C.1, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya 1999, s:211–227.

“*Halkevi Faaliyetleri*”, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 66, Nisan 1944, s:46.

Halkevi Faaliyeti, **Konya Halkevi Dergisi**, S. 61–63, Kasım-Aralık 1943, s:54.

Halkevi Faaliyeti, **Konya Halkevi Dergisi**, Mayıs-Haziran 1944, S:67–68, s:19.

Halkevi Faaliyeti, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 70, Ağustos 1944, s:51.

Halkevi Faaliyeti, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 71–72 Eylül-Ekim 1944, s:55.

Halkevi Faaliyetleri, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 81, Temmuz 1945, s:32.

IRMAK, Sadi, “*Köy Davası Bütün Gereleriyle Ele Alınıyor*”, **Ekekon**, 3 Haziran 1943, S:2061, S:2.

İNÇİ, Firuzan, “*Futbol Maçları*”, **Ekekon**, 8 Nisan 1943, S:2037, s:2.

İNÖNÜ, İsmet, *İlköğretim Davamız*, **Konya Halkevi Dergisi**, S:70, Ağustos 1944, s:1–6.

KARAN, Lebib, “*Yurdumuzda Uyuz Salgını*”, **Konya Halkevi Dergisi**, S:80, Haziran 1945, s:21–23.

KOMAN, M.Mesut, *Ankara'da ki Konya Gecesi Münasebetiyle*, **Konya Aylık Kültür Dergisi**, S.41, Mart 1942, s:67–68.

KONER, M. Muhlis, “*Ekmek Meselesi*”, **Ekekon**, 17 Eylül 1942, S: 1954, s:1.

KONER, M. Muhlis, “*Günün Meseleleri: Ekmek-Tütün-Alkol*”, **Ekekon**, 18 Ağustos 1942, S:1941, s:1.

KONER, M. Muhlis, *İhtikârî Kime Karşı Yapıyoruz*, **Ekekon**, 25 Kasım 1941, S:1829, s:1.

KONER, M.Muhlis, “*Konya Gecesini Dinlerken*”, **Ekekon**, 14 Mart 1942, S:1872, s:1.

KONER, M. Muhlis, “*Son Zamanlarda İçki Sarfıyatı*”, **Ekekon**, 8 Eylül 1942, S:1950, s:1.

KONER, M. Muhlis, “*Şehir Bahçeleri, Şehrin En Kıymetli Eski Eserleri Neden Harap Bir Hale Duruyor*”, **Ekekon**, 2 Temmuz 1942, S:1921, s:1.

KOZAN, Y, *Zevk ve Seviyemizi Korumak*, **Ekekon**, 13 Kasım 1943, S:2129, s:2.

Milli Şefimizin Mecmuamızı Taltifleri, **Konya Halkevi Dergisi**, Yeni Kitap Basımevi, Yıl:5, Sayı: 35, Konya Ocak-Şubat 1941.

MUŞTA, Muammer, *Türkiye ve Konya’da Cumhuriyet Dönemi’nde Eğitim-Öğretim Hayatı*, **Dünden Bugüne Konya’nın Kültür Birikimi ve Selçuk Üniversitesi**, Konya 1999, s:299–320.

ÖNDER, Mehmet, *Liselilerin Meram Gezisi*, **Ekekon**, 2 Mayıs 1944, S:2199, s:2.

ÖZPARLAK, Fahri, *Türbeönü’de Evi Meram’da Bağı*”, **Yeni İpek Yolu Dergisi**, K.T.O. Yayınları, Yıl:20, S:231, Mayıs 2007, s:56–59.

SEMİZ, Yaşar, *Cumhuriyet Döneminde Konya’nın İktisadi Durumu 1923–1960*, **Mili Mücadele’den Günümüze Konya (1915–1965)**, C.I, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya 1999, s:141–168.

SEMİZ, Yaşar, “*1923- 1938 Döneminde Konya’nın İktisadi Durumu*”, **Yeni İpek Yolu Dergisi Konya I**, Konya 1998, s:77–98.

TAN, M.Turhan, *Konya Önünde Savaşlar*, **Konya Halkevi Dergisi**, S.1, Yenises Basımevi, Eylül 1936 Konya, s:96–99.

TAŞARCAN, Muammer, *Çocuk ve Sinema*, **Ekekon**, 2 Mart 1944, S:2173, s:2.

TEN, S. , “*Konya’da Spor*”, **Orta Anadolu Dergisi**, S: 3–4, Aralık 1939- Ocak 1940, s:3–4.

TEN, S. , *Konya’da Spor*”, **Orta Anadolu Dergisi**, S: 4–5, Şubat-Mart 1940, s:15–16.

TEN, S. , *Konya’da Spor*”, **Orta Anadolu Dergisi**, S: 9–10, Nisan 1940, s:9–10.

TURAT, *Konya Şehri İçme Suyu Vaziyetine Umumi Bir Bakış*, **Konya Halkevi Dergisi**, S: 71–72, Eylül-Ekim 1944, s:49–52.

TUYGAN Fuat, “*Yeni Yayın*”, **Konya Halk Evi Dergisi**, S:74–77, Aralık 1944- Ocak-Şubat-Mart 1945, s:58–60.

YARDIMCI, H., *Konya’da Meyvecilik ve Islah Çareleri*, **Konya Halkevi Dergisi**, Sayı: 61–63, Aralık 1943, s:46-50.

Yurtta Radyo ve Dinleyiciler-Konya Vilayeti, **Konya Halkevi Dergisi**, S.46, Ağustos 1942, s:43–46.

YUNT, İhsan Halil, “*Umumi Sağlık, Çocuk Sağlığı ve Nüfus Siyasetimiz*”, **Konya Halkevi Dergisi**, S:81, Temmuz 1945, s:27–31.

C.RÖPORTAJ

Mehmet Özkardeş, Meram Yeni Yol, 12.08.2009 tarihli röportaj.

Nuri İyisoy, Meram Yeni Yol, 12.08.2009 tarihli röportaj.

D.TEZLER

GÜNEŞ, Gönül, 2004, **II. Dünya Savaşı Yıllarında Ankara’da Günlük Yaşam**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004.

KIŞ, Salih, **Kavalalı Mehmet Ali Paşa Hadisesinde Konya Muharebeleri**,
Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Bilim Dalı
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2004.

29 AGÜSTOS 1942 CUMARTESİ İBRAZEVİ Hükümet Gazetesi Sayı: 5113

EKEKON

YIL: 8 * ŞİMDİLİK GÜN AŞIRI ÇIKAR SIYASI GAZETE * Sayı: 1946

Yarın 30 Ağustos Zafer Ve Tayyare Bayramıdır

Asıl Türk milleti bu gün dünyayı saran herp ateşi ortasında kendi kudret ve basiretine yaratığı meaut vaziyet içinde her zamanadan daha kudretli ve azimli olarak büyük zaferini kutluyor

Konya heyeti ve izcilerimiz Dumlupınar'da

30 Ağustos gendün Dumlupınar'da yapılacak törenin hazırlıkları tamamlanmıştır. (A. S. 2. gr.)

30 Ağustos zafer bayramının yirminci yılı

30 Ağustos, bati bir elinden geleni yapmış bir medeniyetin kudret ve basiretini gösteren bir zafer bayramıdır. Bu gün, Türk milleti için en büyük zafer bayramıdır. Bu gün, Türk milleti için en büyük zafer bayramıdır. Bu gün, Türk milleti için en büyük zafer bayramıdır.

YOCE MİLLİ ŞEFKAZIN DEKALERİ GİBİ!

Türk Hava Kuvvetleri bir milî kuvvettir. Bu kuvvetin her bir üyesi, bir milî görevi yerine getirmektedir. Her bir üyesi, bir milî görevi yerine getirmektedir. Her bir üyesi, bir milî görevi yerine getirmektedir.

Stalingrad Alman kayıpları

Stalingrad'da Alman kayıpları çok ağırdır. Alman kayıpları çok ağırdır. Alman kayıpları çok ağırdır. Alman kayıpları çok ağırdır. Alman kayıpları çok ağırdır.

Havacılık Haftama girerken

Havacılık haftamıza girerken, Türk Hava Kuvvetleri'nin başarılarını hatırlıyoruz. Türk Hava Kuvvetleri'nin başarılarını hatırlıyoruz. Türk Hava Kuvvetleri'nin başarılarını hatırlıyoruz.

Mühim konferans

30 Ağustos'ta yapılacak konferansın önemi büyüktür. Konferansın önemi büyüktür. Konferansın önemi büyüktür.

Rus uçakları Berlin bombalamış

Rus uçakları Berlin'i bombalamıştır. Berlin'i bombalamıştır. Berlin'i bombalamıştır. Berlin'i bombalamıştır.

Antep Dokumala

Antep'te dokumala işleri hızla ilerlemektedir. İşleri hızla ilerlemektedir. İşleri hızla ilerlemektedir.

Doktor Fahriye Güllü

BİRİNCİ SINIF Kadın hastahaneleri ve Doğu Müt. hassas

TÜRKİYE CUMHURİYETİ Ziraat Bankası

Seneliği 2 Lira Kiralık kasal

P. T. T. Müdürlüğünden

1- Konya - Çarşamba hattındaki posta...
2- Sırtına bedevata olan Konya P. T. T. Müdürlüğünden.

Yurttaşlarımıza

Yurttaşlarımızın dikkatini çekmek istiyoruz. Dikkatini çekmek istiyoruz. Dikkatini çekmek istiyoruz.

Satılık bahçe

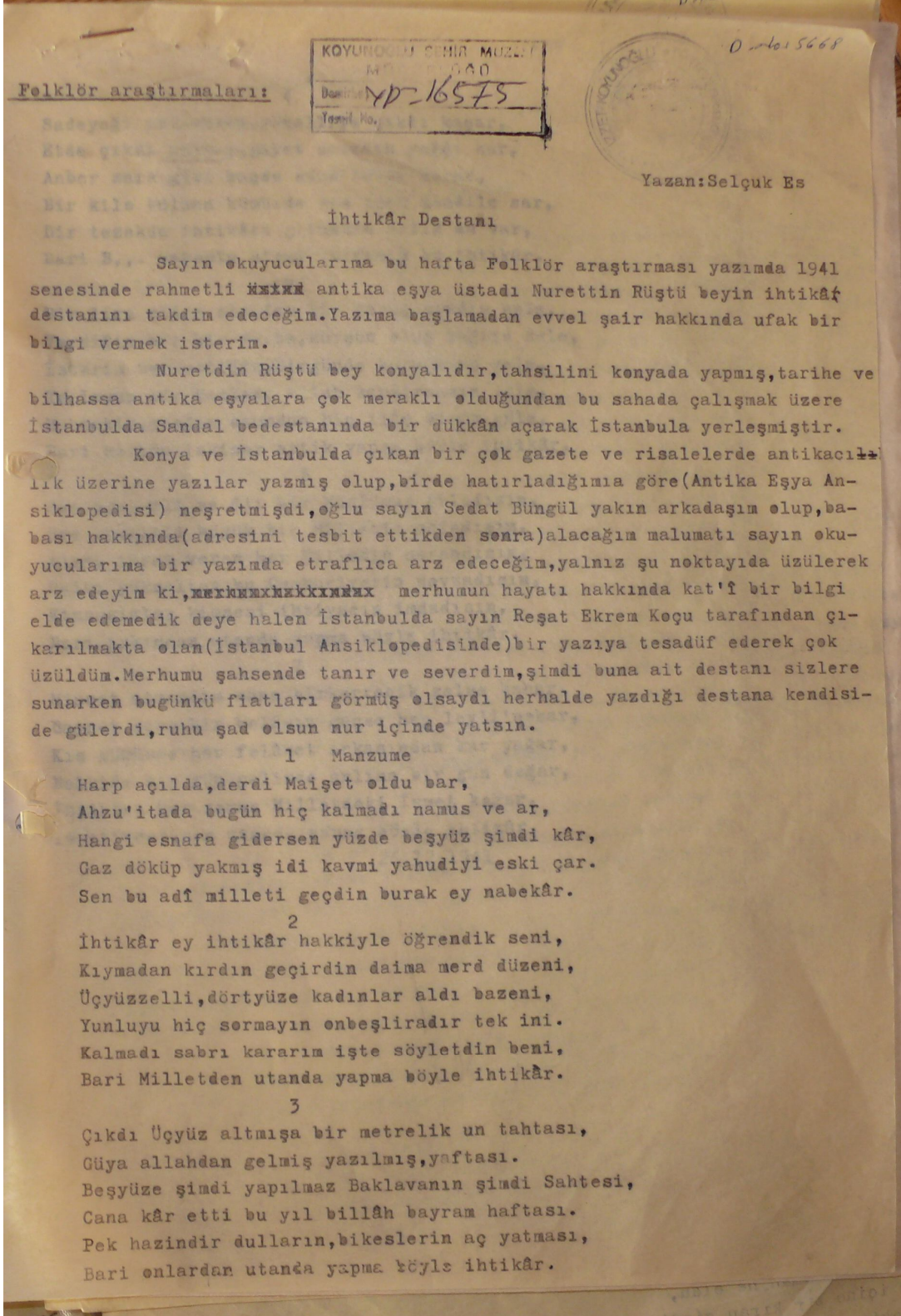
Hepsiye alanda satılık bahçe. Bahçe satılık. Bahçe satılık. Bahçe satılık.

EKEKON

Yeni Ergon Konya meblağ...
A. Rıza Uysal
EKEKON yayıncısı

KUMBARANITA-ATAGAZINIZ S KURUŞU

ZIRAAT BANKASI

4

Sadeyağı yüzseksen,yüzelliye çıkdı kaşar,
Etde çıkdı altmış,gayet ucuzken yağdı kar,
Anber sara gibi başda odun tuttu karar,
Bir kilo bulsan kömürde sen ipek mendile sar,
Bir tezekde ihtikâra girmesin artık ne var,
Bari B,,. mahsulu olsun ,olmasın bu ihtikâr.

5

Bir lira aldım ele,tam bir kuruş sandım hele,
Verdiğim her bir kuruş,kuruş olup bağrın dele,
İsterim her ettiğın,birgünde burnundan gele,
Toplayup bir hamlede allah kapdırmassın sele,
Muhtekir,yanğın etundan hiç ilâç olmaz güle,
Bari kerkda inkisar ettik yapma böyle ihtikâr.

6

Sen asaletli ve âli bir Müslüman evladısın,
Sen kanaatli büyük bir Milletın ahfadısın,
Aleme ibret veren her Milletın mersadısın,
Halkı yükselten bu Cumhuriyetın nevezadısın,
Kimsesizler kimsesi ihtiyacın imdadısın,
Bari ırkından utanda yapma böyle ihtikâr.

7

Minnet etmezdim sana birkerrecik gelse bahar,
Gayret etse bir belâsız geçse hep leyli'nehar,
Kış gühünde her felâket arkasından kar yağar,
Belkide bir gün gelirden anlıma bir gün değar,
İhtikârı her zeman Milletdeki İsmet keğar,
İsmetinden sen utanda yapma böyle ihtikâr.

26.12.1941

EK-5

KONYA BELEDİYE REİSLERİ

Hazırlayan: Selçuk Es

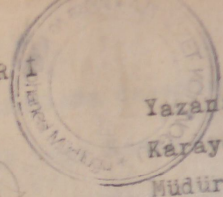
Türkiyede Belediye teşkilâtı ancak 1870 senesinde evvelâ İstanbul'da olmak üzere kuruldu. Konyamızda ~~ancak~~ 1876-1877 senelerinden sonra yerleşti. Elde mevcut 1869 yılına ait (Konya Vilâyet Salname) sinde (Liva Belediye Meclisi) diye bir kayıt var ise de kesin olarak Belediye reisi gösterilmeyor, diğer yıllara ait Salmamelerde maalesef mevcutları Kütüphanelerimizde yok olduğu gibi, elde bulunan çeşitli senelere ait

21-	Şevki Ergun	1930-1938	Belediye Mezbahası modern şekilde inşa edildi, Dutlu içme suyu getirildi. Gaz fabrikası tesis edildi.
22-	Muhsin Faik Dündar	1939-1946	Şehir içi caddeleri parke döşendi, Belediye Otobüs işletmesi kuruldu, E.S.O. tesis etti ve Belediye sarına girdi. Etfaiye teşkilâtı tamamen Motorize oldu. Yeni Meram yolu açıldı.
23-	Mehmet Mehliş Koner (Üçüncü defa)	1946-1950	Büyük Hal binası yapıldı, Eski Meram yolu Elektrik santrali kuruldu, ilk Asfalt yol olarak Meram yolu Asfaltlandı.
24-	A. Samet Kuzucu	23-3-1950 den 1-9-1950	
25-	Miştî Özal	1950-1954	İlk defa şehir içi caddeleri Asfalt oldu, Güksu Elektrik santrali kuruldu, Temizlik işleri tamamen motorize oldu.
26-	İbrahim Açıgil	1954-1955	Şehir Suları kifayetsizliğinden Kuyular Suları ilâve edildi.
27-	Hafiz İshralı	1955-1957	Müze Meydanı açıldı, Baruthane Hal binası ve Alfatın İorans gazinosu inşa edildi.

Dede
linde

KONYA VALİLERİ

KOVUOĞLU ŞEHİR MUZAKİ
MÜDÜRLÜĞÜ
Demirbaş No. 405/6691
Tasat No.

Yazan: Selçuk ES
Karayolları 3. Bölge
Müdürlüğü Kitaplık
Memuru.

Konya il yillığı için (Konya valileri) hakkında bir konu hazırlamak istedim. Konuyu Karaman Ogullarından zamanımıza kadar geniş çapta tutarak hazırlığa başladım.

Evvelce çıkmış Konya Vilâyet Salnamelerinin kaydına göre bazı seneler Tanzimatın ilânından o yılki tarihe kadar gelmiş geçmiş valiler isimleri yazılmış, maalesef bir çoklarında hizmet süreleri gösterilmiştir. Tanzimatın ilânından evvelki tarihlerde kimlerin Konya valiliği yaptığı meçhul kalıyordu 1284 hicri 1868 milâdi yılında Konya çarşısı büyük bir yangın felâketine uğramış bu arada o zamanın 40-50 odalı bir evrak kurtaralamadan tamamen yanarak kül

89- Cemal Bardakçı	"	1933-1938	Doğumevi binası yapıldı. Dutlu suyu getirildi. Yeni Kerem yolu açıldı. Kazalarda okul ve yollar yapıldı. Erkek Öğretmen okulu lağvedildi.
90- Nazif Ergin	"	1939	
91- Nizamettin Ataker	"	1939-1944	İkinci Dünya savaşı çıktı.
92- Fuat Tuksal	"	1944-1945	Konya'da öldü.
93- İzzettin Çagpar	"	1945-1946	Alâeddin tepesi ağaçlarının bir kısmını kaldırdı. Programlı çalışma sist

EK-6

Folklör konuları: güzelini
Sezabetli güzellere
Aşık Tahir:
Köylerinde şikâyetleri
Araba ile
Düğünleri
Tarihi:

KOYUNOĞLU ŞEHİR MÜZESİ
MÜHÜR NO: 10317510
Demiröz No: 10317510
Tasnif No.

ARIZET KONYA
Zan: Selçuk Es
Konya Medhiyesi

Aşıkların
Konya medhiyesi

1942 senesinde Konya Halkevi Ankara Radyosunda konya gecesi namı altında bir program yayımlıyor. Konyaya ait menkibeler, Mevlanamızın büyüklüğü belirtildikten sonra sıra Konyalı Halk şairlerinin karşılıklı konuşmalarına geliyor, bu gece için rahmetli halk şairimiz Mehmet Yakıcı ile halen hayatta olup tamamen köşesine çekilen Aşık Tahir Demiröz Konyayı öğüyorlar. 1942 yılında da Konya mecmuasında çıkan bu medhiye maalesef aşıkların sözleri ayrı, ayrı değil de hepsi bir çırpıda olmak üzere neşredilmesi bu şiirin kıymetini yarıdan fazla düşürüyor. Bu aşıkların bir çok meclislerinde bende bulunduğum için mecmuada gördüğüm medhiyeyi aşıkların deyişlerine göre ayırarak sayın Folklör meraklılarına sunuyorum. Yazıya başlamadan son onbeş yılın yeniliklerinden Teybin bulunuşu daha evvelki yıllara geçmiş olsa idi bugün bu aşıklar meclisine ait nice kıymetli deyişlerin bizzat Halk şairlerinin ağzından dinleyüp arşivlerimizi zenginleştirmiş olurduk.

Aşıklar bu meclislerde deyişlere başlarken daima (Aman) ibaresini bir veya iki defa söylemek suretiyle deyişe geçerlerdi, aşağıdaki yazıda bu ibareyi koymayacağım, yalnız aşıkların isimlerini yazarak deyişe geçeceğim:

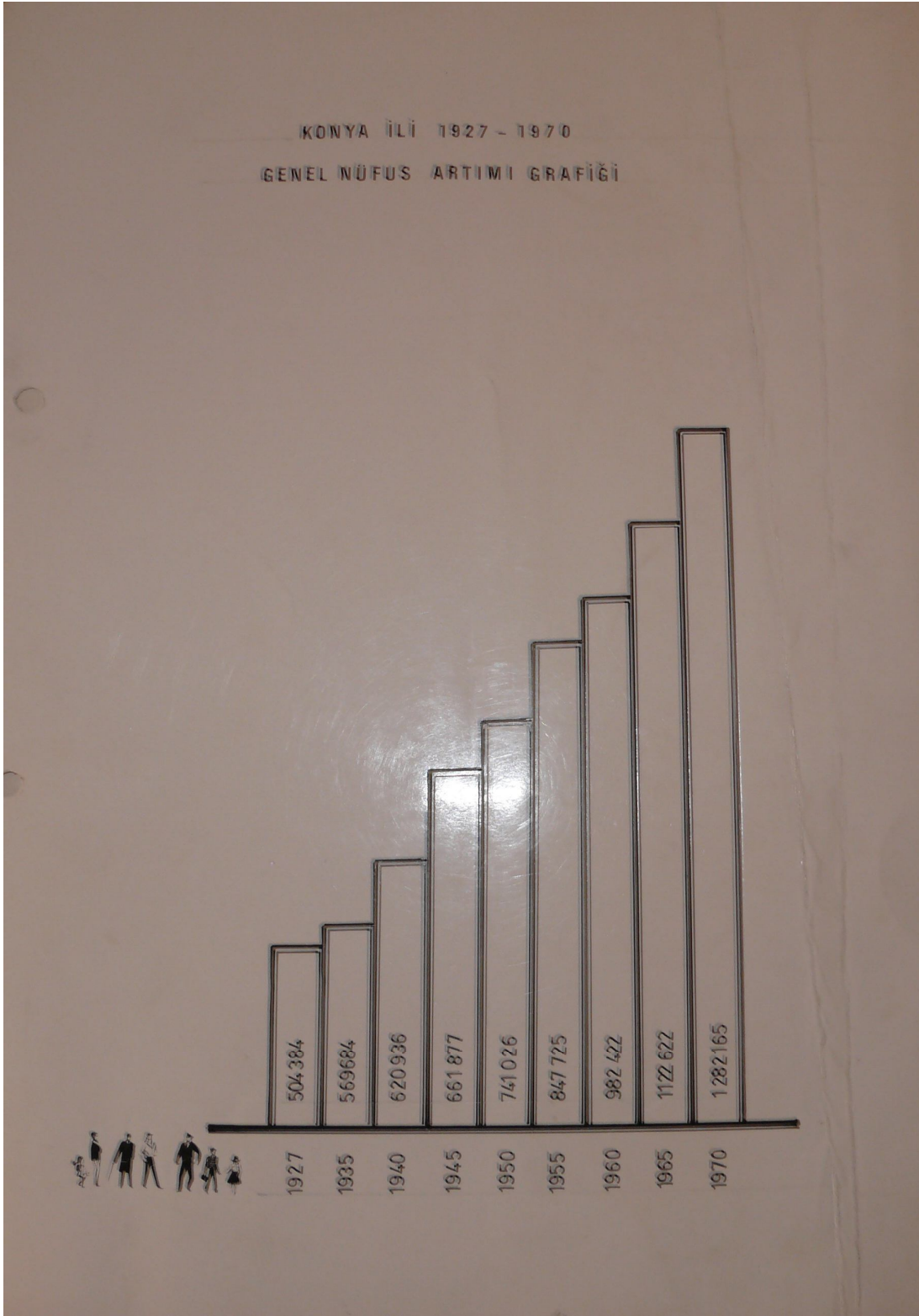
Aşık Tahir:
Dinleyin şu Konyanın medhini söyliyeyim,
Hertarafı bağ, bağçedir Konyanın,
Gözüp bahçeleri seyran eyliyeyim,
Bahçesinde Bülbül öter Konyanın.
x

Aşık Mehme:
Batısında vardır takkalı dağlar,
Dereboylarında suları çağlar,
Yazın safalıdır o Meram bağlar,
Var Meram üzere sefası Konyanın.
x

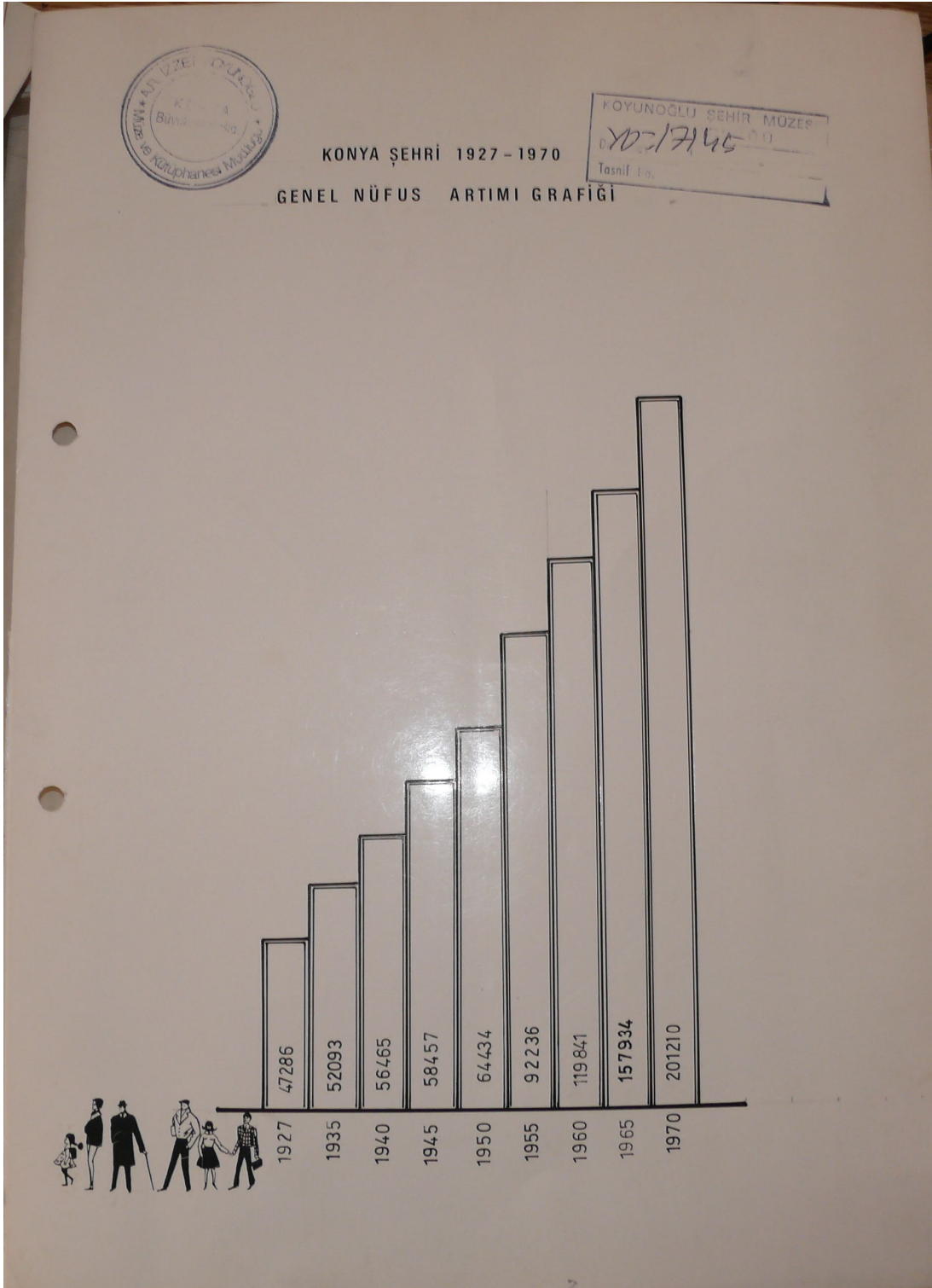
Aşık Tahir:
Güzeldi havası hemen yat uyu,
Abu hayat gibi ayazdır suyu,
Bahçesi havuzlu, tulumbalı kuyu,
Sebzeleri leziz olur Konyanın.
x

Aşık Mehmet:
Yeşil kubbe müzesinin yapısı,
Gümüştedir Mevlânanın kapusu,

EK-7

EK-8

EK-10

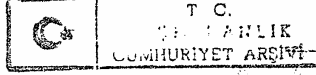
~~İLİN NÜFUS~~ İLİN NÜFUS GELİŞİMİ
(1927-1970)

İLİN NÜFUS GELİŞİMİ 1935-1940

İLCESİ	1935			1940		
	TOPLAM	ŞEHİR	KÖY	TOPLAM	ŞEHİR	KÖY
GENEL TOPLAM	569684	114051	455633	620936	129045	491891
KONYA	102819	52093	50726	62008	56465	5543
AKŞEHİR	59779	10335	49444	68181	12502	55679
BEYŞEHİR	47396	2620	44766	50705	2947	47758
BOZKIR	40214	1343	38871	41457	1419	44038
CİHANBEYLİ	36571	2149	34422	42152	2690	39462
ÇUMRA	33628	2685	30943	38214	4228	33986
DOĞANHIŞAR						
EREĞLİ	36533	9544	26989	40728	12561	28167
ERMENEK	32817	6745	26072	34133	5988	28145
HADİM	25193	919	24274	26286	961	25325
ILGIN	37761	3393	34368	39530	3481	36049
KADINHANI	22997	3888	19109	23360	4037	19323
KARAMAN	42478	9060	33418	48703	12489	36214
KARAFINAR	18677	4869	13808	21176	5532	15644
KULU						
SARAYÖNÜ						
SEYDİŞEHİR	32831	4408	28423	34303	3745	30558
YUNAK						

KONYA İLİ İSTATİSTİK BÜYÜK BÜYÜK BAŞKANLIĞI
DENEYİM NO: 4517/1-01
TARİHİ: 1940

T. C.
BAŞVEKÂLET
Yazı İşleri Dairesi
Müdürlüğü
6 - 1051
Sayı: 3085

1 — Dünya vaziyetinin karışmağa ve bir Avrupa harbinin belirmeğe başlaması üzerine Eylül 1939 da yaptığım beyanatta Türk çiftçisini fazla ekime davet etmiş ve bütün idare âmirlerinden de bu istihsal mevzuunda azamî alâka ve gayret istemişim.

Büyük bir memnuniyetle kaydedirim ki: Müstahsilin, idare âmirlerinin ve Ziraat Teşkilâtının bir-birini tamamlayıcı mesai ve tedbirlerle bu yıl her yıldan daha fazla ekilmiş ve ekilen de hemen her tarafta bir çok yıllardan daha büyük bir feyiz ve bereketle yetişmiştir.

Dünya buhranı devam etmektedir; bir çok memleketlerde bilhassa Avrupada ziraat vaziyeti bu yıl müsait geçmemiştir. Evvelki beyanatımda da işaret etmiş olduğum gibi gerek memleket iktisadiyat ve müdafaası, gerek çiftçinin kendi menfaati bakımından toprak mahsullerinin ehemmiyet ve kıymeti artmıştır; daha da artması beklenebilir. Onun için idrak edilen mahsulün hiç bir ziyaa uğratılmadan, vakit ve zamanile kaldırılması günün büyük işlerinden biridir.

Bu işte idare âmirlerinin, kendilerine terettüp eden çok ehemmiyetli ve mesuliyetli vazifeleri azamî bir gayret ve basiretle başaracaklarından eminim.

2 — Umumi dünya vaziyeti karşısında memleket müdafaası bakımından uyanık bulunmak vebesi; Hükümeti bazı sınıfları silâh altına çağırmağa ve bir kısım hayvan ve nakil vasıtalarını satın almağa mecbur etti ve daha da edebilir. Memlekette umumi olarak mahsul normalin üstünde iken, bir de kol ve hayvan kuvvetinin eksilmesi karşısında hasat ve harman işlerini aksatmamak için, gayretimizi arttırmak, mevcut imkânlardan azamî istifade tedbirlerini mahallinde aramak ve bulmak icap etmektedir. (Aynı köyde, hatta birbirleriyle alâkalı ve münasebetli köyler arasında iş birliği yapmak, mesaiyi tanzim eylemek ve insan ve hayvan kuvvetlerinde muvazenesi tesis etmek) suretile çerçeveleyebileceğim tedbirlerin, mahallin icap ve hususiyetlerine uygun olmak şartile, çok faydalı ve tesirli olacağına kaniim.

Dar ve sıkışık zamanlarda Türk köylüsü kendiliğinden iş birliği yapmağa, iş muvazenesi kurmağa alışkıdır. Bu hususta yer yer teessüs etmiş teamüller vardır. Köy Kanununda, Millî Korunma Kanununda buna aid bazı hükümler mevcuttur. Her tedbirin yeri ve zamanı vardır: Bunları direktif halinde teferuatile uzaktan tesbite imkân yoktur.

En isabetli tedbiri, işin içinde ve başında olan, vaziyeti adım adım takip edebilecek mevkiide bulunan idare âmirleri bulabilirler. Bu itibarla tafsilâta girmiyerek yalnız mühim bir noktaya dikkat nazaranızı celbedeceğim :

Köylüye işlerini kendi aralarında kendilerine yaptırmak; bu hususta onlara yol göstermek, kolaylıklar ve yardımlar yapmak, dışardan her hangi bir müdahaleye tercih edilmelidir. Yersiz ve zamansız bir müdahalenin aksi tesir yapacağından, işi iyi yapacağına, bozacağından endişe ederim. O itibarla dışardan müdahaleye zaruret hasıl olur, bilhassa Millî Korunma Kanununun 37 nci maddesinin tatbiki icab ederse derhal bana müracaat ediniz.

3 — Bu mevzu üzerinde ehemmiyetle durmaklığım, daha işin başında iken bazı vilâyetlerden hasat ve harman için yardımlar istenmesinden ve bütün tedbirlerin merkezden beklendiğini sezmişimdir.

Esasen Ziraat Vekâleti, cinddeki bütün vasıtaları bu işe tahsis etmiştir. Hükümetin de, son zamanlarda büyük döviz fedakârlığıle Amerikaya ismarladığı bir takım hasad ve harman makineleri de gelmiştir. Fakat takdir edersinizki : Bunların miktarı mahduttur; her yere makine yetiştirmeye imkân yoktur. O itibarla elde mevcut vasıtalarımızı mümkün olduğu kadar azamî randıman temin edecek bir surette ve en lüzumunu tercih şeklinde tevzi ve taksim ettik. Bunların nerelere ve ne kadar ayrıldığı, ne suretle ve ne şartlarla işletileceği Ziraat Vekâletince tesbit ve takip olunmaktadır.

Bu hususta Ziraat Vekâletinin iş'arı dairesinde hareket edilmesini ben de dilerken şu noktaları da hatırlatırım :

Makinaları iyi kullanmak ve ondan azamî randıman almak esastır. Bunun için de, makinaları ekip-ler halinde çalıştırmak, kontrol ve idareyi güçleştirecek surette dağıtmak, fuzuli gidip gelmelerle makineyi beyhude yormamak ve işden kaybetmemek, işi iyi sıralatıp beklemelerle vakit geçirmemek, kabil olursa iki üç ekiple çalışarak çok iş yapmak gibi noktalara dikkat etmek lâzımdır.

4 — Hasat ve harman işlerini gerek siz, gerek kaymakam ve nahiye müdürleri aleddevam ve muntazaman yerlerinde takip ederek her hafta başı vaziyeti telgrafla bana bildireceksiniz.

Muvaffakiyetler temenni ederim.

5 — Bilgi için Vekâletlere, doğruca Umumi Müfettişlere, Valilere yazılmıştır.

6/7/1940

Başvekil

030	10			15	84	20
-----	----	--	--	----	----	----

EK-12:

C. H. P.
T. B. M. M. Müstakil Grubu
İdare Heyeti
12

120
11

2.5.1944

Yüksek Başvekâlete

Dünya harbinin vücade getirdiği fevkalâde durumun devam müddetince Yurdumuzda harr ekonomisi ne suretle tatbik edilmelidir, konusunu incelemek için Grubumuz Üyelerinden bir komite seçilmiş idi.

Bu komitenin hazırladığı rapor Grubumuzun 13 ve 27.nisan.244 tarihli toplantılarında müzakere edilmiş ve bu müzakereler neticesinde kabul edilen karar metninin, raporla birlikte, sayın Hükûmetimize tevdiî muvafık görülmüştür.

Karar metni ile rapordan beser suretini, derin tazimlerimle tekdîm ediyorum.

C.H.P.Müstakil Grubu Feis Vekili
İstanbul Mebusu
Ali Rıza Tarhan

Ali Rıza Tarhan

-8-

030 10 | | 133 959 11 M

13-5-253-2313 5

1

C. H. P. Müstakil Grubu Reis Vekilliğine

Ankara, 20 . I . 1944

Grup Umumi Heyetince, harp ekonomisinin memleketimizde ne suretle tatbik edilmesi lâzım geldiğini tetkik etmek üzere seçilen özünün komisyonu halinde yaptıkları müstahidat toplantılarında var-
dikları neticeler aşağıda;

- I - Harp ekonomisinin anlaşılma mânâsı.
- II - Alınacak harp ekonomisi tedbirleri hakkında umumi mütalâa;
- III - İstihsalı arttırmak için alınması gereken tedbirler;
- IV - Yol, nakil vasıtaları ve sair nakliyat işleri.
- V - İstihlâki tahdit vâdisinde alınacak tedbirler;
- VI - Fiyat politikası;
- VII - Teşkilât;
- VIII - Mevzuat ve nâüyyide;

Başlıkları altında zikredilmiştir.

I - Harp ekonomisinden anlaşılma mânâsı:

Komisyonca, tetkiki kolaylaştırmak üzere evvelâ harp ekonomisinden anlaşılma mânâsı üzerinde durulmuş ve harp ekonomisi; memleket iktisadiyatını harp halindeki dünyaya icabettirdiği şeklide düzenlemektir şeklinde tarif edilmiştir.

II - Alınacak harp ekonomisi tedbirleri hakkında umumi mütalâa :

Türkiye iktisadiyatı henüz taazzuv halindedir. Bu itibarla Türkiye'de harp ekonomisi sahâsında alınması gereken tedbirlerin iktisadi bünyeleri taazzuv etmiş memleketlerde alınan tedbirlerden farklı olması tabiidir.

İktisatları ilerilenmiş memleketlerde; mevcut kuvvetlerden tam ve yerinde faydalanıldığından, istihsal hem mâna, hem verim itibarıyla istihsal sâhasına yakındır.

Memleketimizde, eldeki kuvvetlerden tam ve yerinde istifade edilmediğinden sâması nispetle istihsalımız çok düşüktür.

İktisaden ileri memleketlerde istihlâk maddeleri sarfiyatında zaruri ihtiyaca nispetle evvelâ itibarıyla çok yüksek olduğu gibi miktar bakımından da çok fazladır.

Bizim vaziyetimiz gözden geçirildiği takdirde umumi hayat seviyemizin düşük olduğu diğer bir ifade ile büyük bir ekseriyetimizin kıt kanaat geçindiği görülür.

İktisaden ileri giden yerlerde geçim şartları elverişli olduğundan halkın zaruri ihtiyacından çok fazla istihlâk ettiği söylenir. Bu durum dolayısıyla oralarda, askere alınanlar askerlikte kendilerine verildenden daha fazlasını evlerinde yanmakta ve giymekte olduklarından askere alınmanın istihsal duraltıcı tesirleri varsa da istihlâki arttırmıyacağı hattâ azaltacağı aşkardır.

Biz de ise askere alıp, bugünkü vaziyete göre bir taraftan istihsalı daraltırken, diğer taraftan, hayat seviyemizin düşüklüğü yüzünden, istihlâki arttırmaktadır.

Bu farklı vaziyet karşısında, iktisaden ileri dediğimiz yerlerde alınacak harp ekonomisi tedbirleri düşünülürken harp işlerinde çalışmak üzere normal istihsal sahasından çekilen insan ve sâması kuvvetinin bu alanda tevhit ettiği noksanlığı telâfi için sâması zamanlarında yapılmakta olan istihlâk fazlasını lâyük hadde indirmek en başta akla gelmekte ve bu tedbir bozulma muvazenesinin temininde en kuvvetli müessir olmaktadır.

030	10			133	959	11	M
-----	----	--	--	-----	-----	----	---

6

kabilden sanat erbabiyle ayak satıcıları da işsiz veya yarı işsiz kimseler meydana sokulabilir. Bu manzara, boşta kımse bırakılmayıp herkesi işe koşmak suretiyle iş kuvvetinin artırılabilceği fikrini ilham etmektedir.

1) İstihsalde tekniğin rolü inkâr edilemeyeceğine göre kütle halinde teknik bilgiizi artırma yollarının aranılması lüzumdur. Sanat mekteplerimiz buna çalışıyor. Fakat bu mektepler ancak, yaş, tahsil ve saire gibi bir takım şartları emedenleri alıyorlar. Sonra bu mekteplerin talebe kadroları da mahduttur. Kütle halinde adam yetiştirmeye kâfi değildir. Bu itibarla bir taraftan bu müesseselere ait kadroların genişletilmesi düşünülürken diğer taraftan yaş ileri veya tahsili az olupta teknik bilgi sahibi olmak isteyenler için daha geniş imkânlar hazırlanmalıdır. Bu hususta umumî meslek mektepleri açılması ve mecburi yamak ve çırak yetiştirme usulünün konulması muvafık görülmektedir.

2) Hizmet erkabini alman paranın ölçüsünde kідeme yer verilmektedir. Bu hizmet erkabının en tabii hakkının korunması demek olduğundan iyi bir şeydir. Lâkin ehliyet kідemin esiri olmamalıdır. Ehliyet sahibine müktesep hak teşkil etmemek üzere ifa ettiği işin ücreti verilmelidir.

İstihsal artışıyla payı olanlara bu artışa iştirak derecelerine göre bir prim verilmesi de münasiptir. Fiyat oynaklığı olan zamanlarda aylık ve yevmiyelerin memur ve ailesinin ihtiyacı esas tutularak üyene verilmesi muvafık olur. Buna mukabil feydi edilen işi sanu taksirleri yüzünden plân ve program mucibince neticelendirilmevlerin mesuliyet derecelerine göre ağır surette ceza görmeleri uygun olur.

B) Sermaye ve tabiat kuvvetleri:

Bu başlık altında toprak, toprak üstü ve toprak altı zenginlikleri, ziravtte ve sanayide kullandan bilimum hayvanlar, aletler, makineler, fabrikalar ve sair vasıtalarla para anlaşılmalıdır.

a) Zirai istihsal:

Her köy bir birlik telâkki edilip arazi, su, alet ve sair vasıtaların vaziyet ve miktarları tesbit edilmelidir. Arazi alet ve sair vasıtaların vaziyet ve miktarı bilindikten sonra her işletme birliğinin eksikliği tamamlayacak surette faaliyete geçirilip ona göre bir istihsal programı çizilmeli ve bu programın tahakkuku ceza müeyyidesine bağlanarak şahsi ve müşterek mesuliyetleri tahatta köylüden istenilmelidir.

Bununla düşünülen şudur. Öyle köyler vardır ki burada Hazineye veya bergangi bir şahsa ait olan mümbit bir arazi parçası ekilmemektedir ve köyün bakıya arazisi ya o derece mümbit değildir, yahut da köylüye kifayet etmemektedir. Yine köylerimizde her işletme sahibinin elindeki tohum, saban ve saire, miktar ve takat itibariyle arazinin genişliği ile mütenasip değildir. Bu bakımdan bazı işletme sahipleri nispi bir bolluğa bazıları nispi bir darlığa maruzdurlar.

İşte her nile istihsalinin sahibi olarakla beraber, köy bir kul sayılır ve toprağı az veya verimsiz olan aileler boş topraklardan, tohum, saban vesairesi eksik olan aileler de diğerlerine ait fazla tohum, alet vesairinden kârsız bir bedel karşılığında istifade ettirildiği takdirde yalnız bu tedbir istihsalde azımsanmayacak bir tezyâde sebep olacaktır.

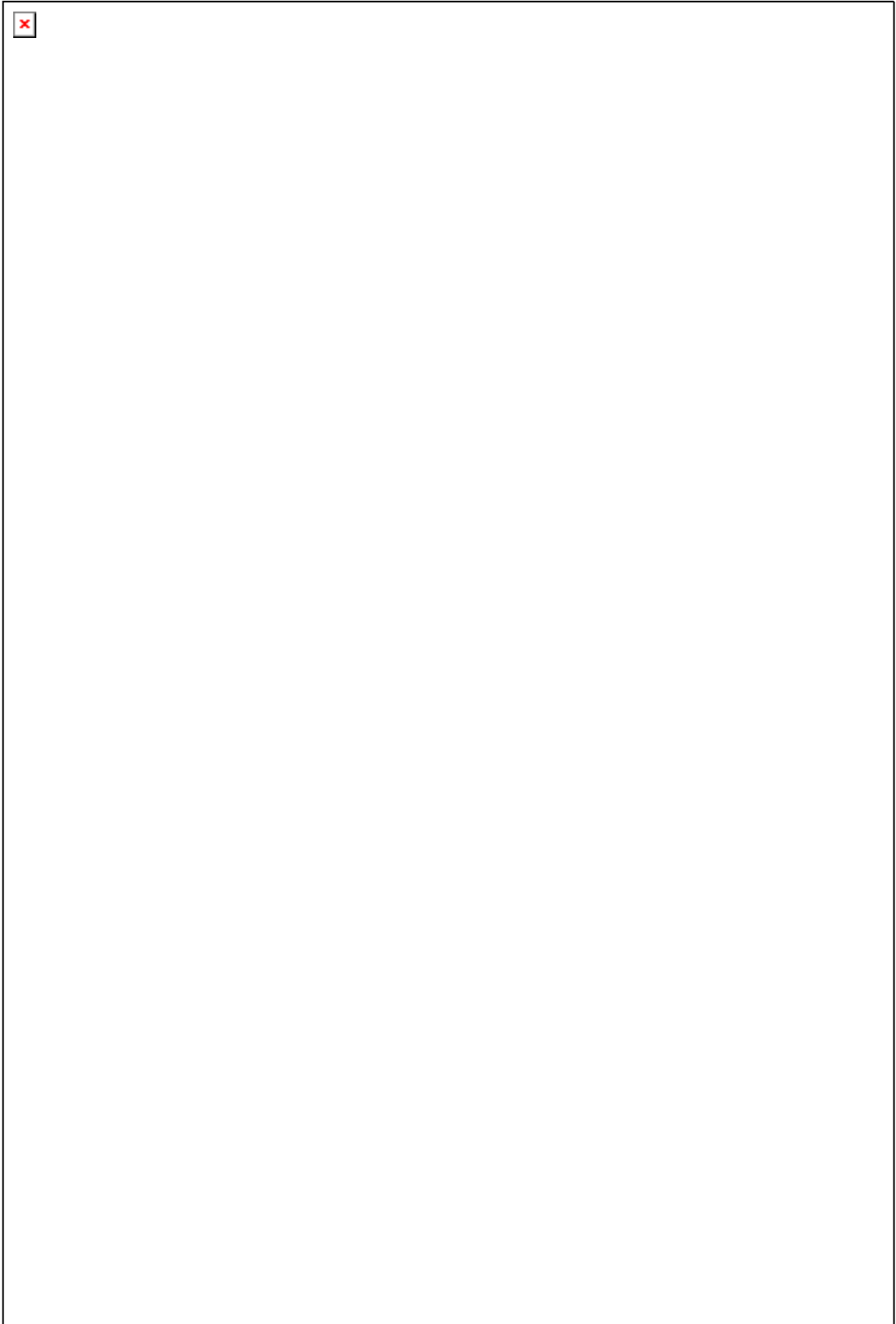
b) Bundan başka işemizde mühim mevkii olduğu halde su ve bu sebepten tam manasıyla kıymetlendirilemeyen maddeler, mâni sebepleri ortadan kaldırmak suretiyle, kıymetlendirilmelidir. Misal olarak süt zikredilebilir. Memlekette bir yağ sıkıntısı olduğu halde süt yağ olduğu yerde gar çür edilmev yahut da en iptidai vasıtalarla yağa çevrilmev suretiyle surfedilmektedir. Bu ye buna benzer ahvalde köylünün lüzumlu vasıtalarla donatılarak mamulünün Devletçe satın alınması veya hım maddelerinin Devlet tarafından toplanarak işlenmesi düşünülebilir.

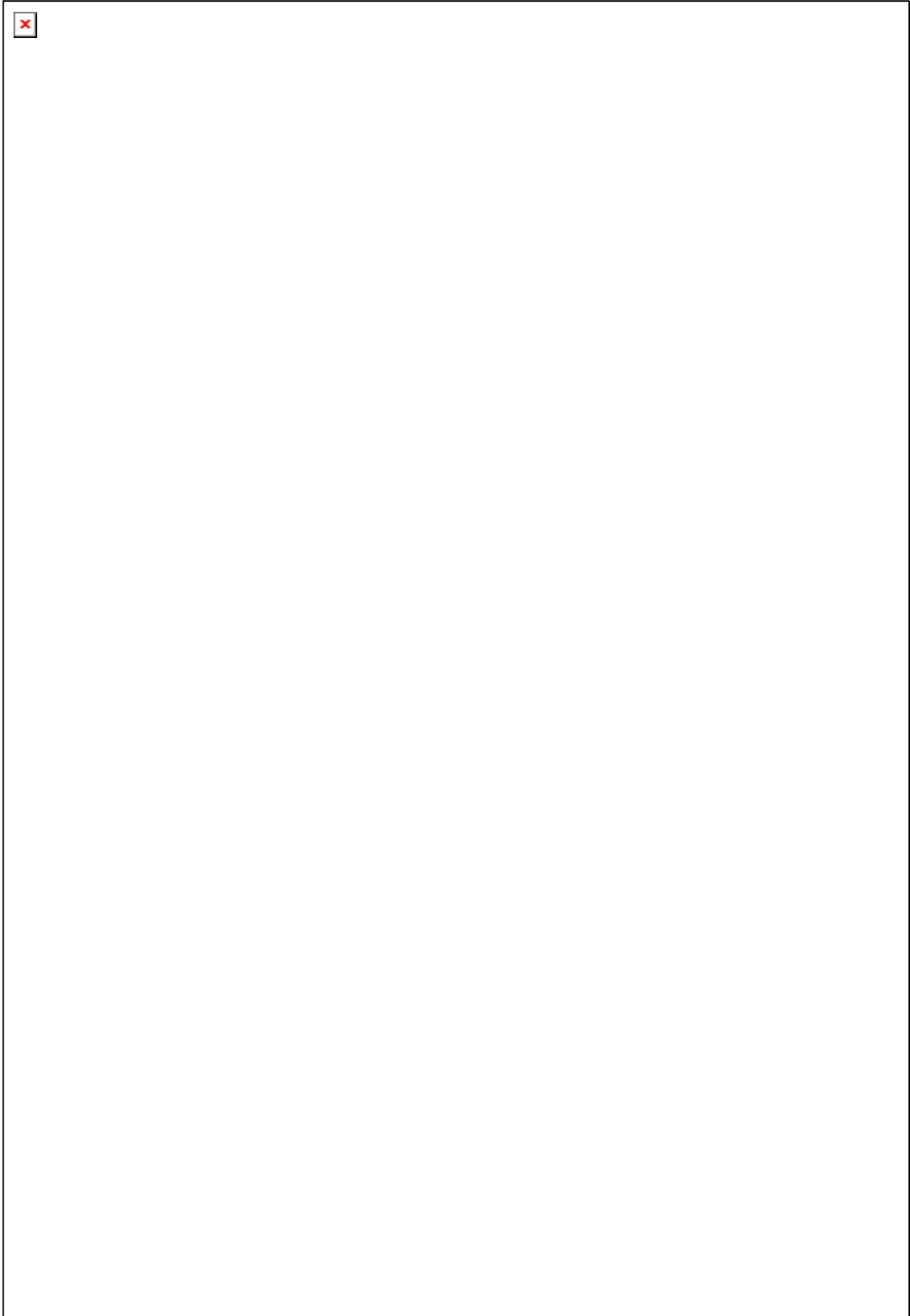
c) Devletin kışmen olsun açığı kapamak üzere zirai istihsale iştirak etmiş olması tesekküre şayanıdır. Hâlen hububat istihsaline inhisar eden bu faaliyetin ordu ihtiyacının tatmini hedef tutularak mümkün olan diğer maddelere de teşmilî gerektir.

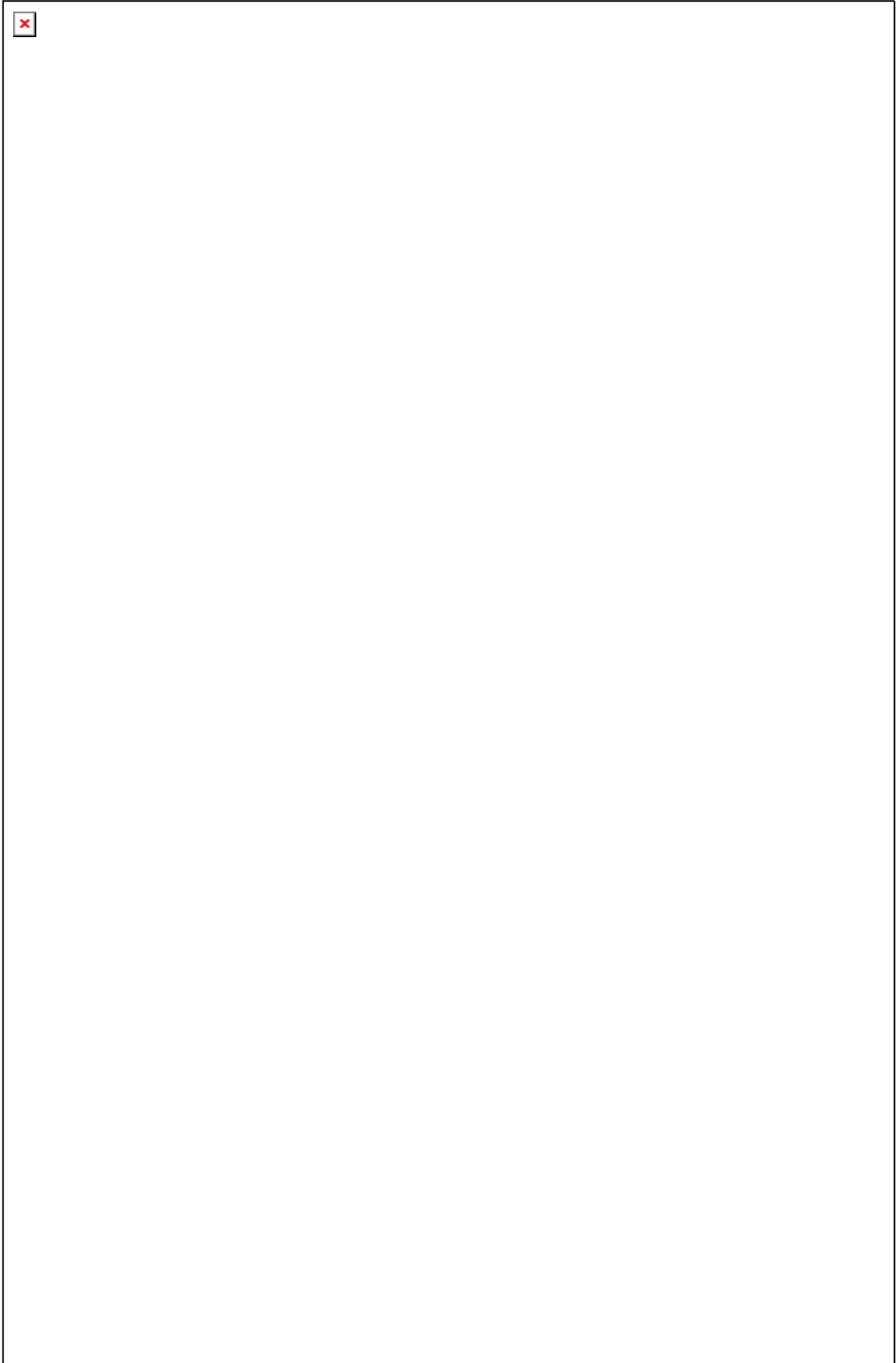
d) Ziraat Vekâletinin bir üstün derece ziraatteknikiğine uluşmanız için pulluk vesaire inali ve ithali hususunda aldığı teşebbüste gösterdiği muvaffakiyet öğülmeye değer. Bununla beraber daha başlangıçta olan ve Ziraat Vekâletinin imkânları içinde mütalâa edilen bu teşebbüs henüz ih-

030	10			1133	959	11	m
-----	----	--	--	------	-----	----	---

7

ye edilmelidir. Bu büroda Mebuslara, tacirlere de vazife verilebilmelidir.

Harp-ekonomisi için yukarıda söylenenlerden başka memur teşkilatına mahal görülmemelidir. İşler alâkalarına göre mercut Vekâletler arasında paylaşılmalı, ve Vekâletlere tevdi ettiği işlerin yürüyüp yürürmemesinden Bağvekil muavini mesul olmalıdır.

Tevzi ve sair işlerde de memura lüzum olmayıp halkı mahalle, köy, orna ve tüccar birlikleri halinde teşkilâtlandırma suretiyle yürütmelidir.

VIII - Mevzuat ve müeyyide:

Tabiatıyla bu işleri yapabilmesi yeni kanuni hükümlerin vazına mütevakıftır. Bu itibarla Millî Korunma Kanununun ona göre tadili icabeder. Bu tadilat yapılırken ceza müeyyidelerin ağır olması ve mercutların şiddetinin artırılması nazara alınmalıdır. Umumi mahkemelerce ağır ceza müeyyideleri suç ile mütenasip görülmiyerek tatbikında yersiz bir insaf gösterildiğinden bu dâvaların rüyet ve temyizini hususi mahkemelere tevdi etmek faydeli olur.

Umumi Heyette müzakereye esas olmak üzere yüksek tetkiklerine arz olunur.

Komite			
Reis	M. M.	Isparta	Manisa
Erzincan	Trabzon	Bağlı üç maddelik ihtirazi kayıtları	Dr. H. Sarhan
Ş. Sükmensür	M. S. Anamur	K. Aydar	
Urfa	Yozgad		
M. E. Tekeli	Y. D. Horstoglu		

Isparta Kâzım Aydar'ın 3 maddelik ihtirazi kayıtları

1. İş kuvveti kısmında
b) Fikrası şu şekilde olmak şartıyla iştirak ediyorum:

(Bugünkü mevzuata göre Devletin her hangi bir işi, en az bedel ile yapmayı taahhüt edene verilmektedir. Eksiltme kanunu bunu emirdir. Fakat her talip, taahhüt ettiği için tam bir ehli olmayabilir. Vakti bazı vekâletlere işi mümkün olduğu kadar ehline vermek için bazı tedbirler alınmakta olduğu görülüyor. Fakat bu kâfi değildir. İş muayyen bir bedel mukabilinde en iyi yapacağı malûm olana vermek lazımdır. Bunun için de vatan-daşların mesleki bilgi ve iş kabiliyetlerini tes-bit edecek şekilde usuller koymak lazımdır. Herhangi bir işe de kifayet ve kabiliyetsizliği görülenleri muayyen zamanlarda o gibi işlerde

galihten uzaklaştırılmalı).

2. Sermaye ve tabiat kuvvetleri kısmında:

b) Fikrasının son cümlesinde (Mamulün Devletçe satın alınması veya hammadde-lerin Devlet tarafından toplanarak işlenmesi düşünülmelidir) denilmektedir. Bunun tamamı mümkün olmadığına kanaatim.

Raporun bu cümlesine iştirak etmiyorum.

3. Mevzuat ve müeyyide kısmında:
(Umumi mahkemelerce diye başlanıp ... insaf gösterildiğinden) Kelimelerine kadar olan cümleye iştirak etmiyorum.

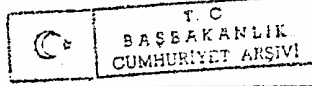
Çe maddelik ihtirazi kayıtlarını yukarıda gösterilmiştir.

Isparta Mebusu
K. Aydar

Bu rapor Müstakil Grup Umumi Heyetinde edilmiştir.

Raporda yazılı tedbirler üzerinde ayrı ayrı inceleme yaparak karar almağa doğru bulmayan Umumi Heyet, Hükümetçe tedbir alınırken göz önünde bulundurulmak üzere raporun - Grup Umumi Heyetinin bu hususta kabul ettiği karar metnile birlikte - Hükümete tevdiini müvafık görmüştür.

EK-14:

T. C. BAŞVEKÂLET Yazı İşleri Dairesi Müdürlüğü Sayı:		M/9912	Dosya işaretleri 216
Gelen	Tarih		
Evrika	Numarası	4/...	
Müsavir			Ziraat Vekilliğine
Yasak tarihi	6.3.1940		
Mühür			
Tebayir tarihi			
Muhabele edalet		6-31	
Sıra	Umumî	953	
No.	Hücum		
Mevzuatı			
Serik tarihi		4-3-40	
Muhayyide imzası	Avrupalıların bu günkü muharip vaziyeti karşısında dünya iktisadî buhranının gittikçe ilerlemesi göz önüne alınarak zirai istihsalâtımızı mümkün olduğu nisbette artırmak çarelerinin temin edilmesi yolunda Dahiliye Vekilliğine Vilâyetlere yapılan tebligat neticesi hakkında adı geçen Vekillikten alınan 4.3.1940 gün ve 2466 sayılı tezkere suretiler bu hususa dair ekler ilişik olarak sunulmuştur .		
	Zirai istihsalâtımızın artırılması esas gayemiz olmakla beraber bu günün siyasi durumunun düşünerek çiftçimizin toprak malsulleri kazancımızı daha ileri bir dereceye çıkarabilmesi için bu mevzuda gereken tedkikatın yapılmasını ve mütalealarının bildirilmesini rica ederim .		
	Başvekil yerine		
	Müsteşar		

Devlet Matbaası

030 10

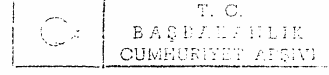
186 267 91

EK-15:

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayı: 8

I6056

Kararname

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti; Almanya - Sovyetler
Birliği harbi dolayısıyla hasıl olan vaziyet muvacehesinde bitaraflık
ilânına İcra Vekilleri Heyetinin 22/6/94I tarihli iğtimainda karar
vermiştir.

22/6/94I

REİSİCÜMHUR

İsmet İnönü

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
S. F. Hayaloğlu *H. Memiş* *T. Arslan* *Sayk. İyşak* *S. Samancı*

Ma. V. Mf. V. Na. V. İk. V. S. İ. M. V.
A. Çelikkaya *Günel* *A. F. Cellesoy* *M. Akis* *H. Alataş*

G. İ. V. Zr. V. Mü. V. Tı. V.
B. Karadeniz *M. İyşak* *C. K. Güneş* *200. Ö. Ö. Ö.*

030 18 01 95 54 1

EK-16:

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Genel Sekreterliği
Sayı
8/2032

Ankara : 15/3/1941

15/3/1941 Tarih ve 8/2030 sayılı yazımıza ektir :

1.- Cihan harbinin son günlerde aldığı yazıyet karşısında Milletçe ne düşündüğümüzü ve bugün için yine milletçe nasıl çalışıp, hazırlandığımızı gösteren konferans ana hatlarını üzerinde halkı aydınlatmak maksadıyla, evvelce de yaptığımız gibi Mebus arkadaşlarımızdan bazı konferansçılar seçtik . Bu arkadaşlarımızdan her biri dörder , beşer Vilâyet merkezinde ve bazı mühim kazalarda konuşmak vazifesini almışlardır . Bu konuşmalar Martın yirmisinde başlayup Nisanın beşinde bitecektir .

Bu meyanda Vilâyetinize Mebusu
gelecek ve Vilâyetiniz merkezleriyle kazanlarda
konuşacaktır .

Konferansçı arkadaşımız bu 15 gün içinde hangi tarihte geleceğini telgrafla ayrıca size bildirmek talimatını almış olduğundan, telgrafını alır almaz konferans yerini, bütün halkı toplayacak şekilde, hazırlamanız lâzımdır .

Bu arkadaşlar ekseriya sizin konferansçılardan evvel konuşacakları için , Vilâyetiniz bölgesinde konuşmak üzere hazırladığımız konferansçıları da dinleyiciler arasında bulundurmanız faydalı olur .

Gelecek arkadaşlar ile çok yakından ilgilenmenizi, kendilerine her türlü yardım ve kolaylığı göstermenizi, konferans neticelerini ayrıca bildirmenizi ehemmiyetle rica eder, sevgi ve saygılarımı sunarım.

2.- Bu yazı C.H.P. Vilâyet İdare Heyeti Reislikleriyle Parti teşkilâtı olmayan yerlerdeki Halkevi ve Odaları Reisliklerine ve bilgi olarak Parti Bölge Müfettişlerine , Umumi Müfettişlere ve Valilere yollanmıştır .

C.H.P. Genel Sekreteri .
Erzurum Mebusu

Dr. A. F. Tuzer

490 01 5 24 7

EK-17:

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

179612

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Genel Sekreterliği

Sayı
3/2610

C.H.P. ilçe İdare Kurulu Başkanlığına

Türkiyemizin gütüpü dış politika tâ (Millî Mi-
sak) dan beri deyişmeden devam etmektedir. Bu millî politikamızın
temeli şöyle ifade olunabilir : Millî sınırlarımız içinde bağımsız
yaşayıp gelişmek ve bu kutsal hakkı bütün milletler için tanımak,

Türkiye Cumhuriyetinin politikasına ruh veren bu
anlayış bütün gelip geçen siyasî olaylarda hareket tarzlarımıza ışık
vermiş ve bütün dışla ilgili meselelerimiz bu ışık altında çö-
zümleri Türkiye'nin milletler arasında yerini ve itibarını durma-
dan kuvvetlendirmiştir .

Dünyanın çarpışık siyasî cereyanları arasında tat-
biketiyle de pekişmiş olan bu politika anlayışı Millî Şefimizin söz-
leri ile en açık ifadelerini bulmuştur .

Nitekim Büyük Millet Meclisinin 1.11.1943 yılı açılışında söyledikleri sözler - bu bakımdan her zaman okunmaya ve göz-
nünde bulundurmağa değer bir ehemmiyet taşımaktadır . Bu söylev-
lerinde Millî Şefimiz buyuruyorlar ki: " Ülkümüz milletlerin hür-
riyeti ve istiklâli esasına dayanan bir medeniyetin temellerini
seçilmiştir . Faaliyetimiz, onu yıkmaya matuf bütün gayret-
lere karşı dikilmek olmuştur . Harbi önlemek için en cesur hareket-
lere tereddütsüz atılmış olan memleketimiz, milletlerin esir sevi-
yesine düşmemesi için de tehlikeli zamanlarda metin bir durum al-
maktan çekinmedi. Bugünkü dünya buhranı, tahmin ettiğimiz gibi, git-
gide yıkıcı, yıkıcı bir şekilelmektedir . Göz açıp kapayıncaya ka-
dar geçen kısa zamanlarda, harabe haline gelen şehirlerin yıkıntı-
ları altına yalnız medeniyetin büyük eserleri değil, doğrudan doğru-
ya kendisi gömülüyor . Tahakküm zihniyetinin sebep olduğu bu amansız

490	01			5.267
-----	----	--	--	-------

Miledelenin, milletleri mevcudiyetlerinde tehlikeye soktuğu için, tabiatıyla şiddetini arttıran sarsıntısı, insanîyetin dayandığı bütün mesnetleri kemirmektedir .

Biz, dünyanın yarınki çehresi meydana çıkarırken, her zaman düşmeğe mahkûm bir tahakküm zihniyetinin değil, büyük küçük bütün hür milletler arasında samimi işbirliğine dayanan bir nizamın teessüs edeceğine inanıyoruz . "

Dış siyasetimizi millî bir manâ ve kudret almış bu anlayış içinde mütalâa edersek, ikinci dünya savaşına takaddüm eden anlaşmalarımızın ve ikinci dünya savaşı içinde aldığımız duruşun ve safha safha verdığımız kararların yerleri ve değerleri kolayca ve sıkça anlaşılır .

Milletler arasında her türlü saldırganlığı, milletlerin huzur içinde yaşayıp bir dünya medeniyeti kurmalarının başlıca düşmanı sayan Türkiye bunu önlemek için gerek tek başına, gerekse başarısız milletlerle iş ortaklığı ederek topluca çalışmayı vazife edinmiştir .

Cumhuriyetimizin siyasi tarihi bu bakımdan şerefli sayfalarla doludur .

1938 yılı Mayısında, yani bildiğimiz şekilde dünya savaşı patlak vermeden bir yıl önce İngiltere ve Fransa ile yaptığımız anlaşmalar hep ana politikamıza uygun ve onunla muvazi tedbirlerdir ki isabeti olayların belâgatı ile gözlerimizin önünde belirmiş durmaktadır .

Mihver devletlerinin dış politikalarını daima güvensizlikle ve tehlikeli karşılayan Türkiye 1938 kararlarıyla cephesini kesin olarak tayin etmiş bulunuyordu. Bu yerinde kararının safha safha varabileceği neticeleri elbette biliyordu. Bu anlaşma 23 Şubat 1945 tarihinde Japonya ve Almanya'ya karşı bir savaş ilân kararıyla neticelenmişse bu, Türkiye'nin kendi selâmetiyle beraber diğer milletlerin

490	01			5	26	7
-----	----	--	--	---	----	---

selâmetleri bakımından alabileceği en yerinde ve en mantıklı karar olduğunu içindir .

Politikamızın ana çizgilerini ve bu çizgiler içinde gelişmesini kovuşturan bütün Partili arkadaşlarımızın savaş ilânı kararımızı gayet tabii ve memleketin hayrına bir karar olduğunu teslim ettiklerinde şüphemiz yoktur . Nitekim bu kararımızdan bugüne kadar bana gelen bütün bilgiler Partili arkadaşlarımızın yüksek anlayışlarının iftihar verici şahitleridir .

Bu yazıyla arkadaşlarımdan ricam şudur ki, savaşı önleyici tedbirler almak üzere toplanacak bir konferansa katılmak suretiyle de barış severliğini bir daha göstermiş olan Türkiye'nin bu savaş kararını almada memleketin en yüksek menfaatlarını düşündüğünü gerektikçe ve uygun vesilelerle halka anlatmaktan geri durmasınlar ve lâzım hasıl olursa bu kararın fiili içaylarını yerine getirmekten de kaçınmayacaklarını söylesinler .

Hepinizi sevgiyle selâmlarım .

C.H.P.Genel Sekreteri
Bilecik Milletvekili

M. S. Zindancı

C.H.P. İl ve İlçe İdare Kurulu Başkanlıklarına
yazılmıştır .

490	01			5	26	7
-----	----	--	--	---	----	---

EK-18:

CUMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

Ankara: 8/5/945

Dahiliye Şifresi ile

Valiliğe

.....

Hayat listelik 59 vilâyet

(C.H.P. İl İdare Kurulu Başkanlığına)

Avrupa savaşı sona ermiştir . Uzak görüşle koruyucu bir siyaset kullanarak milletimizi işlerin bu safhasına selâmetle eriştirmesi dolayısı ile Büyük Başkanımız İnönü'ne karşı minnetlerimiz sonsuzdur . Değerli yardımları dolayısı ile de Hükümetimize şükranlarımız vardır . Bugünlerde Halkevlerimizde ve Odalarımızda toplantılar tertip ederek partililerimizin içden gelen minnet duygularını ve yarın için de bağlılıklarını bildirmelerine vesile vermenizi yerinde bulurum . C.H.P. Genel Sekreteri Memduh Şevket Esenal .)

3
76660 SAYILIDIR

Dahiliye Vekili

1

*Rıza Sunatın
Antara Halkları
Hakkın Anarını
D. Rağıp Turgun ve
Antara C.H.P. İl İdare
Kurulu Natâli Nâlis Harâf
Gönderdi
9.5.1945*

-4-

490	01				
-----	----	--	--	--	--

EK-19

HÜKÜMET ALANI VE KONYA ÇARŞISI

1940 yıllarında çekilen fotoğraftaki ağaçların arkasındaki bina Türkocağı'dır.

EK-20

NALINCI BABA TÜRBEŞİ VE MİLLİ KÜTÜPHANE

Ön plânda Milli Kütüphane binası görülüyor. Kütüphane burada Hacı Hasan Camiine taşınmıştır (1943 - 1945). Kitaplar daha sonra Halkevi Kütüphanesine nakledilmiştir.

Arka planda Nalinci Baba Türbesi görülüyor. Türbe ve medrese şimdiki Alaaddin Caddesinde Tekel Binasının bulunduğu yerdedi.

1928 yılında cadde genişletmek amacıyla belediye tarafından yıktırılmıştır.

EK - 21

DR. DATE'NİN HASTAHANESİ

Alaeddin Tepesi civarında bugünkü Kolordu binasını yerinde idi. Daha sonra alaeddin Oteli, Lokanta ve Kıraathanesi oldu. Sağ köşede Şahap Fotoğrafhanesi görülüyor. Ortadaki çıkmalı kubbeli yapı Arapoğlu Kosti'nin Konağı'dır.

1940'LI YILLARDA ALÂEDDİN CADDESİ

Ortada Şehitler Anıtı: sağdaki büyük bina belediyedir. Sol tarafta Yeni Sinema (Ceylani'nin Sineması) aynı sırada Hayat Apartmanı, yanında şimdiki Selçuk Oteli'nin yerinde Babalık Matbaası vardır. Milli Mücadele sırasında önemli neşriyat yapan Öğüt ve Halk Gazeteleri de yan yana bu civarda çıkıyordu. Fotoğraf bir bayram günü çekilmiştir.

MERAM BAĞ EVLERİ

Yazları kent halkı, mesire yeri olan Meram'daki bağlara göçerdi. Yaz boyunca bahçelere, bağlara bakılır, üretilen kullanım fazlası meyveler kurutulurdu.

Sonbaharda tekrar şehre dönülürdü. Türbe önünde evi Meram'da bağı olmak zenginlik ifadesi idi. Bağların çoğu Mevlevilere aitti. Zenginlerin Meram'da köşkleri vardı.

EK – 24

İSTASYON CADDESİ

1940'lı yıllarda şehrin gezinti yerlerinden birisi idi.

EK – 25

DEDE BAHÇESİ KÖŞKÜ

Fuar alanı içerisindeydi. 1950'li yıllarla kadar vardı. Köşkün önünde kayalardan havuza su akardı.

EK – 26

KIZ ORTAOKULU

1924 – 41 yılları arası Ordu Müfettişliği 1941 – 47 yılları arası Kolordu Komutanlığı
1947'den sonra Kız Lisesi daha sonra da Kız Orta Okulu olarak kullanılmıştır.

EK-27:

Savaş yılları içinde çıkan bir karikatür Türk Milletinin ve dolayısıyla Konya halkının sosyal ve ekonomik durumu ile ilgili çok güzel bir örnektir:

Doktor- Her sabah iki yumurta, bir bardak süt, tereyağı, reçel ve pirzola yiyeceksin

Hasta- Doktor Bey desene hastalığımın tedavisi yok.

İsmail Hakkı Aladağ, *Tüberküloz Meselesi*, **Konya Halkevi Dergisi**, S.83, Eylül 1945, s.24-25.

EK-28:

II. Dünya Savaşı yıllarında Konya’da gösterimde olan filmlerin derlemeleri şöyledir:

—Belediye sinemasında, sevilen komedi yıldızları olan Lorel ve Hardi’nin “Çocuk Hırsızları” isimli filmleri dublajlı olarak gösterilmektedir. Yeni Ses 11 Haziran 1939

—Belediye Sineması’nda Almanlar tarafından çevrilmiş filmler: “Sonsuz Mücadele” ve “Maceralar Kralı” gösterilmektedir. Yeni Ses 2 Temmuz 1939

—Yeni Sinema’da, “Kırık Hayat” isimli film gösterilmektedir. Ekekon, 2 ağustos 1939

—Yeni Sinema’da “Kim Öldürdü?” isimli Şarl San’ın olimpiyat maceralarından meydana gelen film gösterilmektedir. Ekekon, 4 ağustos 1939

—Belediye Sinema’sında, “Nuh’un Gemisi” filmi ile Halkevi namına gene Belediye Sineması’nda, Verda Üngör ve Ekrem Üngör’ün konserleri var. Ekekon 7 ağustos 1939

—Yeni Sinema’da iki film birden John Bul’un “Meksika Gölü” 2-Lorel ve Hardi’nin “Serseriler Kralı” gösterilmektedir. Ekekon, 8 ağustos 1939

—Belediye sinemalarında Nuh’un Gemisi filmi ile Ramon Novarro’nun, “Şeyh Ahmet” ve ilaveten “Kızıl Atlı Haydutlar” isimli filmler gösterilmektedir. Ekekon 9 ağustos 1939

—Yeni Sinema’da, Klark Gabie, Mr. Loy, Spenser Trasl’in çevirdiği “Yaralı Kartal” ve Belediye Sinemalarında “Kaçakçılar Adası” gösterilmektedir. Ekekon 10 ağustos 1939

—Yeni Sinema’da Jan Artur- Şeri Buayye’nin bir saadet gecesi isimli film vardır. Ekekon 15 ağustos 1939

— Yeni Sinema’da, Ankara’da yapılan 19 Mayıs Gençlik Bayramı ve Dünya Patinaj Şampiyonu sevimli yıldız Sonya Heni’nin eğlenceli filmi “Kutup

Yıldızı” ve Belediye Sineması’nda Robert Montgomery’nin “Çifte Çapkınlar” filmi gösterimdedir. Ekekon, 16 Ağustos 1939

—Yeni Sinema’da iki Türkçe film birden: “Üç Ahbap Çavuşlar harbe gidiyor”, “Bir Millet Uyanıyor” (Milli Türk Filmi) ve Belediye Sinemalarında, “Çingene Baron” filmleri gösterimdedir. Ekekon 23 Ağustos 1939

—Belediye Sinemalarında Lui Harold Loyd’un “Boksör Sütçü” ve “Pusu” , Jean Harlov-Vilyam Povel’in başrollerini paylaştığı “Çılgın Gençlik” filmleri ilaveten renkli Mike gösterimdedir. ekekon 24 ağustos 1939

—Belediye Sineması’nda Abdülvahap-Necat’ın “Aşkın Gözyaşları”, “Deniz Altı Kaçakçıları” filmleri gösterimdedir. Ekekon, 29 ağustos 1939

—Yeni sinemada Tron Pover –Lorette Yung-Anna Bela’nın başrollerini paylaştığı “Süveyş Fedailerini”, Belediye Sineması’nda Abdülvahap-Necat’ın başrolünü paylaştığı “Aşkın Gözyaşları” filmleri gösterimdedir. Ekekon, 31 ağustos 1939

—Belediye Sineması’nda John Vayne’nin “Tren Korsanları” gösterimdedir. Ekekon, 4 Eylül 1939

—Yeni Sinema’da senenin en güzel iki film birden , “İkinci Balayı” ile “Dağların Kralı” filmi, Belediye Sineması’nda Vilyam Povel – Karola Lombard’ın lüks hayat ile John Vayne’nin “Deniz Korsanları ve “Tren Korsanları” filmleri gösterimdedir. ekekon 5 Eylül 1939

—Belediye Sineması’nda, Çin’de geçen başrollerde Grifi Jones-İnkijinooff’un “Şanghay Esrarı” ,Yeni Sinema’da ise Japon tayyarelerinin Şanghayı Bombardımanını gösteren Deleros Deiriyonun “Şanghay Ateş Altında” gösterimdedir. ekekon 9 Eylül 1939

—Yeni Sinema’da Hatay’ın ana vatana katılması dolayısıyla Antakya ve İskenderun’da yapılan merasim, ayrıca “Leblebici Horhor Ağa” Türkçe sözlü şarkılı milli film, Belediye Sineması’nda ise Lorel ve Hardi’nin Türkçe sözlü “İkizler” ve Bop Baker’in “Hudut Kurtları filmleri gösterimdedir. ekekon 12 Eylül 1939

—Belediye Sineması'nda yazlık kısmında 1-Ekler Jurnal 2-Kahraman ordumuzun büyük Trakya Manevraları 3-Düşkün Kadınlar, kışlık kısmında ise 1-Lorel Hardi'nin İkizler 2-Trakya büyük manevraları 3-Bop Baker'in "Hudut Kurtları" gösterimdedir. ekekon 13 Eylül 1939

—Yeni sinemada "Hz Süleyman'ın Hazinesi" ,ayrıca belediye sinemalarında yüksek maliyetlerle yapılmış "Kartaca Muharebeleri" ve "Sonuncu Balayı" ile "Esrarengiz Tayyare" filmleri gösterimdedir. ekekon 23 Eylül 1939

—Yeni Sinema'da Tyron Pover'in "Şikago Yanıyor", ayrıca Belediye sinemasında Varner Bayter- Joan Bennet'in "Aşk Terzihanesi" ile Buck Jones'in "Beklenmeyen Hücum" filmleri gösterimdedir. ekekon 8 Eylül 1939

—Belediye Sineması'nda başrollerde Varner Baxter –Joan Bennet'in Vogues 1938, ayrıca Buck Jones'in kovboy filmi beklenmeyen hücum ve yeni sinemada Tarzan kaçıyor ve "Gangsterin Karısı" gösterimdedir. ekekon 30 Eylül 1939

—Yeni sinemada macera filmi olan "Tayfun", komedi filmi "Ali Baba Hindistan'da", Belediye Sineması'nda savaş filmi olan "Ateş Çemberi" ve macera filmi olan "Yürüyen Kale" filmleri gösterimdedir. ekekon 24 Ekim 1939

—15 günden beri sinemamızda büyük rağbet gören Mısır Stüdyolarında çevrilmiş Leyla ve Mecnun filmi çok güzeldi Ekekon 17 Ocak 1941

—Belediye Sineması açık artırması bitmiş ve sinema mersinde Aile Sineması sahibi tarafından tutulmuştur. Sinemanın arttırma işi çok hararetli olmuş ve yıllık fiyatı da 4500 liraya çıkarılmıştır. Öğrendiğimize göre son sistem Alman Krup fabrikası ürünlerinden Zeis ikon markalı bir sinema makinesi ile işe başlayacaktır. ekekon 22 Ocak 1941

—Yeni Sinema'da kovboyların seferi filmi gösterimdedir. ekekon 21 şubat 1941

—Yeni Sinema'da "Vatan Kurtaran Adam" ve "Belediye Sineması'nda "Madrabaz Sihirbazlar" gösterimdedir. Ekekon 22 Nisan 1941

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Mahir Selim AKÇAKAYA			
Doğum Yeri:	Duesseldorf			
Doğum Tarihi:	01/09/1977			
Medeni Durumu:	Evli			
Öğrenim Durumu	Yüksek Lisans			
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Bedrettin Demirel		Konya	1983–1988
Ortaöğretim	Karma Ortaokulu		Konya	1988-1991
Lise	Fatih E.M.L.	Elektronik	Konya	1991-1995
Lisans	Selçuk Üniversitesi	Fen Edebiyat-Tarih	Konya	1998-2002
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü.	Konya	2003-.....
Becerileri:	Masa Tenisi, Futbol,			
İlgi Alanları:	Tarih, Futbol, Kitap, Fotoğraf, Müzik			
İş Deneyimi:	Lise Öğretmenliği			
Aldığı Ödüller:				
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:				
Tel:	0 530 326 36 16			
E-Posta:	selimakcakaya@mynet.com			
Adres	Işıklar Mah. Kaygusuz Baba Sok. Işıkkent Sit. A. Blok. No: 15/14 Selçuklu- KONYA			

İNDEKS

- 19 Mayıs 137, 139, 189, 193, 269
ABD.. iv, 25, 26, 27, 50, 56, 75, 95, 96
Adana..... 21, 29, 69, 95, 97, 157, 227
Adana Postası.....69
Ağaç..... 41, 51, 62
Ağaç Bayramı62
Ağıl.....63
Akaryakıt 116
Akçeşme 137
Akif Paşa..... 137
Akkıprığın İsmail 209
Akşehir.. 30, 33, 37, 38, 39, 42, 45, 46,
48, 51, 53, 54, 70, 71, 112, 117,
147, 156, 183, 184, 185, 195, 196
Alafranga 195
Almanya. ix, 23, 24, 25, 26, 28, 49, 50,
56, 75, 76, 83, 94, 95, 97, 98, 153
Altınçeşme 137
Anafartalar 137
Anfitiyatro.....63
Ankara ... vi, 18, 21, 23, 24, 25, 30, 31,
38, 46, 50, 56, 58, 60, 65, 67, 68,
69, 70, 71, 76, 77, 90, 93, 95, 97,
102, 131, 133, 136, 141, 142, 143,
152, 154, 157, 161, 168, 169, 181,
182, 183, 185, 186, 188, 195, 196,
197, 202, 207, 215, 217, 220, 221,
222, 223, 224, 228, 230, 269
Araplar 41
Arapoğlu Makası.....61
Argıthanı..... 42, 70
Arıcılık.....48
Arnavutluk 23, 93
Arpa 47, 111
Askeri Okullar 137
Askeri Ortaokul..... 162, 164, 167, 168,
201
Asya..... 23
Aşkale 85
At..... 173, 210
Atatürk Stadyumu 154
Atlı Tramvay 61, 72
Avlonyalı Ferit Paşa 21, 28, 72
Avusturya..... 24
Ayakkabı..... 52
Aymanas..... 31
Aziziye Camisi 20, 209
Bağdat 21, 72
Bahaeddin Veled..... 19
Bakır İşleri..... 51
Balkan iv, 24, 93, 94, 218
Balkan Antantı..... iv, 93
Bando 190, 202
Başbakan .30, 34, 77, 79, 84, 100, 213,
217
Bayındırlık Bakanlığı..... 29, 32, 58, 85
Bayram..... 191, 192, 222
Beden Terbiyesi.... 131, 132, 154, 155,
156, 158, 160, 163, 172, 177, 178,
179
Bedesten 61, 62
Belçika 25
Berlin..... 23, 56
Beyşehir 18, 31, 33, 38, 39, 41, 44, 48,
52, 58, 67, 70, 71, 86, 112, 117,
145, 147, 156, 183, 184, 185, 196,
206
Bıçakçılık 51
Biçki Dikiş Yurtları 137
Bingazi 26
Bizans..... 18, 20, 67
Boyacılık 54
Bozkır.... iii, 36, 41, 44, 46, 48, 52, 70,
71, 86, 117, 155, 183, 184, 185, 203
Buğday ..28, 31, 33, 36, 72, 83, 91, 98,
99, 101
Buğday Koruma Kanunu 28, 31
Buhran..... 28, 84
Burdurlu Ahmet Tevfik Paşa..... 20
Cami 68, 164
Carolina 23
Cemal Bardakçı 73, 145
CHP..... vi, 77, 136, 180, 188
Churchill..... 95, 96, 97, 217
Cihanbeyli .. 30, 31, 38, 44, 45, 46, 48,
66, 70, 139, 183, 184, 185
Clement Huart 21
Coloniconium 18
Cumhuriyet.. iv, 24, 27, 51, 54, 60, 61,
62, 63, 65, 68, 69, 74, 77, 81, 137,

141, 142, 143, 171, 172, 175, 176, 178, 189, 190, 191, 192, 193, 202, 220, 221, 223, 224, 228, 229	
Cumhuriyet Bayramı	189
Cumhuriyet Meydanı.....	190, 193
Çardak.....	45
Çarşı.....	21, 60, 61, 209
Çay	104
Çekoslovakya	24
Çifte Merdiven	137, 178
Çiftahan Kaplıcası.....	151
çilek	40, 41, 42
Çin	23, 27, 270
Çocuk Bayramı	189, 193
Çumra ...	18, 33, 38, 41, 42, 45, 46, 66, 71, 86, 108, 117, 145, 181, 183, 184, 185, 196, 197
Dağcılık	177
Daktilo	200
Debbağ.....	19
Demiryolu	69, 72
Deri.....	51, 109, 120
Deve.....	85
Dikimevi	73
Divan musikisi	197
Doğramacılık.....	51
Doktor.....	72, 200, 268
Düğün	189
Eden.....	96
Ekim	23, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 58, 60, 62, 64, 66, 67, 71, 73, 74, 87, 88, 93, 94, 95, 100, 102, 107, 108, 110, 114, 115, 116, 117, 118, 122, 123, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 146, 147, 151, 152, 156, 159, 169, 170, 173, 174, 177, 179, 181, 189, 190, 191, 199, 202, 206, 209, 210, 211, 212, 220, 224, 225, 227, 228, 230, 271
Ekonomi.....	35, 120
Elektrik Şirketi	55
Emeviler.....	18
Emniyet Müdürü	130
Ereğli	28, 33, 38, 42, 46, 50, 58, 68, 71, 86, 156, 159, 183, 184, 185, 196
Ermenek	32, 36, 38, 39, 41, 44, 48, 49, 52, 71, 86, 183, 184, 185
Erzurum.....	85
Erzurumlu Ali Kemal Paşa.....	21
Eşek.....	119
Eşrefoğlu Camisi	67
Et 78, 82, 111, 112	
Et ve Balık Kurumu	78
Etibank	117
Evliya Çelebi	20
Fahri Kiper	67
Fatih Çarşısı.....	72
Fatih Sultan Mehmet.....	19
Feridiye Karakolu	64, 72
Fiume	23
Folklor	203
Ford Bayiliği.....	54
Fransa	iv, 24, 25, 26, 50, 56, 75, 93
Frengi	201
Frikya	68
Gaz.....	114
Gazete	64, 126, 206
Gazi Mustafa Kemal	137
Gedikli Yuvası.....	200
Gençler Birliği.....	131, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 169, 170, 179, 180, 201, 217, 227
Gençlik Kulübü	159, 160, 162, 164, 166, 168, 169, 170, 171, 172, 176, 178, 180, 217
Gençlik Spor.....	156, 160
Gençlik ve Spor Bayramı.....	189, 193
Güreş.....	168, 169, 170
Habeşistan	24
Hadim	36, 39, 44, 46, 52, 71, 117, 183, 184, 185
Hâkimiyeti Milliye.....	70, 137, 159
Halis Uluhasan.....	62
Halk.	18, 28, 78, 89, 99, 100, 101, 107, 112, 117, 140, 141, 148, 150, 152, 174, 190, 195, 196, 197, 200, 211, 230
Halkevi	vi, x, 29, 39, 52, 62, 66, 80, 136, 137, 149, 150, 151, 153, 155, 156, 158, 163, 165, 166, 170, 177, 185, 189, 191, 192, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 205, 216, 219, 224, 225, 227, 228, 229, 230, 268, 269

Hamam.....	68, 150	81, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 102, 103,
Han	70, 207	109, 110, 111, 112, 114, 129, 141,
Hapishane Yolu.....	61	152, 157, 161, 168, 170, 177, 182,
Harp . 75, 76, 81, 84, 85, 103, 124, 221		183, 185, 194, 195, 196, 204, 207,
Hatay.....	69, 270	209, 210, 211, 217, 220, 221, 222,
Hatıp	32, 42	223, 224, 225
Hayat Apartmanı	210	İstanbul Caddesi
Haydarpaşa.....	21	207
Hayvan.....	44	İstasyon Caddesi... 60, 72, 73, 74, 122,
Helenistik.....	67	177
Helva.....	52, 102	İş Bankası
Hilal Kahvesi	70, 72, 209	26, 189, 222
Hitler.....	24, 25, 56, 94	İtfaiye
Hocacihan	41	130
Hollanda.....	25, 147	Japonya.....
Hoparlör.....	187, 217	23, 25, 27, 56, 98, 147
Hulki Karagülle.....	62, 163	Kadı Burhaneddin.....
Hükümet . v, 21, 28, 30, 35, 36, 38, 59,		19
60, 61, 66, 73, 74, 77, 109, 110,		Kadı Sıraceddin
120, 125, 126, 153, 158, 161, 162,		19
164, 175, 176, 186, 191, 209, 210,		Kadınhanı ... 30, 38, 42, 45, 46, 48, 70,
214, 218		86, 117, 173, 183, 184, 185, 192,
Hükümet Konağı.....	191	200
I.Dünya Savaşı	21, 23, 151	Kahire.....
II. Dünya Savaşı.. v, ix, 22, 23, 24, 25,		96, 97, 217
27, 43, 49, 57, 64, 66, 69, 72, 75,		Kalaycılık
76, 79, 83, 88, 92, 95, 97, 98, 115,		51
122, 134, 136, 148, 185, 194, 199,		Kapı Camisi.....
200, 211, 218, 220, 222, 230, 269		20, 124, 207, 209
İlgin30, 38, 41, 42, 48, 67, 70, 71, 117,		Kara Kurt.....
147, 156, 183, 184, 185, 200		137
İşe Müsteşarlığı	iv, 78	Karaborsa
İdman Yurdu . 131, 154, 155, 156, 157,		81, 99, 121
158, 159, 160, 161, 163, 165, 166,		Karamanoğlu
169, 170, 172, 175, 176, 177, 178,		19
179, 180, 201, 217		Karapınar 38, 42, 44, 45, 46, 48, 71,
İnce Minare	61, 63, 67	181, 183, 184, 185, 195, 196
İnebolu	41	Karpuz.....
İngiltere... iv, ix, 24, 25, 26, 50, 56, 75,		40
93, 94, 95, 96, 109, 199		Katolik.....
İnönü... 21, 28, 30, 92, 94, 95, 97, 135,		72
137, 161, 162, 163, 164, 165, 192,		Kayakçılık
203, 217, 222, 228		177
İnşaat.....	111	Kaza
İsmet Paşa	137, 171	221
İstanbul . 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27,		Kazanlık
36, 52, 57, 61, 63, 65, 69, 72, 75,		51
		Keçecilik
		52
		Keman
		195
		Kır Koşusu.....
		162, 164, 201
		Kışla Sahası
		132, 158
		Kıtlık
		43
		Kız Öğretmen Okulu.....
		138, 162, 167,
		168, 171, 191, 194, 200
		Kız Sanat Enstitüsü.....
		137
		Kız Takibat
		137
		Kilo
		82
		Kombina
		33
		Konya .ii, iii, v, vi, vii, ix, x, xi, xii, 18,
		19, 20, 21, 27, 28, 29, 30, 31, 32,
		33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42,
		43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52,
		53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62,
		63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71,

72, 73, 75, 80, 86, 88, 89, 91, 92, 98, 99, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 122, 124, 126, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 222, 223, 224, 225, 227, 228, 229, 230, 268, 269	Lig..... 160 Lig Şampiyonluğu 160 Lira..... 82 Lokanta..... 105 M. Şevket Paşa 137 Mağaza 125, 135 Mançurya..... 23 Marangoz..... 140 Marianne 23 Mecidiye Han 207 Medüs..... 18 Memleket Hastanesi..... 151, 152 Memur 100 Menemencioğlu 96, 97 Meram.... x, xii, 31, 40, 53, 59, 64, 71, 73, 74, 75, 165, 176, 177, 204, 206, 207, 215, 229 Meram Yolu 59 Meşrutiyet 20, 143 Mevlana Celaleddin Rumi..... 19 Mezbaha 112 Mısır 20, 26, 271 Mihver iv, 25, 26, 56, 94, 95 Millet Mektepleri 136 Milletvekili 144 Milli Eğitim Bakanlığı 35, 67, 138, 140, 162, 196 Milli Korunma Kanunu.. iv, vi, 34, 77, 78, 83, 87, 121, 213 Milli Mücadele iv, 21, 182 Mimari..... 57 Moğol..... 19, 94 Motor..... 176 Muhacir Pazarı..... 65 Muhyiddin Arabî 19 Musalla..... 41, 63 Musevi..... 111 Mussolini..... 23, 56 Müttefik..... iv, 56, 76, 95, 96 Müzik 195, 202 Nakiboğlu 137 Nakliye Gücü..... 159, 160, 171 Narh 124 Necati Bey 137 Nizamettin Ataker 62, 63, 91, 162, 163 Numune Çiftliği..... 46 Nüfus..... 64, 149, 211, 230
Konya Akşam Sanat Okulu.....53 Konya Belediyesi42 Konya Lisesi164 Kop Zigana Deve Boynu85 Korfu Adası.....23 Koşu..... 161, 166, 174 Koyun 111, 211 Kömür 82, 116, 117 Köprü Başı.....137 Köprübaşı Karakolu64 Köylü 91, 107, 120 Kredi..... 24, 222 Kuleli Lisesi ..162, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 192 Kum Köprü Bağları.....31 Kumar210 Kumköprü 41, 54, 63 Kuniya18 Kuraklık28 Kurtuluş137 Kuruş82 Kutalmışoğlu Süleyman Şah.....18 Kuyumculuk.....51 Kuzey Afrika.....26, 56 Kuzgun Kavak Mahallesi123 Küçükköy.....145 Kültür Park Sahası..... 131, 163 Kütüphane.....142 Larende Caddesi.....61	

Nüfus sayımı	211	Sarraflar İçi	61
Odun	82, 116, 119, 152, 208, 216	Savaş vi, vii, 31, 49, 55, 63, 66, 69, 76, 80, 84, 93, 100, 121, 129, 149, 153, 155, 180, 183, 194, 204, 206, 207, 211, 213, 214, 215, 217, 225, 268	
Orta Anadolu vi, 21, 30, 154, 219, 227, 230		Sebze	82
Orta Ticaret Okulu	137	Seğmen Alayı	189
Osmanlı. 19, 20, 21, 27, 28, 51, 57, 58, 67, 68, 136, 153, 182		Sel	146
Otomobil	75	Selamet	210
Palu Elazığ Yolu	85	Selçuk iii, vi, vii, xvi, 53, 67, 131, 137, 147, 155, 156, 157, 158, 179, 180, 201, 217, 219, 229	
Pamuk	108, 109	Selçuk Spor	155
Para	106	Selçuklu	18, 19, 57, 67, 222
Parazit	39	Seydişehir ... 18, 31, 33, 38, 40, 41, 44, 52, 68, 70, 71, 86, 155, 156, 183, 184, 185, 196	
Parti	62, 136, 163, 180, 197	Sığınak	133, 218
Patlıcan	106	Sıtma ..x, 145, 146, 147, 148, 151, 152	
Pazaryeri	65	Sicilya	56
Perse	18	Sille ...20, 41, 48, 51, 53, 71, 146, 187, 204, 206	
Petrol Ofisi	78	Simit	91
Peynir	82	Sinema.x, 55, 197, 198, 199, 200, 229, 269, 270, 271	
Polonya	ix, 23, 25, 34	Stalingrad	26, 56, 95
Posta	xvi, 77, 181, 182, 183, 221	Stok	125
Quebeck	96	Şahin Oteli	70, 209
Radyo	184, 185, 187, 230	Şehit Sadık	137
Refik Saydam	29, 34, 77, 187, 213	Şeker37, 82, 99, 101, 102, 107, 216	
Rehberi Hürriyet	137	Şekercilik	52
Ren Bölgesi	24	Şemsi Tebrizi	19
Resim sergisi	202	Şerafettin Camisi	61, 210
Revizyonist	23, 24	Şilt Maçları	159
Roma	18, 23, 67	Şükrü Doruk	72, 137
Roosevelt	27, 96, 97, 217	Şükrü Saraçoğlu.. 37, 79, 84, 100, 121, 213	
Rus Konsolosluğu	72	Tahir Paşa Camisi	72
Rusya	26, 95, 96, 131	Tahran	97
Saar Bölgesi	24	Taksim Kıraathanesi	210
Saatçilik	51	Tamirat Borçları	24
Sadabat Paktı	iv, 93	Tarım	27, 46, 48, 78
Sadırlar	137	Tas açma	189
Sadreddin Konevi	19	Tavuk	113
Sahip Ata	67	Telefat	45
Sakarya Koşusu	162	Telefon	xvi, 181, 221
Sakızlı Ahmet Paşa	20	Telgraf	xvi, 181, 182, 183, 221
Sanat Enstitüsü	137, 159, 160, 163, 164, 168, 169, 172, 191, 201		
Sanat Okulu	53, 61, 137, 138, 139, 140, 159, 161, 162, 164, 165, 166, 168, 170, 171, 172, 173, 176, 177, 178, 191, 192, 194, 200		
Sanayi	27, 51, 59		
Sarayönü	32, 42, 156, 200		

Tenekecilik.....	51	Umremi	19
Tevfikiye Caddesi	61, 209	Uyuz.....	148, 149, 228
THK.....	200	Üzüm.....	41
Ticaret Lisesi. 137, 160, 162, 163, 164, 167, 168, 169, 172, 190, 191, 201		Vali.....	20, 21, 162, 163
Tiftik	47, 83, 211	Vali Cemal Bey	21
Tiyatro Salonu.....	72	Varlık Vergisi v, vi, 80, 84, 85, 86, 87, 213	
Tohum.....	38	Vehbi Koç	121
Tokyo.....	23	Versay Antlaşması.....	24
Toprak... iv, 35, 36, 37, 53, 54, 69, 77, 79, 80, 81, 90, 100, 201, 214		Vilayet.....	28, 51, 54, 74, 89, 191, 221
Toprak Mahsulleri Ofisi iv, 35, 77, 79, 90, 100		Voleybol.....	165, 170, 171
Topraklık.....	64, 137	Yağ.....	113
Tören.....	193	Yağmur.....	26, 33
Tren	69, 270	Yalvaç	71
Türbe Hamamı	67	Yardım	93, 170
Türkiye. iii, iv, v, vii, ix, x, xvi, 26, 27, 28, 30, 36, 38, 42, 43, 49, 50, 51, 59, 67, 68, 69, 70, 75, 76, 77, 79, 80, 83, 86, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 104, 117, 126, 131, 136, 137, 140, 142, 143, 154, 158, 161, 168, 170, 175, 177, 194, 197, 199, 213, 214, 215, 217, 218, 221, 222, 224, 225, 229		Yavuz	19
Ulurmak	63, 137	Yerli malı	194
		Yolcu.....	69
		Yugoslavya.....	23, 26, 96
		Yusuf Şar.....	72
		Zafer.....	72, 156, 189, 190
		Zafer Bayramı.....	190
		Zeus.....	18
		Zincirli Han	70
		Zindan Kale	65
		Ziraat31, 32, 33, 34, 39, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 52, 72, 102, 137, 199	